

GASTON LEROUX

misterul camerei galbene

GASTON LEROUX

misterul camerei galbene

Traducere Vlad Muşatescu

Gaston Leroux
LE MYSTÈRE DE LA CHAMBRE JAUNE

Colecţia Enigma

- Editura pentru Literatură Universală -
1969

Lui Robert CHARVAY

Amintirea plină de recunoştinţă a începuturilor tânărului Rouletabille.

Cu afecţiune,

Gaston LEROUX

I

În care începe
să nu se mai
înţeleagă nimic

Nu pot nega că am pornit să istorisesc aici extraordinarele aventuri ale lui Joseph Rouletabille fără o anumită tulburare. Până acum el se împotrivise atât de categoric încât ajunsesem să pierd orice speranţă că voi mai publica vreodată cea mai ciudată poveste poliţistă din ultimii cincisprezece ani. Chiar mă gândesc că publicul n-ar fi aflat niciodată „tot adevărul“ despre uluitorul caz aşa-zis al „Camerei Galbene”, ce a dat naştere atâtor drame misterioase, cumplite şi senzaţionale, şi în care prietenul meu a fost amestecat foarte îndeaproape, dacă un ziar de seară, într-un articol, de-o jalnică ignoranţă şi impertinentă perfidie, în legătură cu recenta numire a celebrului Stangerson în Legiunea de onoare, cu rangul de Mare Cruce, n-ar fi reînviat o aventură zguduitoare pe care Joseph Rouletabille ar fi vrut s-o ştie pentru totdeauna uitată, după cum îmi spunea chiar el.

„Camera Galbenă!“ Dar cine îşi mai aduce aminte de_acest caz, care făcuse să curgă atâta cerneală acum vreo cincisprezece ani? La Paris se uită atât de repede! Nu s-a uitat oare până şi numele procesului de la Nayves şi povestea tragică a morţii micuţului Menaldo? Şi totuşi, în epoca aceea, atenţia publicului era atât de concentrată în jurul dezbaterilor încât o criză ministerială ce se declanşase tocmai atunci trecuse cu totul neluată în seamă. Or, procesul „Camerei Galbene” avusese un şi mai mare răsunet, deşi se petrecuse cu câţiva ani înaintea cazului de la Nayves. Luni de zile în şir, o lume întreagă fusese captivată de această enigmă tenebroasă – după câte ştiu, cea mai încâlcită enigmă din toate cele aflate vreodată înaintea perspicacităţii poliţiei noastre, din cele care să se fi pomenit cândva în faţa conştiinţei judecătorilor noştri. Fiecare căuta dezlegarea acestei probleme înnebunitoare. Fu întocmai ca un rebus, nespus de dramatic, asupra

căruia se înverşunară bătrâna Europă şi tânără Americă. Fapt este ca, într-adevăr – aşa ceva- îmi este îngăduit să afirm „din moment ce, în toate acestea, nu poate încăpea vorba de nici un amor-propriu de autor“ şi nu întreprind nimic altceva decât pura transcriere a unor fapte asupra cărora o documentaţie excepţională îmi permite să aduc o lumină nouă – fapt este că, într-adevăr, nu ştiu dacă se poate găsi ceva asemănător, CA MISTER, în domeniul realităţii sau cel al ficţiunii, chiar la autorul *Dublului asasinat din strada Morgue* şi chiar în născocirile atâtor sub-Edgar Poe sau pseudo-Conan Doyle neruşinaţi, cu „misterul firesc al Camerei Galbene“.

Ceea ce nimeni n-a fost capabil să descopere, a reuşit tânărul Joseph Rouletabille, în vârstă de optsprezece ani, pe vremea aceea mic reporter la un mare ziar! Numai că atunci când a înfăţişat Curţii cu juri cheia întregii enigme, el n-a spus tot adevărul. N-a admis să se afle decât atât cât era necesar „pentru explicarea inexplicabilului“ şi pentru a obţine achitarea unui nevinovat. Astăzi au dispărut motivele pe care le avea să tacă. Mai mult decât atât, prietenul meu „e obligat“ să vorbească. Deci o să aflaţi totul; şi, fără altă introducere mai amănunţită, am să înfăţişez înaintea privirilor dumneavoastră enigma „Camerei Galbene“, aşa cum s-a prezentat în faţa ochilor unei lumi întregi, a doua zi după drama de la castelul Glandier.

La 25 octombrie 1892, la „ultima oră“ din *Temps*, apărea informaţia de mai jos:

„O crimă înfiorătoare a fost comisă la Glandier, lângă poalele pădurii de la Sainte-Geneviève, mai sus de Epinay-sur- Orge, în locuinţa profesorului Stangerson. În timpul nopţii, pe când savantul lucra în laboratorul lui, a avut loc o tentativă de asasinat împotriva domnişoarei Stangerson, care se culcase într-o cameră învecinată cu laboratorul. Doctorii nu garantează pentru viaţa domnişoaiei Stangerson.“

Vă puteţi imagina emoţia ce cuprinsese Parisul. Lumea ştiinţei manifesta încă de pe atunci un interes deosebit pentru cercetările profesorului Stangerson şi ale fiicei lui. Aceste cercetări, cele dintâi întreprinse în domeniul radioactivităţii, aveau, să-i călăuzească mai târziu pe domnul şi pe doamna Curie la descoperirea radiumului. De altminteri, toată lumea era în aşteptarea unei comunicări senzaţionale pe

care profesorul Stangerson avea s-o citească la Academia de Ştiinţe despre noua lui teorie: *Disocierea materiei.* Teorie menită să zguduie din temelii întreaga ştiinţă oficială, fundamentată de atâta timp pe principiul: nimic nu se pierde, nimic nu se creează.

A doua zi, ziarele de dimineaţă se ocupau numai de această dramă. *Le Matin*, printre altele, publica articolul următor sub titlul: *O crima supranaturală:*

„Iată singurele amănunte – scria redactorul anonim de la Le Matin – pe care le-am putut obţine despre crima de la castelul Glandier. Starea de disperare în care se află profesorul Stangerson, imposibilitatea în care ne găsim de-a obţine vreo informaţie cât de neînsemnată din gura victimei, au făcut atât de dificile investigaţiile noastre şi pe cele ale justiţiei încât, la această oră, nu se poate contura nici cea mai sumară idee despre cele petrecute în «Camera Galbenă», unde domnişoara Stangerson a fost găsită, în cămaşă de noapte, horcăind pe podea. În orice caz, am reuşit să-i luăm un interviu lui moş Jacques – cum i se spune pe acolo – un bătrân servitor al familiei Stangerson. Moş Jacques a pătruns în «Camera Galbenă» în acelaşi timp cu profesorul. Această odaie este învecinată cu laboratorul. Laboratorul şi «Camera Galbenă» se află într-un pavilion din fundul parcului, la o depărtare de aproximativ trei sute de metri de castel.

— Era douăsprezece şi jumătate noaptea, ne-a relatat acest om de treabă (?), şi când s-a întâmplat nenorocirea mă aflam în laborator, unde domnul Stangerson încă mai lucra. Toată seara rânduisem şi curăţasem instrumentele; aşteptam plecarea domnului Stangerson, să mă duc şi eu la culcare. Domnişoara Mathilde lucrase împreună cu tatăl ei până la miezul nopţii; la jumătatea nopţii, când răsunaseră cele douăsprezece cânturi ale orniciului cu cuc din laborator, ea se ridicase şi-l îmbrăţişase pe domnul Stangerson, urându-i noapte bună. Îmi spusese: «Noapte bună, moş Jacques!» şi deschisese uşa «Camerei Galbene». Auzisem atât de limpede cum încuiase uşa cu cheia şi împinsese zăvorul încât nu mă putusem opri să nu râd şi să-i spun stăpânului: «Ia ascultaţi-o pe domnişoara cum sa zăvoreşte de două ori. Fără-ndoială că-i e frică de «Lighioana Domnului»!» Stăpânul nici nu mă auzise, atât era de adâncit în lucrul lui. Însă un urlet înspăimântător îmi răspunse de-afară şi,

recunoscând de îndată miorlăitul «Lighioanei Domnului-, mă trecură fiori de groază… «Iar o să ne tulbure somnul, şi în noaptea asta?» _ mă gândii eu, căci trebuie să vă spun, domnule, ca până la sfârşitul lui octombrie mi-am întocmit culcuşul în podul pavilionului, deasupra «Camerei Galbene», numai ca domnişoara să nu rămână singură peste noapte în fundul parcului. Domnişoara a fost cu ideea asta, să doarmă în pavilion pe timpul verii; fără-ndoială, aici i se pare mai plăcut decât la castel şi, de patru ani de când a fost construit pavilionul, cum de mijeşte primăvara, nu pierde niciodată prilejul să se mute aici. Când vine iarăşi iarna, domnişoara se înapo- laza la castel, deoarece în «Camera Galbenă» nu există «cămin de horn».

Aşadar rămăsesem în pavilion împreună cu domnul Stangerson. Nu făceam niciun zgomot. El stătea la biroul lui. Iar eu, şezând pe un scaun, deoarece isprăvisem treburile, îl priveam şi-mi ziceam în sinea mea: «Ce om! Câtă înţelepciune! Câtă ştiinţă!» Dau însemnătate faptului că nu făceam nici un zgomot, deoarece, fără-ndoială, «din această cauză asasinul a crezut ca plecasem». Şi deodată, în clipa când cucul din ornic vesti jumătatea de oră de după miezul nopţii, un ţipat deznădăjduit răsuna din «Camera Galbenă». Era glasul domnişoarei care striga: «Asasinul! Asasinul! Ajutor!» Imediat răsunară focuri de revolver şi se auzi un zgomot puternic de mese şi mobile răsturnate, căzând pe jos, ca într-o încăierare, şi iarăşi vocea domnişoarei strigând: «Asasinul!… Ajutor!… Tată! Tată!»

Vă daţi seama, desigur, că am sărit de la locurile noastre şi ne-am repezit spre uşă împreună cu domnul Stangerson. Dar, vai! era încuiată şi chiar temeinic încuiată «pe dinăuntru» de către domnişoara, care, după cum v-am spus, răsucise cheia şi împinsese ivărul uşii. Încercarăm să scoatem uşa din ţâţâni, dar era o uşă trainică. Domnul Stangerson arăta ca nebun şi, într-adevăr, avea de ce să-nnebunească, deoarece glasul domnişoarei se auzea horcăind: «Ajutor!… Ajutor!…» Iar domnul Stangerson izbea îngrozitor cu pumnii în uşă, plângând de furie şi hohotind în culmea deznădejdii şi a neputinţei.

În momentul acela mi-a trecut prin cap o idee. «Asasinul o fi pătruns în cameră pe fereastră, îmi zisei eu, ia să dau o fugă la fereastră!» Şi mă repezii afară din pavilion, alergând ca un bezmetic!

Nenorocirea era că fereastra «Camerei Galbene» dădea spre câmpie, iar zidul parcului care se întindea până lângă pavilion mă împiedica să ajung cât mai iute la fereastră. O luai la fugă spre poarta de fier şi în drum îi întâlnii pe Bernier şi pe nevastă-sa, portarii, care soseau atraşi de împuşcături şi de strigătele noastre. Le adusei pe scurt la cunoştinţa cele întâmplate, îi spusei portarului să se ducă la domnul Stangerson, iar neveste şi îi poruncii sa vină cu mine, să-mi deschidă poarta de fier a parcului. După cinci minute ne aflarăm, împreună cu portăreasa, în faţa ferestrei de la «Camera Galbenă». Era un clar de lună minunat, aşa că văzui fără nicio greutate că nu se apropiase nimeni de fereastră. Nu numai ca zăbrelele arătau neatinse, dar şi obloanele de după zăbrele rămăseseră trase, aşa cum le închisesem chiar eu în faptul înserării, ca întotdeauna, deşi domnişoara, ştiindu-mă foarte ostenit şi împovărat de treburi, îmi spusese să nu mă mai obosesc, c-o să le închidă singură; şi acum se găseau întocmai aşa cum mă îngrijisem eu de ele, ferecate cu un zăvor de fier, «pe dinăuntru». Deci, asasinul nici nu cutezase şi nici nu putuse fugi pe aici; însă nici eu n-aveam cum să intru pe fereastră!

O adevărată nenorocire! Să-ţi pierzi minţile, nu altceva. Uşa camerei era încuiată cu cheia «pe dinăuntru» şi dincolo de obloanele unicei ferestre, închise şi ele «pe dinăuntru», zăbrelele vădeau că nu se umblase la ele; nişte zăbrele printre care n-aveai cum să-ţi strecori nici mâna… Şi domnişoara care striga după ajutor!… Sau mai bine zis nu, nu se mai auzea strigând… Poate murise… îl auzeam în schimb, în cealaltă parte a pavilionului, pe domnul care se căznea să doboare uşa…

Am pornit din nou la fugă, împreună cu portăreasa, şi ne-am întors în pavilion. Uşa se ţinea ţeapănă, cu toate îmbrânciturile pline de furie ale domnului Stangerson şi ale lui Bernier. Până la urmă, datorită sforţărilor noastre supraomeneşti, se prăbuşi, şi atunci ce ne fu dat să vedem înaintea ochilor? Trebuie să vă spun că-n spatele nostru portăreasa ţinea lampa din laborator, o lampă mare ce lumina toată odaia.

Şi trebuie să vă mai spun, domnule, că-i tare micuţă această «Cameră Galbenă». Domnişoara o mobilase cu un pat de fier destul de mare, cu o măsuţă, cu o noptieră, cu o masă pentru toaletă şi cu două scaune. Aşa că, la lumina puternică a lămpii pe care o ţinea portăreasa, am văzut totul de la întâia aruncătură de ochi. Domnişoara, în cămaşă de noapte,

zăcea pe jos în mijlocul unei dezordini nemaipomenite. Mesele şi scaunele erau răsturnate, dovedind că aici se petrecuse o «încăierare» în toată regula. Nu mai încăpea nicio îndoială că domnişoara fusese târâtă din pat; era plină de sânge, cu nişte groaznice urme de gheare Ia gât – carnea gâtului arăta de parca-i fusese sfişiata şi la tâmplă dreapta avea o rană din care se prelingea un fir de sânge, alcătuind o băltoacă pe duşumea. Când văzu în ce hal i se găsea copila, domnul Stangerson se repezi la ea scoţând un răcnet deznădăjduit, pe care numai auzindu-l şi ţi se făcea milă. Îşi dădu seama că nefericita încă mai răsufla, şi-atunci se îngriji numai de ea. Iar noi, noi îl căutam de zor pe ucigaş, pe mişelul ce încercase să ne omoare stăpâna şi, vă jur, domnule, că dacă-l înhăţam, îi faceam de petrecanie. Dar cum să putem pricepe că nu mai era acolo, că apucase să-şi ia tălpăşiţă?… Asta întrecea orice închipuire. Nu era nimeni sub pat, nimeni pe după mobile, nimeni! Numai urmele i le putusem găsi; nişte urme însângerate lăsate de-o mână voinică de bărbat pe pereţi, şi pe uşă, o batistă mare înroşită de sânge, fără nicio iniţială cusută pe ea, o beretă jerpelită, şi pe duşumea o mulţime de urme proaspete de paşi. Omul care umblase pe-acolo avea piciorul mare, iar încălţămintea lăsase întipărită pe podea un fel de funingine negricioasă. Oare pe unde să fi dispărut omul asta? «Să nu uitaţi, domnule, că în «Camera Galbenă» nu există cămin!» Pe uşa nu se putuse furişa, căci era foarte strâmtă, iar în pragul „ei stătea portăreasa care venise cu lampa, în timp ce eu, împreuna cu portarul, îl cautam de zor pe ucigaş în cămăruţa aia patrată unde nu era cu putinţă să se ascundă cineva şi unde, de altminteri, nici n-am găsit pe nimeni. Uşa scoasă din ţâţâni şi răsturnată de perete nu era în stare să ascundă ceva, fapt de care ne şi încredinţasem, de altfel. Pe fereastra care stătuse închisă, cu obloanele ferecate şi cu zăbrelele neclintite din loc, nu putuse fugi. Şi atunci?… Şi atunci… începeam să cred că aici îşi vârâse dracul coada!

Când iată c-am găsit, pe jos, «revolverul meu». Da, chiar revolverul meu. Şi asta m-a făcut să-mi vin în fire! Diavolul n-ar fi avut nevoie să-mi şterpelească revolverul ca s-o ucidă pe domnişoara. Omul care fusese în cameră mai întâi urcase îa mine în pod, îmi luase revolverul din sertar şi se folosise de el pentru planurile lui mârşave. Abia după ce-

am cercetat cartuşele am băgat de seamă că ucigaşul trăsese două focuri de revolver. Şi totuşi am avut noroc, domnule, că într-o împrejurare atât de nefericită domnul Stangerson era în laborator când s-a întâmplat crima şi a văzut cu ochii lui că mă aflăm şi eu acolo, c-altminteri, cu revolverul acela, nu ştiu ce s-ar fi întâmplat; eu, cel puţin, aş fi fost acum în temniţă. Justiţia n-are nevoie de mai multe dovezi pentru a trimite pe cineva la eşafod!“

Redactorul ziarului Le Matin îşi continua interviul cu rândurile următoare:

„L-am lăsat pe moş Jacques să ne povestească în limbajul său simplu, fără să-l întrerupem, tot ce ştia despre crima din «Camera Galbenă». Am reprodus întocmai cuvintele de care s-a folosit; numai că l-am scutit pe cititor de interminabilele văicăreli cu care-şi ornamenta naraţiunea. E limpede, moş Jacques! E limpede că-ţi iubeşti mult stăpânii! Ai nevoie să se ştie acest lucru. Şi nu-ncetezi să-l repeţi într-una, mai ales de când s-a descoperit revolverul. Este dreptul dumitale şi nu vedem în asta niciun inconvenient. Am fi dorit să-i mai punem o mulţime de întrebări lui moş Jacques – Jacques-Louis Moustier – dar tocmai atunci a fost chemat de judecătorul de instrucţie, care-şi continua ancheta în sala cea mare a castelului. Ne-a fost imposibil să pătrundem la Glandier – iar stejărişul din parc e păzit şi încercuit de poliţiştii care supraveghează cu străşnicie toate pistele ce-ar putea conduce spre pavilion şi eventual la descoperirea asasinului.

Am fi dorit să-i interogăm şi pe portari, dar se făcuseră nevăzuţi. Până la urmă a trebuit să aşteptăm plecarea domnului de Marquet, judecătorul de instrucţie de la Corbeil, la un han, în apropierea porţii domeniului. La cinci şi jumătate l-am văzut ieşind împreună cu grefierul. Mai înainte de-a se urca în trăsură, am avut posibilitatea să-i punem următoarea întrebare:

— Domnule de Marquet, ne puteţi da vreo informaţie în legătură cu cazul de faţă, fără ca prin aceasta să stânjenim instrucţia dumneavoastră?

— Ne este imposibil să vă spunem ceva, ne răspunse domnul de Marquet. Pe de altă parte, e cazul cel mai bizar ce mi-a fost dat să întâlnesc vreodată. Cu cât mai mult ne închipuim că aflăm ceva, cu atât

cunoaştem mai puţin!

Am cerut domnului de Marquet să binevoiască a ne explica ultimele cuvinte. Şi iată cele comunicate, a căror importanţă nu va scăpa nimănui:

— Dacă pe lângă constatările materiale efectuate astăzi de parchet nu se va mai adăuga nimic nou, mă îndoiesc foarte serios că vom reuşi să ne apropiem chiar atât de curând de lămurirea misterului care înconjoară oribilul atentat a cărui victimă a fost domnişoara Stangerson; dar trebuie să sperăm, «în numele raţiunii umane», că sondajul pereţilor, tavanului şi podelii din «Camera Galbenă», sondaj de care mă voi ocupa, începând de mâine, cu antreprenorul care a construit acum patru ani pavilionul, ne va aduce dovada că nu trebuie să ne pierdem niciodată încrederea în logica lucrurilor. Căci asta e întrebarea ce se pune acum: cunoaştem pe unde a pătruns asasinul – a intrat pe uşă şi s-a ascuns sub pat, pândind-o pe domnişoara Stangerson – dar pe unde a ieşit? Cum de-a fost posibil să fugă? Dacă nu se vor găsi niciun chepeng, nicio uşă secretă, nici o nişă, nici o ieşire de orice fel, dacă examinarea pereţilor şi chiar demolarea lor – căci sunt hotărât, şi domnul Stangerson este hotărât şi el, să ajungem până la demolarea pavilionului – nu vor revela existenţa vreunei treceri accesibile, nu numai pentru o fiinţă omenească, ci pentru orice fiinţă ar fi, dacă tavanul nu prezintă ascunzători, dacă podeaua nu acoperă vreo subterană, «atunci va trebui să credem, fără doar şi poate, în diavol, cum spunea moş Jacques!» "

Şi redactorul anonim remarca în acest articol – articol pe care l-am ales ca fiind cel mai interesant din toate cele publicate în acea zi despre aceeaşi problemă – că judecătorul de instrucţie dădea de-nţeles că vrea să strecoare o anume intenţie în ultima sa frază: „atunci va trebui să credem, fără doar şi poate, în diavol, cum spunea moş Jacques“.

Articolul se încheia cu aceste rânduri:

„Am încercat să aflăm ce voia să spună moş Jacques prin: «urletul Lighioanei Domnului». Proprietarul hanului de la Donjon ne-a explicat că acesta-i numele dat miorlăitului deosebit de sinistru pe care-l scoate, din când în când, în timpul nopţii, pisica unei bătrâne, maica «Agenoux», după cum i se zice pe acele locuri. «Maica Agenoux» este

un fel de pustnică ce trăieşte într-un bordei din inima pădurii, în apropiere de «peştera Sainte-Geneviève».

«Camera Galbenă, Lighioana Domnului, maica Agenoux, diavolul, Sainte-Geneviève, moş Jacques», iată-ne în faţa unei crime destul de tenebroase, pe care mâine ne-o va scoate la lumină o lovitură de hârleţ dată în ziduri; cel puţin aşa nădăjduim, «în numele raţiunii umane», cum spune judecătorul de instrucţie. Până atunci există temerea că domnişoara Stangerson nu va apuca ziua de mâine. Delirează într-una şi nu poate pronunţa desluşit decât cuvântul: «Asasinul! Asasinul! Asasinul!…» “

În sfârşit, la ultima oră, acelaşi ziar anunţa că şeful Siguranţei telegrafiase celebrului inspector Frédéric Larsan, trimis la Londra pentru lămurirea furtului unor titluri de rentă, să se înapoieze de urgenţă la Paris.

II

În care Joseph Rouletabille apare pentru prima oară

Parcă lucrurile s-ar fi petrecut ieri, aşa mi-amintesc de intrarea lui Joseph Rouletabille în camera mea, în dimineaţa aceea. Era aproape ora opt şi mai şedeam în pat citind articolul din *Le Matin*, despre crima de la Glandier.

Dar, mai întâi de toate, a venit momentul să vi-l prezint pe prietenul meu.

L-am cunoscut pe Joseph Rouletabille când era un reporter fără importanţă. Pe vremea aceea începusem să profesez la barou şi aveam adeseori ocazia să-i întâlnesc pe culoarele judecătorilor de instrucţie, când mă duceam să cer vreun „permis de intrare" pentru închisorile Mazas sau Saint-Lazare. După cum se spune, era „o mutră simpatică". Avea un cap rotund ca o ghiulea şi cred că din pricina asta colegii lui din presă îi dăduseră porecla de care avea să nu se mai despartă niciodată şi pe care urma s-o facă celebra. „Rouletabille!

— Nu l-ai văzut pe Rouletabille? — Iacă! Uite-i pe «ştrengarul» de Rouletabille!" De multe ori era aprins la faţa ca o pătlăgea; uneori zglobiu ca cintezoiul, alteori mai grav decât un papă. Cum de ajunsese să-şi câştige pâinea în presă fiind atât de tânăr? — când l-am întâlnit pentru prima oară avea şaisprezece ani şi jumătate – iată întrebarea ce s-ar fi putut pune, dacă toţi cei care veneau în contact cu el n-ar fi fost la curent cu începuturile sale. Cu ocazia crimei din strada Oberkampf, cu femeia hăcuită în bucăţi – iarăşi o poveste uitată de mult – adusese redactorului-şef de la *L'Epoque*, ziar care rivaliza pe atunci în privinţa informaţiilor cu *Le Matin*, piciorul stâng ce dispăruse din coşul în care fuseseră descoperite jalnicele rămăşiţe. Poliţia căuta în van, de peste opt zile, piciorul acesta, iar tânărul Rouletabille reuşise să-i găsească într-un canal unde nimănuia nu-i trecuse prin cap să-i caute. Pentru asta fusese nevoit să se angajeze într-o echipă de vidanjori ocazionali, pe care

administraţia municipalităţii Parisului îi rechiziţionase în urma stricăciunilor provocate de-o nemaipomenită creştere a apelor Senei.

Când redactorul-şef se află în posesia nepreţuitului picior şi pricepu prin ce înlănţuire de inteligente deducţii un copil reuşise să-i descopere, trebui să aleagă între admiraţia trezită de subtilitatea poliţistă a unei minţi de şaisprezece ani şi bucuria de-a putea expune „piciorul stâng din strada Oberkampf“ în „vitrina-morgă“ a ziarului.

— Din piciorul ăsta, exclamă el, fac un articol de pagina întâi!

Apoi, după ce încredinţa sinistrul pachet medicului-legist ataşat pe lângă redacţia ziarului *L'Epoque*, îl întrebă pe cel care peste puţin timp avea să devină Rouletabille cât ar vrea să câştige pentru a face parte din redacţia „faptelor diverse”, ca reporter stagiar.

— Două sute de franci pe lună, spuse tânărul cu modestie, surprins şi gata să-şi piardă suflarea la auzul unei atari propuneri.

— Ai să primeşti două sute sute cincizeci, continuă redactorul-şef; va trebui numai să declari la toată lumea că eşti în redacţie de-o lună de zile. Şi să fim bine înţeleşi: nu dumneata eşti cel care ai descoperit „piciorul stâng din strada Oberkampf“, ci ziarul *L'Epoque*. La noi, micul meu prieten, individul nu reprezintă nime; ziarul e totul!

Acestea fiind zise, îl rugă pe noul redactor să se retragă. Totuşi în pragul uşii îl reţinu, să-l întrebe cum îl cheamă. Interlocutorul răspunse:

— Joseph Josephin.

— Ăsta nu-i un nume, spuse redactorul-şef, dar n-are nicio importanţă din moment ce tot n-ai să semnezi…

Imberbul redactor îşi făcuse imediat o mulţime de prieteni, întrucât era săritor şi înzestrat cu o bună dispoziţie ce stârnea îneântarea chiar şi a celor mai ursuzi, dezarmându-I totodată pe invidioşii cei mai înrăiţi. La cafeneaua baroului, unde se întâlneau pe atunci reporterii „faptelor diverse” mai înainte de-a urca la parchet sau la preiectură în căutarea crimei lor cotidiene, el începuse să aibă reputaţia unui descurcăreţ, care străbătu curând chiar şi dincolo de uşa cabinetului şefului Siguranţei. Când se ivea vreun caz ce merita osteneala, iar Rouletabille – care se şi afla în posesia poreclei sale – era lansat pe pista de război de redactorul-şef, de multe ori se întâmpla că le sufla cazul chiar şi celor mai renumiţi inspectori de poliţie.

Ne-am cunoscut mai îndeaproape la cafeneaua baroului. Între ziarişti şi avocaţii de procese criminale nu pot dăinui decât relaţii de amiciţie; primii au nevoie de publicitate, iar ceilalţi de informaţii. Am stat mult de vorbă şi de la bun încăput am simţit o nemărginită simpatic pentru Rouletabille, copilandrul acesta curajos. Avea o minte atât de ascuţita şi plină de originalitate şi-o aptitudine de-a raţiona cum n-am mai întâlnit la altcineva.

Câtva timp după aceea mi s-a încredinţat cronica judiciara de la *Cri du Bonlevard*. După intrarea mea în ziaristică, neîndoios că legăturile de prietenie ce se înfiripaseră între Rouletabille şi mine deveniseră şi mai strânse. Şi-n afară de asta, întrucât tânărul prieten avusese ideea unei mici cronichete judiciare la ziarul său *L'Epoque*, pe care i-o semnau *„Business“,* am avut adeseori posibilitatea să-i pun la îndemâna informaţiile judiciare de care avea nevoie.

Astfel trecură aproape doi ani şi, cu cât învăţam să-l cu- nosc mai îndeaproape, cu atât îmi era mai drag, deoarece, sub aparenţele de ştrengăreasca extravaganţa, descopeream la el o seriozitate neobişnuită pentru vârsta lui. Fiind deprins sa-l văd mereu vesel şi de multe ori chiar prea vesel, l-am surprins în câteva rânduri cufundat într-o adâncă întristare. Am vrut să-i întreb despre cauzele acestei schimbări de dispoziţie, dar de fiecare dată a început sa râda din nou şi nu mi-a răspuns nimic. Interesându-mă într-o bună zi despre părinţii lui, de care nu vorbea niciodată, se despărţi de mine, făcându-se ca nu m-aude.

Tocmai atunci izbucni faimosul caz al „Camerei Galbene, care avea nu numai să-l claseze în fruntea reporterilor, dar urma să-l confirme drept cel mai bun poliţist din lume, o dublă calitate care, găsită la aceeaşi persoana, n-ar trebui să ne mire, dacă ne gândim că presa cotidiană îşi începea transformarea ei şi urma să devină ceea ce aproximativ este astăzi; presa crimei. Minţile încuiate s-ar putea plânge de acest fapt, deşi, după aprecierea mea, ar trebui să ne felicităm. Niciodată nu vom avea prea multe arme, publice sau particulare, împotriva criminalilor. La care minţile încuiate vor răspunde că, vorbind mereu de crime, presa ajunge să le inspire. Dar exista şi oameni, nu-i aşa? cu care n-o scoatem niciodată la capăt…

Aşadar, iată-l pe Rouletabille în camera mea, în dimineaţa aceea de

26 octombrie 1892, mai aprins la faţă ca de obicei: cu ochii în cap cât cepele, cum se spune, şi dând impresia că se află pradă unei periculoase exaltări. În mâna-i tremurândă agita ziarul *Le Matin*. Îmi spuse în gura mare:

— Ei, dragul meu Sainclair… Ai citit?…

— Crima ele la Glandier?

— Da; „Camera Galbenă“! Ce zici de asta?

— Ce să zic, după părerea mea, crima a fost comisă fie de „diavol“, fie de „Lighioana Domnului”.

— Fii serios.

— Ei bine, atunci ţin să-ţi spun că nu cred chiar atât de mult în asasinii care-şi iau valea trecând prin pereţi. După mine, moş Jacques n-a procedat cum trebuie lăsând arma crimei la îndemâna oricui. Având în vedere că stă deasupra odăii domnişoarei Stangerson, cheia enigmei ne va fi înmânată o dată cu operaţia arhitecturală de care trebuie să se ocupe astăzi judecătorul de instrucţie. N-o să treacă mult şi-o să aflăm prin ce chepeng sau prin ce uşă secretă s-a putut furişa omul nostru, pentru a reveni imediat în laboratorul unde domnul Stangerson lucra fără să bage nimic de seamă. Ce altceva aş putea să-ţi spun? E şi asta o ipoteză!…

Rouletabille luă loc într-un fotoliu, îşi aprinse pipa de care! nu se despărţea niciodată, trase câteva fumuri în tăcere, desigur atât cât îi era necesar să-şi potolească înfrigurarea care-l stăpânea în chip vădit, apoi începu să mă ia peste picior:

— Tinere! rosti el pe-un ton a cărui regretabilă ironie n-am să încerc s-o redau, tinere… Eşti avocat şi nu-ţi pun la îndoială talentul de-a obţine achitarea vinovaţilor; dar dacă într-o bună zi ai să fii magistrat de instrucţie, ai să obţii mult mai lesne condamnarea nevinovaţilor… Tinere, să ştii că eşti într-adevăr dotat!

După care trase din pipă cu nădejde şi continuă:

— Nu se va găsi niciun chepeng, iar misterul „Camerei Galbene“ va deveni din ce în ce mai misterios. Iată pentru ce mă interesează. Judecătorul de instrucţie are dreptate: niciodată nu s-a pomenit ceva mai straniu decât această crimă…

— Ai vreo idee despre calea folosita de asasin pentru a putea fugi? îl

întrebai eu.

— Nici una, îmi răspunse Rouletabille, nici una deocamdată… însă mi-am şi făcut o părere în legătură cu revolverul, de exemplu… Asasinul nu s-a folosit de revolver…

Şi cine s-a folosit de el, pentru numele lui Dumnezeu?

— Ei bine, află că… „domnişoara Stangerson…“

Nu mai înţeleg nimic, spusei eu… sau, mai bine zis, n-am înţeles niciodată…

Rouletabille dădu din umeri:

— În articolul din *Le Matin* nu te-a izbit nimic în chip deosebit?.,

— Zău că nu… toate cele relatate mi se par la fel de bizare…

— Ei bine, dar… nici uşa încuiata cu cheia?

— E singurul lucru firesc din toată povestea…

— Ce vorbeşti!… Şi zăvorul?…

— Zăvorul?

— Zăvorul împins pe dinăuntru?… Iata câte masuri de siguranţă îşi luase domnişoara Stangerson… „După parerea mea, domnişoara Stangerson ştia ca trebuie să se teama de cineva, îşi luase toate măsurile de precauţie; „luase chiar şi revolverul lui moş Jacques", fără să-i spună nimic. Cu sjguranţă dorea să nu sperie pe nimeni; îndeosebi nu dorea să-şi înspăimânte tatăl… „Lucrul de care se temea domnişoara Stangerson s-a întâmplat…“ şi-atunci s-a apărat, s-a luptat şi s-a folosit de revolver pentru a-l răni pe asasin la mână – astfel se explică urma însângerată lăsată pe zid şi pe uşă de-o mână mare de bărbat, de mâna omului care căuta pe dibuite o ieşire pe unde să poată fugi – dar n-a tras destul de repede pentru a evita teribila lovitură care a izbit-o în tâmplă dreaptă.

— Deci, nici gând ca rana de la tâmplă domnişoarei Stangerson să fie datorită revolverului?

— Ziarul nu afirma aşa ceva şi, în ce mă priveşte, nici eu nu sunt convins; pentru că mi se pare logic totuşi ca revolverul să-i fi servit domnişoarei Stangerson împotriva asasinului. Acum, însă, care era arma asasinului? Lovitura de la tâmplă pare să dovedească intenţia ucigaşului de-a o doborî pe domnişoara Stangerson… după ce în zadar încercase s-o sugrume… Asasinul trebuie să fi avut cunoştinţă de faptul că moş

Jacques dormea în pod şi cred că acesta e unul din motivele pentru care a vrut să opereze cu o „armă tăcută", probabil o bâtă sau un ciocan…

— Toate astea nu ne explică, spusei eu, felul în care a ieşit ucigaşul nostru din „Camera Galbenă"!

— Bineînţeles, răspunse Rouletabille, în timp ce se ridica, şi, deoarece acest lucru trebuie explicat, plec la castelul Glandier şi-am venit să te iau să mergi cu mine acolo…

— Eu?

— Da, dragă prietene, am nevoie de tine. *L'Epoque* mi-a încredinţat în mod definitiv acest caz şi trebuie să-i clarific cât mai rapid cu putinţă.

— Dar eu, cu ce te pot ajuta?

— Domnul Robert Darzac se află la castelul Glandier.

— Aşa e… deznădejdea lui trebuie să fie cumplită!

— Trebuie să-i vorbesc…

Rouletabille pronunţă aceste cuvinte pe un ton care mă surprinse.

— Adică… Adică îţi închipui să fie ceva demn de interes în direcţia asta?… îl întrebai eu.

— Da.

Şi n-a vrut să-mi spună mai mult. Trecu în salonul meu, rugându-mă să dau zor cu îmbrăcatul.

Îl cunoşteam pe domnul Robert Darzac, deoarece îi făcusem un deosebit serviciu judiciar într-un proces civil, pe vremea când eram secretarul avocatului Barbet-Delatour. Domnul Robert Darzac, care avea pe atunci vreo patruzeci de ani, era profesor de fizică la Sorbona. Se afla în strânse legături cu familia Stangerson, fiindcă, după şapte ani de curte stăruitoare, era în sfârşit pe punctul de-a se căsători cu domnişoara Stangerson, femeie de-o anumită vârstă (trebuie să fi avut vreo treizeci şi cinci de ani), dar încă de-o frumuseţe remarcabilă.

În timp ce mă îmbrăcam, strigai la Rouletabille, care începea să-şi piardă răbdarea în salonul meu:

— Ai vreo idee despre situaţia socială a ucigaşului?

— Da, răspunse el, cred că dacă nu-i un om din lumea mare, în orice caz face parte dintr-o clasă destul de înstărită… Deocamdată nu-i decât o părere…

— Şi ce anume îţi îndrituieşte această părere?

— Ei bine, replică tânărul meu prieten, bereta slinoasă, batista vulgară şi urmele de încălţăminte grosolană de pe podea…

— Înţeleg, spusei eu; nu laşi atâtea urme după ţânc, „când sunt autentice“!

— Până la urmă o să iasă ceva din tine, dragul meu Sainclair! încheie Rouletabille

III

„Un om a trecut
ca o umbră
prin obloane“

După o jumătate de oră, eram, împreună cu Rouletabille, pe peronul gării Orleans, aşteptând plecarea trenului ce trebuia să ne ducă la Epinay-sur-Orge. Am asistat la sosirea parchetului din Corbeil, reprezentat prin domnul de Marquet şi grefierul lui. Domnul de Marquet rămăsese peste noapte la Paris - cu grefierul - să fie de faţă, la Scala, la repetiţia generala a unei revistuţe; fiind autorul ei, se ascunsese în dosul unui pseudonim şi o semnase pur şi simplu: „Castigat Ridendo“.

Domnul de Marquet începea să arate ca un bătrâior distins, îndeobşte era deosebit de politicos şi „galant“. În toată viaţa sa nu avusese decât o unică pasiune: arta dramatică. De fapt, nu se interesase în cariera lui de magistrat decât de cazurile susceptibile să-i furnizeze materialul necesar pentru cel puţin un act. Deşi, prin legăturile sale de rudenie cu cine se cuvenea, ar fi putut să aspire la cele mai înalte situaţii din magistratură, nu muncise în realitate niciodata la altceva decât numai la năzuinţa înverşunată de-a „răzbate“ până la teatrul romantic Porte-Saint-Martin sau într-unul mai de idei, cum era Odéon, în cele din urmă, un astfel de ideal îl ajutase să răzbată la Corbeil ca judecător de instrucţie şi să semneze „Castigat Ridendo“' un mic act indecent la Scala.

Era normal ca afacerea „Camerei Galbene“, prin latura ei inexplicabilă, să ademenească un spirit atât de… literar. Îl interesă nespus de mult; şi domnul de Marquet se aruncă asupră-i nu atât în postura de magistrat însetat întru cunoaşterea adevărului, cât ca amator de imbroglriouri dramatice, ale cărui facultăţi erau întru totul concentrate asupra misterului intrigii şi care n-avea altă preocupare decât să ajungă la finalul ultimului act, în care totul se explică.

Astfel, în clipa când l-am întâlnit, l-am auzit oftând pe domnul de

Marquet, în timp ce-i spunea grefierului:

— Numai cu condiţia, dragul meu domn Maleine, numai cu condiţia ca acest antreprenor să nu ne demoleze cu hârleţul lui un mister atât de frumos!

— Nu vă fie teamă, răspunse domnul Maleine, poate că pavilionul va fi demolat de hârleţul lui, dar cazul nostru rămâne în picioare. Am ciocănit pereţii şi-am cercetat tavanul şi podeaua; şi mă pricep la treburile astea. Nimeni nu mă-nşeală. Putem fi liniştiţi. Nu vom găsi nimic.

Potolindu-şi astfel şeful, domnul Maleine arătă spre noi, făcând un semn discret cu capul domnului de Marquet. Faţa acestuia se încruntă şi, întrucât îl zări venind spre el pe Rouletabille, ce tocmai se pregătea să-şi scoată pălăria, se repezi spre una din portierele vagonului şi sări în tren, strecurându-i printre dinţi grefierului: „Şi, mai ales, nici un ziarist!“

Domnul Maleine răspunse: „S-a-nţeles!“, îl opri pe Rouletabille din drumul lui şi avu pretenţia să-i împiedice să urce în compartimentul judecătorului de instrucţie.

— Vă rugăm să ne iertaţi, domnilor! Compartimentul e rezervat…

— Domnule, sunt ziarist, redactor la *L'Epoque*, spuse tânărul meu prieten, risipind cu generozitate saluturi şi politeţuri, trebuie să-i spun câteva cuvinte domnului de Marquet.

— Domnul de Marquet e foarte ocupat cu ancheta domniei-sale…

— O! dar ancheta domniei-sale mi-e absolut indiferentă, va rog să mă credeţi… Nu sunt reporter de câini călcaţi pe stradă, declară tânărul Rouletabilâe, a cărui buză de jos exprima în clipa aceea un dispreţ nemărginit pentru literatura „faptelor diverse“; sunt cronicar teatral… şi deoarece pentru astă-seară trebuie să scriu o notiţă despre revista de la Scala…

— Urcaţi, vă rog, domnule… spuse grefierul, dându-se la o parte.

Rouletabille era de-acum în compartiment. Îl urmai. Mă aşezai lângă el; grefierul se urcă şi închise portiera.

Domnul de Marquet privea întrebător la grefier

— O! domnule, începu Rouletabille, vă rog să nu purtaţi pică „acestui vajnic personaj“, dacă am încălcat consemnul; nu cu domnul

de Marquet doresc să am onoarea de-a vorbi: ci cu domnul „Castigat Ridendo“!… Permiteţi-mi să vă felicit, în calitatea mea de cronicar teatral al ziarului *L'Epoque*…

Şi Rouletabille, prezentându-mă mai întâi pe mine, se prezentă şi el apoi.

Domnul de Marquet îşi mângâie barbişonul cu un gest neliniştit. În câteva cuvinte îi spuse lui Rouletabille că se considera un autor mult prea modest pentru a pretinde ca pseudonimul lui să fie dezvăluit în mod public şi nădăjduia foarte mult ca entuziasmul ziaristului pentru opera dramaturgului să nu ajungă până-ntr-acolo încât să-l determine să comunice populaţiei ca domnul „Castigat Ridendo“ nu-i altcineva decât judecătorul de instrucţie din Corbeil.

— S-ar putea ca opera autorului dramatic să dăuneze_ operei magistratului, adăugă el, după o uşoară şovăire… mai ales în provincie, unde am rămas puţin cam demodaţi…

— O! Vă rog să contaţi pe discreţia mea! exclamă Rouletabille, luându-şi cerul drept martor, cu mâinile îndreptate spre el.

În momentul acela, trenul se puse în mişcare…

— Am pornit! spuse judecătorul de instrucţie, surprins că ne vede călătorind cu el.

— Da, domnule, adevărul porneşte la drum… spuse reporterul zâmbind cu drăgălăşenie… la drum spre castelul Glandier… Un caz frumos, domnule de Marquet, un caz foarte frumos!……

— Un caz încâlcit! Un caz de necrezut, inexplicabil, insondabil… şi mă tem de-un singur lucru numai, domnule Rouletabille… ca nu cumva ziariştii să-şi vâre nasul aici dorind sa-l explice…

Prietenul meu îşi dădu seama de lovitura directă.

— Da, spuse el cu modestie, trebuie să ne temem… îşi vâră nasul peste tot… în ce mă priveşte, domnule judecător de instrucţie, numai întâmplarea mi-a dat ocazia sa vorbesc cu dumneavoastră, numai întâmplarea care m-a adus în drumul şi chiar în compartimentul dumneavoastră.

— Şi-atunci unde călătoriţi? întrebă domnul de Marquet.

— La castelul Glandier, spuse Rouletabille fără să clipească.

Domnul de Marquet tresări.

— Nu veţi putea pătrunde acolo, domnule Rouletabille!…

— O să vă opuneţi dumneavoastră? spuse prietenul meu, gata de luptă.

— Nicidecum! Ţin prea mult la presă şi la ziarişti ca să nu le fiu cumva pe plac, dar domnul Stangerson a interzis accesul oricărei persoane. Porţile sunt păzite cu străşnicie. Ieri nici un ziarist n-a putut răzbate dincolo de împrejmuirea castelului Glandier.

— Cu atât mai bine, replică Rouletabille, atunci sosesc la timp.

Domnul de Marquet îşi ţuguie buzele, dând impresia că era pregătit să păstreze o tăcere încăpăţânată. Se mai îmbună întrucâtva abia după ce Rouletabille îi aduse la cunoştinţă că mergeam la Glandier să strângem mâna „unui vechi prieten intim", cum spuse el, vorbind despre domnul Robert Darzac, pe care nu-l văzuse, poate, decât o singură dată în viaţă.

— Bietul Robert! continuă tânărul reporter… Bietul Robert! E posibil să-şi piardă şi viaţa… O iubea atât de mult pe domnişoara Stangerson…

— Într-adevăr, numai văzând suferinţa domnului Darzac şi-ţi face milă… spuse fără să vrea, cu părere de rău, domnul de Marquet…

— Trebuie să nădăjduim că domnişoara Stangerson va fi salvată…

— Să sperăm… Ieri tatăl ei îmi spunea că, dacă fata lui va trebui să moară, nu va mai zăbovi nici el prea mult s-o urmeze în mormânt… Ce pierdere incalculabilă pentru ştiinţă!

— Rana de la tâmplă e gravă, nu-i aşa?…

— Sigur că da! Şi a fost un noroc nemaipomenit că nu-i mortală… lovitura a fost dată cu forţă!…

— Deci nu revolverul a rănit-o pe domnişoara Stangerson, spuse Rouletabille… aruncându-mi o privire triumfătoare…

Domnul de Marquet arătă foarte stânjenit.

— N-am spus nimic, nu vreau să spun nimic, şi nici n-am să mai spun nimic!

Şi se întoarse spre grefier, de parcă n-ar mai fi vrut să ne cunoască…

Dar nu puteai scăpa atât de uşor de Rouletabille. Se apropie da judecătorul de instrucţie şi, arătându-i *Le Matin*, pe care-l scosese din buzunar, îi spuse:

— Există un lucru, domnule judecător de instrucţie, despre care vă pot întreba fără să comit nicio indiscreţie. Aţi citit relatarea din Le Matin? E absurdă, nu-i aşa?

— Pentru nimic în lume, domnule…

— Cum aşa! „Camera Galbenă“ nu-i înzestrată decât cu o singură fereastră zăbrelită „ale cărei gratii n-au fost clintite din loc şi o uşă care-a fost sparta…“ însă asasinul nu poate fi găsit înăuntru!

— Aşa e, domnule! Exact aşa!… Aşa se pune problema!...

Rouletabille nu mai zise nimic şi se cufundă în nişte gânduri numai lui cunoscute… în felul acesta se scurse un sfert de oră.

Când reveni printre noi, spuse, adresându-se iarăşi judecătorului de instrucţie:

— Cum era pieptănată, în seara crimei, domnişoara Stangerson?

— Nu înţeleg unde vreţi să ajungeţi, spuse domnul de Marquet.

— Asta e de o extremă importanţă, replică Rouletabille. *Era cu părul pieptănat lins, cu cărare, adus pe tâmple, nu-i aşa? Sunt sigur că în seara aceea, în seara dramei, avea părul pieptănat pe tâmple!*

— Ei bine, domnule Rouletabille, greşeşti, răspunse judecătorul de instrucţie: în seara respectiva domnişoara Stangerson era pieptănată cu coc, cu părul strâns pe creştet… Cred ca îndeobşte asta trebuie să fie pieptănătura ei… Cu fruntea dezgolită în întregime… pot sa afirm aşa ceva, deoarece toţi am examinat rana cu multa atenţie. Nu exista sânge pe păr… şi după atentat nu se atinsese nimeni de pieptănătură ei.

— Sunteţi sigur? Sunteţi sigur că în noaptea atentatului domnişoara Stangerson nu era pieptănată cu părul pe tâmple?…

— Absolut sigur, continuă judecătorul zâmbind… deoarece parcă-l aud şi-acum pe doctor spunându-mi, în timp ce examinam rana: „Ce ghinion nemaipomenit ca domnişoara Stangerson obişnuieşte să poarte părul cu coc pe creştet. Dacă s-ar fi pieptănat cu părul adus pe tâmple, lovitura primită ar fi fost mult atenuată.“ Şi-acum, ţin să va spun, mi se pare ciudat ca acordaţi atâta importanţă…

— De! Dacă n-avea părul pieptănat pe tâmple! se văită Rouletabille. Încotro pornim? încotro pornim? Va trebui să mă interesez.

Şi făcu un gest plin de mâhnire.

— Rana de la tâmplă e groaznică? întrebă el din nou.

— Teribilă.

— În concluzie, care-i arma ce-a provocat-o?

— Domnule, e un secret ce aparţine instrucţiei.

— Aţi găsit arma?

Judecătorul de instrucţie nu răspunse.

— Dar rana de la gât?

De astă dată, judecătorul de instrucţie binevoi să ne destăinuie că rana de la gât era de-o asemenea natură încât se putea afirma, chiar după avizul medicilor, că, „dacă ucigaşul ar mai fi strâns gâtul câteva clipe mai mult, domnişoara Stangerson ar fi murit sugrumată“.

— Cazul, aşa după cum îl relatează *Le Matin*, continuă Rouletabille neînduplecat, mi se pare din ce în ce mai inexplicabil. Puteţi să-mi spuneţi, domnule judecător, care sunt posibilităţile de ieşire din pavilion, uşi şi ferestre?

— Există cinci, răspunse domnul de Marquet, după ce, tuşi de două sau trei ori, dar fără să mai poată rezista ispitei de-a expune în întregime incredibilul mister pe care-l instruia. Există cinci, din care uşa vestibulului, singura uşă de intrare în pavilion, este o uşă încuiată totdeauna automat şi nu poate fi descuiată, nici din interior şi nici din exterior, decât cu ajutorul a două chei speciale ce se află în permanenţă la moş Jacques şi la profesorul Stangerson. Domnişoara Stangerson n-are nevoie de ele, de vreme ce moş Jacques locuieşte în pavilion, iar în timpul zilei nu-l părăseşte niciodată pe tatăl ei. În momentul când „toţi“ cei patru s-au năpustit în „Camera Galbenă” prin uşa pe care, până la urmă, reuşiseră s-o spargă, uşa de la intrarea în vestibul rămăsese încuiată ca totdeauna, iar cele două chei ale uşii se găseau una în buzunarul domnului Stangerson, cealaltă în buzunarul lui moş Jacques. Ferestrele pavilionului sunt patru la număr: „fereastra unică a «Camerei Galbene» “, cele două ferestre ale laboratorului şi fereastra din vestibul. Fereastra „Camerei Galbene” şi cele din laborator dau spre câmpie; numai fereastra vestibulului dă în parc.

— *Pe fereastra asta a fugit din pavilion!* exclamă Rouletabille.

— De unde ştiţi? spuse domnul de Marquet, aţintind asupra prietenului meu o privire stranie.

— Vom vedea mai târziu cum a putut fugi ucigaşul din „Camera

Galbenă”, replică Rouletabille, însă din pavilion a clar că a fost nevoit să fugă numai pe fereastra din vestibul…

— Încă o dată vă întreb, de unde ştiţi?

— Ei! Dumnezeule! dar e foarte simplu. De vreme ce „el“ nu putea fugi pe uşa pavilionului, neapărat trebuia să iasă pe vreo fereastră şi, pentru a putea ieşi, trebuia să existe acolo măcar o singură fereastră nezăbrelită. Fereastra „Camerei Galbene” are gratii, fiindcă dă spre câmpie! cele doua ferestre ale laboratorului desigur că trebuie să aibă şi ele zăbrele, din aceleaşi motive. „Şi din moment ce ucigaşul a fugit“, îmi închipui că exista o fereastră fără gratii, şi aceasta nu putea fi decât fereastra din vestibul, care dă în parc, adică în interiorul domeniului. Nu-i nici o scofală în asta!…

— Da, spuse domnul de Marquet, dar ceea ce n-aveaţi de unde să bănuiţi e că fereastra din vestibul, care într-adevăr a singura fără zăbrele, e prevăzută cu nişte obloane trainice de fier. *Iar obloanele au fost tot timpul zăvorite cu ivărele lor de fier. Şi, totuşi, suntem în posesia dovezii că, de fapt, asasinul a fugit din pavilion numai pe această fereastră!* Urmele de sânge de pe pereţii din interior şi de pe obloane şi cele ale paşilor de pe teren, paşi absolut identici cu cei ale căror măsuri le-am luat în „Camera Galbenă”, dovedesc mult şi bine că asasinul a fugit pe aici! Şi-atunci? Cum a procedat, *de vreme ce obloanele fuseseră zăvorite pe dinăuntru?* A trecut ca o umbră *prin obloane*. Şi, în sfârşit, oare urmele lăsate de asasin în momentul când fuge din pavilion nu te fac să înnebuneşti, atâta timp cât îţi este imposibil să încropeşti cea mai sumară idee despre cum a procedat asasinul când a ieşit din „Camera Galbenă“ şi *despre felul în care a izbutit să traverseze, nevoit fiind, laboratorul, pentru a ajunge în vestibul?* Da, domnule Rouletabille, cazul acesta e halucinant… E un caz de toată frumuseţea, haida de! Şi mult timp de-aici încolo nu-şi va găsi dezlegarea, cel puţin aşa sper!…

— Speraţi, domnule judecător de instrucţie?…

Domnul de Marquet se corijă:

— … Nu sper… Sunt convins…

— Înseamnă, deci, că fereastra a fost închisă pe dinăuntru, după fuga asasinului? întrebă Rouletabille.

— Evident, iată ce, pentru moment, mi se pare firesc, deşi inexplicabil… deoarece ar fi fost nevoie de un complice sau de mai mulţi complici… şi nu-i văd…

După un moment de tăcere, adăugă:

— Ah! dacă domnişoara Stangerson s-ar simţi mai bine astăzi, pentru a putea fi interogată…

Rouletabille, depănându-şi gândul mai departe, îl întrebă:

— Dar podul? Nu trebuie să fie o ieşire şi prin pod?

— Da, într-adevăr, n-o pusesem la socoteală; cu ea înseamnă şase ieşiri; există sus o ferestruică, mai curând o lucarnă, care, din dispoziţia domnului Stangerson, a fost prevăzută şi ea cu zăbrele, deoarece da tot spre exteriorul domeniului. Şi la această lucarnă, întocmai ca la ferestrele de la parter, gratiile sunt neatinse, iar obloanele, care bineînţeles se deschid înăuntru, au rămas încuiate din interior. De altminteri, n-am descoperit nimic care să dea de bănuit că ucigaşul ar fi trecut prin pod.

— Deci, pentru dumneavoastră, domnule judecător de instrucţie, nu mai există niciun dubiu asupra faptului că – fără să se ştie cum – asasinul a fugit pe fereastra din vestibul!

— Totul o dovedeşte…

— Şi eu sunt de aceeaşi părere, recunoscu cu gravitate Rouletabille.

Urmă o clipă de tăcere şi continuă:

— Dacă în pod n-aţi găsit nicio urmă de-a asasinului, aşa cum au fost de pildă urmele acelea de paşi, pline de negreală, descoperite pe parchetul din „Camera Galbenă“, atunci sunteţi obligat a conchide că nu asasinul e cel care a furat revolverul lui moş Jacques…

— În pod nu există alte urme, în afară de cele ale lui moş Jacques, spuse judecătorul, dând semnificativ din cap…

Şi se hotărî să-şi completeze gândul:

— Moş Jacques era cu domnul Stangerson… Din fericire pentru el…

— Atunci, *quid* rolul revolverului lui moş Jacques în această dramă? Pare-se că s-a demonstrat, în suficientă măsură, că arma a rănit-o mult mai puţin pe domnişoara Stangerson decât l-a rănit pe asasin…

Fără să răspundă la această întrebare, care fără îndoială îl punea în încurcătură, domnul de Marquet ne aduse la cunoştinţă că în „Camera

Galbenă“ se găsiseră două gloanţe, unul în perete, în peretele pe care se vedea mâna înroşită – o mână sângerindă de bărbat – şi celălalt în tavan.

— O! O! în tavan! repetă Rouletabille cu voce stinsă… într-adevăr… în tavan! Iată ceva foarte curios… în tavan!…

Începu să fumeze fără să scoată o vorbă, înconjurat de un adevărat nor tabagic. Când am sosit la Epinay-sur-Orge, a trebuit să-i dau un ghiont în spate să-l fac să coboare din visarea lui şi pe peron.

Aici, magistratul şi grefierul ne salutară, dându-ne să înţelegem că ne suportaseră îndeajuns; apoi se urcară grăbiţi într-o cabrioletă care-i aştepta.

— Cât timp trebuie să mergem pe jos, de aici şi până la castelul GJandier? îl întrebă Rouletabille pe un funcţionar de la căile ferate.

— Vreo oră şi jumătate, o oră şi trei sferturi, fără să vă grăbiţi, răspunse acesta.

Rouletabille privi la cer, îl găsi pe placul lui şi, fără îndoiala, şi pe al meu, deoarece mă luă de braţ şi-mi spuse:

— Haidem!… Simt nevoia să mergem pe jos.

— Ei, cum e? îl întrebai eu. S-au lămurit lucrurile?…

— O! spuse el, o! nici gând să se lămurească ceva!… Dimpotrivă, *sunt şi mai încurcate decât până acum!* Ce-i drept, am o idee.

— Spune-o!

— O! nu pot spune nimic în clipa de faţă… Părerea mea e că pentru cel puţin două persoane se pune o problemă de viaţă şi de moarte.

— Crezi că există complici?

— Nu cred aşa ceva…

Păstrarăm un moment de tăcere, apoi continuă:

— Am avut noroc că i-am întâlnit în calea noastră pe judecătorul acesta de instrucţie şi pe grefier… Ei, ce-ţi spusesem de revolver?…

Mergea cu capul în jos, cu mâinile vârâte în buzunare, fluierând. După un răstimp, îl auzii şoptind:

— Biata femeie!…

— Pe domnişoara Stangerson o plângi?…

— Este o femeie cu un suflet deosebit de nobil şi într-adevăr vrednică de milă!… Este un foarte mare, un foarte mare caracter… îmi dau seama… îmi dau seama…

— Aşadar o cunoşti pe domnişoara Stangerson?

— Eu, nici gând… n-am văzut-o decât o singură dată…

— Atunci de ce spui: este un foarte mare caracter?…

— Deoarece a fost capabilă să ţină piept ucigaşului, deoarece s-a apărat cu bravură şi, mai ales, mai ales din cauza glonţului din tavan.

Privii la Rouletabille, întrebându-mă *in petto* dacă nu-şi bătea joc de mine sau dacă nu înnebunise subit. Dar îmi dădui seama că tânărul meu prieten n-avusese niciodată mai puţină poftă de râs ca acum, iar scânteierea inteligentă a ochilor lui mici şi rotunzi mă linişti în privinţa judecăţii sale. Şi, în afară de asta, eram oarecum obişnuit cu vorbele lui aruncate la întâmplare… cel puţin aşa mi se păreau mie, în care adeseori nu desluşeam decât incoerenţă şi mister, până în momentul când, prin câteva cuvinte scurte şi clare, îmi dezvăluia firul gândirii sale. Atunci totul se limpezea pe neaşteptate: vorbele pe care le rostise şi care mi se păruseră lipsite de înţeles se înlănţuiau cu atâta uşurinţă şi logică „încât nu puteam înţelege cum de nu le înţelesesem mai de mult".

IV

„În sânul naturii sălbatice“

Castelul Glandier e una din cele mai bătrâne zidiri de pe aceste plaiuri din Ile-de-France, unde se mai înalţă încă atâtea rămăşiţe ilustre din epoca feudală. Durat în inima codrilor, sub Philippe le Bel, se face văzut la câteva sute de metri de şleaul care duce de la sătucul Sainte-Geneviève-des-Bois la Montlhéry. Înjghebat ca o îngrămădire de construcţii răzleţe, este dominat de un donjon. După ce vizitatorul a urcat scările şubrede ale acestui străvechi donjon şi a ieşit pe micuţa platformă unde Georges-Philibert de Séquigny, senior de Glandier, Maisons-Neuves şi alte domenii, a construit în secolul al XVII-lea turnuleţul de astăzi, într-un îngrozitor stil rococo, la trei leghe de-aici se zăreşte, peste văi şi câmpii, trufaşul turn de la Montlhéry. De atâtea veacuri, donjonul şi turnul privesc mereu unul la altul, părând a-şi povesti, peste coama pădurilor înverzite sau a codrilor lipsiţi de viaţă, cele mai străvechi legende din istoria Franţei. Se spune că donjonul de la Glandier stă de priveghi deasupra unei eroice şi sfinte umbre, cea a binefăcătoarei proteguitoare a Parisului, în faţa căreia Atila a fost silit să dea îndărăt. Sfânta Geneviève îşi doarme aici ultimul somn, în fostele şanţuri de apă ale castelului. Pe timp de vară, îndrăgostiţii, legănând voioşi în mâinile lor paneraşul prânzurilor la iarbă verde, vin să viseze şi să-şi facă jurăminte lângă mormântul sfintei, împodobit cu flori de nu-mă-uita, în semn de pioşenie. În preajma mormântului se află o fântână ce are, zice-se, o apă făcătoare de minuni. Recunoştinţa mamelor a înălţat pe acest loc o statuie a sfintei Geneviève, la picioarele căreia au atârnat fie colţunii, fie scufiţele copiilor mântuiţi de apa asta sfinţită.

În acest colţ de ţară, ce părea să aparţină pesemne numai trecutului, veniseră să locuiască profesorul Stangerson şi fiica lui, pentru a trudi la ştiinţa viitorului. Singurătatea din adâncul codrilor le plăcuse de la

întâia vedere. Iar ruinele bătrâne şi stejarii uriaşi aveau să fie aici martorii cercetărilor şi speranţelor lor. Glandier, pe vremuri „Glandierum“, îşi căpătase numele de la puzderia de ghinde ce din totdeauna fuseseră culese de pe aceste coclauri. Domeniul, care dobândise astăzi o tristă celebritate, îşi recâştigase, datorită fie neglijenţei stăpânilor, fie lăsării în paragină, înfăţişarea primitivă a unei naturi sălbatice: numai clădirile pitite aici mai păstraseră urmele unor stranii metamorfoze. Fiecare veac îşi pusese pecetea pe ele; câte-o operă arhitectonică de care se lega amintirea vreunei întâmplări înspăimântătoare sau a cine ştie cărei sângeroase aventuri; şi, în starea în care se găsea acum, castelul unde urma să-şi aibă un refugiu ştiinţa părea anume indicat să slujească drept scenă pentru desfăşurarea unor mistere de groază şi de moarte.

După arătarea celor de mai sus, nu mă pot opri de a face o reflecţie. Iat-o:

Dacă am insistat întrucâtva asupra acestui trist tablou al domeniului Glandier, în niciun caz n-am făcut-o pentru că am găsit aici prilejul dramatic de a „crea“ atmosfera necesară tragediilor ce se vor înlănţui sub privirile cititorului. Adevărul este că, în toată această afacere, grija mea dintâi va fi să mă comport cât mai simplu cu putinţă. N-am de loc pretenţia să fiu considerat autor. Cine zice „autor“, totdeauna zice şi întrucâtva „romancier“ şi, slavă Domnului, „misterul Camerei Galbene“ este ticsit îndestul cu momente de autentică groază plină de tragism pentru a se putea lipsi de literatură. Nu sunt şi nu vreau să fiu decât un fidel „raportor”. Sunt obligat să raportez doar evenimentul; aşa că situez evenimentul în cadrul său, şi asta-i tot. Este foarte firesc ca dumneavoastră să cunoaşteţi unde se petrec întâmplările.

Ma întorc din nou la domnul Stangerson. Când a cumpărat domeniul, cu vreo cincisprezece ani înaintea dramei care ne preocupă, castelul Glandier nu mai era demult locuit. Un alt castel străvechi din împrejurimi, durat în secolul al XIV-lea de Jean de Belmont, era lăsat şi el în paragină, astfel încât ţinutul arăta aproape pustiu. Câteva căscioare pe marginea şoselei ce duce la Corbeil, un han, hanul „Donjon“, care punea la îndemâna cărăuşilor o vremelnică găzduire; cam asta era tot ce putea pomeni de civilizaţie pe aceste meleaguri lăsate în voia soartei, pe

care nu te-ai fi aşteptat nicicum să le întâlneşti la câteva leghe de capitală. Însă tocmai pustietatea asta deplină fusese factorul determinant în alegerea domnului Stangerson şi a fiicei lui. Domnul Stangerson era de pe atunci celebru; se întorsese din America, unde cercetările lui avuseseră un răsunet considerabil. Cartea pe care o publicase la Philadelphia despre *Disocierea materiei sub influenţa acţiunilor electrice* dezlănţuise protestul întregii lumi ştiinţifice. Domnul Stangerson era francez, însă de origine americană. Nişte procese de moştenire foarte importante îl reţinuseră timp de mai mulţi ani în Statele Unite. Acolo dusese mai departe o operă începută în Franţa. Se înapoiase în Franţa să o desăvârşească, după ce realizase o avere impunătoare, toate procesele sfârşind în chip fericit, fie prin sentinţe care-i dădeau câştig de cauză, fie prin felurite tranzacţii. Averea aceasta era bine venită. Domnul Stangerson, care, dacă ar fi vrut, ar fi putut câştiga milioane de dolari, exploatând sau dând în exploatare două sau trei din descoperirile lui din domeniul chimiei, referitoare la noi procedee colorative, avusese din totdeauna o aversiune deosebită pentru folosirea în propriul lui interes a harului minunat al „invenţiei“ primit din partea naturii; dar nu considera nicio clipă că geniul său îi aparţinea numai lui. Îl datora oamenilor, şi tot ceea ce geniul lui dădea naştere pe lume, devenea un bun public, prin această hotărâre filantropică. Dacă n-a încercat, câtuşi de puţin, să-şi ascundă satisfacţia pe care i-o dădea punerea în posesie a acestei averi neaşteptate ce avea să-i îngăduie ca până în ultima clipă a vieţii să se poată dedica pasiunii lui pentru ştiinţa pură, fără îndoială că profesorul mai găsea în aceasta şi un alt motiv de bucurie. Pe vremea când tatăl ei s-a întors din America şi a cumpărat domeniul Glandier, domnişoara Stangerson avea douăzeci de ani. Era mult mai frumoasă decât s-ar putea închipui, având laolaltă toată graţia pariziană a mamei ei, care murise în timp ce-i dădea viaţă, şi toată strălucirea, toată bogăţia tânărului sânge american din partea bunicului după tată, William Stangerson. Acesta, cetăţean al Philadelphiei, fusese nevoit să obţină naturalizarea franceză pentru a se pleca în faţa pretenţiilor de familie, în clipa căsătoriei sale cu o franţuzoaică, cea care avea să fie mama celebrului Stangerson. În felul acesta se explică naţionalitatea franceză a profesorului Stangerson.

La douăzeci de ani, încântător de bălaie, cu ochi albaştri şi o faţă ca laptele, strălucitoare, dumnezeiesc de sănătoasă, Mathilde Stangerson era una din cele mai frumoase fete de măritat din vechiul şi noul continent. Era de datoria tatălui ei să se gândească la acest măritiş, cu toată durerea la care trebuia să se aştepte după inevitabila despărţire, şi nu avea de ce să fie mâhnit văzând că s-a ivit vremea zestrei. Oricare ar fi fost împrejurările, ele nu-l împiedicaseră însă să se izoleze împreună cu copila sa la Glandier, tocmai în clipa când prietenii lui se aşteptau s-o prezinte pe domnişoara Mathilde, în societate. Unii dintre ei veniră să-i viziteze şi îşi manifestară nedumerirea. La întrebările puse, profesorul răspunse: „Aceasta-i vrerea fiicei mele. Nu pot să-i refuz nimic. Ea a fost cea care a ales domeniul Glandier.“ întrebată la rândul ei, tânără fată răspunsese cu seninătate: „Unde altundeva am fi putut lucra mai bine, dacă nu în singurătatea asta?“, căci domnişoara Mathilde Stangerson colabora de mult la opera tatălui ei; dar pe atunci nimeni nu şi-ar fi putut închipui că pasiunea ei pentru ştiinţă avea să fie atât de puternică încât s-o determine să respingă toate propunerile ce aveau să i se prezinte în răstimp de peste cincisprezece ani. Oricât de retraşi trăiau, tatăl şi fiica au fost nevoiţi să apară la câteva recepţii oficiale şi, la anumite date din decursul anului, în două sau trei saloane de-ale prietenilor, unde gloria profesorului şi frumuseţea Mathildei au făcut vâlvă. La început, răceala nemaipomenită a tinerei fete nu reuşi să-i descurajeze pe adoratori; dar după câţiva ani obosiră şi ei. Unul singur mai stărui cu o perseverenţă plină de farmec şi îşi dobândi porecla de „logodnic etern“, pe care o acceptă cu întristare: era domnul Robert Darzac. În momentul de faţă, domnişoara Stangerson nu mai era tânără şi se părea că, dacă până la vârsta de treizeci şi cinci de ani nu găsise niciun motiv de măritiş, n-avea sa mai găsească nici de acum înainte. Evident că acest argument nu prezenta nici o valoare pentru domnul Robert Darzac, deoarece nu-şi înceta de loc curtea, dacă se mai poate numi „curte“ atenţia delicată şi gingaşă cu care o înconjura într-una pe femeia aceasta de treizeci şi cinci de am, ramasă nemaritată şi declarând ca nu se va mărita niciodată.

Pe neaşteptate, cu câteva săptămâni înaintea evenimentelor ce ne preocupă, un zvon căruia la început nu i se acordă nici o importanţă,

atât de incredibil fu considerat – se răspândi prin Paris: în sfârşit, domnişoara Stangerson consimţea „să răsplătească flacăra nestinsă a domnului Robert Darzac!“ A fost nevoie ca domnul Robert Darzac însuşi să refuze dezminţirea acestor bârfe matrimoniale, pentru ca până la urmă să se poată susţine că-i posibil sa existe şi puţin adevăr într-un zvon atât de neverosimil. În sfârşit, într-o zi, când pleca de la Academia de Ştiinţe, domnul Stangerson binevoi să anunţe că oficierea căsătoriei fiicei sale şi a domnului Robert Darzac se va celebra într-un cerc intim la castelul Glandier, de îndată ce, împreună cu fiica lui, vor termina ultima corectură la comunicarea ce avea să sintetizeze toate cercetările lor asupra „disocierii materiei“, adică reîntoarcerii materiei în eter. Noii căsătoriţi se vor instala la Glandier, iar ginerele îşi va aduce şi el contribuţia la opera la care tatăl şi fiica îşi închinaseră toată viaţa.

Lumea ştiinţifică n-avusese încă răgazul să-şi revină de pe urma acestei ştiri, că se şi răspândi vestea asasinării domnişoarei Stangerson în fantasticele împrejurări arătate mai sus şi pe care vizita noastră la castel avea să ne îngăduie să le precizăm şi mai mult.

N-am şovăit nici o clipă să transmit cititorului toate detaliile acestei retrospective, pe care le cunoşteam de pe urma legaturilor mele de afaceri cu domnul Robert Darzac, deoarece am dorit ca, trecând pragul „Camerei Galbene“, să fie, şi el, tot atât de documentat ca şi mine.

V

În care Joseph Rouletabille adresează domnului Robert Darzac nişte cuvinte ce stirnesc un oarecare efect

---

Mergeam de câteva minute, împreună cu Rouletabille, de-a lungul zidului ce împrejmuia întinsa proprietate a domnului Stangerson şi chiar începusem să întrezărim poarta de fier de la intrare, când atenţia ne fu distrasă de un personaj ce, pe jumătate aplecat deasupra terenului, părea atât de preocupat încât nici nu ne observă când sosirăm. Când se apleca aproape culcându-se la pământ, când se ridica şi examina cu atenţie zidul, când privea în căuşul palmei, pentru ca după aceea să facă nişte paşi de un stânjen, apoi să înceapă să alerge şi iar să privească în palma mâinii drepte. Rouletabille mă oprise cu un gest:

— Sst! Frédéric Larsan lucrează!… Să nu-l tulburăm.

Joseph Rouletabille avea o admiraţie nemărginită pentru celebrul poliţist. Personal nu-l văzusem niciodată pe Frédéric Larsan, dar îl ştiam prea bine din auzite.

Afacerea lingourilor de aur de la Monetărie, pe care o rezolvase când toată lumea dădea din colţ în colţ, arestarea spărgătorilor de case de bani de la Creditul Universal, făcuseră ca numele lui să fie aproape pe buzele tuturor. Pe atunci, în epoca în care Joseph Rouletabille nu dăduse încă extraordinarele dovezi ale talentului său nemaipomenit, era considerat drept cea mai destoinică minte în stare să descurce iţele încâlcite ale celor mai misterioase şi tenebroase crime. Renumele lui se răspândise în lumea întreagă şi, adeseori, poliţiile din Londra sau din Berlin, ba chiar şi din America, îi cereau ajutorul în clipa când inspectorii şi detectivii autohtoni recunoşteau că ajunseseră la capătul posibilităţilor şi al priceperii lor. Deci, să nu fim de loc surprinşi dacă,

din prima zi a misterului „Camerei Galbene“, şeful Siguranţei se gândise să-i telegrafieze preţiosului său subaltern la Londra, unde Frédéric Larsan fusese trimis pentru o afacere grandioasă cu nişte titluri de rentă furate: „Revino de urgenţă“. E de crezut că Frédéric, căruia la Siguranţă i se spunea marele Fred, răspunsese în cea mai mare grabă, ştiind din experienţă, fără îndoială, ca, dacă-l deranjau, era numai din cauză că aveau mare nevoie de serviciile lui, şi astfel se explică cum, în dimineaţa aceea, Rouletabille şi cu mine îl găsirăm cufundat în plina acţiune. Înţeleseram de îndată în ce consta aceasta.

Ceea ce privea într-una, în palma mâinii drepte, nu era altceva decât ceasul, şi părea foarte preocupat de numărarea minutelor. Apoi făcu cale întoarsă, mai porni o dată în goană şi nu se opri decât ajuns lângă poarta de fier a parcului, îşi consultă din nou ceasul, îl puse în buzunar, dădu din umeri descurajat, împinse poarta cu gratii, intră în parc, încuie poarta de fier cu cheia, îşi înălţă privirea şi ne zări printre zăbrele. Rouletabille dădu fuga, şi eu după el. Frédéric Larsan ne aştepta.

— Domnule Fred, spuse Rouletabille, scoţându-şi pălăria şi manifestând semnele unui adânc respect, întemeiat pe admiraţia reală pe care tânărul reporter o purta celebrului poliţist, n-aţi putea să ne spuneţi dacă domnul Robert Darzac se găseşte la castel în momentul de faţă? Se află aici unul din prietenii lui, de la baroul din Paris, care ar dori să-i vorbească.

— Nu ştiu nimic, donmule Rouletabille, replică Fred, strângând mâna prietenului meu, căci adeseori avusese prilejui să-l mai întâlnească în decursul celor mai dificile anchete ale lui… Nu l-am văzut.

— Fără îndoială, ne vor informa portarii! spuse Rouletabille, arătând spre o căsuţă de cărămidă cu uşa şi ferestrele închise şi care inevitabil trebuia să-i fi adăpostit pe credincioşii cerberi ai proprietăţii.

— Portarii n-au să te poată informa în nici un chip, domnule Rouletabille.

— De ce nu?

— Pentru că sunt arestaţi de o jumătate de oră!…

— Arestaţi! exclamă Rouletabille… Ei sunt asasinii!…

Frédéric Larsan dădu din umeri.

— Când nu reuşim să-l arestăm pe asasin, spuse el cu un aer de supremă ironie, ne putem permite luxul să-i descoperim complicii!

— Dumneavoastră aţi dispus arestarea lor, domnule Fred?

— Ah! nu! asta-i bună! n-am dispus eu arestarea lor pentru că, mai întâi, sunt aproape sigur că n-au nici un amestec în afacerea asta, şi apoi pentru că…

— Pentru că? întrebă neliniştit Rouletabille.

— Pentru că… nimic… spuse Larsan dând din cap.

— Pentru că nu există complici! şopti Rouletabille.

Frédéric Larsan încremeni deodată, privindu-l cu interes pe reporter.

— Aha! Aha! deci ţi-ai şi făcut o părere despre cazul acesta… Şi totuşi n-ai văzut nimic, tinere… nici n-ai apucat încă să pătrunzi aici…

— Am să pătrund.

— Mă îndoiesc… Consemnul e categoric.

— Am să pătrund, dacă dumneavoastră mă veţi ajuta să-l văd pe domnul Robert Darzac… Vă rog, faceţi asta pentru mine… Doar ştiţi că suntem prieteni vechi… Domnule Fred… vă rog… Amintiţi-vă ce articol frumos am scris despre dumneavoastră în legătură cu „Lingourile de aur“. Numai, un cuvinţel domnului Robert Darzac, dacă sunteţi atât de bun.

În momentul acela figura lui Rouletabille era într-adevăr comică la vedere. Radia o dorinţă atât de irezistibilă de a trece pragul dincolo de care se consuma un mister extraordinar; implora cu atâta elocvenţă, nu numai orală sau din priviri, ci din toate trăsăturile feţei, încât nu m-am putut opri sa nu pufnesc în râs. Ca şi mine, nici Frédéric Larsan n-a fost în stare să-şi stăpânească râsul.

Cu toate acestea, dincolo de poartă, Frédéric Larsan îşi vâra liniştit cheia în buzunar. L-am examinat cu atenţie.

Era un bărbat ce părea să aibă vreo cincizeci de ani. Avea un cap frumos, cu părul încărunţit, cu o faţă smeadă şi un profil sever; fruntea îi era proeminentă; bărbia şi obrajii îngrijit bărbierite: buzele, fără mustaţă, erau fin desenate; ochii, puţin cam mici şi rotunzi, priveau oamenii în faţă, aţintind asupra lor o privire scormonitoare, care uimea şi neliniştea. Era de statura mijlocie, bine închegat; îndeobşte avea o înfăţişare elegantă degajând simpatie. Nu aducea prin nimic cu

poliţistul vulgar. În domeniul lui era un mare artist, ştia lucrul acesta şi se vădea că are o părere foarte bună despre persoana lui. Felul vorbirii îl denota pe sceptic, pe omul ce nu-şi mai face iluzii în privinţa vieţii. Profesiunea lui neobişnuită îi dăduse prilejul să cunoască atâtea crime şi mârşavii încât ar fi părut de neînţeles dacă într-o anumită măsura nu i s-ar fi „înăsprit şi lui sentimentele”, după ciudata expresie a lui Rouletabille.

Larsan întoarse capul, auzind zgomotul unei trăsuri ce sosea în spatele lui. Am recunoscut cabrioleta care-i luase din gara, la Epinay, pe judecătorul de instrucţie şi pe grefier.

— Ia te uită! spuse Frédéric Larsan, doreaţi să vorbiţi cu domnul Robert Darzac şi când colo: iată-l!

Cabrioleta se oprise acum în faţa porţii cu gratii, iar Robert Darzac îl ruga pe Frédéric Larsan s-o deschidă, spunându-i că e foarte grăbit şi că nu mai are la dispoziţie decât timpul necesar pentru a ajunge la Epinay, să prindă primul tren pentru Paris. În aceeaşi clipă mă recunoscu. Pe când Larsan îi deschidea poarta, domnul Darzac mă întrebă ce anume mă aducea la Glandier într-o împrejurare atât de tragica. Atunci luai aminte că arăta îngrozitor de palid şi că pe faţă i se afla întipărită o nesfârşită durere.

— Domnişoara Stangerson se simte mai bine? întrebai eu imediat,

— Da, spuse el. Poate va scăpa. Trebuie să scape cu viaţă.

Nu mai adăugă „altminteri aş muri“, dar se putea bănui tremurul acestor cuvinte pe buzele lui de-o paloare cadaverică.

Atunci interveni Rouletabille:

— Domnule, văd că sunteţi grăbit. Totuşi trebuie să vă vorbesc neapărat. Trebuie să vă comunic ceva de cea mai mare importanţă.

Frédéric Larsan îl întrerupse:

— Pot să vă părăsesc? îl întrebă el pe Robert Darzac. Aveţi vreo cheie sau doriţi să v-o dau pe aceasta?

— Da, mulţumesc, am şi eu o cheie. Am să încui eu poarta.

Larsan se îndepărtă grăbit în direcţia castelului, a cărui siluetă impunătoare se putea distinge la vreo sută de metri de aici.

Robert Darzac, cu sprâncenele încruntate, începea să dea semne de nerăbdare. I-l prezentai pe Rouletabille ca pe-un prieten excelent; dar

imediat ce află că tânărul era ziarist, domnul Darzac mă fixă cu o imensă mustrare în priviri şi îşi ceru scuze că trebuia s-ajungă neapărat la Epinay în douăzeci de minute, ne salută şi dădu bice calului. Dar, spre nemaipomenita mea stupefacţie, Rouletabille înşfăcase hăţurile, oprind în loc micuţul echipaj cu o mişcare viguroasă, în timp ce rostea cuvintele următoare, lipsite pentru mine de orice înţeles:

— Casa parohiala nu şi-a pierdut nimic din farmecul ei şi nici grădina din splendoare.

Nici n-apucaseră aceste cuvinte să iasă de pe buzele lui Rouletabille, că-l văzui pe Robert Darzac clătinându-se; pe cât de palid fusese mai înainte, acum pălise şi mai mult; privirea lui plină de groază căta ţintă la tânărul reporter în timp ce cobora grăbit din trăsură, cuprins de-o tulburare de nedescris.

— Să mergem! Haideţi, să mergem! spuse el, împleticindu-şi vorbele.

Şi apoi, brusc, spuse iarăşi, apucat parcă de furie:

— Să mergem, domnule! Haideţi, să mergem!

Şi parcurse din nou drumul ce conducea la castel, fără să mai scoată o vorbă, pe când Rouletabille îl urma, ducând calul de hăţuri. Îi adresai câteva cuvinte domnului Darzac… dar nu-mi răspunse. Privii întrebător la Rouletabille, care nu mă văzu.

VI

În adâncul stufărişului

Am ajuns la castel. Vechiul donjon era unit cu acea parte a clădirii ce fusese restaurată în întregime sub Ludovic al XIV-lea printr-un alt corp, de-o construcţie mai moderna, stil Viollet-le-Duc, unde se afla şi poarta principală. Nu văzusem niciodata ceva atât de original şi, poate, atât de urât şi, mai ales, atât de bizar ca arhitectură ca acest amalgam straniu de stiluri disparate. Era monstruos şi captivant în acelaşi timp. Când ne apropiară şi mai mult, observarăm doi jandarmi care dădeau târcoale prin faţa uşiţei de la parterul donjonului. Curând am aflat că în acest parter se găseau închişi portarul şi portăreasa, domnul şi doamna Bernier.

Domnul Robert Darzac ne introduse în aripa modernă a castelului pe o uşă impunătoare, acoperită de o „marchiză“. Rouletabille, care încredinţase calul şi cabrioleta în grija unui argat, nu-l părăsea din ochi pe domnul Darzac; îi urmării privirea şi-mi dădui seama că stătea îndreptată numai spre mâinile înmănuşate ale profesorului de la Sorbona. Intrarăm într-un salonaş mobilat cu lucruri îmbătrânite şi-n clipa aceea domnul Darzac se întoarse spre Rouletabille, întrebându-l destul de repezit:

— Şi-acum vorbiţi! Ce vreţi de la mine?

Rouletabille răspunse la fel de arţăgos:

— Să vă strâng mâna!

Darzac se trase înapoi;

— Ce înseamnă asta?

Evident că înţelesese ceea ce şi eu începusem să înţeleg: că prietenul meu îl bănuia de îngrozitorul atentat. El avea mereu în faţă urmele lăsate pe pereţii „Camerei Galbene“ de mâna însângerată… Privii la bărbatul acesta atât de semeţ, îndeobşte având privirea limpede, dar de astă dată ciudat de tulbure. Întinse mâna dreaptă şi, arătând spre mine,

spuse:

— Domnule, sunteţi prietenul domnului Sainclair, care mi-a făcut un mare şi neaşteptat serviciu într-o cauză dreaptă, şi nu văd de ce nu v-aş strânge mâna…

Dar Rouletabille nu-i strânse mâna. Minţind cu o neruşinare fără seamăn, îi spuse:

— Domnule, am trăit câţiva ani în Rusia şi de-acolo m-am întors cu obiceiul de-a nu da niciodată mâna cuiva care nu-şi scoate mai întâi mănuşile.

Am fost convins că profesorul de la Sorbona avea să-şi dea frâu liber mâniei care înccpusc să fiarbă în el, dar, dimpotrivă, printr-un violent şi vizibil efort, se stăpâni, îşi scoase mănuşile şi îşi arătă mâinile. Se înfăţişau curate, fără nicio cicatrice.

— Sunteţi satisfăcut?

— Nu! răspunse Rouletabille. Dragul meu prieten, spuse el, întorcându-se spre mine, sunt obligat să te rog să ne laşi câteva clipe singuri.

Salutai şi mă retrăsei, uluit de cele văzute şi auzite, neînţelegând de ce domnul Robert Darzac nu-l dădea pe uşă afară pe impertinentul, insultătorul şi stupidul meu prieten… Căci în clipa aceasta îi purtam pică lui Rouletabille pentru bănuielile lui, care declanşaseră această nemaipomenită scenă a mănuşilor…

Ma plimbai vreo douăzeci de minute prin faţa castelului, încercând zadarnic să înlănţuiesc între ele diferitele evenimente din această dimineaţă. Ce gând îi umbla prin cap lui Rouletabille? Era posibil oare să i se pară că domnul Robert Darzac ar fi un asasin? Cum de era în stare să creadă că omul acesta, care peste câteva zile trebuia să se căsătorească cu domnişoara Stangerson, se furişase în „Camera Galbenă“ să-şi ucidă logodnica? La urma urmei, până acum nimic nu-mi venise într-ajutor să aflu cum izbutise asasinul să iasă din „Camera Galbenă“; şi câtă vreme nu mi se explica acest mister, ce deocamdată mi se părea inexplicabil, consideram, cel puţin eu, că era de datoria oricui să nu arunce bănuiala asupra nimănui. Şi, în sfârşit, ce însemnau aceste cuvinte fără sens pe care încă le mai auzeam răsunându-mi în urechi: *Casa parohiala nu şi-a pierdut nimic din farmecul ei şi nici*

gradina din splendoare? Simţeam nevoia grabnică să mă văd singur cu Rouletabille, pentru a-l întreba.

În clipa aceasta, tânărul ieşi din castel împreună cu domnul Robert Darzac. Lucru extraordinar, îmi dădui seama, de la prima vedere, că păreau cei mai buni prieteni din lume.

— Ne ducem în „Camera Galbena”, îmi spuse Rouletabille, hai cu noi. Ia ascultă, prietene drag, să ştii, te voi reţine toată ziua. Vom lua masa împreună, în târguşor…

— Veţi prânzi aici, cu mine, domnilor…

— Mulţumesc, nu, răspunse tânărul. Vom lua masa la hanul „Donjon“…

— N-o să vă simţiţi bine acolo… Nu veţi găsi nimic.

— Credeţi?… Eu nădăjduiesc să mai găsesc câte ceva pe-acolo, replica Rouletabille. După masă vom lucra din nou, îmi voi scrie articolul, şi-o să fiţi atât de amabil să mi-l duceţi la redacţie…

— Dar dumneata? N-ai să te întorci cu mine?

— Nu; voi rămme să dorm aici…

Mă întoarsei cu faţa spre Rouletabille. Vorbea serios şi domnul Robert Darzac nu mi se păru de loc surprins…

În acel moment treceam prin faţa donjonului şi auzirăm nişte gemete. Rouletabille întrebă:

— Pentru ce au fost arestaţi oamenii aceştia?

— Într-o oarecare măsură, din vina mea, spuse domnul Darzac. Ieri i-am atras atenţia judecătorului de instrucţie că era inexplicabil cum de au avut portarii timpul necesar să audă focurile de revolver, „să se îmbrace“, să străbată distanţa destul de mare care desparte căsuţa lor de pavilion, şi toate astea numai în două minute; căci nu trecuseră mai mult de două minute de când s-au auzit focurile de revolver şi până în momentul când au fost întâlniţi de moş Jacques.

— Într-adevăr, e ceva necurat la mijloc, aprobă Rouletabille… Şi erau îmbrăcaţi?…

— Iată ce e de necrezut… erau îmbrăcaţi… „de-a bine- lea“, în haine trainice şi călduroase… Nu le lipsea nimic din îmbrăcăminte. Femeia era încălţată în saboţi, însă bărbatul avea „pantofii cu şireturile legate“. Iar ei declaraseră că s-au culcat, ca în toate serile, la ora nouă. Când a

sosit azi-dimineaţă judecătorul de instrucţie, care se înarmase la Paris cu un revolver de acelaşi calibru cu arma crimei (deoarece nu voia să se atingă de revolverul-corp delict), l-a pus pe grefier să tragă două focuri de revolver în „Camera Galbenă“, ţinând uşa şi ferestrele închise. Eram laolaltă cu el în căsuţa portarilor; n-am auzit nimic… de altfel, nici nu se poate auzi ceva. Înseamnă că portarii minţiseră, nu mai încape nici o îndoială… Erau gata îmbrăcaţi; erau de mult afară în preajma pavilionului; aşteptau ceva. Bineînţeles, în nici un caz nu sunt acuzaţi de-a fi autorii atentatului, însă complicitatea lor nu e de loc improbabilă… Domnul de Marquet a dispus să fie arestaţi de îndată.

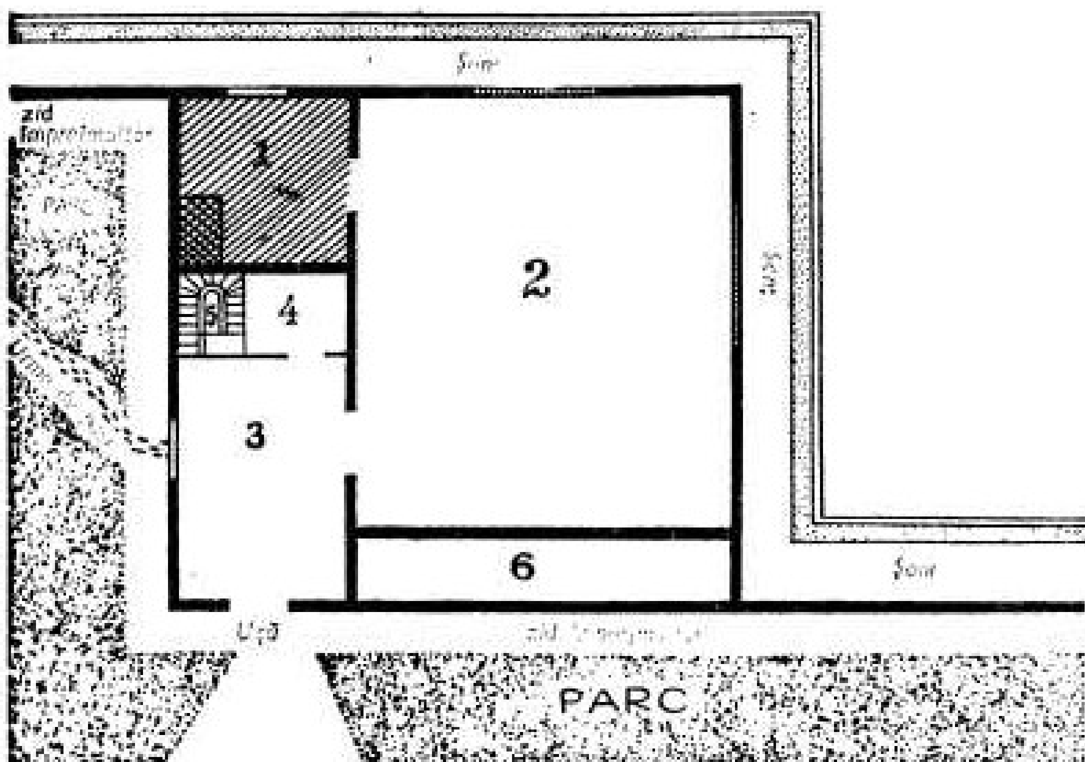
— Dacă ar fi fost complici, spuse Rouletabille, ar fi venit cu hainele în neorânduială, îmbrăcate la mare iuţeală, sau mai degrabă n-ar fi venit de loc. Când te năpusteşti în braţele justiţiei, purtând pe tine atâtea dovezi de complicitate, înseamnă că nu eşti complice. Nu cred să existe complici în afacerea asta.

— Atunci, ce căutau afară în toiul nopţii? S-o spună!…

— Mai mult ca sigur că au motive să tacă. Trebuie să le aflăm care… Chiar dacă n-ar fi complici, ele ar putea avea o oarecare importanţă. Tot ce se întâmplă într-o asemenea noapte este important…

Tocmai traversasem bătrânul pod de peste şanţul cu apă al castelului şi pătrundeam în „Stejăriş“, cum se numea această parte a parcului. Aici domneau nenumăraţi stejari multiseculari. Toamna începuse să le sfoigească frunzele gălbejite, iar crengile lor înalte şi negre, şerpuitoare, păreau nişte clăi de păr înspăimântătoare, nişte reptile gigantice încolăcite, aşa cum le încâlcise sculptorul din antichitate, răsucindu-le pe creştetul Meduzei sale. Locurile astea, care-i plăceau domnişoarei Stangerson pentru a locui aici pe timp de vară, ni se înfăţişară triste şi întunecate în acest anotimp al anului. Pământul era negru, mocirlos după ploile din ultima vreme şi mlăştinos din pricina frunzelor moarte aşternute pe jos; trunchiurile arborilor arătau negre; chiar şi cerul, deasupra capetelor noastre, părea îndoliat, legănând vălătucii greoi ai unor nori uriaşi. Şi în această singurătate sumbra şi pustie descoperirăm zidurile albe ale pavilionului. Ciudată construcţie, fără nicio fereastră la vedere, din locul de unde o puteam privi. Numai o uşă micuţă arăta care-i intrarea în pavilion. S-ar fi zis că ne aflăm înaintea unui mormânt,

a unui mausoleu imens din străfundul unui codru pustiu… Cu cât ne apropiam mai mult, cu atât desluşeam mai bine aşezarea. Clădirea îşi primea toată lumina de care avea nevoie dinspre miazăzi, adică din

cealaltă parte a domeniului, dinspre câmpie. Se vede că, după ce încuiau uşiţa dinspre parc, domnul şi domnişoara Stangerson găseau aici o temniţă ideală pentru a trăi înăuntru, numai cu lucrările şi visul lor.

De altminteri, am să dau îndată planul pavilionului, N-aveau decât un parter în care se intra urcând câteva trepte şi un pod, destul de înalt, „dar care nu ne va interesa de loc”. Aşa că prezint cititorului numai planul parterului, în toată simplitatea lui.

1. Camera Galbenă, având o singură fereastră zăbrelită şi o singură uşă dând spre laborator.
2. Laboratorul, având două ferestre mari zăbrelite şi două uşi, una spre vestibul, cealaltă spre Camera Galbenă.
3. Vestibulul, vând o fereastră fără gratii şi o uşă de intrare deschizându-se spre parc.

4. Toaletă.

5. Scară urcând spre pod.

6. Imens şi unic şemineu al pavilionului utilizat pentru experienţele din laborator.

A fost desenat chiar de Rouletabille şi am constatat că nu lipsea nici o linie, nici o indicaţie din cele în stare să ajute la rezolvarea problemei ce se înfăţişa atunci justiţiei. Cu legenda şi cu planul în faţă, cititorii vor şti, pentru descoperirea adevărului, tot atât cât ştia şi Rouletabille în momentul când a intrat pentru prima oară în pavilion şi când toată lumea se întreba: „Pe unde a putut fugi asasinul din «Camera Galbenă»?“

Înainte de a urca cele trei trepte de la uşa pavilionului, Rouletabille ne opri şi-l întrebă pe neaşteptate pe domnul Darzac:

— Ei bine, dar care-i mobilul crimei?

— În ce mă priveşte, domnule, n-am nici o îndoială în privinţa asta, spuse logodnicul domnişoarei Stangerson cu nemărginită tristeţe. Urmele lăsate de degete, zgârieturile atât adânci de pe pieptul şi de la gâtul domnişoarei Stangerson atestă că mârşavul ce se ascunsese în cameră a încercat să înfăptuiască un groaznic asasinat. Medicii experţi care au examinat ieri aceste urme afirmă că au fost făcute de aceeaşi mână care şi-a pus pecetea însângerată pe perete; o mâna uriaşă, domnule, care pentru nimic în lume n-ar încăpea în mănuşa mea, adăugă el cu un zâmbet amar şi greu de definit…

— Această mână plină de sânge, îl întrerupsei eu, n-ar putea fi oare urma degetelor însângerate ale domnişoarei Stangerson, care, în clipa când se prăbuşea, dăduse de perete şi, alunecând, lăsase pe el o imagine deformată a mâinii ei pline de sânge?

— Nu exista niciun strop de sânge pe mâinile domnişoarei Stangerson când a fost ridicată, răspunse domnul Darzac.

— Atunci, întrucât dânsa l-a rănit pe asasin la mână, putem fi siguri acum, spusei eu, că domnişoara Stangerson era persoana care se înarmase cu revolverul lui moş Jacques. *Deci, se temea de ceva sau de cineva.*

— Probabil…

— Nu bănuiţi pe nimeni?

— Nu… răspunse domnul Darzac, privindu-l pe Roule- tabille.

Atunci Rouletabille îmi spuse:

— Trebuie să afli, prietene, că instrucţia e ceva mai avansata decât a vrut să ne destăinuiască bătrânelul acesta plin de secrete, domnul de Marquet. Acum instrucţia ştie nu numai că arma folosită de domnişoara Stangerson în apărarea ei a fost un revolver, dar cunoaşte, şi-a cunoscut-o de la bun început, arma cu care a fost atacată, cu care a fost lovită domnişoara Stangerson. După cum mi-a spus domnul Darzac, e un „picior ele berbec". De ce-o fi înconjurând oare domnul de Marquet „piciorul de berbec" cu atâtea mistere în scopul de-a facilita cercetările agenţilor de la Siguranţă. Fără îndoială. Probabil îşi închipuie că proprietarul va fi găsit printre cei bine cunoscuţi ca atare, în lumea borfaşilor de rând din Paris, că utilizează această unealtă a crimei, cea mai îngrozitoare din cele pe care să le fi inventat natura… Şi apoi, parcă poţi să ştii vreodată ce se petrece în cerebelul unui judecător de instrucţie? adăugă Rouletabille cu o ironie plină de dispreţ.

Îl întrebai:

— Deci în „Camera Galbenă" s-a găsit un „picior de berbec"?

— Da, domnule, spuse Robert Darzac, la piciorul patului; dar vă rog: nu mai vorbiţi de asta. Domnul de Marquet ne-a cerut să păstrăm secretul. (Am schiţat un gest de protest). E un „picior ele berbec" enorm, a cărui măciulie sau, să mă exprim mai bine, a cărui articulaţie mai era încă înroşită de sângele înspăimântătoarei râni pe care i-o făcuse domnişoarei Stangerson. E un „picior de berbec" mai vechi, ce trebuie să mai fi fost folosit la câteva crime, judecând după aspect. Aşa crede domnul de Marquet şi l-a trimis la Paris, la laboratorul municipal, să fie analizat. Într-adevăr, el crede să fi identificat, pe acest „picior de berbec", nu numai sângele proaspăt al ultimei victime, ci şi alte urme ruginii, ce n-ar putea fi altceva decât pete de sânge uscat, mărturii ale unor crime anterioare.

— Un „picior de berbec" în mâinile unui „asasin antrenat" se transformă într-o armă formidabilă, spuse Rouletabille, o armă „mai utilă" şi mai sigura decât un_ baros.

— „Mizerabilul" a şi dovedit, de altminteri, acest lucru, spuse

îndurerat domnul Robert Darzac. „Piciorul de berbec” a lovit-o în frunte, într-un chip înfiorător, pe domnişoara Stangerson. Măciulia „piciorului de berbec” se nimereşte perfect cu dimensiunile rănii. După părerea mea, rana ar fi putut să fie mortală, dacă asasinul n-ar fi fost pe jumătate înfrânat, în timp ce dădea lovitura, de revolverul domnişoarei Stangerson. Rănit la mână, a abandonat „piciorul de berbec” şi a luat-o la fugă. Din păcate, lovitura pe care o da „piciorul de berbec” *pornise, ba chiar îşi atinsese scopul*... iar domnişoara Stangerson era ca şi doborâtă, după ce scăpase de sugrumare. Dacă domnişoara Stangerson ar fi reuşit să-l rănească pe bandit de la primul foc de revolver, fără doar şi poate că ar fi scăpat de „piciorul de berbec“… Dar e mai mult ca sigur că şi-a luat revolverul prea târziu; apoi, primul foc, în toiul luptei, a deviat, şi glonţul s-a înfipt în tavan; abia cel de-al doilea foc şi-a ating ţinta…

După cele spuse, domnul Darzac bătu la uşa pavilionului. Cum să vă destăinuiesc nerăbdarea mea de-a pătrunde chiar la locul crimei? Tremuram de emoţie şi, în ciuda atracţiei nemaipomenite prezentată de povestea „piciorului de berbec”, fierbeam văzând convorbirea noastră prelungindu-se şi uşa pavilionului întârziind a se deschide.

În sfârşit, se deschise.

În prag se afla un om în care-l recunoscui pe moş Jacques.

După cât îmi dădui seajna, să fi avut vreo şaizeci de ani bătuţi pe muchie. O barbă mare colilie, un păr alb acoperit de o beretă, un costum cafeniu de catifea cu coatele uzate, saboţi în picioare; o înfăţişare ursuză, o figură destul de antipatică, care totuşi se lumină de îndată ce-l zări pe domnul Robert Darzac.

— Nişte prieteni, spuse de-a dreptul ghidul nostru. Nu e nimeni în pavilion, moş Jacques?

— N-am voie să las pe nimeni să intre, domnule Robert, dar bineînţeles că opreliştea nu e pentru dumneavoastră… Şi, la urma urmei, la ce bun? Domnii ăştia de la justiţie au văzut tot ce era de văzut. Au făcut destule desene şi procese-verbale.

— Mă ierţi, domnule Jacques, mai înainte de toate o întrebare, spuse Rouletabille.

— Spuneţi, tinere domn, şi dacă voi putea răspunde la ea…

— Stăpâna dumitale, *în seara aceea,* purta părul pieptănat lins, ştii cum, pe tâmple, cu cărare?

— Nu, micuţul meu domn. Stăpâna mea n-a avut niciodată părul pieptanat cu cărare, adus pe tâmple, aşa cum spuneţi dumneavoastră, nici în seara aceea şi nici în alte dăţi. Ca întotdeauna, avea părul astfel înălţat încât să i se poată vedea fruntea frumoasa şi curată ca a unui prunc nou- născut!…

Rouletabille bombăni ceva şi imediat începu să cerceteze uşa. Luă aminte la închizătoarea automată. Constată că uşa nu putea rămâne niciodată deschisă şi era nevoie de o cheie să poată fi descuiată. Apoi intrarăm în vestibul, o cămăruţă destul de luminoasă, pardosită cu dale roşietice.

— A! uite fereastra, spuse Rouletabille, prin care a fugit asasinul.

— Ei zic aşa, domnule, ei zic aşa! Dacă ar fi fugit pe aici, l-am fi văzut fără zăbavă, fiţi sigur! Nu suntem orbi! nici domnul Stangerson, nici eu, nici portarii pe care i-au vârât la temniţă! De ce nu mă întemniţează şi pe mine acum din pricina revolverului?

Rouletabille apucase să deschidă fereastra şi să examineze obloanele.

— Erau închise când s-a săvârşit crima?

— Cu zăvorul de fier, pe dinăuntru, spuse moş Jacques… dar eu mi-s tare încredinţat că ucigaşul a trecut prin ele…

— Sunt pete de sânge?…

— Da, uitaţi-vă, pe piatră, afară… Dar al cui e sângele?…

— A! spuse Rouletabille, se văd paşi… acolo, pe cărare… terenul era moale de tot… o să le examinăm imediat…

— Fleacuri, îl întrerupse moş Jacques… Ucigaşul n-a fugit pe-acolo! …

— Bine, dar pe unde atunci?…

— De unde să ştiu?…

Rouletabille vedea totul, adulmeca totul. Îngenunche şi trecu rapid în revistă dalele murdare din vestibul. Moş Jacques vprbea mai departe:

— A! n-o să găsiţi nimic aici, micuţul meu domn, nici ei n-au găsit… în afară de asta, acum e prea murdar… A umblat atâta lume! Nu vor să mă lase cu niciun chip să spăl dalele… însă, în ziua crimei, spălasem totul la mare meserie, chiar eu, bătrânul Jacques… şi dacă ucigaşul ar fi

trecut pe aici cu „scâlcieturile” lui murdare, s-ar fi băgat de seamă; doar şi-a mai lăsat pecetea încălţărilor în camera domnişoarei!…

Rouletabille se ridică şi întrebă:

— Când ai spălat ultima oară dalele astea?

Privea ţintă la moş Jacques, cu nişte ochi cărora nu le scăpa nimic.

48

— Chiar în ziua crimei, v-am spus! Pe la cinci şi jumătate… în timp ce domnişoara cu tatăl ei făceau o mică plimbare, înainte de-a lua masa de seară chiar aici, deoarece au cinat în laborator. A doua zi, când a venit judecătorul, a putut să vadă pe jos toate urmele de paşi, de parcă ar fi stat scrise cu cerneală pe hârtie albă… Ei bine, nici în laborator, nici în vestibul, care erau curate ca un gologan nou-nouţ, n-au găsit paşi. Paşii ăluia! De vreme ce i-au găsit din nou, *afară*, lângă fereastră, ar fi fost nevoie ca el să fi dat o bortă în tavanul din „Camera Galbenă“, să fi trecut prin pod, să fi străpuns acoperişul şi să fi coborât drept în faţa ferestrei din vestibul, căzând în picioare… Ei bine, în tavanul „Camerei Galbene“ nu se află nici o bortă… şi, nu mai încape vorbă, nici în podul meu!… Aşa că, vă daţi seama, nu se ştie nimic… dar chiar nimic… şi zău că niciodată n-o să se ştie ceva!… Aici şi-a vârât dracul coada!

Rouletabille se aruncă deodată în genunchi, în faţa unei mici toalete, a cărei uşă se deschidea în fundul vestibulului. Ramase în poziţia asta cel puţin un minut.

— Ei, ce e? îl întrebai, când se ridică de jos.

— O! nimic prea important; o picătură de sânge.

Tânărul îşi îndreptă chipul spre moş Jacques.

— Când ai început să speli pe jos în laborator şi în vestibul, fereastra din vestibul era deschisă?

— Tocmai atunci o deschisesem, deoarece aprinsesem nişte mangal pentru domnul, în cuptorul din laborator; şi fiindcă aţâţasem focul cu nişte ziare, se făcuse fum; am deschis ferestrele din laborator şi pe cea din vestibul, să fac curent, apoi le-am închis pe cele din laborator şi-am lăsat-o deschisă numai pe cea din vestibul; după aceea am ieşit pentru o clipă să mă duc până la castel să caut o otreapă, şi când m-am înapoiat, după cum v-am spus, pe la cinci şi jumătate, am început să spăl dalele;

după ce-am terminat cu spălatul, am plecat iarăşi, lăsând mai departe deschisă fereastra din vestibul. În cele din urmă, când m-am întors pentru ultima oară în pavilion, *fereastra fusese închisă*, iar domnul şi cu domnişoara îşi începuseră lucrul în laborator.

— Să fi închis fereastra domnul şi domnişoara Stangerson după ce s-au înapoiat?

— Fără îndoiala.

— Nu i-ai întrebat?

— Nu!...

După o iscoditoare aruncătura de ochi în micuţa toaletă şi în cuşca scării ce ducea în pod, Rouletabille, pentru care noi nu existam, după câte se părea, a intrat în laborator. Trebuie să mărturisesc că l-am urmat cuprins de o adâncă emoţie. Robert Darzac nu scăpa din ochi nici o mişcare a prietenului meu… În ce mă priveşte, privirea îmi fugi de îndată spre uşa „Camerei Galbene“. Era închisă sau mai bine zis proptită spre laborator. Îmi dădui imediat seama că era pe jumătate spartă şi scoasă din funcţie… sfarâmată de eforturile celor ce se năpustiseră în ea, când se întâmplase drama…

Tânărul meu prieten, care-şi vedea metodic de treabă, examina, fără să spună o vorba, odaia în care ne aflam… Era încăpătoare şi foarte bine luminată. Doua ferestre mari, aproape cât nişte vitrine, prevăzute cu gratii, dădeau înspre câmpia nesfârşită. Un luminiş în pădure; priveliştea minunată a întregii văi, a câmpurilor, până departe spre marele oraş, care în zilele însorite pesemne că apărea, acolo, în fundul zării. Astăzi, însă, nu se vedea decât pământul noroios, cerul încărcat de neguri… şi sângele din camera asta…

Un mare spaţiu al laboratorului era ocupat de un cămin uriaş, de creuzete, de cuptoarele destinate feluritelor experienţe de chimie. Pretutindeni retorte, instrumente de fizică; mese ticsite cu eprubete, hârtii, dosare, un motor electric… baterii… după câte îmi spuse domnul Darzac, un aparat întrebuinţat de profesorul Stangerson „pentru a demonstra disocierea materiei sub influenţa luminii solare” etc.

Şi peste tot de-a lungul pereţilor se aflau dulapuri, dulapuri închise sau dulapuri cu geamuri, în care se vedeau microscoape, aparate fotografice speciale şi un număr nemaipomenit de cristale.

Rouletabille cerceta îndeaproape căminul, vârându-şi nasul peste tot. Cu vârful degetelor scotocea prin creuzete… Deodată, se ridica, ţinând în mâna o bucăţică de hârtie pe jumătate arsă… Veni spre noi, care stateam de vorbă lângă una din ferestre, şi spuse:

— Domnule Darzac, păstraţi bucăţica asta de hârtie.

Mă aplecai deasupra peticului de hârtie îngălbenită pe care domnul Darzac îl luase din mâinile lui Rouletabille. Şi putui să citesc, destul de uşor, aceste cuvinte rămase doar ele lizibile:

casă parohială *pierdut nimic* *farmecul*
nici gră *din splendoare.*

Şi dedesubt: *„23 octombrie“.*

Pentru a doua oară, în dimineaţa asta, mă izbeam de aceste cuvinte lipsite de sens şi, pentru a doua oară, luai aminte că produceau acelaşi efect tulburător asupra profesorului de la Sorbona. Prima grijă a domnului Darzac fu să privească în direcţia lui moş Jacques. Dar acesta nu ne observase, fiind ocupat la cealaltă fereastră… Atunci, logodnicul domnişoarei Stangerson îşi deschise portofelul cu mâinile tremurânde şi pături înăuntru hârtia, oftând: „Dumnezeule!”

În timpul acesta, Rouletabille se căţărase în cămin, adică de fapt stătea în picioare pe vatra de cărămidă a focarului şi cerceta cu atenţie hornul căminului. Acesta urca, îngustându-se, până la vreo jumătate de metru deasupra capului, unde era astupat de-a binelea cu ajutorul unor răngi de fier implântate în cărămidă. Printre ele treceau trei burlane, fiecare cu un diametru de vreo cincisprezece centimetri.

— Imposibil să se poată trece pe aici, enunţă tânărul, revenind dintr-un salt în laborator. De altminteri, chiar dacă ar fi încercat, toată fierăria asta s-ar fi prăbuşit la pământ. Nu! Nu! nu în locul acesta trebuie căutat…

După aceea, Rouletabille examină mobilele şi deschise uşile dulapurilor. Apoi, veni rândul ferestrelor, pe unde declară că era imposibil de trecut şi chiar că „nu se trecuse“ pe acolo. Lângă cea de-o doua fereastră dădu peste moş Jacques, care privea îndelung la ceva.

— Ce e, moş Jacques, la ce priveşti acolo?

— Mă uit la omul ăla de la poliţie care dă mereu târcoale heleşteului… încă un deştept care n-o să afle mai mult decât ăilalţi!

— Nu-l cunoşti pe Frédéric Larsan, moş Jacques! spuse Rouletabille, dând trist din cap, altminteri n-ai vorbi aşa… Dacă-i cineva pe-aici în stare să-i găsească pe asasin, numai el este acela, crede-mă!

Şi Rouletabille oftă.

— Până să-l găsim, trebuie mai întâi să ştim cum de l-am pierdut… răspunse moş Jacques cu încăpăţânare.

În cele din urmă, ajunserăm în faţa uşii „Camerei Galbene“.

— Iată uşa în dosul căreia se întâmpla ceva! spuse Rouletabille pe un ton atât de solemn încât, în altă împrejurare, ar fi sunat caraghios.

VII

În care Rouletalille porneşte într-o expediţie sub pat

După ce Rouletabille împinse uşa „Camerei Galbene“, se opri în prag, rostind cu o emoţie pe care n-aveam s-o înţeleg decât mai târziu: „O! parfumul doamnei în negru!“ În cameră era întuneric; moş Jacques vru să deschidă obloanele, însă Rouletabille îl opri:

— Când s-a întâmplat drama era întuneric beznă?

— Nu, tinere domn, nu cred să fi fost aşa. Domnişoara ţinea foarte mult să aibă o veioză pe masă şi în fiecare seară i-o aprindeam chiar eu, mai înainte de-a se duce la culcare… Cum să vă spun, când se lăsa noaptea, eram pentru ea un fel de cameristă! Adevărata ei cameristă nu venea decât dimineţile. Domnişoara lucrează atât de târziu… în fiecare noapte!

— Unde se afla masa pe care stătea veioza? Mai departe de pat?

— Mai departe.

— Poţi să aprinzi acum veioza?

— Veioza s-a spart când s-a răsturnat masa, vărsându-şi uleiul. Toate celelalte au rămas la locul lor… Să deschid obloanele şi-o să vă daţi seama…

— Aşteaptă puţin!

Rouletabille, înapoindu-se în laborator, se duse să închidă obloanele celor două ferestre şi uşa din vestibul. Când ne pomenirăm în plină beznă, scăpără un chibrit de ceară, îl dădu lui moş Jacques, spunându-i să se ducă cu chibritul înspre mijlocul „Camerei Galbene“, pe locul unde ardea, în acea noapte, veioza.

Moş Jacques, care era în papuci (de obicei îşi lăsa saboţii în vestibul), întră cu băţul de chibrit aprins în „Camera Galbenă“ şi am putut desluşi

destul de neclar, abia luminate de flăcăruia ce se stingea, obiectele răsturnate pe jos, un pat într-un ungher şi, în faţa noastră, la stânga, reflexul unei oglinzi, prinse de perete lângă pat. Asta într-o clipită.

Rouletabille spuse:

— Destul! Poţi să deschizi obloanele.

— Îndeosebi vă rog să nu mai umblaţi încălţat, spuse moş Jacques; puteţi lăsa urme cu pantofii dumneavoastă… şi nimic nu trebuie deranjat… Este o trăsnaie de-a judecătorului, o trăsnaie nemaipomenită, deşi a terminat ce avea de făcut…

Şi împinse obloanele. Lumina palidă de afară pătrunse înăuntru, dând ia iveală o neorânduială sinistră, între pereţii cu tapete de culoarea şofranului. Duşumeaua – căci dacă vestibulul şi laboratorul erau pardosite cu dale, „Camera Galbenă“, în schimb, era podită cu scânduri – fusese acoperită cu o împletitură galbenă, dintr-o singură bucată, cât ţinea odaia de mare, întinzându-se sub pat şi sub măsuţa de toaletă, singura mobilă care, în afară de pat, mai stătea în picioare. Masa rotundă de la miiloc, noptiera şi două scaune erau răsturnate pe jos. Nu împiedicau de loc, însă, ca pe împletitură să se vadă o pată mare de sânge, provenită, după cum ne spuse moş Jacques, de la rana de pe fruntea domnişoarei Stangerson. În afară de pată, se mai vedeau aici o puzderie de picături de sânge, răspândite cam peste tot. Păreau că se ţin după urmele foarte vizibile ale paşilor ucigaşului; nişte paşi mari şi plini de negreală. Totul dădea de crezut că stropii de sânge proveneau de la rana omului care timp de câteva clipe îşi întipărise mâna însângerată pe perete. Aici mai erau şi alte urme de mână, însă mult mai puţin clare, într-adevăr, erau urme lăsate de-o mână grosolană, înroşită de sânge.

Nu m-am putut opri să nu exclam:

— Priviţi! Priviţi sângele de pe perete… omul care îşi rezemase cu atâta putere mâna pe perete, aflându-se în acel moment pe întuneric, crezuse, bineînţeles, că a dat de-o uşă. Era convins că împinge uşa! Din cauza asta apăsase atât de straşnic, întipărind pe tapetul galben un desen teribil de acuzator, căci nu cunosc să fie pe lume multe mâini de felul acqsteia. E-o mână grosolană şi bine croită, zdravănă. Iar degetele sunt aproape toate la fel de lungi! Iar degetul mare lipseşte! N-avem decât urma lăsată de palmă. Şi dacă iscodim „urma” lăsată, continuai eu,

vedem că, după ce se proptise în perete, ea dibuie, caută uşa, o găseşte, caută clanţa…

— Fără îndoială, îmi tăie vorba Rouletabille, râzând batjocoritor, numai că pe clanţă nu există nici urmă de sânge, nici pe zăvor…

— Şi ce dovedeşte asta? răspunsei eu, cu un bun-simţ de care mă simţeam mândru, „el” a apăsat pe clanţă şi a tras zăvorul cu mâna stângă, ceea ce e foarte firesc, de vreme ce dreapta îi era rănită…

— Nici gând să deschidă ceva! exclamă iarăşi moş Jac- ques. Nu suntem nebuni, după cât se pare! Şi eram patru inşi când am doborât uşa!

Am continuat:

— Ce mână ciudată! Priviţi numai, ce mână ciudată!

— E o mână foarte obişnuită, răspunse Rouletabille, a cărei amprentă a fost deformată *prin alunecarea ei pe suprafaţa peretelui*. Ucigaşul *şi-a şters de perete mâna rănită!* Individul trebuie să aibă vreun metru optzeci.

— De unde vezi aşa ceva?

— De la înălţimea la care se găseşte mâna pe perete.

După aceea, prietenul meu se îndeletnici cu semnul făcut de glonţ în zid. Semnul forma un orificiu rotund.

— Glonţul a venit „din faţa”, spuse Rouletabille, nici de sus şi, în consecinţă, nici de jos.

Şi ne mai atrase atenţia că orificiul era cu câţiva centimetri mai jos decât stigmatul lăsat de mână pe perete.

Întorcându-se din nou la uşă, Rouletabille cerceta acum cu atenţie broasca şi zăvorul. Constată că într-adevăr uşa fusese doborâtă dinafară, deoarece pe tăblia uşii _ sfrămate se mai puteau vedea broasca încuiată şi zăvorul tras, iar pe perete stăteau spânzurate, aproape: smulse din loc şi-abia reţinute de-un şurub, „urechile“ lor.

Tânărul redactor de la *L’Epoque* le examină cu atenţie, luă din nou în cercetare uşa, o privi pe ambele feţe, se asigură că nu există nici o posibilitate de închidere sau de deschidere a zăvorului „pe dinafară“; îşi întări această convingere aflând că în broască se găsise cheia pe „dinăuntru“. Încă o dau căută să se asigure dacă, introducându-se cheia în broască din interior, aceasta nu se putea deschide din exterior, cu altă

cheie. Apoi, după ce constată că la uşă nu exista „niciun dispozitiv automat de închidere, pe scurt, că era o uşa ca toate uşile, prevăzută cu o broască şi un zăvor foarte trainice şi care stătuseră încuiate, spuse următoarele cuvinte: „Mai bine aşa!“ Apoi, aşezându-se jos, se descălţă la iuţeală.

Rămas în ciorapi, porni să umble prin odaie. Primul lucru pe care-l întreprinse fu să se aplece deasupra mobilelor răsturnate şi să le examineze cu foarte mare grijă. Priveam la el în tăcere. Moş Jacques îl necăjea din ce în ce mai ironic;

— O! drăguţule! O! drăguţule! Câtă osteneală îţi dai însă Rouletabille îşi ridică privirea:

— Ai spus adevărul-adevărat, moş Jacques, ieri seară stăpâna dumitale nu era pieptănată cu părul pe tâmple; am fost un nătărău că am putut crede aşa ceva!…

Şi, mlădios ca un şarpe, se strecură sub pat.

Iar moş Jacques spuse mai departe:

— Când stai să te gândeşti, domnule, când stai să te gândeşti că ucigaşul era ascuns aici, sub pat! Aici trebuie să fi fost, când am intrat la zece seara să trag obloanele şi să aprind veioza, fiindcă nici domnul Stangerson şi nici domnişoara Mathilde, iară eu şi mai puţin, n-am mai plecat din laborator până în clipa când s-a înfăptuit crima.

De sub pat, vocea lui Rouletabille răzbătea până la noi:

— Domnule Jacques, la ce oră au venit în laborator domnul şi domnişoara Stangerson, fără să mai plece după aceea?

— La şase!

Vocea lui Rouletabille glăsuia mai departe:

— Da, aici s-a furişat… e sigur… De altminteri, numai aici se putea ascunde… Când aţi intrat tuspatru înăuntru, v-aţi uitat sub pat?

— De îndată… Chiar am dat patul peste cap înainte de a-l pune la loc.

— Şi între saltele?

— Nu era decât o singură saltea pe pat şi pe ea am culcat-o pe domnişoara Mathilde. Iar portarul cu domnul Stangerson au cărat imediat salteaua în laborator. Sub saltea nu era nimic altceva decât o somieră de metal, ce nu putea să ascundă nimic şi pe nimeni. La urma

urmei, domnule, gândiţi-vă că eram patru la număr şi nu ne putea scăpa nimic din vedere, odaia fiind foarte mică şi fără prea multe mobile, iar în pavilion, în spatele nostru, totul fiind închis.

Am îndrăznit să emit o ipoteză:

— Poate a ieşit o dată cu salteaua! Poate chiar ascuns în saltea!… Orice e cu putinţă într-o întâmplare atât de misterioasă! În tulburarea lor, domnul Stangerson şi portarul nu-şi vor fi dat seama că duceau cu ei o greutate dublă… Şi apoi, dacă portarul îi era complice?… Vă vând această ipoteză pe câţi bani face ea, însă iată ceva care ar explica o mulţime de lucruri… şi, mai ales, faptul că în laborator şi în vestibul nu există urmele de paşi ce-au fost găsite în cameră. Când domnişoara Stangerson a fost transportată din laborator la castel, salteaua a stat un timp lângă fereastră şi-ar fi putui îngădui individului să fugă…

— Şi după aceea ce-a mai fost? Şi-apoi, ce s-a mai întâmplat? Ce-a mai fost după aceea? striga la mine Rouletabille, râzând singur de sub pat…

M-am simţit oarecum ofensat:

— Mă rog, nu se poate şti… Totul pare cu putinţă…

Moş Jacques spuse:

— Asta-i o idee pe care a avut-o şi judecătorul de instrucţie, domnule, şi-a poruncit cercetarea saltelei cu de-amănuntul. A fost silit să râdă singur, domnule, de ce i-a putut trece prin cap, aşa cum râde acum prietenul dumneavoastră, pentru că, bineînţeles, nu putea fi vorba de-o saltea cu fundul dublu!… Şi-apoi, cum să vă zic, dacă s-ar fi ascuns cineva în saltea, s-ar fi văzut!…

A ţrebuit să izbucnesc şi eu în râs şi, într-adevăr, după aceea am avut şi dovada că afirmasem o absurditate. Dar unde începea şi unde se sfârşea absurditatea într-un asemenea caz!

Numai prietenul meu, numai el era capabil să ne lămurească, şi încă cum!…

— Ia spune-mi! exclamă reporterul, vorbind tot de sub pat, aţi mişcat mult carpeta asta de la locul ei?

— Am mişcat-o, domnule, explică moş jacques. Când am văzut că nu dădeam de ucigaş, ne-am pus întrebarea dacă nu cumva există vreo ascunzătoare sub duşumea…

— Aşa ceva nu există, răspunse Rouletabille. Aveţi vreo pivniţă?

— Nu, n-avem nicio pivniţă… Dar asta nu ne-a împiedicat de fel să căutăm mai departe şi nu l-a oprit pe domnul judecător de instrucţie, şi mai ales pe grefierul lui, să pigulească duşumeaua scândură cu scândură, ca şi cum dedesubt s-ar fi aflat vreo pivniţă…

În răstimpul acesta, reporterul ieşi de sub pat. Privirea îi strălucea, nările îi fremătau; să fi jurat că-i un puiandru de ogar întors cu folos de la hăituiala vânatului… Stătea de-a buşilea, în patru labe. Într-adevăr, nu-l puteam asemui cu altceva în închipuirea mea decât cu un splendid copoi de vânătoare ce adulmeca urmele vreunei jivine nemaipomenite… Iar el adulmeca acum urmele individului pe care se jurase să-i ducă stăpînului său, domnul director al ziarului *L'Epoque*, căci să nu uităm nici o clipă că Joseph Rouletabille al nostru era ziarist!

Şi în felul acesta, de-a buşilea, se târî prin cele patru unghere ale odăii, scotocind pretutindeni, dând târcoale la tot ce puteam vedea, şi care însemna foarte puţin, şi la tot ce nu puteam vedea, dar care, după cât se pare, însemna ceva uluitor de mult.

Măsuţa de toaletă arăta ca o tăblie oarecare pe patru picioare; era imposibil să poată fi transformată într-o ascunzătoare provizorie… Nu exista niciun şifonier… domnişoara Stangerson îşi avea garderoba la castel.

Nasul şi mâinile lui Rouletabille dibuiau pe lângă pereţi, care *pretutindeni* erau zidiţi numai *din cărămidă groasă*. După ce termină cu pereţii şi pipăi cu degetele lui dibace toară suprafaţa, tapetului de hârtie galbenă, înaintând în felul acesta până la tavanul la care putu ajunge numai suindu-se pe un scaun pus pe măsuţa de toaletă şi împingând mereu în jurul camerei această ingenioasă scară portabilă; după ce isprăvi cu tavanul, unde cerceta grijuliu semnul lăsat de celălalt glonţ, se apropie de fereastră şi asistarăm din nou la o serie de târcoale în preajma gratiilor şi-a obloanelor trainice şi de care nu se atinsese nimeni. În sfârşit, emise un uf! „satisfăcut“ şi declară că „acum e liniştit!“

— Ei, v-aţi dat seama că biata şi scumpa noastră domnişoară era încuiată în cameră, atunci când încerca să ne-o omoare şi ea ne striga într-ajutor!… se văicări moş Jacques.

— Da, spuse tânărul reporter, ştergându-şi fruntea… „Camera Galbenă“ era, zău aşa, blindata ca o casă de bani…

— De fapt, remarcai eu, iată de ce misterul acesta e cel mai uluitor pe care să-i fi cunoscut vreodată, chiar în domeniul ficţiunii. În *Dublul asasinat din strada Morgue*, Edgar Poe n-a plăzmuit nimic asemănător. Locul crimei, din povestirea sa, era destul de închis să nu poată îngădui ieşirea vreunei fiinţe omeneşti, însă mai era acolo şi-o fereastră prin care autorul asasinatelor, o maimuţă, se putea strecura cu uşurinţă!…[1] însă, în cazul de faţă, nu putea încăpea vorba despre nici o ieşire, despre nici un fel de ieşire. În felul în care era zăvorâtă uşa şi trase obloanele, în felul în care fereastra fusese închisă, nici măcar o muscă n-ar fi putut intra sau ieşi!

— Aşa e! Aşa e! aprobă Rouletabille, care-şi ştergea mereu fruntea, părând că-l trec năduşelile nu atât din cauza efortului corporal recent înfăptuit, cât datorită fierbinţelii gândurilor care-l frământau. Aşa e! un mister foarte mare, foarte frumos şi foarte ciudat!…

— Nici „Lighioana Domnului“, bodogăni moş Jacques, nici „Lighioana Domnului“, dacă ea ar fi înfăptuit crima, nici ea n-ar fi avut pe unde fugi… Ia ascultaţi!… Auziţi?… Tăceţi!…

Moş Jacques ne cerea să facem linişte şi cu mâna îndreptată spre perete, înspre pădurea din preajmă, asculta ceva ce noi nu puteam auzi.

— A plecat, spuse el în cele din urmă. Va trebui să-i facem seama… Lighioana asta-i tare fioroasă… dar ce să-i faci, e „Lighioana Domnului“; se duce de se roagă în fiecare noapte la mormântul sfintei Geneviève şi nimeni nu îndrăzneşte să se atingă de ea, de teamă să nu-l blesteme maica Agenoux…

— Cât e de mare „Lighioana Domnului”?

— Aproape cât un câine de vânătoare şoricar… e-un balaur, dacă vă spun. Ah! de câte ori nu mi-am pus întrebarea dacă nu cumva o fi înhăţat-o chiar ea cu ghearele de gât pe biata noastră domnişoară… Dar

[1] Conan Doyle abordează acelaşi tip de mister, dacă pot îndrăzni să afirm aşa ceva, în nuvela intitulată *Panglica pestriţă*. Într-o cameră închisă se comite un asasinat înfiorător. Dar unde-i autorul crimei? Sherlock Holmes nu zăboveşte prea mult până să-l descopere, deoarece în cameră se află o gură de aer, cât o monedă de cinci franci, dar suficient de încăpătoare pentru a îngădui trecerea „panglicii pestriţe” a şarpelui asasin (n.a.)

„Lighioana Domnului” nu umblă încălţată, nu trage cu revolverul, nu poate avea o mână ca asta!… exclamă moş Jacques, arătându-ne iarăşi urmele însângerate lăsate pe perete de mâna asasinului. Şi apoi, am fi putut-o vedea tot atât de bine ca şi pe-o fiinţă omenească, şi-ar fi rămas şi ea încuiată în cameră şi în pavilion, la fel ca un om!…

— Bineînţeles, spusei eu. De departe, mai înainte de-a fi văzut „Camera Galbenă”, mă întrebasem şi eu dacă nu cumva pisica maicii Agenoux…

— Şi tu! exclamă Rouletabille.

— Dar tu? întrebai eu.

— Eu nici o clipă măcar… De când am citit articolul din *Le Matin*, am ştiut ca nu poate fi vorba de-o lighioană! Acum pot jura ca aici s a petrecut o tragedie înspăimântătoare… Dar nu ne spui nimic de bereta găsită aici, de batistă, moş Jacques?

— Le-a luat magistratul, vă daţi seama, zise şovăind celălalt,

Reporterul îi spuse, foarte grav:

— N-am văzut nici batista şi nici bereta, dar pot să-ţi spun totuşi cum arată.

— Aha! sunteţi tare viclean… şi moş Jacques tuşi încurcat.

— Batista e o batistă mare şi albastră, vărgată cu roşu, iar bereta e o beretă veche, ca asta, adăugă Rouletabille, arătând spre creştetul bătrânului.

— Totuşi aşa e… parcă-aţi fi vrăjitor…

Şi moş Jacques se căzni să râdă, dar nu izbuti.

— Cum de ştiţi că batista era albastră şi vărgată cu roşu?

— Foarte bine, dacă n-ar fi fost albastră şi vărgată cu roşu, atunci nu s-ar mai fi găsit nicio batistă!

Lăsându-l în pace pe moş Jacques, prietenul meu îşi scoase din buzunar o bucată de hârtie albă, deschise o pereche de foarfeci, se aplecă deasupra urmelor de paşi, aşternu hârtia peste una din ele şi începu să decupeze. Obţinu astfel o talpă de hârtie cu un contur foarte precis delimitat şi mi-o înmână, rugându-mă să n-o pierd.

Apoi se întoarse spre fereastră şi, arătându-i lui moş Jacques pe Frédéric Larsan, care se mai afla încă pe malul heleşteului, se interesa dacă poliţistul fusese şi el în „Camera Galbenă“ să facă cercetări.

— Nu! răspunse domnul Robert Darzac, care nu scosese o vorbă măcar din momentul în care Rouletabille îi dăduse peticul de hârtie arsă. Pretinde că n-are nevoie să vadă „Camera Galbenă“, că asasinul a ieşit din „Camera Galbenă“ cât se poate de firesc şi că în astă-seară are să ne explice cum anume!

Auzind spusele domnului Robert Darzac, Rouletabille se făcu alb ca varul, ceea ce la el era ceva extraordinar.

— Să cunoască oare Frédéric Larsan adevărul pe care eu de-abia încep să-i bănui? şopti el. Frédéric Larsan e tare… foarte tare… şi-l admir… însă astăzi e vorba de înfăptuit ceva mai mult decât o treabă poliţienească… ceva mai mult decât ne poate învăţa experienţa!… E vorba să fim logici, însă logici, înţelegeţi-mă bine, aşa cum a fost logic bunul Dumnezeu când a zis: 2 + 2 = 4!… TREBUIE SĂ NE SLUJIM DE CALEA CEA BUNĂ A RAŢIUNII!

Şi reporterul se repezi afară, înnebunit la gândul că marele şi celebrul Fred ar putea obţine înaintea lui rezolvarea misterului „Camerei Galbene“.

Abia în pragul pavilionului am izbutit să-l ajung din urmă.

— Haide! linişteşte-te, i-am spus eu… Vasăzică nu eşti mulţumit?

— Ba da, mărturisi el, oftând din greu. Sunt foarte mulţumit. Am descoperit o mulţime de lucruri…

— De ordin moral sau material?

— Câteva de ordin moral şi unul singur de ordin material. Uite, de exemplu, acesta!

Şi din buzunarul vestei scoase la iuţeală o filă de hârtie pe care probabil o chitise în timpul expediţiei lui de sub patul domnişoarei Stangerson şi în cutele căreia pusese un fir bălai de păr femeiesc.

VIII

Judecătorul de instrucţie o interoghează pe domnişoara Stangerson

---

Cinci minute mai târziu, Joseph Rouletabille se apleca deasupra urmelor de paşi descoperite în parc, chiar sub fereastra din vestibul, când un om, pesemne vreun slujitor de la castel, veni spre noi în goana mare, strigând cât îl ţinea gura către clomnul Robert Darzac, care cobora din pavilion:

— Domnule Robert, aflaţi că judecătorul de instrucţie o interoghează pe domnişoara.

Imediat, domnul Robert Darzac se scuză faţă de noi destul de confuz şi porni grăbit în direcţia castelului; servitorul se ţinea alergând după el.

— Dacă vorbeşte cadavrul, spusei eu, începe să devină interesant.

— Trebuie – să aflăm despre ce e vorba, spuse prietenul meu. Haidem la castel.

Şi mă târî după el. Însă la castel un jandarm care sta de pază în vestibul ne interzise să urcăm scara ce ducea la primul etaj. A trebuit să aşteptăm.

Iată ce se petrecuse în răstimp, în odaia victimei. Doctorul familiei, considerând că domnişoara Stangerson se simţea mult mai bine, însă temându-se de-o recrudescenţă fatală a crizei, care n-ar mai fi îngăduit un interogatoriu, apreciase că-i de datoria lui să-i vestească pe judecătorul de instrucţie… şi acesta hotărâse imediat să procedeze la un scurt interogatoriu. La interogatoriu asistau domnul de Marquet, grefierul, domnul Stangerson şi doctorul. Mi-am procurat mai târziu, în timpul procesului, textul interogatoriului. Iată-l în toată uscăciunea lui juridică:

ÎNTREBARE: Domnişoară, vă simţiţi în putere, fără să vă obosiţi prea mult, să ne comunicaţi câteva detalii absolut necesare despre îngrozitorul atentat a cărui victimă aţi fost?

RĂSPUNS: Domnule, mă simt mult mai bine şi am să vă spun tot ce ştiu. Când am intrat în camera mea, n-am observat nimic anormal.

ÎNTREBARE: Mă iertaţi, domnişoară, dacă îmi veţi îngădui, am să vă pun eu întrebări, iar dumneavoastră o să-mi răspundeţi la ele. Vă vor obosi mai puţin decât relatarea întâmplării în întregime.

RĂSPUNS: Vă rog, domnule.

ÎNTREBARE: Cum v-aţi petrecut timpul în ziua aceea? Aş dori să-mi relataţi cât mai precis, cât mai amănunţit cu putinţă. Aş voi, domnişoară, să pot urmări toate mişcările dumneavoastră din acea zi, dacă nu vă cer prea mult.

RĂSPUNS: M-am trezit la o oră târzie, pe la zece, deoarece tatăl meu şi cu mine ne-am întors abia după miezul nopţii, fiind invitaţi la dineul şi la recepţia oferite de Preşedintele Republicii în onoarea delegaţilor Academiei de Ştiinţe din Philadelphia. Când am ieşit din camera mea, pe la zece şi jumătate, tatăl meu era în laborator şi începuse să lucreze. Am lucrat împreună până la amiază; ne-am plimbat în parc vreo jumătate de oră; am luat prânzul la castel. Apoi, o jumătate de oră de plimbare, ca în fiecare zi, până la unu şi jumătate. După aceea, împreună cu tata, ne-am întors în laborator. Acolo am găsit-o pe cameristă, care deretica prin camera mea. Am intrat în „Camera Galbenă“ să-i dau câteva dispoziţii femeii de serviciu, care a plecat imediat din pavilion, şi mi-am reluat lucrul cu tatăl meu. La cinci am plecat din pavilion să ne plimbăm din nou şi să luăm ceaiul.

ÎNTREBARE: La cinci, când aţi plecat, aţi mai intrat în camera dumneavoastră?

RĂSPUNS: Nu, domnule, numai tata s-a dus până în cameră, să-mi caute, la rugămintea mea, pălăria.

ÎNTREBARE: Şi n-a observat nimic suspect?

DOMNUL STANGERSON: Bineînţeles că nu, domnule.

ÎNTREBARE: De altminteri, e mai mult ca sigur că la acea oră asasinul nu se afla încă sub pat. Când aţi plecat, uşa de la cameră nu fusese încuiată cu cheia?

DOMNIŞOARA STANGERSON: Nu. N-aveam nici un motiv…

ÎNTREBARE: Cât timp aţi lipsit atunci din pavilion, dumneavoastră şi domnul Stangerson?

RĂSPUNS: Aproape o oră.

ÎNTREBARE: în răstimpul acesta trebuie să se fi strecurat asasinul în pavilion; fără îndoială. Dar cum, însă? Nu ştim. În parc s-au găsit urme foarte clare de paşi care pornesc din dreptul ferestrei vestibulului, dar nu pot fi găsite cele care vin într-aici. Când aţi ieşit la plimbare cu tatăl dumneavoastră, n-aţi observat dacă fereastra din vestibul era deschisă?

RĂSPUNS: Nu-mi amintesc de-aşa ceva.

DOMNUL STANGERSON: Era închisă.

ÎNTREBARE: Dar când v-aţi înapoiat?

DOMNIŞOARA STANGERSON: Nu i-am dat nici o atenţie.

DOMNUL STANGERSON: Mai era închisă… mi-aduc cu precizie aminte, deoarece când ne-am întors am spus cu voce tare: „Ar fi fost tare bine dacă moş Jacques ar fi deschis fereastra în lipsa noastră".

ÎNTREBARE: Ciudat! Ciudat! Să ştiţi, domnule Stangerson, că moş Jacques o deschisese şi în absenţa dumneavoastră şi înainte de-a ieşi. Deci, la şase v-aţi înapoiat în laborator şi aţi început să lucraţi?

DOMNIŞOARA STANGERSON: Da, domnule.

ÎNTREBARE: Şi, de la această oră, n-aţi mai plecat din laborator până în clipa când aţi intrat în camera dumneavoastră?

DOMNUL STANGERSON: Nici eu şi nici fiica mea, domnule. Avem o lucrare ce necesită o urgenţă atât de mare că nu putem pierde niciun minut. E într-atât de importantă încât lăsăm la o parte orice alte probleme.

ÎNTREBARE: Masa de seară aţi luat-o în laborator?

RĂSPUNS: Da, din aceleaşi motive.

ÎNTREBARE: De obicei cinaţi în laborator?

RĂSPUNS: Rareori luăm aici masa de seară.

ÎNTREBARE: Asasinul n-avea cumva de unde să ştie că în acea seară veţi cina în laborator?

DOMNUL STANGERSON: Pentru Dumnezeu, domnule, nu cred aşa ceva… Ne-am hotărât să mâncăm în laborator, eu şi fiica mea, pe la şase, când ne întorceam spre pavilion. În momentul acela am fost opriţi de paznicul meu, care m-a reţinut câteva clipe, să mă roage să-i însoţesc într-o inspecţie urgentă, în partea de pădure unde aveam de gând să facem tăieri. Mi-era peste putinţă şi-am amânat pe a doua zi această

treabă; atunci l-am rugat pe paznic deoarece trecea pe la castel, să-l anunţe pe majordom că vom cina în laborator. Paznicul plecă să-mi execute dispoziţia, iar eu o ajunsei din urmă pe fiică-mea, căreia îi înmânasem cheia pavilionului şi care o lăsase în uşă pe dinafară. Fiică-mea se şi apucase de lucru.

ÎNTREBARE: Domnişoară, la ce oră aţi intrat în camera dumneavoastră, atunci când tatăl dumneavoastră nu-şi terminase încă lucrul?

DOMNIŞOARA STANGERSON: La miezul nopţii.

ÎNTREBARE: Moş Jacques mai intrase în cursul serii în „Camera Galbenă“?

RĂSPUNS: Ca în fiecare seară, să tragă obloanele şi să aprindă veioza…

ÎNTREBARE: N-a observat nimic suspect?

RĂSPUNS: Ne-ar fi spus. Moş Jacques e un om de treabă, care ţine mult la mine.

ÎNTREBARE: Dumneavoastră susţineţi, domnule Stangerson, că după aceea moş Jacques n-a mai plecat din laborator? A stat tot timpul cu dumneavoastră?

DOMNUL STANGERSON: Sunt sigur de asta. N-am nici o bănuială în privinţa asta.

ÎNTREBARE: Domnişoară, când aţi intrat în camera dumneavoastră, aţi încuiat imediat uşa cu cheia şi aţi tras zăvorul? Vasăzică un şir întreg de prevederi, deşi ştiaţi că tatăl şi servitorul dumneavoastră se aflau alături. Vă temeaţi deci de ceva?

RĂSPUNS: Tatăl meu n-avea să mai întârzie mult până să plece la castel, iar moş Jacques să meargă la culcare. Şi, în afară de asta, exista ceva anume de care mă temeam.

ÎNTREBARE: Vă era atâta frică de acel ceva anume încât a trebuit să împrumutaţi revolverul lui moş Jacques, fără să-i spuneţi nimic?

RĂSPUNS: Aşa este, nu voiam să înspăimânt pe nimeni, mai ales că temerile mele puteau fi cu totul copilăreşti.

ÎNTREBARE: Şi de ce anume vă temeaţi?

RĂSPUNS: Nu ştiu cum să vă spun mai precis; de vreo câteva nopţi mi se părea că aud în parc şi în afara parcului, în jurul pavilionului, o

mulţime de zgomote neobişnuite, uneori auzeam pe cineva mergând, trosnete de ramuri rupte, în noaptea care a precedat atentatul, în noaptea în care nu m-am culcat înainte de trei dimineaţa, când ne-am înapoiat de la Elysée, am stat câteva clipe la fereastră şi mi s-a părut că am văzut aievea nişte umbre…

ÎNTREBARE: Câte umbre erau?

RĂSPUNS: Două umbre care dădeau târcoale heleşteului. Apoi luna s-a ascuns după nori şi n-am mai văzut nimic, în fiecare an, pe timpul acesta, sunt de mult mutată în apartamentul meu din castel, unde îmi reiau ocupaţiile obişnuite de iarnă; însă anul acesta mi-am zis să nu plec din pavilion decât atunci când tatăl meu îşi va termina, pentru Academia de Ştiinţe, sinteza cercetărilor sale despre *Disocierea materiei*. Nu voiam ca această considerabilă operă, care trebuia terminată peste câteva zile, să fie tulburată de vreo schimbare oarecare în deprinderile noastre de toate zilele. Veţi înţelege, aşadar, de ce n-am vrut să-i vorbesc în nici un caz tatii despre temerile mele copilăreşti şi de ce nu i-am spus nimic nici lui moş Jacques, care nu şi-ar fi putut ţine gura În orice caz, deoarece ştiam că moş Jacques avea un revolver în sertarul noptierei lui, am profitat de-o clipă în timpul zilei, când bunul nostru moşneag lipsise, să mă urc repede până la el în pod şi să-i iau arma, pe care am vârât-o apoi în sertarul noptierei mele.

ÎNTREBARE: Aveţi cumva duşmani?

RĂSPUNS: Nici unul.

ÎNTREBARE: Va dăţi seama, domnişoară, cât de mult pot surprinde aceste excepţionale măsuri de prevedere.

DOMNUL STANGERSON: Desigur, fetiţa mea, iată nişte precauţii cu totul neobişnuite.

RĂSPUNS: Dar de ce? Doar am spus că de două nopţi nu mă simţeam de loc liniştită, ba chiar eram îngrijorată de-a binelea…

DOMNUL STANGERSON: Ar fi trebuit să-mi comunici toate acestea. Eşti de neiertat. Am fi putut evita o nenorocire!

ÎNTREBARE: După ce uşa „Camerei Galbene“ a fost încuiată, domnişoară, v-aţi culcat imediat?

RĂSPUNS: Da, şi, foarte obosită, am adormit de îndată…

ÎNTREBARE: Veioza rămăsese aprinsă?

RĂSPUNS: Da; însă dă o lumină foarte slabă…

ÎNTREBARE: Atunci, domnişoară, spuneţi-mi ce s-a întâmplat mai departe?

RĂSPUNS: Nu ştiu dacă adormisem de mult, însă deodată m-am trezit… strigând…

DOMNUL STANGERSON: Da, un strigăt înspăimân- tător… Asasinul!… Parcă-l aud şi acum…

ÎNTREBARE: Aţi strigat tare?

RĂSPUNS: În cameră se afla un bărbat. Se năpusti asupra mea, îmi puse mâna în gât, încercă să mă sugrume. Începeam să mă sufoc; deodată, reuşii să apuc revolverul din sertarul întredeschis al noptierei, unde-l ţineam ascuns, gata de tras. În clipa aceea necunoscutul mă smulse din pat şi ridică un fel de bâtă să-mi dea în cap. Dar apucai să trag. Imediat după aceea simţii o lovitură năprasnică, o lovitură teribilă la cap. Toate acestea, domnule judecător, s-au întâmplat mult mai repede decât v-aş putea povesti, şi după aceea n-am mai ştiut nimic.

ÎNTREBARE: Asta-i totul?… N-aveţi nici o părere despre felul în care asasinul a putut să fugă din camera dumneavoastră?

RĂSPUNS: Nici o părere… Nu mai ştiu nimic altceva. Nu poţi şti ce se întâmplă în jurul tău atunci când eşti ca mort!

ÎNTREBARE: Omul era mare sau mic de statură?

RĂSPUNS: N-am putut vedea decât o umbră, ce mi s-a părut uriaşă…

ÎNTREBARE: Nu ne puteţi da niciun indiciu?

RĂSPUNS: Domnule, nu ştiu nimic altceva; un individ s-a năpustit asupra mea, am tras în el… Nu ştiu nimic mai mult…

Aici se termină interogatoriul domnişoarei Stangerson, Joseph Rouletabille îl aştepta răbdător pe domnul Robert Darzac. Acesta nu întârzie prea mult.

Ascultase interogatoriul dintr-o odaie învecinată cu camera domnişoarei Stangerson şi venea acum să-i relateze în amănunţime prietenului nostru, ajutat de-o memorie neobişnuită. Era de o docilitate care şi-acum mă uimeşte. Datorită însemnărilor fugare notate cu creionul, fu în stare să reproducă aproape textual întrebările şi răspunsurile.

Domnul Darzac făcea într-adevăr impresia că e secretarul tânărului meu prieten şi, în tot ce întreprindea, părea că nu-i poate refuza nimic, ba chiar şi mai mult, puteai să juri „că lucra pentru el".

Problema „ferestrei închise" îl intrigă pe reporter, aşa cum îl intrigase şi pe judecătorul de instrucţie. În plus, Rouletabillc îl rugă pe domnul Darzac să-i mai spună o dată cum îşi petrecuseră domnul şi domnişoara Stangerson timpul în ziua dramei, aşa cum stabiliseră amândoi în faţa judecătorului. Împrejurările în care decursese cina din laborator l-au interesat în cel mai înalt grad şi ceru să-i fie relatate de două ori, pentru a se putea convinge despre faptul că numai paznicul ştia că profesorul şi fiica lui aveau să cineze în laborator şi despre felul în care aflase paznicul de acest lucru.

Când domnul Darzac termină, spusei:

— Iată un interogatoriu care nu avansează prea mult lucrurile.

— Le dă îndărăt, fu de acord domnul Darzac.

— Le clarifică, spuse îngândurat Rouletabillc.

IX

Reporter
şi poliţist

Tustrei ne înapoiarăm în direcţia pavilionului. La vreo sută de metri de clădire, reporterul ne opri şi, arătându-ne un mic boschet din dreapta noastră, ne spuse:

— Iată de unde a pornit asasinul pentru a intra în pavilion.

Deoarece mai erau şi alte boschete din aceeaşi specie printre bătrânii stejari, îl întrebai de ce asasinul îl alesese tocmai pe acela mai degrabă decât pe celelalte; Rouletabille răspunse, rându-mi cărarea ce trecea pe lângă boschet şi ducea până lângă uşa pavilionului:

— Cărarea e aşternută cu pietriş, după cum vezi, îmi spuse el. Pentru a se duce la pavilion, era absolut necesar ca omul să fi trecut pe aici, dacă ţinem seama că pe pământul moale, înspre pavilion, nu-i găsim urmele paşilor. Că doar omul acesta n-o fi avut aripi. E clar că a mers pe jos, însă a mers pe pietrişul care, rostogolindu-se sub încălţăminte, nu i-a păstrat nicio urmă; într-adevăr, pietrişul mai fusese călcat de-o mulţime de alte picioare, deoarece cărarea asta este cel mai scurt drum de la pavilion şi până la castel. În ceea ce priveşte boschetul, el este alcătuit din specii vegetale care nu veştejesc niciodată în timpul iernii – din dafini şi salvii – şi a pus la îndemâna asasinului un adăpost îndeajuns de nimerit ca să aştepte aici clipa când avea să poată porni spre pavilion. Din boschetul în care stătea pitit, i-a zărit ieşind mai întâi pe domnul şi pe domnişoara Stangerson, şi apoi pe moş Jacques. Pietrişul se aşternea până aproape de fereastra vestibulului. Nişte urme de paşi, paralele cu peretele, urmele pe care le observam adineauri şi pe care le mai văzusem, dovedeau că nu era nevoie să facă decât un singur pas pentru a ajunge în faţa ferestrei din vestibul, care fusese lăsată deschisă de moş Jacques. Atunci, individul s-a ridicat în puterea mâinilor şi a pătruns în vestibul.

— La urma urmei, e foarte posibil! spusei eu…

— Cum la urma urmei? Cum la urma urmei?… exclamă Rouletabille, cuprins de-o neaşteptată mânie, pe care o dezlănţuisem cu atâta nevinovăţie… De ce spui: „La urma urmei, e foarte posibil! “?

Îl implorai să nu fie câtuşi de puţin supărat, dar apucase să se necăjească mult prea mult pentru a mai avea răbdare să m-asculte şi declară că admira şovăiala plină de prudenţa cu care anumite persoane (adică eu) abordau pe ocolite cele mai simple probleme, neriscând niciodată să afirme: „e aşa“ sau „nu-i aşa”, astfel încât inteligenţa lor ajungea precis la aceleaşi rezultate care s-ar fi putut obţine şi în cazul în care natura ar fi uitat să le ornamenteze cutia craniană cu o fărâmă de materie cenuşie. Deoarece păream ofensat, tânărul meu prieten mă lua de braţ, liniştindu-mă „că toate astea nu le spusese pentru mine, din moment ce-mi purta o stimă cu totul aparte”.

— Dar, mă rog, reluă el, e câteodată o crimă să nu judeci cu precizie atunci când ai posibilitatea!… Dacă n-am să raţionez, aşa cum fac acum, când iau în seamă pietrişul ăsta, atunci va trebui să introduc şi un balon în raţionamentul meu! Dragul meu, ştiinţa aerostaticelor dirijabile nu-i încă suficient de dezvoltată pentru a putea include, în jocul cogitaţiunilor mele, un asasin ce ne cade din cer! Deci, să nu mai afirmi că un lucru e posibil, atunci când e imposibil să fie altminteri. Acum ştim în ce fel a intrat individul pe fereastră şi, de asemenea, cunoaştem şi în ce moment anume a intrat. A pătruns înăuntru în timpul plimbării de la orele cinci. Prezenţa în laborator a cameristei care tocmai termina cu dereticatul din „Camera Galbena“, în momentul când, la unu şi jumătate, profesorul şi fiica lui se întorceau, ne îngăduie să afirmăm că la unu şi jumătate asasinul nu era sub pat în cameră, bineînţeles dacă nu exista cumva complicitatea cameristei. Ce părere aveţi, domnule Robert Darzac?

Domnul Darzac dădu din cap, declarând că era convins da fidelitatea cameristei domnişoarei Stangerson şi că slujnica era foarte cinstită şi foarte devotată.

— Şi apoi, la orele cinci, domnul Stangerson intrase în odaie să caute pălăria fetei lui! adăugă el…

— Mai e şi acest amănunt, spuse Rouletabille.

— Sunt de acord că individul a intrat pe această fereastră în

momentul care-l spui, zisei eu, dar de ce a închis din nou fereastra, fapt care inevitabil ar fi trebuit să atragă atenţia celor care-o deschiseseră?

— Poate că fereastra nici n-a fost închisă „imediat”, îmi răspunse tânărul reporter. *Dar dacă a închis fereastra la loc, a făcut-o numai din cauza cotiturii cărării aşternute cu pietriş, pe care o vedem la douăzeci şi cinci de metri de pavilion şi din cauza celor trei stejari care se înalţă acolo.*

— Ce vreţi să spuneţi cu asta? întrebă domnul Robert Darzac, care ne urmărise cu atenţie şi-i asculta pe Rouletabille cu o încordare aproape avidă.

— Am sa va explic mai târziu, domnule, când am să consider ca a sosit momentul; dar, în cazul când se justifică ipoteza mea, nu cred să fi rostit cuvinte de mai mare importanţă despre această enigmă decât cele de mai sus.

— Şi care este ipoteza dumitale?

— N-o veţi afla niciodată, dacă nu va da dovadă că reprezintă adevărul. Este o ipoteză mult prea serioasă, vedeţi dumneavoastră, ca s-o comunic atâta timp cât nu-i decât o ipoteză.

— Cel puţin, aveţi vreo părere despre asasin?

— Nu, domnule, nu ştiu cine e asasinul, dar să n-aveţi nicio grijă, domnule Robert Darzac, am să-l ştiu.

Am fost nevoit să constat că domnul Robert Darzac era foarte tulburat; şi bănuiam că afirmaţia lui Rouletabille nu-i făcea nici o plăcere. Atunci, dacă într-adevăr se temea că asasinul avea să fie descoperit, de ce (aici puneam această întrebare propriei mele gândiri), de ce îl ajuta pe reporter să-l găsească? Se pare că tânărul meu prieten avu aceeaşi impresie ca şi mine, căci spuse cu brutalitate:

— N-are să vă pară rău, domnule Robert Darzac, dacă am să-l descopăr pe asasin?

— Ah! aş vrea să-i ucid cu mâna mea! exclamă logodnicul domnişoarei Stangerson, cu o însufleţire care mă lăsă încremenit.

— Vă cred! spuse cu gravitate Rouletabille, dar n-aţi răspuns la întrebarea mea.

Treceam pe lângă boschetul despre care ne vorbise adineauri tânărul reporter; intrai în el şi îi arătai urmele incontestabile lăsate de omul care

stătuse ascuns aici. Rouletabille avusese iarăşi dreptate.

— Dar e pe deplin normal! spuse el, e foarte normal!… Avem de-a face cu un individ în carne şi oase, care nu dispune de alte metode, diferite de ale noastre, şi va fi absolută nevoie ca totul să se explice!

După ce rosti aceste cuvinte, îmi ceru talpa de hârtie pe care mi-o încredinţase şi o suprapuse peste una din amprentele atât de clare din dosul boschetului. Apoi se ridică spunând: „Nu, zău! “

Credeam că acum va porni să urmărească pista „paşilor pe unde fugise asasinul“, începând din dreptul terestrei vestibulului, însă ne târî după el destul de departe spre stânga, declarându-ne că era inutil să ne vârâm nasul în mocirla asta şi că acum cunoştea fără greş întreg drumul pe care-l făcuse asasinul în fuga lui.

S-a dus până la capătul zidului, la cincizeci de metri de-aici, apoi a sărit gardul de mărăcini şi şanţul; ia priviţi, drept înainte, cărăruia ce duce spre heleşteu. E calea cea mai iute pentru a ieşi din domeniu şi a merge spre heleşteu.

— De unde ştiţi că s-a dus spre heleşteu?

— Pentru că de azi-dimineaţă Frédéric Larsan nu s-a mişcat de lângă malurile lui. Trebuie să fie acolo nişte urme foarte ciudate.

După câteva minute eram lângă heleşteu.

Era o mică întindere de apă mlăştinoasă, înconjurată de stuf, pe care încă mai pluteau câteva biete frunze veştede de nufăr. Probabil că marele Fred ne văzuse venind, dar întrucât se pare că-l interesam prea puţin, nu ne dădu nicio atenţie şi continuă să scormonească, cu vârful bastonului, ceva ce nu puteam desluşi.

— Priviţi, spuse Rouletabille, iată iarăşi *urmele lăsate de individ în fuga lui*; aici dau ocol heleşteului, se întorc din nou şi apoi dispar, lângă heleşteu, drept în faţa potecii care duce spre drumul cel mare către Epinay. Omul şi-a continuat fuga spre Paris…

— Ce te face să crezi, îl întrerupsei eu, de vreme ce pe potecă nu mai există nici urmă din paşii lui?…

— Ce mă face să cred? Păi, tocmai aceste urme de paşi, aceste urme pe care le aşteptam! exclamă el, arătându-ne amprentele foarte clare, lăsate de-o „încălţăminte elegantă”… Uitaţi-vă!

Şi îl întrebă pe Frédéric Larsan:

— Domnule Fred, strigă el… „aceşti paşi eleganţi” de pe şosea se află aici din clipa când a fost descoperită crima?

— Da, tinere; da, li s-au luat măsurile cu deosebită grijă, răspunse Fred fără să ridice capul. Uitaţi-vă, există aici paşi care vin şi paşi care pleacă din nou…

— Omul avea o bicicletă! exclamă reporterul…

În acest moment, după ce examinasem urmele bicicletei care însoţeau, la ducere şi la întoarcere, paşii eleganţi, crezui că-i cazul să intervin.

— Bicicleta explică dispariţia paşilor grosolani ai asasinului, spusei eu. Asasinul, cu picioarele lui butucănoase, a încălecat pe bicicletă… Complicele lui, „omul cu încălţămintea elegantă”, venise să-l aştepte pe malul heleşteului, cu bicicleta. Nu se poate presupune oare ca asasinul lucra pentru omul cu încălţămintea de lux?

— Nu! nu! răspunse Rouletabille cu un zâmbet bizar… Mă aşteptam să dau de urmele astea încă de la începutul afacerii. Am pus mâna pe ele, nu vi le mai dau. Sunt urmele paşilor lăsate de asasin!

— Şi cu celelalte urme, cu urmele grosolane, ce faci cu ele?

— Sunt tot urmele asasinului.

— Atunci, sunt doi?

— Nu! nu e decât unul singur şi n-a avut nici un complice…

— Bravo! bravo! strigă Frédéric Larsan de la locul unde se găsea.

— Priviţi, continuă tânărul reporter, arătându-ne terenul răscolit de tocurile unei încălţări grosolane; individul s-a aşezat aici, şi-a descălţat jerpeliturile pe care le purtase în scopul de-a înşela justiţia, şi apoi, luându-le fără îndoială cu el, *s-a sculat pe picioarele lui adevărate* şi, mergând liniştit la pas, cu bicicleta lângă el, ţinând-o cu mâna, a ieşit la şosea. Nu se putea încumeta să gonească cu bicicleta pe poteca asta nenorocită. De altminteri, ceea ce dovedeşte acest lucru este urma slabă şi şovăielnică lăsată de bicicletă pe potecă, în ciuda solului moale. Dacă ar fi fost cineva pe bicicletă, roţile ş-ar fi afundat şi mai mult în pământ… Nu, nu, nu era decât un singur individ: asasinul, şi acesta pe jos!

— Excelent! Excelent! spuse iarăşi marele Fred…

Şi, pe neaşteptate, veni lângă noi, se opri înaintea domnului Robert

Darzac şi îi spuse:

— Dacă am fi avut acum o bicicletă aici… am fi putut demonstra justeţea raţionamentului acestui tânăr, domnule Robert Darzac… Nu ştiţi cumva dacă nu există vreuna ta castel?

— Nu, răspunse Darzac, nu există niciuna la castel; pe-a mea am dus-o, acum patru zile, la Paris, când am fost ultima oară la castel, înainte de crimă.

— Păcat! replică Fred pe-un ton extrem de rece.

Şi întorcându-se spre-Rouletabille:

— Dacă lucrurile se vor desfăşura în acelaşi fel, ai să vezi că vom ajunge amândoi la aceleaşi concluzii. Ai vreo părere despre felul în care a ieşit asasinul din „Camera Galbenă“?

— Da, răspunse prietenul meu, numai o părere…

— Şi eu la fel, continuă Fred, şi bănuiesc că trebuie să fie aceeaşi. Nu pot exista două modalităţi de a raţiona în cazul de faţă. Aştept sosirea şefului meu. Ca să-mi pot depune motivările înaintea judecătorului.

— Ah! va veni şeful Siguranţei?

— Da, azi după-amiază, pentru confruntarea din laborator, în prezenţa judecătorului de instrucţie, a tuturor celor care au jucat sau ar fi putut juca vreun rol în această dramă. Va fi foarte interesant. Ce păcat că n-ai să poţi asista şi dumneata la confruntare!

— Am să fiu şi eu de faţă, afirmă Rouletabille.

— Zău… eşti extraordinar… pentru vârsta dumitale! replică poliţistul pe-un ton ce nu părea lipsit de-o oarecare ironie… Ai putea fi un excelent poliţist… dacă ai avea ceva mai multă metodă… dacă ai asculta mai puţin de instinctul şi de bosele frunţii dumitale. E un fapt pe care l-am observat în mai multe rânduri, domnule Rouletabille; raţionezi prea mult… Nu te laşi condus în suficientă măsură de spiritul dumitale de observaţie… Ce zici de batista însângerată şi de mâna înroşită de pe perete? Dumneata, dumneata ai văzut mâna înroşită de pe perete, eu n-am văzut decât batista… Spune…

— Aş! spuse Rouletabille, puţin tulburat, *asasinul a fost rănit la mână* de revolverul domnişoarei Stangerson!

— Aha! e o observaţie brutală, instinctivă… Ia seama, ai o logică prea „directă“, domnule Rouletabille; logica o să-ţi joace odată un

renghi, dacă o brutalizezi în felul acesta. Există nenumărate împrejurări când trebuie să te porţi blând cu ea, „s-o iei pe departe"… Domnule Rouletabille, ai dreptate când te referi la revolverul domnişoarei Stangerson. E lucru vădit că *victima* e cea care a tras. Dar greşeşti când afirmi că ea l-a rănit pe asasin la mână…

— Sunt sigur! exclamă Rouletabille.

Fred, imperturbabil, îl întrerupse:

— Greşeală de observaţie!… greşeală de observaţie… Examinarea batistei, puzderia de pete mici şi rotunde, stacojii, urmele de picături găsite de mine pe urma paşilor, chiar *în momentul când piciorul îi calcă pe pământ,* îmi dovedesc că asasinul n-a fost rănit. Domnule Rouletabille, asasinului i-a curs sânge din nas!… Marele Fred părea serios. Totuşi, nu mi-am putut înfrâna o exclamaţie.

Reporterul privea la Fred, care-l privea şi el cu gravitate pe reporter. Şi Fred conchise imediat:

– Omul căruia îi curgea sângele în mână şi pe batistă şi-a şters mâna de perete. Lucrul acesta e foarte important, adăugă el, *deoarece nu-i absolut necesar ca asasinul să fie rănit la mână pentru ca el să fie asasinul.*

Rouletabille păru că se gândeşte adânc şi spuse:

— Există ceva, domnule Frédéric Larsan, care-i mult mai grav decât să brutalizezi logica, există starea de spirit caracteristică unor anumiţi poliţişti care-i face, cu deplină bună credinţă, „să supună cu blândeţe logica în faţa necesităţilor cerute de concepţia lor". V-aţi şi făcut o părere despre asasin, domnule Fred, vă rog să nu negaţi… şi asasinul dumneavoastră n-are voie să fi fost rănit la mână, altminteri ideea dumneavoastră ar cădea de la sine… Iar dumneavoastră aţi căutat şi aţi găsit altceva. Este un sistem plin de primejdii, domnule Fred, plin de primejdii, acest sistem care constă în a porni de la o părere formată despre asasin pentru a ajunge la dovezile de care avem nevoie! Asta ar putea să aibă consecinţe grave… Feriţi-vă de eroarea judiciară, domnule Fred; vă pândeşte!…

Şi, zâmbind puţin ironic, cu mâinile vârâte în buzunare, cam zeflemitor, Rouletabille, cu privirea lui hâtră, îl aţinti pe marele Fred.

Frédéric Larsan îl cercetă pe copilandrul care avea pretenţia să fie

mai tare decât el: dădu din umeri, ne salută şi plecă, păşind întins, lovind bolovanii şoselei cu bastonul lui uriaş.

Rouletabille privea la el în timp ce se depărta; apoi tânărul reporter se întoarse spre noi, cu faţa plină de bucurie şi de pe-acum triumfătoare;

— Am să-l bat! strigă el la noi… Am să-l bat pe marele Fred, oricât de tare ar fi el; am să-i bat pe toţi… Rouletabille e mai puternic decât toţi laolaltă!… Şi marele Fred, celebrul, renumitul, giganticul Fred… unicul Fred judecă ca o cizmă!… ca o cizmă!… ca o cizmă!…

Vru să schiţeze o figură de dans; însă se opri brusc din evoluţiile lui coregrafice… Privirea mi se îndreptă în direcţia spre care se uita; ochii nu i se dezlipeau de pe domnul Robert Darzac, care, cu figura descompusă, se uita pe potecă la urmele paşilor lui, alături de amprentele „paşilor eleganţi“. NU EXISTA NICIO DIFERENŢĂ!

Am crezut că se va prăbuşi; ochii, dilataţi de groază, ne ocoliră câteva clipe, în timp ce mâna dreaptă trăgea cu o mişcare spasmodică de barba care-i înconjura faţa cinstită, blajină, şi cuprinsă de deznădejde. În cele din urmă îşi reveni, ne salută, ne spuse cu voce schimbată ca era nevoit să se reîntoarcă la castel şi plecă.

— Drace! spuse Rouletabille.

Reporterul arăta şi el înmărmurit. Scoase din portofel o bucată de hârtie albă şi, aşa cum îl văzusem procedând mai înainte, decupa cu foarfecile conturul „paşilor eleganţi” ai asasinului, al căror model se afla acolo, pe pământ. Apoi aşeză noua talpă de hârtie deasupra amprentelor lăsate de botinele domnului Darzac. Suprapunerea era perfectă şi Rouletabille se ridică repetând: „Drace!“

Nu îndrăzneam să rostesc o vorbă, atât de grav mi se părea ceea ce se întâmpla în acest moment în bosele lui Rouletabille.

El spuse:

— Şi totuşi sunt convins că domnul Darzac e un om cinstit…

Mă luă cu sine în direcţia hanului „Donjon“, pe care-l zăream la vreun kilometru, la marginea şoselei, lângă un mic pâlc de copaci.

X

„Acum nu vom mai putea mânca vânat“

Hanul „Donjon“ nu arăta prea grozav, însă îmi plac nespus de mult dărăpănăturile astea cu grinzile înnegrite de vreme şi de fumul vetrelor, aceste hanuri de pe vremea diligenţelor, înjghebări ce stau gata să cadă şi care în curând nu vor mai fi decât o amintire. Ele aparţin trecutului, fac parte din istorie, duc mai departe un farmec anume şi fac să te gândeşti la bătrânele poveşti de drumul mare, atunci când mai existau întâmplări neobişnuite de călătorie.

Îmi dădui imediat seama că hanul „Donjon“ îşi împlinise de mult cele două veacuri, dacă nu chiar şi mai bine. Bolovanii de piatra şi tencuiala se desprinseseră ici şi colo din bârnele trainice de lemn, ale căror X-uri şi V-uri mai purtau cu voinicie în cârcă acoperişul îmbătrânit. Acesta lunecase încetişor pe căpriorii de sprijin, aşa cum i se pleoşteşte pe frunte şapca unui beţiv. Deasupra intrării, o firmă din tablă scârţâia în bătaia vântului de toamnă. Cine ştie ce artist localnic zugrăvise pe firmă un soi de turn, deasupră-i cu un acoperiş ţuguiat şi un turnişor cum se vedea la castelul Glandier. Sub firmă, în prag, un ins cu o figură destul de respingătoare părea cufundat în nişte gânduri îndeajuns de negre, dacă ar fi fost să dăm crezare frunţii încreţite şi încruntării răutăcioase a sprâncenelor lui stufoase.

Când ne aflarăm lângă el, binevoi să ne bage în seamă şi ne întrebă, oarecum nu prea încurajator, dacă avem vreo trebuinţă. Era, fără putinţă de tăgadă, neprimitoarea gazdă a încântătorului lăcaş. Întrucât ne manifestam nădejdea că va binevoi să ne dea ceva de-ale gurii, ne mărturisi că n-avea nici de unele şi s-ar găsi la mare încurcătură dacă ar fi pus în situaţia să ne poată mulţumi; şi, în timp ce ne spunea cele de mai sus, ne privea cu o uitătură a cărei neîncredere nu izbuteam să mi-o explic.

— Puteţi să ne primiţi fără nicio grijă, îi spuse Rouletabille, nu suntem de la poliţie.

— Nu mi-e teamă de poliţie, răspunse individul; nu mi-e teamă de nimeni.

Printr-un semn, încercasem să-i dau de înţeles prietenului meu că am fi mai bine inspiraţi dacă n-am stărui atâta, însă prietenul meu, care ţinea în chip vădit să pătrundă în han, se furişă pe sub braţul hangiului şi intră înăuntru.

— Vino încoace, spuse el, e foarte bine aici.

Într-adevăr, un morman de butuci ardea năprasnic în vatră. Ne apropiarăm şi întinserăm mâinile spre căldura vetrei de jar, deoarece în dimineaţa asta începuse să se facă simţită venirea iernii. Odaia arăta destul de încăpătoare; era mobilată cu două mese din scândură groasă, câteva scaune fără spătar şi o tejghea pe care se înşirau nişte sticle cu sirop şi rachiu. Trei ochiuri de geam priveau spre şosea. O reclamă cromolitografiată, lipită de perete, lăuda, sub înfăţişarea unei gingaşe parizience ce-nchina paharul cu neruşinare, virtuţile aperitive ale unui nou vermut. Hangiul aranjase pe poliţa de sus a vetrei o mulţime de oale şi ulcele din gresie şi faianţă.

— Iată o vatră de toată frumuseţea, tocmai nimerita să frigi un pui, spuse Rouletabille.

— N-avem nici urmă de pui, spuse gazda; nici măcar vreun amărât de iepure.

— Ştiu, replică prietenul meu, cu-o voce hâtră care mă descumpăni, *ştiu că acum nu vom mai putea mânca vânat.*

Mărturisesc că nu pricepeam nicio iota din cuvintele lui Rouletabille. De ce îi spunea hangiului: „Acum nu vom mai putea mânca vânat…“? Şi de ce hangiul, imediat ce auzi aceste cuvinte, lăsă să-i scape o înjurătură pe care tot atât de repede o înăbuşi şi se puse la dispoziţia noastră la fel de docil ca şi domnul Robert Darzac însuşi când auzise cuvintele fatidice: „Casa parohială nu şi-a pierdut nimic din farmecul ei şi mei grădina din splendoare. Hotărât lucru, prietenul meu avea darul să se facă înţeles de oameni prin nişte cuvinte cu totul de neînţeles. Îi comunicai această observaţie, iar el se mulţumi să zâmbească. Aş fi preferat să binevoiască a-mi da unele explicaţii, dar îşi duse degetul la

buze, ceea ce fără îndoială însemna că nu numai îşi interzicea să scoată vreo vorbă, dar chiar că-mi recomanda şi mie să tac din gură. Între timp, hangiul, îmbrâncind o uşiţă, strigă dând poruncă să i se aducă vreo şase ouă şi „bucăţica de muşchiuleţ“. Comanda fu imediat îndeplinită de-o tânără femeiuşcă foarte îndatoritoare, cu un admirabil păr bălai, care ne privea plină de curiozitate cu frumoşii ei ochi mari şi blajini.

Hangiul îi porunci cu voce aspră:

— Cară-te de-aici! Şi dacă omul verde vine cumva încoa, să nu te mai văd în ochi!

Femeiuşcă dispăru. Rouletabille luă ouăle ce-i fuseseră aduse într-un castron şi carnea ce i se înmânase pe-o farfurie, aşeză totul cu grijă lângă el, la gura vetrei, desprinse o tigaie şi un grătar care stăteau agăţate de peretele acesteia şi începu să bată ouăle pentru omletă, aşteptând să se frigă, muşchiuleţul. Mai comandă hangiului două sticle straşnice de cidru şi făcu impresia că se ocupă de gazda lui tot atât de puţin cât se ocupa gazda de el. Hangiul, când se uita la el mâncându-l din ochi, când se uita la mine cu o privire îngrozită, pe care în zadar încerca s-o ferească. Ne lăsă în pace să ne gătim singuri şi ne puse masa lângă fereastră.

Deodată, îl auzii cum bodogăneşte;

— Aha! uite-l!

Schimbat la faţă, care acum reflecta numai o ură atroce, se duse lângă fereastră, lipindu-se de ea, să privească pe şosea. N-a mai fost nevoie să-i fac atent pe Rouletabille. Tînărul îşi părăsise de mult omleta şi se dusese lângă hangiu, la fereastră. Mă dusei şi eu acolo cu el.

Un bărbat îmbrăcat numai în catifea verde, purtând pe cap o caschetă rotundă de aceeaşi culoare, păşea cu un mers liniştit pe şosea, trăgând din pipă. Purta pe umăr o puşcă la curea şi arăta în mişcările lui o uşurinţă aproape aristocratică. Bărbatul putea să aibă vreo patruzeci şi cinci de ani. Părul şi mustaţa îi erau cărunte. Era deosebit de frumos. Purta ochelari. Când trecu pe lângă han, şovăi o clipă, stând la îndoială dacă să intre sau nu, aruncă o privire spre noi, pufăi de câteva ori din pipă şi cu acelaşi mers degajat îşi continuă plimbarea.

Rouletabille şi cu mine îl privirăm amândoi pe hangiu. Privirea lui arunca fulgere, strângea din pumni, iar buzele-i tremurau; toate acestea

ne făcură cunoscute simţămintele furtunoase care-l însufleţeau.

— Bine-a făcut că n-a intrat azi aici! şuieră el.

— Cine-i omul acesta? întrebă Rouletabille, întorcând omleta.

— „Omul verde“! bodogăni hangiul… Nu-l cunoaşteţi? Cu atât mai bine pentru dumneavoastră. Nu-i o cunoştinţă care să vă facă cinste… Asta-i paznicul domnului Stangerson.

— Pare-se că nu-l prea ai la inimă? întrebă reporterul în timp ce-şi răsturna omleta în tigaie.

— Nimeni nu-l iubeşte pe-aici, domnule; şi-n afară de asta e un om fudul, care trebuie să fi avut cândva avere şi nu iartă nimănui că s-a văzut silit s-ajungă servitor pentru o bucată de pâine. Un paznic e şi el o slugă ca oricare alta, nu-i aşa? Pe cuvântul meu! s-ar zice că parcă el ar fi stăpân la Glandier, c-ale lui sunt toate pământurile şi pădurile. N-ar îngădui pentru nimic în lume unui sărman să mănânce o bucăţică de pâine pe iarbă, „pe iarba lui“!

— Vine uneori pe-aici?

— Vine chiar prea des. Dar am să-i dau de-nţeles că nu-mi place mutra lui. Nu-i nici o lună de când nu ma bătea de fel la cap! Hanul „Donjon“ parcă nici nu exjstase vreodată pentru el!… N-avea timp! Trebuia să-i tragă clopotele hangiţei de la „Trei crini“, la Saint-Michel. Acum, că i s-au stricat ploile în dragoste, caută să-şi piardă timpul prin alte părţi… Un destrăbălat, un fustangiu, o lichea… Pe-aici nu se află nici un om de treabă care să-l înghită pe fluşturaticul ăsta… De pildă, portarii de la castel nici nu-l pot suferi în preajma lor pe „omul verde“! …

— Aşadar, portarii de la castel sunt oameni de treaba, domnule hangiu?

— Ziceţi-mi moş Mathieu; ăsta-i numele meu… Ei bine, aşa cum e-adevărat că mă cheamă Mathieu, da, domnule, tot aşa îi cred şi pe oamenii ăştia oameqi de treabă.

— Totuşi, au fost arestaţi.

— Şi ce dovedeşte asta? Nu vreau, însă, să-mi vâr nasul în ciorba altuia…

— Ce părere ai despre asasinat?

— Despre asasinarea bietei domnişoare? O fată de treaba, zău aşa, şi

foarte iubită prin locurile noastre. Ce părere să am?

— Da, ce părere ai dumneata de toate astea?

— Nicio părere, pe de o parte… şi-o mulţime, pe de alta… Dar nu priveşte pe nimeni.

— Nici pe mine? stărui Rouletabille.

Hangiul îl privi chiorâş, bodogăni ceva şi spuse.:

— Nici pe dumneavoastră…

Omleta era gata; ne aşezasem la masă şi începusem să mâncăm în tăcere, când uşa de la intrare fu împinsă din afară şi o băbuţă, îmbrăcata în zdrenţe, sprijinindu-se într-o cârjă şi bâţâind din cap, cu părul coliliu atârnându-i în şuviţe nebune peste fruntea-i slinoasă, se ivi în prag.

— A! ia te uită, maica Agenoux! Nu te-ai arătat de-un car de vreme, spuse gazda noastră.

— Am fost tare bolnavă, cât pe-aci să dau ortul' popii, spuse băbuţa. Dacă vi se întâmplă, poate aveţi ceva resturi pentru „Lighioana Domnului"?…

Şi băbuţa pătrunse în han, urmată de-o pisică atât de uriaşa, de-o asemenea mărime cum nu crezusem că poate să existe. Animalul cată la noi şi miorlăi atât de deznădăjduit încât simţii cum mă trec fiorii. N-auzisem niciodată un mieunat atât de lugubru.

De parcă ar fi fost atras de mieunatul acesta, un ins intră şi el în han, după băbuţă. Era „omul verde". Ne salută cu o mişcare a mâinii la caschetă şi se aşeză la o masă învecinată cu a noastră.

— Dă-mi un pahar de cidru, moş Mathieu.

Când intrase „omul verde", moş Mathieu fusese străbătut în toată fiinţa lui de-o pornire plină de violenţă faţă de nou! sosit; dar se stăpâni în chip vădit şi răspunse:

— Nu mai am cidru, ultimele sticle le-am dat domnilor ăştia.

— Atunci dă-mi un pahar de vin alb, spuse „omui verde", fără să manifeste nici cea mai mică nedumerire.

— Nu mai am nici vin alb, nu mai am nimic!

Moş Mathieu repetă cu vocea înăbuşită:

— Nu mai am nimic!

— Ce mai face doamna Mathieu?

La întrebarea „omului verde", hangiul strânse din pumni, se întoarse

spre el cu o expresie atât de plină de răutate încât crezui c-o să dea în el, şi apoi spuse:

— Mulţumesc, bine!

Vasăzică, femeiuşcă cu ochi mari şi blajini pe care o văzusem adineauri era nevasta acestui bădăran respingător şi brutal, ale cărui metehne fizice păreau evident dominate de-o meteahnă morală: gelozia.

Trântind uşa, hangiul ieşi din încăpere. Maica Agenoux stătea mai departe în picioare, sprijinindu-se în cârjă şi cu pisica la poalele fustei.

„Omul verde" o întrebă:

— Ai fost bolnavă, maică Agenoux, că nu te-ai arătat de vreo opt zile?

— Da, domnule paznic. M-am ridicat din pat numai de trei ori, să mă duc să mă rog la sfânta Geneviève, milostiva noastră proteguitoare, în restul timpului am zăcut pe laviţa mea. N-a fost nimeni care sa vadă de mine, în afara de „Lighioana Domnului"!

— N-a plecat de lângă dumneata?

— Nici zi, nici noapte.

— Eşti sigură?

— Aşa cum cred în lumea de-apoi.

— Atunci cum se face, maică Agenoux, că în noaprea crimei, cât a fost noaptea de lungă, nu s-a auzit altceva decât numai miorlăitul „Lighioanei Domnului"?

Maica Agenoux se duse şi se proţăpi înaintea paznicului şi bătu în duşumea cu cârjă:

— Nu ştiu ce vrei să zici cu asta. Dar vrei să-ţi spun una şi bună? Nu există pe lumea asta două dobitoace care să miorlăie la fel… Află atunci că şi eu, în noaptea crimei, am auzit de-afară miorlăitul „Lighioanei Domnului", şi totuşi ea era în poalele mele, domnule paznic, şi n-a mieunat o dată măcar, vă jur. Mi-am făcut semnul crucii când am auzit aşa ceva, de parcă-l auzisem pe dracu!

Priveam la paznic în timp ce punea această întrebare; înseamnă că nu m-am înşelat prea mult când mi s-a părut că surprind pe buzele lui un zâmbet răutăcios şi zeflemitor.

În clipa asta răzbătu până la noi zgomotul unei gâlcevî în toată regula. Chiar ni se păru că auzim câteva lovituri înăbuşite, de parcă

cineva ar fi fost bătut, lovit zdravăn. „Omul verde“ se ridică şi alergă hotărât spre uşa de lângă vatră, dar uşa se deschise şi hangiul se ivi în prag, spunându-i paznicului:

— Nu-ţi pierde firea, domnule paznic; e nevastă-mea pe care o dor dinţii!

Şi rânji batjocoritor.

— Ţine, maică Agenoux, iată ceva bun pentru pisica dumitale.

Îi dădu băbuţei un pachet; bătrâna îl înşfacă avidă şi plecă urmată die pisică.

„Omul verde“ întrebă:

— Nu vrei să mă serveşti cu nimic?

Moş Mathieu nu-şi mai putu stăpâni ura:

— Pentru dumneata n-am nimic! Pentru dumneata n-am nimic! Du-te de-aici!…

Liniştit, „omul verde“ îşi umplu pipa, o aprinse, ne salută şi plecă. Nici nu ajunse bine în prag, că moş Mathieu trânti uşa după el şi, întorcându-se spre noi, cu ochii injectaţi de sânge, făcând spume la gură, ne spuse cu glas sugrumat, ameninţând cu pumnul spre uşa care se închisese în spatele omului pe care-l ura:.

— Nu ştiu cine sunteţi dumneavoastră care mi-aţi spus: „Acum nu vom mai putea mânca vânat. Dar dacă asta vreţi să ştiţi, apoi aflaţi că ăsta-i ucigaşul!

Imediat ce ne spuse cele de mai sus, moş Mathieu ne lasă singuri. Rouletabille se întoarse lângă vatră şi zise:

— Acum să frigem muşchiul. Cum ţi se pare cidrul. Puţin cam aspru, aşa cum îmi place mie.

În ziua aceea nu-l mai văzurăm pe moş Mathieu, iar în han domnea o linişte desăvârşită când plecarăm, după ce lăsasem cinci franci pe masă drept plată pentru festinul nostru.

După aceea, Rouletabille mă sili să fac aproape o leghe pe jos, dând ocol domeniului profesorului Stangerson. Se opri vreo zece minute la cotitura unui drumeag plin de funingine, lângă colibele cărbunarilor ce se găseau în acea parte a pădurii Sainte-Genevieve, care se mărginea cu şoseaua ce duce de la Epinay la Corbeil, şi-mi destăinui că, „dacă luăm în seamă starea încălţărilor grosolane“ „asasinul trecuse cu siguranjă pe

acolo, mai înainte de-a fi intrat pe terenul proprietăţii şi de-a se fi pitit în boschet.

— Atunci înseamnă că nu eşti convins de amestecul paznicului în aceste întâmplări? îl întrerupsei eu.

— Asta vom vedea mai târziu, îmi răspunse el. Deocamdată, cele spuse de hangiu în privinţa acestui individ nu mă preocupă câtuşi de puţin. A vorbit ura din el. Nu pentru „omul verde“ te-am luat să prânzeşti cu mine la „Donjon“.

După cele spuse mai sus, Rouletabille, cu multe precau- ţiuni, se furişă – şi mă furişai şi eu după el – până la clădirea de lângă poarta de fier, care slujea drept locuinţă portarilor ce fuseseră arestaţi în aceeaşi dimineaţă. Se strecură în căsuţă cu o îndemânare acrobatică, la care privii pătruns de admiraţie, printr-o ferestruică dosnică ce rămăsese deschisă şi, după vreo zece minute, ieşi, pronunţând cuvântul acela care în gura lui căpătase atâtea semnificaţii: „Nu, zău!“

În momentul când ne pregăteam să pornim din nou pe drumul ce duce spre castel, lângă poarta de fier se isca o mare tevatură. Sosise o trăsură şi i se venea în întâmpinare dinspre castel. Rouletabille îmi arătă persoana care cobora din trăsură:

— Iată-l pe şeful Siguranţei; acum vom afla ce are Frédéric Larsan în capul lui şi vom vedea dacă e mai viclean decât alţii…

După trăsura şefului Siguranţei urmau alte trei trăsuri, ticsite cu reporteri, care voiau şi ei să intre în parc. Dar la poartă, erau postaţi doi jandarmi, cu ordine stricte de-a interzice intrarea. Şeful Siguranţei potoli nerăbdarea reporterilor, luându-şi angajamentul să comunice presei, chiar în aceeaşi seară, maximumul de informaţii care-i va sta în putinţă, fără să stânjenească desfăşurarea instrucţiei.

XI

Unde Frédéric Larsan explică felul în care asasinul a izbutit să iasă din „Gamsra Galbenă“

În teancul de hârtii, documente, memorii, extrase din presă, acte îndosariate, de care dispun în legătură cu „Misterul Camerei Galbene1”, se află una din cele mai interesante piese. Este relatarea faimosului interogatoriu al implicaţilor, desfăşurat după-amiaza aceea, în laboratorul profesorului Stangerson, de faţă fiind şi şeful Siguranţei. Această relatare se datorează condeiului domnului Maleine, grefierul, care, întocmai ca şi judecătorul de instrucţie, comitea literatură în momentele sale libere. Această piesă trebuia să facă parte dintr-o carte ce n-a mai apărut niciodată şi care trebuia să se intituleze *Interogatoriile mele*. Mi-a fost încredinţată chiar de grefier, la câtăva vreme după „deznodământul neaşteptat“ al acestui proces, unic în analele judiciare.

Iat-o. Nu este numai o transcriere seacă, de întrebări şi răspunsuri. Adeseori grefierul relatează aici şi impresiile sale personale.

Relatarea grefierului.

De o oră, istoriseşte grefierul, judecătorul de instrucţie şi cu mine ne aflăm în „Camera Galbenă”, împreună cu antreprenorul care construise pavilionul după planurile profesorului Stangerson. Antreprenorul venise cu un lucrător. Domnul de Marquet dispusese curăţirea în întregime a pereţilor, adică poruncise ca lucrătorul să dea jos tot tapetul care-i decora. Hârleţele şi târnăcoapele care muşcasera din perete, ici şi colo, ne demonstraseră că nu exista niciun fel de ascunzătoare. Duşumeaua şi tavanul fuseseră şi ele îndelung sondate. Nu descoperisem nimic. Nu era nimic de descoperit. Domnul de Marquet părea încântat şi nu înceta

să repete:

— Ce caz! domnule antreprenor, ce caz! Veţi vedea că nu vom afla niciodată cum a putut sa iasă asasinul din odaie!

Pe neaşteptate, domnul de Marquet, cu faţa radioasa deoarece nu izbutea să înţeleagă nimic, binevoi să-şi aducă aminte că datoria lui era sa caute să înţeleagă, şi atunci îl chemă pe brigadierul jandarmilor.

— Brigadier, spuse el, du-te la castel şi roagă-i pe domnii Stangerson şi Robert Darzac sa vină în laborator, de asemenea şi pe moş Jacques, şi pune-i pe oamenii dumitale să mi-i aducă şi pe cei doi portari.

După cinci minute, toate aceste persoane se aflau reunite în laborator. Şeful Siguranţei, care tocmai sosise la Glandier, veni şi el în acelaşi moment. Eram la biroul domnului Stangerson, gata de lucru, când domnul de Marquet ne ţinu acest mic discurs, pe cât de original pe atât de neaşteptat:

— Domnilor, dacă sunteţi de acord, spunea el, întrucât interogatoriile nu dau nici un rezultat, de astă dată vom abandona vechiul sistem al interogatoriilor. N-am să vă convoc în faţa mea pe rând; nu, vom rămâne cu toţii la un loc: domnul Stangerson, domnul Robert Darzac, moş Jacques, cei doi portari, domnul şef al Siguranţei, domnul grefier şi cu mine! Şi ne vom afla aici, cu toţii, „pentru acelaşi motiv“; deocamdată portarii să binevoiască a uita că sunt arestaţi: „Vom sta de vorbă!“ V-am convocat „pentru a sta de vorbă“. Ne găsim la locul crimei; ei bine, despre ce să stăm de vorbă dacă nu despre crimă? Deci să vorbim! Să vorbim despre crimă! Cu elocinţă, cu inteligenţă sau cu stupiditate. Să spunem orice ne va trece prin cap! Să vorbim fără metodă, pentru că deocamdată metoda nu ne dă nici un rezultat. Adresez o rugăminte fierbinte zeului Hazard, hazardul concepţiilor noastre! Să începem!…

După care, venind în faţa mea, îmi spuse şoptit:

— Ei! ia gândfeşte-te, ce scenă! Dumneata ai fi putut plăzmui aşa ceva? Din scena asta aş face un mic act pentru teatrul Vaudeville.

Şi îşi frecă mâinile extrem de satisfăcut.

Îmi îndreptai privirea spre domnul Stangerson. Speranţa, pe care ultimul buletin al medicilor ar fi trebuit s-o işte în el, întrucât declaraseră că domnişoara Stangerson va fi în stare să supravieţuiască

rănilor, nu reuşise să şteargă de pe trăsăturile acestui nobil chip urmele celei mai cumplite dureri.

Acest om, care îşi crezuse fata pentru totdeauna pierdută, mai era încă doborât de durere. Ochii lui albaştri, atât de blajini şi de limpezi, păreau scăldaţi de-o nemărginită tristeţe. Avusesem de mai multe ori prilejul, în cadrul unor solemnităţi publice, să-l văd pe domnul Stangerson. De la prima vedere fusesem izbit de privirea lui, atât de curată încât părea a unui copil; privirea de vis, uitătura sublimă şi nepământeană a inventatorului sau a nebunului.

La aceste solemnităţi, în spatele lui sau lângă el, putea fi totdeauna văzuta fata lui, deoarece se spunea că nu se despart niciodată, lucrând împreună de atâţia ani. —Această fecioară, care pe atunci avea treizeci şi cinci de ani şi care abia dacă arăta treizeci, dăruită întru totul ştiinţei, mai trezea încă admiraţia tuturor prin frumuseţea ei imperială, pură, fără nici un rid, învingând timpul şi dragostea. Cine ar fi putut să-mi spună atunci că într-o bună zi aveam să mă aflu la căpătâiu! ei, cu hârţoagele mele, şi că aveam s-o ascult, aproape în pragul morţii, povestindu-ne cu trudă cel mai monstruos şi misterios atentat pe care l-am întâlnit în cariera mea? Cine ar fi putut să-mi spună că aveam să mă aflu, ca în după-amiaza asta, în faţa unui părinte, deznădăjduit, care zadarnic se străduia să ne explice cum de fusese cu putinţă să-i scape asasinul fiicei sate? La ce mai ajută oare o muncă săvârşită fără nicio paradă, în adâncul singurătăţii întunecate a codrului, dacă nu te poate feri de marile catastrofe ale vieţii şi ale morţii, rezervate de obicei acelora dintre oameni care frecventează patimile oraşului?[2]

— Să vedem! domnule Stangerson, spuse domnul de Marquet, dându-şi puţină importanţă, aşezaţi-vă exact la locul unde vă aflaţi atunci când domnişoara Stangerson s-a despărţit de dumneavoastră pentru a intra în odaia ei.

Domnul Stangerson se ridică şi, aşezându-se la vreo cincizeci de centimetri de uşa „Camerei Galbene“, spuse cu un glas fără intonaţie, fără culoare, un glas căruia i-aş zice fără viaţă:

[2] Amintesc din nou cititorului că nu întreprind nimic altceva decât transcrierea prozei grefierului, căreia n-am vrut să-i răpesc nimic din întinderea sau din splendoarea ei (n.a.).

— Aici mă aflam. Pe la orele unsprezece, după ce făcusem o mică experienţă de chimie, la cuptoarele din laborator, îmi împinsesem biroul până în locul acesta, deoarece moş Jacques, care-şi petrecuse toată seara curăţind câteva din aparatele mele, avea nevoie de tot spaţiul care mi se găsea în spate. Fata mea lucra la acelaşi birou cu mine. Când s-a ridicat de la lucru, îmbrăţişându-mă şi urându-i noapte bună lui moş Jacques, a fost nevoită să se strecoare destul de anevoios în spaţiul dintre birou şi uşă, ca să poată intra în odaia ei. Vreau să spun că eram foarte aproape de locul unde urma să fie comisă crima.

— Şi biroul? îl întrerupsei eu, amestecându-mă în „conversaţie“, dând astfel ascultare dorinţei exprimate de şeful meu… şi biroul, îndată ce-aţi auzit, domnule Stangerson, strigându-se: „Asasinul!“ şi au izbucnit detunăturile de revolver… cu biroul ce s-a întâmplat?

— L-am împins la iuţeală lângă perete, aici, aproape de locul unde se află acum, ca să putem fugi mai uşor spre uşă, dom’le grefier…

Îmi continuai raţionamentul, căruia de altminteri, nu-i acordam decât valoarea unei şubrede ipoteze:

— Era biroul oare îndeajuns de aproape de odaie încât să poată oferi cuiva posibilitatea să fugă neobservat, în cazul când s-ar fi aplecat şi ar fi ieşit dinăuntru, furişându-se pe sub el?

— Uitaţi mereu, întrerupse agasat domnul Stangerson, că fiică-mea încuiase uşa cu cheia şi trăsese zăvorul, *că uşa rămăsese încuiată,* că fusesem lângă uşa împotriva căreia dădusem năvală chiar din clipa în care se pornise săvârşirea asasinatului, *că şi începusem să izbim în ea în răstimp ce lupta dintre asasin şi biata copilă se desfăşura, că zgomotul încăierării mai răzbătea până la noi când îmi auzeam nenorocita fiică horcăind, sugrumată de mâna care avea să-şi lase urmele-i însângeratc pe gâtul ei.* Oricât de rapid s-a înfăptuit atacul, tot atât de iuţi am fost şi noi, şi ne-am repezit în aceeaşi clipită lângă uşa care ne despărţea de dramă.

M-am sculat şi m-am dus la uşă, cercetând-o din nou, cu cea mai mare grijă. Apoi m-am ridicat din nou şi am făcut un gest de descurajare.

— Închipuiţi-vă, spusei eu, problema s-ar fi rezolvat de la sine, dacă tăblia inferioară a uşii s-ar fi putut desfunda *fără să mai fi fost nevoie*

de deschiderea uşii! Dar, din păcate, această ipoteză este inadmisibilă, după ce-am examinat uşa. Este o uşă trainică şi groasă din stejar, astfel lucrată încât formează un bloc nedetaşabil… Se vede imediat, cu toate stricăciunile făcute de cei care-au spart-o…

— O! spuse moş Jacques… uşa care-a fost adusă aici este o uşă veche şi zdravănă de la castel, o uşă cum nu se mai lucrează astăzi. A fost nevoie de ranga asta de fier ca să-i venim de hac tuspatru… căci portăreasa se băgase şi ea, ca o femeie de treabă ce este, dom'le judecător! E păcat totuşi că-i vedem acum la închisoare!

Nici n-apucă moş Jacques să rostească aceste cuvinte miloase şi dezaprobatoare, că văicărelile şi tânguirile celor doi portari porniră din nou. N-am mai văzut în viaţa mea nişte deţinuţi în prevenţie atât de miorlăiţi. Eram scârbit de-a binelea. Chiar dacă se recunoştea nevinovăţia lor, nu eram de acord ca două fiinţe, în faţa nenorocirii, să poată fi lipsite da caracter în halul acesta. O purtare deschisă, în asemenea clipe, face mai mult decât toate lacrimile şi mai mult decât toate vaietele, care, de altfel, de cele mai multe ori, sunt ipocrite şi simulate.

— Ei! exclamă domnul de Marquet, o dată vă mai spun, destul cu smiorcăielile astea! mai bine spuneţi-ne, în interesul vostru ce făceaţi lângă ferestrele pavilionului în clipa când stăpâna voastră era asasinată! Deoarece eraţi chiar lângă pavilion când v-a întâlnit moş Jacques…

— Alergam într-ajutor! se văicăriră ei.

Şi femeia. Între două sughiţuri de plâns, scheună:

— Ah! dacă l-am înhăţa pe ucigaş, i-am face noi de petrecanie!…

Şi iarăşi n-am fost în stare să obţinem de la ei câteva cuvinte legate ca lumea. Continuară să nege cu înverşunare, luând drept martor pe bunul Dumnezeu şi pe toţi sfinţii, spunând ca se aflau în paturile lor când auziseră împuşcătura de revolver.

— S-au tras două focuri, nu unul. Vă daţi prea bine seama că minţiţi. Dacă aţi fi auzit doar un singur foc de revolver, trebuia să-l auziţi şi pe celălalt!

— Pe Dumnezeul meu! dom'le judecător, nu l-am auzit decât pe-al doilea. Fără îndoială că mai dormeam când s-a tras primul foc…

— Cu toate astea, s-au tras două focuri! spuse moş Jacques. Ştiu prea

bine că toate cartuşele din revolverul meu erau neatinse; am găsit două cartuşe trase, două gloanţe, şi-am auzit două împuşcături de revolver, de dincolo de uşă. Nu-i aşa, domnule Stangerson?

— Da, spuse profesorul, două focuri de revolver, la început unul mai înăbuşit, apoi o împuşcătură răsunătoare.

— De ce continuaţi să minţiţi? exclamă domnul de Marquet, întorcându-se iarăşi cu faţa spre portari. Vă închipuiţi că poliţia e tot atât de tâmpită ca voi? Totul dovedeşte că vă găseaţi afară, lângă pavilion, în momentul dramei. Ce căutaţi acolo? Nu vreţi să spuneţi? Tăcerea voastră vă confirmă complicitatea! în ce mă priveşte, spuse el, întorcându-se către domnul Stangerson… în ce mă priveşte, nu pot să-mi explic fuga asasinului decât cu ajutorul pe care i l-au dat aceşti doi complici. Îndată după doborârea uşii, în timp ce dumneavoastră, domnule Stangerson, vă îngrijeaţi de bietul dumneavoastră copil, portarul şi cu nevastă-sa înlesneau fuga mişelului, care se furişa îndărătul lor, reuşea să ajungă până la fereastra din vestibul şi să sară în parc. Portăreasa închidea fereastra şi obloanele după el. *Căci, la urma urmei, obloanele nu se vor fi închis singure!* Iată ce-am de zis… Dacă cineva îşi imaginează că lucrurile s-au petrecut altfel, s-o spună !…

Domnul Stangerson interveni:

— Este imposibil! Nu cred în vinovăţia şi nici în complicitatea portarilor mei, deşi nu pot pricepe ce căutau în parc la acea oră târzie din noapte. Spun că este imposibil! deoarece portăreasa ţinea lampa în mână şi nu s-a mişcat din pragul uşii; şi deoarece eu, imediat ce uşa a fost doborâtă, am îngenuncheat lângă trupul copilului meu, *şi-ar fi fost imposibil ca cineva să poată ieşi sau intra în odaie pe uşa asta fără să treacă peste trupul fetei mele şi fără să nu dea peste mine!* Este imposibil, deoarece a fost suficient ca moş Jacques şi portarul să-şi arunce o singură privire în cameră şi sub pat, aşa cum am făcut şi eu de îndată ce-am pătruns înăuntru, pentru a-si da seama că nu mai era nimeni în odaie, în afară de fiica mea în agonie.

— Dumneavoastră ce părere aveţi, domnule Darzac, care n-aţi spus încă nimic? întrebă judecătorul.

Domnul Darzac răspunse că nu avea nici o părere.

— Şi dumneavoastră, domnule şef al Siguranţei?

Domnul Dax, şeful Siguranţei, până atunci doar ascultase şi examinase locurile. În cele din urmă, catadicsi să-şi desfacă buzele:

— Până îl vom descoperi pe criminal, ar trebui să descoperim mai întâi mobilul crimei. Asta ne-ar face să avansăm puţin, spuse el.

— Domnule şef al Siguranţei, aici pare să fie vorba de-o crimă pasională bestială, replică domnul de Marquet. Urmele lăsate de asasin, batista grosolană şi bereta ordinară ne fac să credem că asasinul nu aparţine în niciun caz vreunei clase prea înalte a societăţii. E posibil ca portarii să ne poată informa în această direcţiei..

Şeful Siguranţei continuă, întorcându-se spre domnul Stangerson, pe tonul acela rece, care, după mine, este semnul distinctiv al inteligenţelor robuste şi al caracterelor îndelung călite.

— Nu era vorba ca domnişoara Stangerson să se căsătorească în curând?

Profesorul privi îndurerat la domnul Robert Darzac.

— Cu prietenul meu, pe oare aş fi fost bucuros să-i numesc fiul meu… cu domnul Robert Darzac…

— Domnişoara Stangerson se simte mai bine şi se va vindeca peste puţin timp de pe urma rănilor ei. E vorba doar de-o întârziere a căsătoriei, nu-i aşa, domnule? insistă şeful Siguranţei.

— Aşa nădăjduiesc.

— Cum! Nu mai sunteţi sigur?

Domnul Stangerson tăcu. Domnul Roberi Darzac părea frământat, ceea ce îmi dădui seama după cum îi tremura mâna pe lanţul ceasornicului, căci nimic nu-mi scapă. Domnul Dax tuşi uşor, aşa cum făcea domnul de Marquet când se simţea stânjenit.

— Dumneavoastră veţi înţelege, domnule Stangerson, spuse el că într-o afacere atât de încâlcită nu putem neglija nimic; că trebuie să cunoaştem totul, chiar şi cel mai mic, cel mai inconsistent element având vreo legătură cu victima… informaţia cea mai neînsemnată, în aparenţa… Deci, ce v-a determinat acum, când suntem aproape siguri că domnişoara Stangerson va scăpa cu viaţă, să credeţi ca s-ar putea ca aceasta căsătorie să nu mai aibă loc? Aţi spus: „Aşa nădăjduiesc“. Această speranţă îmi apare ca o îndoială. De ce vă îndoiţi?

Domnul Stangerson se stăpâni în chip vădit:

— Da, domnule, sfârşi el prin a spune. Aveţi dreptate. E mai bine să cunoaşteţi un lucru care, în cazul când vi l-aş ascunde, s-ar putea să aibă cine ştie ce importanţa. De altminteri, domnul Robert Darzac va fi de aceeaşi părere cu mine.

Domnul Darzac, a cărui paloare în clipa aceea mi se păru cu totul anormală, făcu semn că era de părerea profesorului. După mine, faptul că domnul Darzac nu putea răspunde decât printr-un semn, însemna că era incapabil să pronunţe şi-un singur cuvânt.

— Aflaţi deci, domnule şef al Siguranţei, continua domnul Stangerson, că fata mea se jurase să nu mă parasească niciodată şi îşi respecta legământul în pofida tuturor rugăminţilor mele, căci în repetate rânduri am încercat s-o determin să se decidă la căsătorie, aşa cum se cuvenea din partea mea. L-am cunoscut pe domnul Robert Darzac timp de ani îndelungaţi. Domnul Robert Darzac e îndrăgostit de fata mea. La un moment dat mi-am putut da seama că era şi el iubit, deoarece de curând am avut bucuria sa aflu chiar din gura fiicei mele că, în sfârşit, consimţea la o căsătorie pe care o doream din toată inima. Sunt foarte bătrân, domnule, şi pentru mine a fost o clipă binecuvântată atunci când, în sfârşit, am aflat ca, după moartea mea, domnişoara Stengerson va avea lângă ea, pentru a o iubi şi a continua cercetările noastre comune, o fiinţă pe care o stimez şi care mi-e dragă pentru inima ei mare şi pentru cunoştinţele sale. Însă, domnule şet al Siguianţei, cu două zile înainte de crimă, prin nu ştiu ce revenire asupra hotărârii ei, fata mea mi-a declarat că nu-l va mai lua de bărbat pe domnul Robert Darzac.

În clipa aceasta se lăsă o tăcere apăsătoare. Era un moment plin de gravitate. Domnul Dax continuă:

— Şi domnişoara Stangerson nu v-a dat nici o explicaţie? nu v-a spus de loc din ce motiv?…

— Mi-a spus că acum era prea în vârstă pentru măritiş… că aşteptase prea mult timp… că se gândise mai bine… că-l preţuia şi chiar că-l iubea pe domnul Robert Darzac… dar că era mai indicat să rămânem în aceeaşi situaţie de până acum… ca vom duce mai departe ceea ce existase în trecut… chiar că avea să fie fericită văzând legăturile de prietenie curată care ne legau de domnul Robert Darzac unindu-ne şi

mai strâns, dar să rămână înţeles că nu-i vom mai vorbi niciodată de căsătorie.

— Iată ceva ce mi se pare bizar! murmură domnul Dax.

— Bizar, repetă domnul de Marquet.

Domnul Stangerson, zâmbind şters şi rece, spuse:

— În niciun caz, domnule, nu veţi găsi mobilul crimei în direcţia aceasta.

Domnul Dax:

— Oricum, spuse el cu o voce nerăbdătoare, nu furtul e mobilul!

— Oh! suntem convinşi de acest lucru! exclamă judecătorul de instrucţie.

În momentul acesta uşa laboratorului se deschise şi brigadierul jandarmilor aduse o carte de vizită judecătorului de instrucţie. Domnul de Marquet o citi şi lăsă să-i scape o exclamaţie înăbuşită; apoi:

— Ah! Asta-i prea de tot!

— Ce s-a întâmplat? întrebă şeful Siguranţei.

— Cartea de vizită a unui reporteraş de la *L'Epoque*, domnul Joseph Rouletabille, şi aceste cuvinte: „Unul din mobilurile crimei a fost furtul“!

Şeful Siguranţei zâmbi:

— Aha! Aha! tânărul Rouletabille… am mai auzit vorbindu-se de el… pare-se că-i foarte isteţ… Poftiţi-l deci să intre, domnule judecător de instrucţie.

Şi domnul Joseph Rouletabille fu invitat să intre. Făcusem cunoştinţă cu el în trenul care ne adusese de dimineaţă Ia Epinay-sur-Orge. Se introdusese în compartimentul nostru aproape fără voia mea şi consider că-i mai bine să spun, de pe acum, că manierele lui, dezinvoltura şi pretenţia pe care părea sa o aibă că înţelege ceva într-o afacere în care justiţia nu înţelegea nimic mi-l făcuseră antipatic. Nu-mi plac de loc ziariştii. Sunt nişte spirite încurcăreţe şi băgăreţe, de care trebuie să fugi ca de ciumă. Acest soi de oameni îşi închipuie că totul le e îngăduit şi nimic nu li se pare sfânt. Când ai avut nenorocul să le acorzi indiferent ce şi i-ai lăsat să-şi vâre nasul în treburile tale, ţi se suie imediat în cap şi nu există necaz mai mare de care să fii nevoit să te fereşti. Ziaristul de acum părea să aibă vreo douăzeci de ani, iar impertinenţa cu care

îndrăznise să ne interogheze şi să discute cu noi făcuse să-mi devină deosebit de odios. În afară de asta, aveaun fel de-a vorbi care îmi întărea părerea ca ne lua peste picior într-un chip jignitor. Îmi dau prea bine seama ca ziarul *L'Epoque* este un organ influent, cu care trebuie să ştii să te „pui bine“, dar ar fi tare nimerit ca ziarul să nu-şi mai recruteze redactorii de la ţâţa mamei.

Domnul Rouletabille intră aşadar în laborator, ne salută şi aşteptă ca domnul de Marquet să-i ceară explicaţii.

— Dumneata pretinzi, domnule, că ştii care este mobilul crimei şi că acest mobil, împotriva tuturor evidenţelor, ar fi furtul?

— Nu, domnule judecător de instrucţie, nici gând să fi pretins aşa ceva. Eu nu afirm că mobilul crimei a fost furtul *şi nici nu cred aşa ceva.*

— Atunci, ce înseamnă această carte de vizită?

— Ea susţine că furtul a fost doar *unul din mobilurile* crimei.

— Ce te-a făcut să crezi acest lucru?

— Iată ce! dacă binevoiţi sa mă însoţiţi.

Şi tânărul ne rugă să-i urmăm în vestibul, ceea ce şi făcurăm, Aici, se îndreptă înspre toaletă şi-i solicită pe domnul judecător de instrucţie să îngenuncheze alături de el. Toaleta era luminată printr-o uşă cu geamuri, iar când uşa stătea deschisă, lumina care pătrundea înăuntru era suficientă pentru a se putea vedea la perfecţie. Domnul de Marquet şi domnul joseph Rouletabille îngenunchează deasupra pragului. Tânără! arăta un anume loc de pe dalele de piatră.

— Dalele de piatră din toaletă, spuse el, n-au mai fost spălate de câtăva vreme de moş Jacques; asta se vede după stratul de praf care le acoperă. Însă, iată aici, urmele a două tălpi foarte mari şi funinginea asta neagră ce întovărăşeşte pretutindeni paşii asasinului. Această funingine nu-i altceva decât praful de cărbune ce acoperă poteca pe care trebuie s-o traversăm ca să putem veni direct, prin pădure, de la Epinay la Glandier. Cred că ştiţi că aici se află un mic cătun de cărbunari, unde se lucrează cărbune de lemn în mari cantităţi. Iată ce trebuie să fi făcut asasinul: a pătruns aici în timpul după-amiezii, când nu se mai găsea nimeni în pavilion, şi şi-a săvârşit furtul.

— Dar ce furt anume? Unde vezi dumneata furtul? Ce îţi dovedeşte

dumitale că s-a înfăptuit un furt? exclamarăm deodată cu toţii.

— Ceea ce m-a pus pe urmele furtului, continuă ziaristul…

— Iată ce! îl întrerupse domnul de Marquet, care rămăsese mai departe în genunchi.

— Bineînţeles, spuse domnul Rouletabille.

Şi domnul de Marquet ne lămuri că, într-adevăr, pe praful dalelor, lângă urmele celor două tălpi, se găsea amprenta proaspătă a unui pachet negru şi dreptunghiular şi că urmele sforii cu care fusese legat erau foarte uşor de desluşit…

— Înseamnă, deci, că ai fost pe-aici, domnule Rouletabille şi totuşi îi poruncisem lui moş Jacques să nu lase pe nimeni înăuntru; trebuia să răspundă de paza pavilionului.

— Vă rog să nu-l dojeniţi pe moş Jacques, am fost aici cu domnul Robert Dar zac.

— Aha! Aşa vasăzică… exclamă domnul de Marquet nemulţumit, aruncând o privire înspre domnul Darzac, care continua să tacă.

— Când am văzut urmele pachetului lângă amprentele tălpilor, n-am mai stat la îndoială în privinţa furtului, reluă Rouletabille. Hoţul nu venise cu un pachet… El îşi confecţionase pachetul aici, bineînţeles din obiectele furate, şi îl ascunsese în ungherul acesta, cu scopul de a-l lua în clipa când avea să fugă; *de asemenea, aşezase alături de pachet şi încălţările lui grosolane*; deoarece, uitaţi-vă, nu se vede nicio urmă de paşi care să ducă până la încălţări, iar urmele tăipilor sunt una lângă alta, *aşa cum se aşază întotdeauna încălţămintea pe care-o descalţi.* În felul acesta se poate pricepe de ce asasinul, când a fugit din „Camera Galbenă“, n-a lăsat nicio urmă de paşi în laborator şi nici în vestibul. După ce intrase *încălţat* în „Camera Galbenă“, acolo şi-a scos încălţămintea, pentru că-l stingherea, fără îndoială, sau fiindcă voia să provoace cât mai puţin zgomot cu putinţă. Urmele trecerii lui, la sosire, prin vestibul şi prin laborator, au fost şterse o dată cu spălatul podelei, îndeplinit după aceea de moş Jacques, ceea ce ne îndeamnă să stabilim intrarea asasinului în pavilion, prin fereastra deschisă clin vestibul, în momentul când moş Jacques lipsise pentru prima oară, înainte de spălatul podelei, care s-a înfăptuit la cinci şi jumătate! Asasinul, după ce şi-a scos încălţămintea, care mai mult ca sigur că-l stingherea, a purtat-o

în mână până în toaletă şi a aşezat-o acolo în prag, deoarece pe colbul din toaletă nu se găseşte mei o urma de picioare desculţe sau încălţate în ciorapi, *şi nici în altă încălţăminte.* Deci, şi-a aşezat încălţămintea lângă pachet. În momentul acela, furtul fusese deja săvâtşit. Apoi, individul se întoarce din nou în „Camera Galbenă“ şi-atunci se furişează sub pat unde i se vede de minune urma trupului pe podea şi chiar pe împletitura care în locul acesta e puţin îndoita şi foarte mototolită. Fărâmele de papură de curând smulse dovedesc şi ele ca asasinul a stat sub pat.

— Da, da, asta cunoaştem… spuse domnul de Marquet.

— Întoarcerea lui sub pat, continuă uimitorul şi ştrengarul acesta de ziarist, dovedeşte că furtul nu era singurul mobil pentru care individul venise aici. Să nu-mi spuneţi că s-a refugiat sub pat îndată ce i-a zărit pe fereastra vestibulului fie pe moş Jacques, fie pe domnul şi pe domnişoara Stangerson pe cale să intre în pavilion. Era mult mai lesne pentru el să se caţere în pod şi, stând ascuns acolo, să aştepte o ocazie pentru a putea fugi, dacă fuga ar fi fost singurul lui ţel. Nu! Nu! *Asasinul avea neapărată nevoie să fie în „Camera Galbenă“...*

În acest moment, şeful Siguranţei interveni:

— Toate astea nu sunt de loc rău gândite, tinere! felicitările mele… şi dacă deocamdată nu ştim cum a fugit asasinul, putem acum urmări, pas cu pas, cum a pătruns până aici şi ne dăm seama ce-a înfăptuit: a furat! Dar ce-o fi furat oare?

— Nişte lucruri extrem de preţioase, răspunse reporterul.

În acest moment auzirăm un strigăt răzbătând din laborator. Alergarăm cu toţii într-acolo şi-l găsirăm pe domnul Stangerson, care, cu privirea rătăcită şi tremurând din toate mădularele, ne arăta un fel de dulap-bibliotecă pe care tocmai îl deschisese şi care ni se înfăţişa gol înaintea ochilor noştri.

În aceeaşi clipă se prăbuşi în uriaşul fotoliu care stătea împins în faţa biroului şi gemu:

— Din nou, am fost jefuit…

Apoi o lacrimă, o lacrimă mare, i se prelinse pe obraz:

— Mai ales, zise el, să nu se spună nicio vorbă fiicei mele despre cele întâmplate… o să sufere şi mai mult decât mine…

Oftă din greu şi rosti cu un glas a cărui îndurerare n-am s-o pot uita

niciodată:

— Ce mai contează, după toate astea… *numai ea să trăiască…*

— Va trăi! spuse cu un glas ciudat de tulburător Robert Darzac.

— Iar noi vă vom găsi obiectele furate, spuse domnul Dax. Dar ce se afla în dulapul acesta?

— Douăzeci de ani din viaţa mea, răspunse cu vocea înăbuşită celebrul profesor, sau mai degrabă din viaţa noastră, a mea şi a fiicei mele. Da, aici stăteau încuiate documentele noastre cele mai preţioase, cele mai secrete informaţii despre experienţele şi cercetările noastre, de douăzeci de ani încoace. Era o autentică selecţie a atâtor documente câte umplu odaia aceasta. Este o pierdere ireparabilă pentru noi şi, aş îndrăzni să spun, şi pentru ştiinţă. Toate etapele pe care a trebuit să le parcurg ca să ajung la dovada hotărâtoare a dezagregării materiei fuseseră enunţate cu grijă de noi, etichetate, adnotate, ilustrate cu fotografii şi desene. Toate acestea se aflau rânduite aici. Planul a trei aparate noi, unul pentru studiul diminuării, sub influenţa razelor ultraviolete, a corpurilor prealabil electrizate; celălalt care trebuia să facă vizibilă diminuarea electrică sub influenţa particulelor de materie disociată şi cuprinsă în gazul flamelor; un alt treilea, foarte ingenios, un nou electroscop condensator diferenţial; toată colecţia curbelor noastre care traduceau proprietăţile fundamentale ale substanţei intermediare dintre materia ponderabilă şi eterul imponderabil; douăzeci de ani de experienţe din domeniul chimiei intraatomice şi al echilibrelor ignorate ale materiei; un manuscris pe care voiam să-i public sub titlul: *Suferinţa metalelor.* Mai pot şti oare ce se găsea aici? Mai pot şti oare? Individul care-a fost aici mi-a răpit totul… fata şi opera… inima şi şufletul...

Şi marele Stangerson porni să plângă ca un copil.

L-am înconjurat în tăcere, tulburaţi de această nemărginită suferinţă. Domnul Robert Darzac, rezemat în coate de fotoliul în care se prăbuşise profesorul, încerca zadarnic să-şi ascundă lacrimile, ceea ce pentru o clipă mi-l făcu simpatic, cu toată repulsia instinctivă pe care mi-o inspiraseră faţă de enigmaticul său personaj atitudinea sa plină de bizarerie şi emoţia lui adeseori inexplicabilă.

Numai domnul Joseph Rouletabille, de parcă preţiosul lui timp şi misiunea pe care o avea de îndeplinit pe pământ nu-i îngăduiau să-şi ia

asupră-şi nenorocirile omenirii, se apropiase, foarte calm, de dulapul gol şi, arătându-l şefului Siguranţei, sfâşie într-o clipă tăcerea religioasă cu care onoram deznădejdea marelui Stangerson. Ne dădu câteva explicaţii, cu care n-aveam ce face, despre cum ajunsese să creadă că e vorba de un furt, prin descoperirea simultană pe care o realizase a urmelor despre care am vorbit mai sus, din toaletă, şi despre vidul din preţiosul dulap din laborator. Nu făcuse nimic altceva, ne spunea el, decât să treacă prin laborator; însă primul lucru care-l izbise fusese forma bizară a mobilei, trăinicia ei, construcţia metalică ce-o punea la adăpost împotriva unui accident în caz de incendiu, precum şi faptul că o mobilă de acest gen, destinată să păstreze nişte lucruri ce trebuie să fi fost preţuite mai presus de orice, avea „cheia“ vârâtă în uşa de fier. „în mod obişnuit nu ai o casă de fier ca s-o laşi deschisă…“ Până la urmă, se pare că această cheiţă, din cele mai complicate, cu capul de aramă, îi atrăsese atenţia domnului Joseph Rouletabille, în timp ce-o amăgise pe-a noastră. Pentru noi ceilalţi, care nu suntem totuşi nişte copii, prezenţa unei chei în uşa unei mobile trezeşte mai degrabă un sentiment de siguranţă, pe când domnului Joseph Rouletabille, care evident este un geniu – după cum spune José Dupuy în *Cele cinci sate de milioane ale Gladiatorului:* „Ce geniu! ce dentist!“ – prezenţa unei chei în broască îi trezeşte ideea unui furt. Peste puţin timp am aflat şi motivele.

Mai înainte, însă, de a vi le face cunoscute, trebuie să relatez ca domnul de Marquer mi se păru foarte dezorientat, neştiind dacă trebuia să se bucure de noul pas înainte pe care instrucţia îl înfaptuise datorită tânărului reporter sau dacă trebuia să fie mâhnit pentru faptul că acest pas nu-l realizase el. Profesia noastră mai comportă şi asemenea gusturi amare, însă n-avem dreptul să fim lipsiţi de curaj şi trebuie să călcăm în picioare amorul nostru propriu când e vorba de binele general. Aşa ca domnul de Marquat îşi înfrânse ambiţiile şi, până la urină, găsi de cuviinţă să-şi adauge şi el complimentele lui la cele ale domnului Dax, care nu şi le precupeţea de loc, prezentându-le domnului Rouletabille. Băieţandrul dădu din umeri, spunând: „N-aveţi pentru ce!“ I-aş fi ars cu mare plăcere o scatoalcă zdravănă, mai ales în clipa când adăugă;

— Ar fi bine, domnule, dacă l-aţi întreba pe domnul Stangerson cine păstra de obicei cheia!

— Fata mea, răspunse domnul Stangerson. Cheia nu se despărţea niciodată de ea.

— Ah! dar iată un element care răstoarnă aspectul problemei şi care nu mai corespunde concepţiei domnului Rouletabille, exclamă domnul de Marquet. Dacă domnişoara Stangerson nu se despărţea niciodată de cheie, înseamnă că asasinul a aşteptat-o în noaptea respectivă pe domnişoara Stangerson în camera ei ca să-i fure cheia, iar furtul n-a fost săvârşit decât *după asasinat!* însă, după comiterea asasinatului, erau patru persoane în laborator!… Hotărât lucru, nu mai pricep nimic!…

Şi domnul de Marquet repetă, cu o furie deznădăjduită, care pentru el trebuie să fi reprezentat culmea entuziasmului, căci nu ştiu dacă v-am mai spus că niciodată nu era atât de fericit ca atunci când nu înţelegea ceva:

— … nimic!

— Furtul, replică reporterul, nu se putea săvârşi decât *înainte de asasinat*. Nu mai încape nici o îndoială că este aşa din motivul pe care îl bănuiţi dumneavoastră şi *din alte motive, pe care le bănuiesc eu. Iar când asasinul a pătruns în pavilion avea de mult asupră-i cheia cu capul de aramă.*

— Nu e cu putinţă! spuse încetişor domnul Stangerson.

— E foarte posibil, domnule, căci iată şi dovada.

Dracul ăsta de puşti scoase din buzunar un număr din *L'Epoque* cu data de 21 octombrie (reamintesc că drama s-a petrecut în noaptea de 24 spre 25) şi, arătându-ne un anunţ, ne citi:

— „S-a pierdut ieri o poşetă de satin negru în marile magazine de la Louve. Poşeta conţinea diverse obiecte printre care şi o cheiţă cu capul de aramă. Se oferă o mare recompensă persoanei care o va găsi. Persoana va trebui să scrie, post-restant, la oficiul poştal 40, pe adresa M.A.T.H.S.N.“ Oare aceste litere, continuă reporterul, nu indică persana domnişoarei Stangerson? Cheia cu capul de aramă nu este oare cheia de faţă?… Citesc totdeauna anunţurile. În meseria mea, ca şi în meseria dumneavoastră, domnule judecător de instrucţie, trebuie să citim totdeauna micile anunţuri private… Câte intrigi nu se pot găsi aici!… şi câte chei pentru aceste intrigi! care nu sunt totdeauna cu capul de aramă, fără ca prin aceasta să-şi piardă din însemnătate. Anunţul m-a

izbit în mod deosebit prin aspectul misterios al felului în care femeia ce pierduse o cheie, un obiect prea puţin compromiţător, îşi ascundea identitatea. Cât de mult ţinea la cheia asta! Ce recompensă mare făgăduia! Şi m-am gândit la cele şase litere: M.A.T.H.S.N. Primele patru îmi indicară de îndată un prenume. „Evident, zisei eu, Math, Mathilde… persoana care a pierdut cheia cu capul de aramă într-o poşetă se numeşte Mathilde!…“ Dar n-am putut să dau de capăt ultimelor două litere. Aşa că, aruncând ziarul, mi-am văzut de alte treburi... Când, patru zile după aceea, apărură ziarele de seară cu manşete enorme în care se anunţa asasinarea domnişoarei MATHILDE STANGERSON, numele acesta de Mathilde îmi reaminti în mod automat, fără să depun niciun efort, de literele din anunţ. Puţin intrigat, am cerut la administraţia ziarului numărul de la acea dată. Uitasem ultimele două litere: S.N. Când le-am văzut din nou, nu mi-am putut reţine un strigăt „Stangerson!…“ Am sărit într-o trăsură şi m-am repezit la oficiul poştal 40. Am întrebat: „Aveţi vreo scrisoare pe adresa: M.A.T.H.S.N.?“ Funcţionarul mi-a răspuns: „Nu!“ Şi deoarece insistam rugându-l, implorându-l să mai caute, îmi spuse: „Ah! domnule, cred că-i vorba de o farsă!… Da, am avut o scrisoare cu iniţialele M.A.T.H.S.N.; dar am dat-o acum trei zile unei doamne care mi-a cerut-o. Azi veniţi şi dumneavoastră să mi-o cereţi din nou. Însă alaltăieri un domn, insistând la fel de nepoliticos, îmi cerea şi el scrisoarea!… M-am săturat de farsa asta…“ Am vrut să-i întreb pe funcţionar despre cele două personaje care ceruseră scrisoarea, însă, fie că a vrut să se ascundă în spatele secretului profesional – fără îndoială în sinea lui considera că spusese prea multe lucruri – fie că era, într-adevăr, istovit din pricina unei posibile farse, nu mi-a mai spus nimic…

Rouletabille tăcu. Tăcurăm şi noi cu toţii. Fiecare trăgea concluziile pe care le credea de cuviinţă în urma acestei bizare poveşti cu post-restantul. De fapt, acum se părea că aveam în mână un fir conducător destul de trainic, după care se putea urmări această afacere „insesizabilă“.

Domnul Stangerson spuse:

— Deci, e aproape sigur că fiica mea şi-a pierdut cheia, că n-a vrut să-mi spună nimic pentru a mă cruţa de orice tulburare şi ca l-a rugat pe

acela sau pe aceea care ar fi putut-o găsi să-i scrie la post-restant. Se temea, bineînţeles, că, dând adresa noastră, faptul ar fi generat demersuri ce mi-ar fi adus la cunoştinţa pierderea cheii. E foarte logic şi foarte firesc. *Deoarece am mai fost jefuit, domnule!*

— Unde? Şi cinci? întreba directorul Siguranţei.

— Oh! sunt mulţi ani de-atunci, în America, la Philadelphia. Mi s-a furat din laborator secretul a două invenţii care-ar putut îmbogăţi un popor întreg. Nu numai că n-am aflat niciodata cine a fost hoţul, dar n-am auzit niciodată vorbindu-se despre obiectul „furtului“, fără îndoială datorită faptului că, vrând să zădărnicesc calculele celui care mă jefuise, am lansat chiar eu în domeniul public cele două invenţii, făcând astfel inutila tilharia. De pe vremea aceea sunt foarte bănuitor şi mă închid ermetic în timp ce lucrez. Toate gratiile de la ferestre, izolarea pavilionului, dulapul pe care l-au construit sub îndrumarea mea, broasca specială, această cheiţă unică, toate astea sunt rezultatul temerilor mele inspirate de-o tristă experienţă.

Domnul Dax declară: „Foarte interesant!“, iar domnul Joseph Rouletabille ceru câteva veşti despre poşetă. Nici domnul Stangerson şi nici moş Jacques nu mai văzuseră, de vreo câteva zile, poşeta domnişoarei Stangerson. Peste câteva ceasuri aveam să aflăm, chiar din gura domnişoarei Stangerson, că poşeta îi fusese furată sau poate o pierduse, iar faptele se petrecuseră întocmai cum ne explicase tatăl ei, că pe ziua de 23 octombrie se dusese la oficiul poştal 40 şi ca i se înmânase o scrisoare care nu reprezenta nimic altceva, după cum afirma ea, decât opera unui farsor rău intenţionat. O arsese fără să mai stea pe gânduri.

Pentru a putea reveni la interogatoriul nostru sau, mai bine zis, la „conversaţia“ noastră, trebuie să semnalez că şeful Siguranţei, întrebându-l pe domnul Stangerson în ce împrejurări se dusese fiica lui la Paris, la data de 20 octombrie, ziua când îşi pierduse poşeta, aflarăm cu acest prilej că ea plecase în capitală, „însoţită de domnul Robert Darzac, care de atunci nu mai fusese văzut la castel până a doua zi după crimă“. Faptul că domnul Robert Darzac se afla lângă domnişoara Stangerson în marile magazine de la Louve când îi dispăruse poşeta nu putea trece neobservat şi ne reţinu atenţia, trebuie s-o spunem, în chip

deosebit.

Această convorbire dintre oameni ai, justiţiei, deţinuţi în prevenţie, martori şi ziarist era pe sfârşite când se produse o adevărată lovitură de teatru: ceea ce niciodată nu-i displăcea domnului de Marquet. Brigadierul jandarmilor veni să ne anunţe că Frédéric Larsan cerea să fie primit, dorinţă care-i fu imediat îndeplinită. Ţinea în mână o pereche de încălţări grosolane, pline de noroi, pe care le azvârli în laborator.

— Iată, spuse el, pantofii pe care-i purta asasinul! îi recunoşti, moş Jacques?

Moş Jacques se aplecă deasupra respingătoarei încălţăminţi şi, înlemnit, îşi recunoscu nişte vechi pantofi de-ai lui pe care-i lepădase acum câtăva vreme într-un ungher al podului; era atât de tulburat încât fu nevoit să-şi sufle nasul pentru a-şi ascunde emoţia.

Atunci, arătând batista de care se folosea moş Jacques, Frédéric Larsan spuse:

— Uite o batistă care seamănă uluitor de mult cu cea găsită în „Camera Galbenă".

— Ah! ştiu prea bine faptul ăsta, spuse moş Jacques cutremurându-se; sunt aproape la fel.

— În sfârşit, continuă Frédéric Larsan, bereta jerpelită ce-a fost de asemenea găsită în „Camera Galbenă" ar fi putut sta şi ea, pe vremuri, pe capul lui moş Jacques. Toate acestea, domnule şef al Siguranţei şi domnule judecător de instrucţie, dovedesc, după mine – vino-ţi în fire, omule! îi spuse el lui moş Jacques care stătea gata să leşine – toate acestea dovedesc, după mine, că asasinul a vrut să-şi deghizeze adevărata lui personalitate. A procedat într-un mod destul de grosolan sau cel puţin aşa ni se pare, *deoarece suntem convinşi că asasinul nu este moş Jacques, care nici o clipă nu s-a depărtat de lângă domnul Stangerson.* Însă imaginaţi-vă ce s-ar fi întâmplat, dacă în seara respectivă domnul Stangerson nu şi-ar fi prelungit veghea asupra lucrării sale; dacă, după ce s-a despărţit de fiica lui, ar fi plecat la castel şi dacă domnişoara Stangerson ar fi fost asasinată în timp ce nu era nimeni în laborator, iar moş Jacques dormea în pod: *nimeni nu s-ar fi putut îndoi că moş Jacques e asasinul!* El îşi datorează salvarea numai faptului că drama a izbucnit prea devreme, asasinul fiind convins, cu

siguranţă, din cauza tăcerii care domnea în camera învecinată, că laboratorul era pustiu şi că sosise momentul sa acţioneze. Individul care reuşise să pătrundă atât de misterios aici şi să ia atâtea măsuri de prevedere împotriva lui moş Jacques era, negreşit, un prieten de-al casei. La ce oră anume s-a introdus aici? În timpul după-amiezii? Pe înserate? N-aş putea să spun… *O fiinţă atât de familiarizată cu lucrurile şi cu oamenii din pavilion putea să intre în „Camera Galbenă“ la orice oră firească pentru el.*

— Totuşi nu putea să intre când se afla atâta lume în laborator! exclamă domnul de Marquet.

— Ce ştim despre faptul acesta, vă rog? replică Larsan… în laborator s-a servit masa de seară, a existat acel du-te-vino al servitului… S-a efectuat o experienţă de chimie care putea să reţină între orele zece şi unsprezece pe domnul Stangerson, pe fiica sa şi pe moş Jacques în jurul cuptoarelor… în acest ungher al căminului… Cine-mi poate garanta că asasinul… un prieten de-al casei! un prieten de-al casei!… n-a profitat de acest moment să se furişeze în „Camera Galbenă“, după ce se descălţase de pantofi în toaletă?

— E foarte puţin probabil! spuse domnul Stangerson.

— Desigur, dar nu e imposibil… Aşa că n-afirm nimic. În ceea ce priveşte ieşirea lui, asta-i altă poveste! Cum de-a izbutit sa fugă? *În cel mai firesc chip din lume*!

Frédéric Larsan. Tăcu o clipă. Clipa aceasta ni se păru destul de lungă. Aşteptam sa vorbească cu o înfrigurare uşor de înţeles.

— N-am fost în „Camera Galbenă“, continuă Frédéric Larsan, dar îmi închipui că aţi dobândit dovada că nu se putea ieşi *decât pe uşă*. E clar că asasinul a ieşit pe uşa. Şi din moment ce e imposibil ca lucrurile să se fi petrecut altfel, atunci aceasta-i singura cale! A săvârşit crima şi a ieşit pe uşă! Când anume? Atunci când i s-a părut mai uşor, *când totul poate fi explicat cu cea mai mare uşurinţă,* atât de lesne de explicat încât să nu mai poată exista altă explicaţie. Să cercetăm deci „momentele“ care au urmat după crimă. Există primul moment, când în faţa uşii se afla, gată să-i bareze drumul, domnul Stangerson şi cu moş Jacques. Există un al doilea moment, când, moş Jacques fiind pentru o clipă absent, domnul Stangerson rămâne absolut singur în faţa uşii.

Există apoi al treilea moment, când lângă domnul Stangerson vine portarul. Al patrulea moment, când în faţa uşii se află domnul Stangerson, portarul, nevastă-sa şi moş Jacques. Există al cincilea moment, când se sparge uşa şi se dă năvală în „Camera Galbenă“. *Momentul în care fuga asasinului este cel mai simplu de explicat este momentul în care se află cât mai puţine persoane în faţa uşii Există un moment când în această situaţie nu e decât o singură persoana: când domnul Stangerson a rămas singur în faţa uşii.* Cu excepţia cazului când am admite complicitatea tăcerii din partea lui moş Jacques, şi nu cred în ea, deoarece moş Jacques n-ar mai fi plecat din pavilion să se ducă să cerceteze fereastra „Camerei Galbene“, dacă ar fi văzut şi el deschizându-se uşa şi pe asasin ieşind. *Deci uşa s-a deschis numai în faţa domnului Stangerson, şi atunci individul a ieşit.* Aici trebuie să fim de acord că domnul Stangerson avea motive puternice să nu-l prindă pe asasin sau să nu îngăduie să fie prins, deoarece i-a înlesnit fuga pe fereastra din vestibul şi a închis fereastra după el!… După asta, având în vedere ca moş Jacques trebuia să se întoarcă *şi trebuia să găsească totul în aceeaşi stare*, domnişoara Stangerson, rănită într-un chip înfiorător, a mai găsit forţa, bineînţeles la implorările tatălui ei, să încuie din nou uşa „Camerei Galbene cu cheia şi cu zăvorul, mai înainte de-a se prăbuşi la pământ, în ghearele morţii… Nu ştim cine a comis crima; nu ştim cine e mizerabilul ale cărui victime sunt domnul, şi domnişoara Stangerson; dar e în afară de orice îndoială că dânşii îl cunosc! Trebuie să fie o taină înspăimântătoare, ca părintele să nu stea o clipă la şovăială lăsându-şi fata să moară în spatele uşii pe care singură o încuiase pe dinăuntru, o taină înspăimântătoare, pentru ca să-i îngăduie asasinului să fugă… *Dar nu există pe lume alt mod de-a explica fuga asasinului din „Camera Galbenă“!*

Tăcerea care urmă după această expunere plină de dramatism şi limpezime purta în ea ceva îngrozitor. Suferеam cu toţii pentru ilustrul profesor, care fusese astfel încolţit de logica necruţătoare a unui Frédéric Larsan şi forţat, ori să ne mărturisească adevărul asupra martiriului său, ori să tacă, ceea ce ar fi fost o mărturisire şi mai teribilă. Îl văzurăm pe acest om ridicându-se, adevărată statuie a durerii, şi întinzând braţul cu un gest atât de solemn încât ne înclinarăm capetele

ca la vedenia unui lucru sfânt. Atunci pronunţă cuvintele de mai jos cu glas răsunător, care părea că-i sleieşte toate puterile:

— Vă jur, pe capul fiicei mele în braţele morţii, că n-am părăsit uşa nici o clipă de când am auzit chemarea deznădăjduită a copilului meu, vă jur că uşa nu s-a deschis nici un moment în timp ce mă aflam singur în laborator şi că, în sfârşit, când am pătruns în „Camera Galbenă“, împreună cu cei trei slujitori ai mei, asasinul nu se mai găsea înăuntru! Vă jur că nu-l cunosc pe asasin!

Mai e cazul să vă spun că, în pofida solemnităţii unui atare jurământ, n-am crezut câtuşi de puţin în cuvântul domnului Stangerson? Frédéric Larsan ne făcuse să întrezărim adevărul: dar nu pentru a renunţa la el chiar atât de repede.

Deoarcce domnul de Marquet ne anunţa că această „convorbire“ luase sfârşit şi ne pregăteam să plecăm din laborator, tânărul reporter, băieţandru], ăsta, Joseph Rouletabille, se apropie de domnul Stangerson, îi strânse mâna cu cel mai mare respect şi-i auzii rostind:

— Eu, domnule, vă cred!

Termin aici reproducerea, pe care am crezut de cuviinţă că trebuie s-o înfăptuiesc, a naraţiunii domnului Maleine, grefier la tribunalul din Corbeil. Nu mai consider necesar să comunic cititorului că toate cele petrecute în laborator aveau să-mi fie de îndată şi întocmai relatate chiar de Rouletabille.

XII

Bastonul
lui Frédéric Larsan

Mă pregăteam să plec de la castel abia pe la orele şase seara, ducând cu mine articolul pe care prietenul meu îi scrisese în mare grabă într-un salonaş pe care ni-l pusese la dispoziţie domnul Robert Darzac. Reporterul rămânea să doarmă la castel, folosindu-se de ospitalitatea inexplicabilă oferită de domnul Robert Darzac, pe seama căruia domnul Stangerson lăsase toate treburile casei, în aceste triste clipe. Totuşi, vru să mă însoţească până la gara Epinay. În timp ce străbăteam parcul, îmi spuse:

— Frédéric Larsan e într-adevăr foarte iscusit şi reputaţia lui nu-i de furat. Ştii cum a izbutit să găsească pantofii lui moş Jacques? Lângă locul unde observasem noi urmele „paşilor eleganţi“ şi dispariţia amprentelor lăsate de încălţămintea grosolană, o adâncitură dreptunghiulară în pământul reavăn confirma că acolo fusese de curând o piatră. Larsan întreprinse căutarea pietrei, fără s-o găsească, şi îndată îşi închipui că asasinul se folosise de ea pentru a menţine la fundul heleşteului pantofii de care voise să scape. Calculul lui Fred fusese excelent şi succesul cercetărilor sale a dovedit-o. Acest amănunt îmi scăpase; dar se cuvine să spun că mintea mea pornise de mult pe alte coclauri, deoarece, *prin numărul prea mare de false mărturii lăsate de asasin pentru a-şi demasca trecerea* şi prin măsura paşilor negricioşi, care se potrivea întocmai cu măsura paşilor lui moş Jacques, pe care o stabilisem, fără ca el să-şi dea seama, pe duşumeaua din „Camera Galbenă“, în faţa mea aveam de mult dovada că asasinul voise să abată bănuielile asupra bătrânului servitor. Ceea ce mi-a îngăduit să-i spun, dacă ţi-aduci aminte, că, întrucât în camera fatală se găsise o beretă, ea trebuia să semene neapărat cu a lui şi să-i dau o descriere a batistei, asemănătoare în toate privinţele cu batista de care-l văzusem folosindu-se. Până aici, Larsan şi cu mine suntem ele acord, dar de aici înainte nu

mai putem fi, ŞI ASTA VA FI CEVA ÎNSPĂIMÂNTĂTOR, deoarecc el se îndreaptă, cu bună credinţă, spre o eroare pe care va trebui s-o combat „cu nimic“!

Am rămas descumpănit de accentul deosebit de grav cu care tânărul meu prieten pronunţă aceste cuvinte din urmă.

Şi repetă iarăşi:

— DA, ÎNSPĂIMÂNTĂTOR, ÎNSPĂIMÂNTĂTOR!… Dar înseamnă oare chiar să nu combaţi cu nimic atunci când combaţi „cu o idee“?

În momentul acesta treceam prin spatele castelului. Se lăsase noaptea. La primul etaj, o fereastră rămăsese întredeschisă. O lumină slabă răzbătea dintr-acolo, ca şi câteva zgomote care ne atraseră atenţia. Înaintarăm, până ce ajunserăm lângă colţul unei uşi ce se găsea sub fereastră. Rouletabille îmi dădu de înţeles prin câteva cuvinte şuşotite că fereastra dădea în camera domnişoarei Stangerson. Zgomotele care ne opriseră în loc se stinseră, apoi, pentru o clipă, se auziră din nou. Erau nişte gemete înăbuşite… Nu puteam desluşi decât trei cuvinte care ajungeau distincte până la noi: „Bietul meu Robert!“ Rouletabille îmi puse mâna pe umăr şi se plecă la urechea mea:

— Dacă am putea afla, îmi spuse el, ce se vorbeşte în această cameră, ancheta mea ar fi de mult terminată…

Cătă în preajma lui; umbrele înnoptării ne învăluiau; nu puteam vedea mai departe de peluza îngustă, mărginită de copaci, ce se întindea în spatele castelului. Gemetele încetaseră din nou.

— Dacă nu putem auzi, cel puţin să încercăm să vedem, continuă Rouletabille.

Şi mă trase după el, făcându-mi semn să-mi înăbuş zgomotul paşilor, dincolo de peluză, până lângă trunchiul alburiu al unui mesteacăn falnic, a cărui linie argintie se desena în beznă. Mesteacănul crescuse drept în faţa ferestrei care ne interesa şi crengile lui de jos se găseau la aproape aceeaşi înălţime cu primul etaj al castelului. Cu siguranţă că de la înălţimea acestor crăci se putea vedea ce se întâmplă în camera domnişoarei Stangerson; şi acesta era şi gândul ce-i trecuse prin cap lui Rouletabille, deoarece, poruncindu-mi să tac mâlc, cuprinse cu braţele lui tinere şi viguroase trunchiul copacului şi se căţăra spre vârf, până ce

în curând se pierdu printre ramuri. Apoi se făcu linişte deplină.

Fereastra întredeschisă din faţa mea stătea tot luminată. Nu văzui nici o umbră trecând prin faţa razelor de lumină. Arborele înlemnise deasupra mea în tăcere; ascultam; deodată, auzu-mi prinse, din copac, aceste cuvinte:

— După dumneata!…

— După dumneavoastră, vă rog!

Sus, deasupra capului meu, se dialoga… se schimbau cuvinte de politeţe şi nici nu vă pot mărturisi cât de mare-mi fu uimirea când văzui ivindu-se pe trunchiul neted al copacului două forme omeneşti care peste câteva clipe atinseră pământul. Rouletabille se urcase acolo sus de unul singur, şi acum coborau „doi”!

— Bună seara, domnule Sainclair!

Era Frédéric Larsan… Poliţistul se afla de mult la postul lui de observaţie, când tânărul meu prieten credea că va ajunge acolo numai el… De altminteri, niciunul, nici altul nu luară în seamă mirarea mea. Am bănuit că asistaseră, de la înălţimea punctului lor de observaţie, la o scenă plină de dragoste şi deznădejde între domnişoara Stangerson, care zăcea la pat, şi domnul Darzac, îngenuncheat la căpătâiul ei. Şi fiecare din ei dădea impresia că şi începuse să tragă cu multă prudenţă concluzii diferite. Era uşor de ghicit că scena produsese un deosebit efect în mintea lui Rouletabille, „în favoarea domnului Robert Darzac“, pe când în mintea lui Larsan adeverea din partea logodnicului domnişoarei Stangerson doar o admirabilă ipocrizie susţinută de-o înaltă măiestrie…

Când ajunserăm lângă poarta cu grilaj a parcului, Larsan ne opri:

— Bastonul meu! exclamă el…

— V-aţi uitat bastonul? întrebă Rouletabille,

— Da, răspunse poliţistul… L-am uitat acolo jos, lângă copac…

Şi ne părăsi, spunând că se va întoarce imediat…

— Ai luat aminte la bastonul lui Frédéric Larsan? mă întrebă reporterul după ce râmaserăm singuri. E un baston absolut nou… pe care nu i l-am mai văzut niciodată… Face impresia că ţine foarte mult la el… nu-l lasă din mână o clipă… S-ar zice că se teme ca bastonul să nu încapă pe mâini străine… *Până azi nu l-am văzut niciodată pe*

Frédéric Larsan cu baston… Unde-o fi găsit bastonul ăsta? *Nu e de loc firesc ca un bărbat ce nu umblă niciodată cu baston să nu mai facă nici un pas fără el, a doua zi după crima de la Glandier...* În ziua sosirii noastre la castel, când ne-a văzut, şi-a vârât la loc ceasornicul în buzunar şi şi-a ridicat de jos bastonul; un gest căruia am făcut poate rău că nu i-am acordat nicio importanţa!

Acum ieşisem din parc; Rouletabille nu zicea nimic... Bineînţeles că gândurile lui nu părăseau bastonul lui Frédéric Larsan. Am avut această dovadă când îmi spuse, la coborârea povârnişului de la Epinay:

— Frédéric Larsan a sosit înaintea mea la Glandier; şi-a pornit ancheta înaintea mea; a avut tot timpul să afle lucruri pe care nu le ştiu şi a reuşit să găsească lucruri pe care nu le cunosc… Unde o fi dat de bastonul ăsta?…

Şi adăugă:

— Probabil că bănuiala lui – mai bine zis, raţionamentul lui – care se îndreaptă atât de făţiş împotriva lui Robert Darzac, trebuie să fie slujit de ceva palpabil, pe care „el“ poate să-l palpeze… dar pe care eu nu-l pot pipăi… Să fie oare bastonul ăsta?… Unde dracu să fi putut găsi bastonul?…

La Epinay trebuia să aşteptăm trenul vreo douăzeci de minute; intrarăm într-o cârciumă. Aproape imediat, uşa se deschise în spatele nostru şi Frédéric Larsan îşi făcu apariţia, învârtind faimosul baston…

— L-am găsit! ne spuse el râzând.

Tustrei ne aşezarăm la o masă. Rouletabille nu-şi lua ochii de la baston; era atât de absorbit încât nici nu băgă de seamă semnul de convenţă pe care Larsan îl făcu unui funcţionar de la căile ferate, un bărbat foarte tânăr, a cărui figură era împodobită de-o bărbuţă blondă şi nepieptănată. Funcţionarul se ridică de la masă, îşi plăti consumaţia, salută şi plecă. Nici eu nu i-aş fi acordat vreo importanţă, dacă nu mi-ar fi revenit în memorie după câteva zile, cu ocazia reapariţiei bărbuţei blonde într-una din cele mai tragice clipe ale acestei povestiri. Atunci am aflat că bărbuţa blondă era un agent al lui Larsan, căruia îi dăduse misiunea să supravegheze plecările şi sosirile călătorilor din gara Epinay-sur-Orge, căci Larsan nu neglija nimic din ceea ce considera că-i putea fi util.

Îmi îndreptai privirea spre Rouletabille,

— Ah! da! domnule Fred! spuse ei, dar de când umblaţi cu baston?… Totdeauna v-am văzut plimbându-vă cu mâinile în buzunar!...

— E un cadou pe care l-am primit, răspunse poliţistul...

— Nu de multă vreme, insistă Rouletabille…

— Nu, mi-a fost dăruit la Londra…

— Într-adevăr, v-aţi întors de la Londra, domnule Fred… Pot să mă uit şi eu la bastonul dumneavoastră?…

— Cum să nu!…

Fred îi dădu bastonul lui Rouletabille. Era un baston gros, galben, din trestii de bambus cu mânerul încovoiat, împodobit cu un inel de aur.

Rouletabille îl examină cu minuţiozitate.

— Ei bine, spuse el, ridicându-şi capul zeflemisitor, vi s-a dăruit la Londra un baston din Franţa!

— E posibil, spuse Fred nepăsător…

— Citiţi aici marca cu litere mici: „Cassette, 6 bis, Opera“…

— E ceva foarte obişnuit să-ţi speli rufele la Londra, spuse Fred… Englezii pot şi ei să-şi cumpere bastoanele la Paris…

Rouletabille înapoia bastonul. Când mă instală în compartiment, îmi spuse:

— Ai reţinut adresa?

— Da, „Cassette, 6 bis, Opera“… Bazează-te pe mine, mâine dimineaţă ai să primeşti informaţia.

Într-adevăr, în aceeaşi seară, la Paris, mă întâlnearn cu domnul Cassette, comerciant de bastoane şi umbrele, şi-i scriam prietenului meu:

„O persoană corespunzând într-atâta semnalmentelor domnului Robert Darzac încât poţi să-l confunzi cu el, de aceeaşi statură, puţin adusă de spate, cu aceeaşi barbă care-i înconjoară figura ca un colier, îmbrăcată într-un pardesiu de culoare maron-deschis, cu pălărie melon, a cumpărat un baston asemănător cu cel care ne interesează, chiar în seara crimei, pe la orele opt.

Domnul Cassette n-a mai vândut vreun baston de acelaşi fel de peste doi ani. Bastonul lui Fred e nou. Deci e vorba mult şi bine de bastonul pe care-l are în mâinile lui, Nu el l-a cumpărat, deoarece atunci se afla

la Londra. Ca şi tine, «cred că l-a găsit pe undeva prin preajma domnului Robert Darzac…» însă, în acest caz, dacă, aşa cum pretinzi, asasinul era în „Camera Galbenă“ de la orele cinci sau chiar de la şase, iar drama s-a petrecut către miezul nopţii., cumpărarea bastonului îi furnizează domnului Robert Darzac un alibi incontestabil.“

XIII

„Casa parohială
nu şi- pierdut nimic
din farmecul ei
şi nici grădina din splendoare“

La opt zile după desfăşurarea evenimentelor pe care le-am povestit, mai exact la 2 noiembrie, primeam la domiciliul meu din Paris o telegramă astfel redactată: „Vino la Glandier cu primul tren. Adu revolvere. Cu prietenie, Rouletabille.“

V-am mai spus, cred, că pe atunci fiind tânăr avocat stagiar şi aproape fără procese, frecventam Palatul Justiţiei mai mult pentru a mă familiariza cu îndatoririle mele profesionale decât pentru a lua apărarea văduvelor şi a orfanilor. Deci, n-aveam de ce mă mira că Rouletabille dispunea la cheremul lui de timpul meu; de altminteri, ştia prea bine cât de mult mă interesau aventurile lui ziaristice, în general, şi, mai ales, afacerea de la Glandier. De opt zile nu mai avusesem niciun fel de veşti despre ea decât din nenumăratele cancanuri apărute în ziare şi din cele câteva notiţe foarte scurte ale lui Rouletabille în *L'Epoque*. Aceste notiţe divulgaseră lovitura dată cu „piciorul de berbec“ şi aduseseră la cunoştinţă că, la analiză, urmele găsite pe „piciorul de berbec“ se dovediseră a fi „de sânge omenesc“; putuseră fi identificate urmele proaspete „ale sângelui domnişoarei Stangerson“; urmele mai vechi provenind de la alte crime, ce probabil fuseseră săvârşite cu mulţi ani în urmă…

Vă daţi seama că presa din lumea întreagă se ocupa de această afacere. Niciodată o crimă celebră nu aţâţase curiozitatea spiritelor mai mult ca acum. Totuşi îmi dădeam prea bine seama că instrucţia nu avansa de fel; aşa că m-aş fi putut considera foarte bucuros de invitaţia pe care mi-o adresase prietenul meu de-a mă întâlni cu el la Glandier, dacă depeşa n-ar fi conţinut cuvintele: „Adu revolvere”.

Iată ce-mi stârnea curiozitatea în cea mai mare măsură. Dacă

Rouletabille îmi telegrafia să-i duc revolvere, însemna că prevedea că vom avea prilejul să ne folosim de ele. Trebuie, însă, să mărturisesc fără nici o ruşine: nu sunt de loc un erou. Dar ce să mai fi stat la îndoială! acum era vorba de un prieten care cu siguranţă se afla la ananghie şi, fără tăgadă, mă chema într-ajutor; n-am mai şovăit nicio clipă; şi, după ce-am constatat că singurul revolver pe care-l posedam era încărcat cum se cuvine, m-am îndreptat spre gara Orléans. Pe drum, m-am gândit că un revolver nu-i decât un singur revolver şi că telegrama lui Rouletabille cerea revolvere la plural; am intrat la un armurier şi-am cumpărat o excelentă şi minusculă armă, pe care-mi făcea plăcere s-o dăruiesc prietenului meu.

Nădăjduiam să-l găsesc pe Rouletabille în gară la Epinay, dar nici gând să fie acolo. Totuşi mă aştepta o cabrioletă şi peste puţin timp ajunsei la Glandier. Nimeni la poarta cu gratii. Abia la intrarea castelului îl zării pe tânărul Rouletabille. Mă salută cu un gest prietenos şi mă cuprinse în braţe, întrebându-mă, foarte grijuliu, cum stau cu sănătatea.

Când ajunserăm în vechiul salonaş despre care am mai vorbit, Rouletabille mă pofti să şed şi-mi spuse imediat:

— E de rău!

— Ce e de rău?

— Totul!

Se apropie de mine şi-mi destăinui la ureche:

— Frédéric Larsan îl urmăreşte până-n pânzele albe pe domnul Robert Darzac.

Nu era de mirare, de când îl văzusem pe logodnicul domnişoarei Stangerson devenind alb ca varul în faţa urmelor paşilor săi.

Totuşi, îi atrăsei de îndată atenţia:

— Bine! Şi bastonul?

— Bastonul! E tot la Frédéric Larsan, *care nu-l lasă o clipa din mâini*…

— Dar… bastonul nu-i oferă domnului Robert Darzac un alibi?

— Pentru nimic în lume. Domnul Darzac, pe care I-am interogat pe ocolite, neagă să fi cumpărat vreun baston la Cassette în seara aceea şi nici în altă seară… Orice ar fi, spuse Rouletabille, „nu mai pun mâna-n

foc pentru nimic“, deoarece domnul Darzac are *nişte tăceri atât de stranii* încât nu ştii ce să mai gândeşti despre cele spuse de el!…

— În mintea lui Frédéric Larsan bastonul trebuie să reprezinte un element deosebit de preţios, un baston-piesă-de-acuzare… Dar în ce fel? Căci, ţinând mereu seamă de ora la care a fost cumpărat bastonul, el nu putea fi în mâinile asasinului…

— Ora nu-l va stânjeni de loc pe Larsan… Nu e obligat să accepte sistemul meu, care debutează prin a-l introduce pe asasin în „Camera Galbenă“ între orele cinci şi şase; ce-l împiedică pe el să-l îndemne să intre în odaie între orele zece şi unsprezece noaptea? Tocmai în răstimpul acesta, domnul şi domnişoara Stangerson, ajutaţi de moş Jacques, erau ocupaţi cu o interesantă experienţă de chimie în partea laboratorului unde se găsesc cuptoarele. Larsan va afirma ca asasinul s-a furişat pe la spatele lor, oricât de neverosimil ar părea… A şi dat de înţeles acest lucru judecătorului de instrucţie… Când îl cercetezi mai îndeaproape, raţionamentul lui pare absurd, ţinând seamă că prietenul casei – *dacă exista vreun prieten de-al casei* - trebuia să cunoască faptul că profesorul avea să plece peste puţin timp din pavilion; ar fi fost în interesul securităţii lui, fiind prieten de-al casei, să-şi amâne operaţiile după plecarea acestuia… De ce să fi riscat traversarea laboratorului în timp ce profesorul era acolo? Şi, în afară de asta, în ce moment anume se introdusese prietenul casei în pavilion?… Există o mulţime de puncte ce trebuiesc elucidate mai înainte de-a accepta produsul *imaginaţiei lui Larsan*. N-am timp de pierdut cu aceste supoziţii, deoarece am o schemă imbatabilă, care nu-mi îngăduie nici o clipă să-mi împuiez capul cu închipuirile astea! Numai că, întrucât momentan sunt obligat să-mi ţin gura, iar Larsan mai vorbeşte uneori… s-ar putea ca totul să se sfârşească prin a se îndrepta împotriva domnului Darzac… dacă nu m-aş găsi şi eu pe-aici! adăugă orgoliosul tânăr. Deoarece există împotriva acestui domn Darzac alte „indicii exterioare“ mult mai teribile decât povestea cu bastonul, care pentru mine e greu de explicat, cu atât mai greu de explicat cu cât Larsan nu se simte de loc stingherit să apară înaintea domnului Darzac cu un baston care s-ar putea foarte bine să fie chiar al domnului Darzac! Înţeleg o mulţime de lucruri în sistemul lui Larsan, dar încă nu înţeleg problema bastonului.

— Frédéric Larsan e tot la castel?

— Da; n-a plecat nicio clipa de aici! Doarme aici, ca şi mine, la rugămintea domnului Stangerson. Domnul Stangerson a rânduit pentru el ceea ce domnul Robert Darzac a aranjat pentru mine. Acuzat de Frédéric Larsan că-l cunoaşte pe asasin şi că i-a înlesnit fuga, domnul Stangerson a ţinut să-i creeze acuzatorului său toate condiţiile pentru a obţine descoperirea adevărului. Tot aşa cum procedează domnul Robert Darzac cu mine.

— Dar eşti convins de nevinovăţia domnului Robert Darzac?

— La moment dat am crezut în posibilitatea culpabilităţii sale. Asta s-a întâmplat în ceasul când am sosit noi la Glandier pentru prima oară. A venit însă timpul să-ţi povestesc ce s-a petrecut atunci între domnul Darzac şi mine.

În acest moment Rouletabille se opri şi mă întrebă dacă adusesem armele. Îi aratai cele două revolvere. Le examină, spuse: „Perfect!“ şi mi le dădu îndărăt.

— Vom avea nevoie de ele? îl întrebai.

— Negreşit, chiar asta-seara; o să ne petrecem noaptea aici; nu ţi-e peste mână?

— Din contră, spusei eu cu o strâmbătură care-l făcu pe Rouletabille să pufnească în râs.

— Haide! haide! continuă el, nu e cazul să râdem. Să fim serioşi. Îţi aduci aminte de cuvintele care au jucat rolul de „Sesam, deschide-te“ în acest castel plin de mistere?

— Da, spusei eu, bineînţeles: *Casa parohială nu şi-a pierdut nimic din farmecul ei şi nici grădina din splendoare*. Şi aceleaşi cuvinte le-ai găsit din nou, pe jumătate arse, pe o hârtie din cenuşa laboratorului.

— Da, şi în partea de jos a peticului de hârtie flăcările respectaseră dala: „23 octombrie“. Să-ţi aminteşti de această dată, deoarece e foarte importantă. Acum să-ţi spun ce-i cu fraza asta atât de bizară. Nu ştiu dacă ai aflat ca, în ajunul crimei, adică la 23, domnul şi domnişoara Stangerson s-au dus la o recepţie la Elysée. Au participat chiar şi la dineu, după câte ştiu. Fapt e că au rămas la recepţie, „deoarece chiar eu i-am văzut acolo“. Eram şi eu, din obligaţii profesionale. Trebuia să iau un interviu unuia din savanţii Academiei din Philadelphia, pe care o

sărbătoreau atunci. Până în seara respectivă nu-i văzusem niciodată pe domnul şi pe domnişoara Stangerson. Şedeam în salonul care se află înaintea salonului ambasadorilor şi, istovit de îmbrâncelile atâtor nobile personalităţi, mă lăsasem pradă unei diafane visări, când *simţii în preajma mea parfumul doamnei în negru*. Ai să mă întrebi: „Ce-i aia «parfumul doamnei în negru»?“ îţi va fi de ajuns să afli că e un parfum care mi-a plăcut foarte mult, deoarece era parfumul unei doamne, totdeauna înveşmântate în negru, care îşi manifestase faţă de mine o oarecare bunătate maternă, în prima mea tinereţe. Doamna care în seara aceea se parfumase cu „parfumul doamnei în negru“ era îmbrăcată numai în alb. Era minunat de frumoasă. Nu mi-am putut stăvili dorinţa de-a mă ridica şi a mă lua după ea şi după parfumul ci. Un bărbat, un bătrâior ţinea la braţ această frumuseţe. La trecerea lor fiecare îşi întorcea capul şi auzii şoptindu-se: „E profesorul Stangerson cu fiica sa!“ Şi astfel aflai pe cine urmărisem. Se întâlniră cu domnul Robert Darzac, pe care-l cunoşteam din vedere. Profesorul Stangerson, care intrase în vorbă cu Arthur William Rance, unul din savanţii americani, se aşeză într-un fotoliu din galeria cea mare, iar domnul Robert Darzac o luă cu el pe domnişoara Stangerson spre seră. Mă ţineam mereu după ei. În seara aceea vremea era foarte călduţă; uşile dinspre grădină stăteau deschise. Domnişoara Stangerson îşi acoperi umerii cu un voal transparent şi îmi dădui seama că dânsa era cea care-l rugase pe domnul Darzac să meargă cu ea în cvasisingurătatea grădinii. Mă ţinui în continuare după ei, intrigat de agitaţia care-l cuprinsese atunci pe domnul Robert Darzac. Acum se furişau, păşind încet, pe lângă zidul care se întinde de-a lungul străzii Marigny. Am luat-o pe aleea centrală. Mergeam paralel cu ambele mele personaje. Şi apoi, am „tăiat“ drumul, străbătând peluza, sa le ies în cale. Era o noapte întunecoasă; iarba îmi înăbuşea paşii. Se opriseră sub lumina tremurătoare a unui bec cu gaz şi părea că citeau ceva care-i interesa foarte mult, aplecaţi amândoi peste o hârtie pe care domnişoara Stangerson o ţinea în mână. M-am oprit şi eu. Eram înconjurat de beznă şi tăcere. N-aveau cum să mă vadă şi o auzii foarte bine pe domnişoara Stangerson care repeta, în timp ce păturea la loc peticul de hârtie: *Casa parohiala nu şi-a pierdut nimic din farmecul ei şi nici grădina din splendoare!* Cele de mai sus au fost pronunţate pe

un ton atât de ironie şi, totodată, nespus de deznădăjduit şi urmate de-un hohot de râs atât de nervos încât sunt convins că aceste cuvinte îmi vor rămâne pentru totdeauna în auz. Dar se mai rostiră câteva cuvinte, acestea de către domnul Robert Darzac: *Va trebui deci, pentru a fi a mea, să comit o crimă?* Domnul Robert Darzac era într-o stare de agitaţie extraordinară; luă mâna domnişoarei Stangerson, o duse îndelung la buze şi-mi dădui seama, după cum i se zguduiau umerii, că plângea. Apoi se îndepărtară. Când ajunsei în galeria cea mare, nu-l mai văzui pe domnul Robert Darzac, şi n-aveam să-i mai revăd decât la Glandier, după crimă, însă o zării pe domnişoara Stangerson, pe domnul Stangerson şi pe delegaţii din Philadelphia. Domnişoara Stangerson se afla lângă Arthur Rance. Acesta vorbea însufleţit şi-n timpul convorbirii privirea americanului avea o sclipire ciudată. Sunt convins că domnişoara Stangerson nici n-asculta ce-i spune Arthur Rance, iar chipul ei mărturisea o totală indiferenţă. Arthur William Rance e un tip sangvin, cu faţa congestionată; se vede că-i place ginul. După ce domnul şi domnişoara Stangerson plecară, se îndreptă spre bufetul pe care apoi nu-l mai părăsi. Ma alăturai lui şi-i adusei o serie de servicii, în îmbulzeala aceea. Îmi mulţumi şi-mi aduse Ia cunoştinţă că avea să se înapoieze în America peste trei zile, adică pe 26 (a doua zi după crimă). Îi vorbii despre Philadelphia; îmi spuse că locuia de douăzeci şi cinci de ani în acel oraş şi că acolo îi cunoscuse pe ilustrul profesor Stangerson şi pe fiică-sa. În clipa aceea îşi mai turnă şampanie şi-mi dădui seama că n-avea să mai stea din băut. Mă despărţii de el după ce se îmbătase criţă. Astfel s-a desfăşurat serata mea, dragul meu prieten. Nu ştiu prin ce fel de previziune dubla imagine a domnului Robert şi a domnişoarei Stangerson nu m-a părăsit nici o clipă peste noapte şi te las să judeci singur impresia pe care mi-a produs-o ştirea asasinării domnişoarei Stangerson. Cum să nu-mi aduc aminte de cuvintele: „Va trebui deci, pentru a fi a mea, să comit o crimă?“ Şi totuşi nu astea au fost cuvintele pe care i le-am spus domnului Robert Darzac când l-am întâlnit la Glandier. Ci cuvintele în care era vorba despre casa parohiala şi despre splendoarea grădinii, pe care domnişoara Stangerson făcea impresia că le citise pe bucăţica de hârtie ţinută în mână; aceste cuvinte ne-au fost de-ajuns să ne deschidă porţile castelului, cât sunt ele de

mari. Eram oare convins în clipa aceea că domnul Robert Darzac e asasinul? Nu! nu-mi vine să cred că într-adevăr am bănuit aşa ceva. În momentul acela nu bănuiam în mod serios „nimic". Eram atât de puţin-documentat. „Da, aveam nevoie"' să-mi dovedesc imediat că nu-i rănit la mână. Când am rămas amândoi singuri, i-am povestit ceea ce întâmplarea îmi înlesnise să surprind din conversaţia lui cu domnişoara Stangerson în grădinile Elysée-ului; şi când îi adusei la cunoştinţă că auzisem cuvintele: „Va trebui deci, pentru a fi a mea, să comit o crimă?" îşi pierdu de-a binelea cumpătul, însă, bineînţeles, mult mai puţin decât la auzul cuvintelor cu „casa parohială". Ceea ce îl doborî cu totul într-o adevărată consternare fu când află din gura mea că, în ziua când trebuia să se întâlnească la Elysée cu domnişoara Stangerson, ea se dusese, în timpul după-amiezii, la oficiul poştal 40, să caute o scrisoare ce poate era tocmai aceea pe care o citiseră amândoi în grădinile de la Elysée şi care se termina cu cuvintele; „Casa parohiala nu şi-a pierdut nimic din farmecul ei şi nici grădină din splendoare!" De altfel, ipoteza mi-a fosţ confirmată mai târziu, prin descoperirea unui fragment din scrisoare cu data de 23 octombrie, descoperire pe care am făcut-o, îţi aduci aminte, în cenuşa din laborator. Scrisoarea fusese scrisă şi retrasă de la oficiu în aceeaşi zi. Nu mai încape nicio îndoială că, întorcându-se de la Elysée, domnişoară Stangerson intenţionase să ardă în aceeaşi noapte hârtia compromiţătoare. Zadarnic a încercat domnul Robert Darzac să nege că scrisoarea ar fi avut vreo legătura oarecare cu crima. I-am spuc că, în această afacere atât de misterioasă, n-avea dreptul sa ascundă justiţiei incidentul cu scrisoarea; că eram convins de importanţa considerabilă a scrisorii; că glasul deznădăjduit cu care domnişoara Stangerson rostise fatidicele cuvinte, că izbucnirea lui în plâns, a lui, Robert Darzac, şi ameninţarea cu moartea pronunţată după citirea scrisorii, nu-mi îngăduiau să pun la îndoială importanţa ei. Robert Darzac era din ce în ce mai nervos. Am hotărât să profit avantajul pe care-l aveam. „Dumneavoastră urma să vă căsătoriţi, domnule, i-am spus eu cu nepăsare, fără să-l mai privesc în faţă, şi deodată căsătoria *nu mai e posibilă din pricina autorului scrisorii*, fiindcă, imediat după ce aţi citit scrisoarea, aţi început să vorbiţi despre necesitatea unui omor pentru ca domnişoara Stangerson să poată fi a

dumneavoastră. DECI EXISTĂ CINEVA CARE SE INTERPUNE ÎNTRE DUMNEAVOASTRĂ ŞI DOMNIŞOARA STANGERSON, CINEVA CARE-I INTERZICE SA SE CĂSĂTOREASCĂ, CINEVA CARE O UCIDE MAI ÎNAINTE DE CĂSĂTORIE!“ Şi-am terminat micul meu discurs prin cuvintele: „Acum, domnule, nu vă mai rămâne altceva de înfăptuit decât să-mi destăinuiţi numele asasinului!“ Trebuie să fi spus, fără voia mea, lucruri înspăimmtătoare. Când mi-am ridicat ochii spre Robert Darzac, am văzut o faţă descompusă, cu fruntea scăldată în sudori, cu privirea plină de groază. „Domnule, mi-a spus el, am să vă cer un lucru care vi se va părea poate nesăbuit, însă în schimbul căruia *mi-aş da şi viaţa*: nu trebuie să comunicaţi oamenilor justiţiei cele văzute şi auzite în grădinile de la Elysée… nici oamenilor justiţiei şi nimănui altcuiva pe lume. Vă jur că sunt nevinovat şi-mi dau seama, simt că mă credeţi, dar aş prefera să fiu considerat vinovat decât sa văd bănuielile justiţiei luând un drum greşit datorită cuvintelor: «Casa parohială nu şi-a pierdut nimic din farmecul ei şi nici grădina din splendoare». E absolut necesar ca justiţia să nu cunoască aceste cuvinte. Cazul va aparţine, domnule, vi-l dăruiesc, *dar să uitaţi de serata de la Elysée*. Se vor găsi pentru dumneavoastră o sută de alte căi, în afară de aceasta, care să vă ducă la descoperirea criminalului! Am să vi le înlesnesc, am să vă ajut. Vreţi sa vă mutaţi la Glandier? Să fiţi stăpân aici? Să luaţi masa şi să dormiţi la noi? Să supravegheaţi faptele mele şi faptele tuturor? Vă veţi simţi la Glandier ca un stăpân, domnule, *uitaţi însă de serata de la Elysée.“*

Aici Rouletabille se opri să-şi mai tragă puţin suflarea. Acum înţelegeam atitudinea inexplicabilă a domnului Robert Darzac manifestată faţă de prietenul meu şi uşurinţa cu care acesta se putuse instala la locul crimei. Cele aflate nu puteau decât să-mi stârnească şi mai mult curiozitatea, îl rugai pe Rouletabille să-mi povestească mai departe. Ce se petrecuse la Glandier de opt zile încoace? Nu-mi spusese oare prietenul meu că împotriva domnului Darzac existau acum indicii exterioare mult mai teribile decât cel al bastonului găsit de Larsan?

— Totul pare să se întoarcă împotriva lui, îmi răspunse prietenul meu, iar situaţia devine pe zi ce trece extrem de gravă. Domnul Robert Darzac face impresia că nu dă prea mare atenţie acestor lucruri;

greşeşte; însă nu-l interesează nimic altceva decât sănătatea domnişoarei Stangerson, care, zi de zi, începuse să se îmbunătăţească, *până când, pe neaşteptate, se întâmplă un eveniment şi mai misterios decât misterul „Camerei Galbene“!*

— Nu-i cu putinţă! exclamai eu, ce eveniment poate fi şi mai misterios decât misterul „Camerei Galbene“?

— Mai întâi să revenim la domnul Robert Darzac, spuse Rouletabille potolindu-mă. Îţi spuneam că totul se întoarce împotriva lui. Urmele „pantofilor eleganţi”, descoperite de Frédéric Larsan, par să fie într-adevăr „paşii logodnicului domnişoarei Stangerson“. Urmele lăsate de bicicletă pot să fie şi ele urmele bicicletei „lui“; s-a controlat acest lucru.

De când are bicicleta, a lăsat-o totdeauna la castel. De ce a dus-o la Paris tocmai în momentul acesta? Oare n-avea să se mai întoarcă la castel? Oare ruperea căsătoriei lui trebuia să ducă la ruperea relaţiilor cu familia Stangerson? Fiecare din cei interesaţi afirmă că ele trebuiau să continue. Atunci? În schimb, Frédéric Larsan, el, crede că „totul se terminase“. Din ziua în care Robert Darzac o însoţise pe domnişoara Stangerson la marile magazine de la Louve şi până a doua zi după crimă ex-logodnicul nu se mai întorsese a Glandier. Să ne amintim că domnişoara Stangerson îşi pierduse poşeta şi cheiţa cu capul de aramă atunci când se afla în tovărăşia domnului Robert Darzac. Din ziua aceea şi până la serata de la Elysée, profesorul de la Sorbona şi domnişoara Stangerson nu se mai întâlniseră. Dar poate şi-au scris. Domnişoara Stangerson s-a dus să ridice o scrisoare post-restant de la oficiul poştal 40, scrisoare pe care Frédéric Larsan bănuie că-i de la Robert Darzac, deoarece Frédéric Larsan, care e firesc să nu aibă cunoştinţă despre cele petrecute la Elysée, e nevoit să creadă că însuşi Robert Darzac a furat poşeta şi cheiţa, cu scopul de-a silui voinţa domnişoarei Stangerson, prin însuşirea celor mai preţioase documente ale tatălui ei, documente pe care le-ar fi restituit cu condiţia efectuării căsătoriei. Toate astea ar reprezenta o ipoteză destul de dubioasă şi aproape absurdă; după cum îmi spunea chiar şi marele Fred, dacă n-ar mai fi intervenit şi altceva, şi anume ceva mult mai grav. Mai întâi, un fapt bizar şi pe care nu reuşesc să mi-l explic: să fie oare chiar domnul Darzac cel care pe ziua de 24 se

dusese la oficiul poştal să ceară scrisoarea ce în ajun fusese retrasă de către domnişoara Stangerson? *Descrierea persoanei care se prezentase la ghişeu corespunde punct cu punct cu semnalmentele domnului Darzac.* La întrebările ce i s-au adresat, cu titlu de simplă informare, de către judecătorul de instrucţie, el neagă să se fi dus la oficiul poştal; iar eu îl cred pe domnul Robert Darzac, deoarece, chiar admiţând că scrisoarea ar îi fost scrisă de el – ceea ce nu-mi vine să cred – ştia prea bine că domnişoara Stangerson o ridicase, întrucât văzuse scrisoarea la ea, în mâinile ei, în grădinile de la Elysée. Deci, nu el e cel care se prezentase, a doua zi, pe data de 24, la oficiul poştal 40, să ceară o scrisoare de care ştia că nu mai poate fi acolo. După părerea mea, s-a prezentat altcineva, care-i semăna în chip straniu, şi acest cineva trebuie să fie hoţul poşetei care în scrisoare ceruse un anume lucru de la stăpâna poşetei, domnişoara Stangerson – „un anume lucru ce nu i s-a dat, după cum a putut să constate”. Desigur, a rămas uluit şi a fost obligat să-şi pună întrebarea dacă scrisoarea pe care o expediase cu adresa scrisă pe plic: M.A.T.H.S.N. Într-adevăr fusese sau nu ridicată. De unde se explică şi demersul lui la oficiul poştal şi insistenţa cu care cere scrisoarea. Apoi pleacă, plin de mânie. Scrisoarea fusese ridicată şi totuşi nu i se acordase ceea ce pretinsese! Ce anume cerea, oare? Nimeni nu poate şti, în afară de domnişoara Stangerson. Nu e mai puţin adevărat că a doua zi se afla vestea că domnişoara Stangerson fusese cvasiasasinată în toiul nopţii şi, după încă o zi, descopeream că profesorul fusese jefuit cu acelaşi prilej, datorită cheiţei care forma obiectul scrisorii de la post-restant. Deci, mi-am dat foarte bine seama că insul care venise la oficiul poştal trebuie să fie asasinul; şi tot raţionamentul acesta, de fapt unul din cele mai logice, se baza pe ţelul demersului întreprins de individ la oficiul poştal. Frédéric Larsan îşi elaborase şi el un raţionament asemănător, numai că-l aplica împotriva lui Robert Darzac. Îţi imaginezi că judecătorul de instrucţie, Frédéric Larsan şi chiar eu însumi am încercat totul pentru a obţine de la oficiul poştal detalii cât mai precise despre singularul personaj din 24 octombrie. Dar n-am putut afla nici de unde venea şi nici încotro plecase! în afara descrierii care-l asemuia cu domnul Robert Darzac, nimic! Am publicat un anunţ în cele mai mari ziare: „Se oferă o

recompensă foarte mare birjarului care a transportat un client la oficiul poştal 40, în dimineaţa zilei de 24 octombrie, pe la orele 10. A se adresa redacţiei ziarului *L'Epoque* şi a întreba de M. R." N-a dat nici un rezultat. În definitiv, era posibil ca personajul să fi venit pe jos; deoarece însă era grăbit, putea să fi venit şi cu trăsura, deci merita să riscăm şi această investigaţie. În anunţul din ziar nu comunicasem dinadins descrierea personajului, ca să nu mă pomenesc pe capul meu cu toţi birjarii care transportaseră cine ştie ce client la oficiul poştal 40, în jurul orei indicate. N-a venit unul măcar. Şi m-am întrebat zi şi noapte: „Cine e individul care seamănă atât de straniu cu domnul Robert Darzac şi despre care aflu că a cumpărat bastonul reţinut de Frédéric Larsan?" Cel mai grav din toate e faptul că domnul Darzac*, care la ora când „sosia" lui se prezenta la oficiul poştal trebuia să ţină, la aceeaşi oră un curs, la Sorbona, nu-l mai ţinuse.* A fost înlocuit de unul din prietenii lui. Când a fost interogat cum şi-a petrecut timpul, a răspuns că a fost la plimbare în Bois-de-Boulogne. Ce părere ai despre acest profesor care pune pe altcineva să-i ţină cursul, pentru a se duce la plimbare în Bois-de-Boulogne? În sfârşit, trebuie să mai afli ceva: domnul Robert Darzac, declarând că în dimineaţa zilei de 24 a fost la plimbare în Bois-de-Boulogne, *nu poate justifica în nici un fel cum şi-a petrecut timpul în noaptea de 24 spre 25!...* I-a răspuns foarte indiferent lui Frédéric Larsan, care-i ceruse această informaţie, că felul în care-şi petrecuse timpul la Paris nu priveşte pe nimeni... La care Frédéric Larsan a strigat în gura mare că va afla ef, fără ajutorul nimănui, ce-a făcut în timpul acesta. Totul pare să dea o oarecare greutate ipotezelor marelui Fred; cu atât mai mult cu cât prezenţa lui Robert Darzac în „Camera Galbenă" ar putea să confirme explicaţia dată de poliţist felului în care asasinul reuşise să fugă: domnul Stangerson îi înlesnise fuga pentru a evita un scandal înspăimântător! De altminteri, ipoteza asta, pe care eu o cred falsă, e cea care l-a împins pe un drum greşit pe Frédéric Laisan, şi acest lucru nu mi-ar displacea de loc, dacă n-ar fi vorba în aceasta afacere despre, un nevinovat! *Acum rămâne de văzut: oare într-adevăr pe Frédéric Larsan să-l ducă ipoteza asta pe un drum greşit? Asta e! Asta e! Asta e!*

— Ei! Poate că Frédéric Larsan are dreptate! exclamai eu,

întrerupându-l pe Rouletabille… Eşti convins că domnul Darzâc poate fi nevinovat? Pare-mi-se că există o mulţime de coincidenţe supărătoare…

— Coincidenţele, îmi spuse prietenul meu, sunt cel mai mare duşman al adevărului.

— Ce gândeşte acum judecătorul de instrucţie?

— Domnul de Marquer, judecătorul de instrucţie, şovăie să-l demaşte pe domnul Robert Darzac fără nici o dovadă sigură. Nu numai că şi-ar ridica împotriva lui toată opinia publică, fără să mai ţinem seamă de Sorbona, ci şi pe domnul Stangerson şi pe domnişoara Stangerson. Aceasta îl adoră pe domnul Robert Darzac. Oricât de puţin l-ar fi putut vedea, ea pe asasin, ar fi foarte greu să faci publicul să creadă că n-a fost în stare să-l recunoască pe domnul Robert Darzac, în cazul când agresorul ar fi fost chiar domnul Robert Darzac. Bineînţeles, în „Camera Galbenă“ era beznă, însă exista o mică veioză care o lumina cât de puţin, asta să nu uiţi. Iată, prietene, în ce stare se aflau lucrurile când, acum trei zile, sau, mai bine zis, acum trei nopţi, se petrecea nemaipomenitul eveniment despre care îţi vorbeam adineauri.

XIV
„Astă-seară
îl aştept pe asasin“

— Trebuie să te conduc la faţa locului, îmi spuse Rouletabille, să poţi înţelege sau, mai curând, să te convingi că e imposibil de înţeles, ceva. În ce mă priveşte, cred c-am găsit ceea ce toată lumea continuă să caute: felul în care asasinul a ieşit din „Camera Galbenă“… fără nici o complicitate şi fără ca domnul Stangerson să aibă aici vreun amestec. Atâta timp însă cât n-am să fiu sigur de identitatea asasinului, n-am să-mi pot expune ipoteza, dar sunt convins că ipoteza e bine întemeiată şi, în orice caz, e întru totul firească, vreau să zic cu totul lipsită de complicaţii, în privinţa celor petrecute aici acum trei nopţi, chiar în castel, timp de douăzeci şi patru de ore, mi s-a părut că-ntrece orice închipuire. Şi mai mult decât atât, ipoteza care mijeşte acum în cele mai ascunse tainiţe ale minţii mele e atât de absurdă încât aproape prefer beznele inexplicabilului.

După care, tânărul reporter mă invită să ieşim; mă conduse să dăm un ocol castelului. Frunzele aşternute pe jos foşneau sub picioarele noastre; era singurul zgomot pe care-l auzeam. S-ar fi zis că la castel era pustiu. Bătrânele ruine, apa stătută din şanţurile ce înconjurau donjonul, pământul pustiit şi înveşmântat de rămăşiţele verii care trecuse, scheletele întunecate ale copacilor, totul contribuia la învăluirea acestor locuri triste, bântuite de-o taină cumplită, într-o înfăţişare din cele mai jalnice. Pe când înconjuram donjonul, ne întâlnirăm cu paznicul, „omul verde“, care nici nu ne salută şi trecu pe lângă noi de parcă n-am fi fost acolo. Arăta tot aşa cum îl văzusem prima dată, privindu-l prin fereastra hanului lui moş Mathieu: cu puşca pe umăr, cu pipa în gură şi ochelarii pe nas.

— Ciudată jivină! îmi spuse Rouletabille printre dinţi.

— Ai stat de vorbă cu el? îl întrebai eu.

— Da, dar nu poţi afla nimic de la el… răspunde mormăind, dă din umeri şi pleacă. De obicei stă la primul etaj al donjonului, o cameră

spaţioasă, care pe vremuri slujea că paraclis. Trăieşte acolo ca un urs şi nu iese afară decât cu puşca la el. Se poartă frumos numai cu fetele. Adeseori pleacă noaptea, sub pretextul urmăririi braconierilor; bănuiesc însă că are întâlniri de dragoste. Camerista domnişoarei Stangerson, Sylvie, e ibovnica lui. Acum e îndrăgostit lulea de nevasta lui moş Mathieu, hangiul; însă moş Mathieu îşi supraveghează îndeaproape soaţa şi sunt convins că din cauza neputinţei aproape totale de-a se apropia de doaynna Mathieu e atât de ursuz şi taciturn. E un bărbat frumos, foarte îngrijit în ceea ce priveşte persoana lui, aproape elegant… pe-o rază de patru leghe în jur toate femeile se dau în vânt după el.

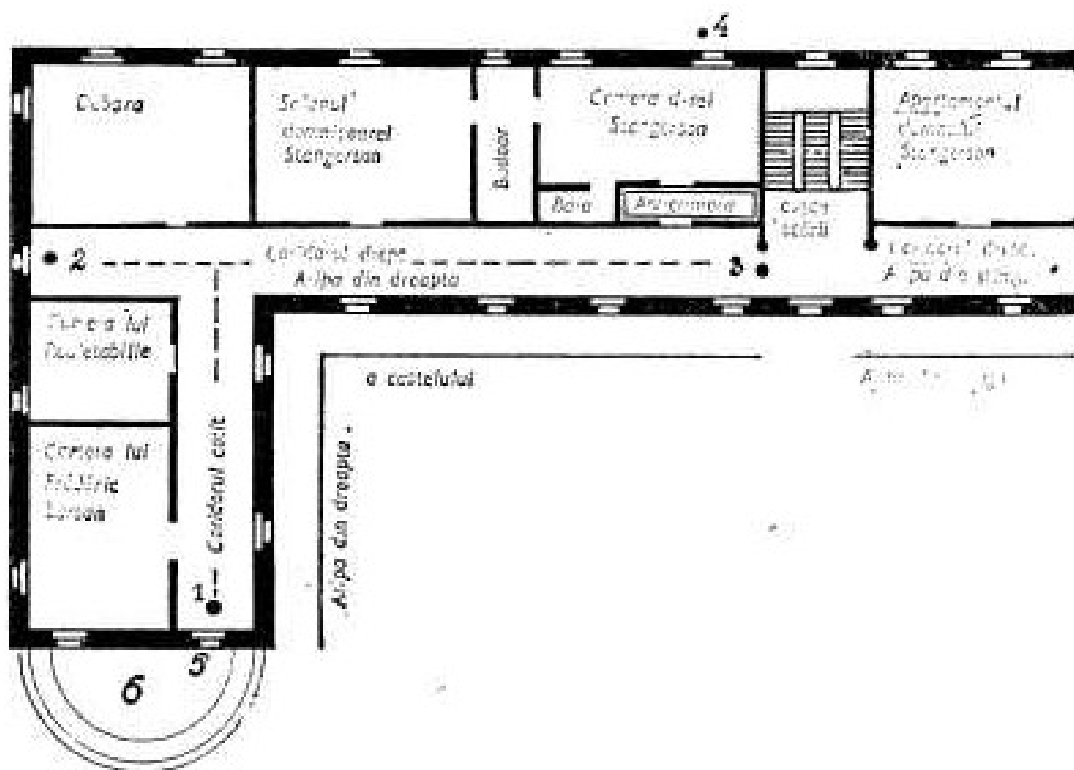
După ce-am trecut de donjonul care se înălţa la extremitatea aripii din stânga, am răzbătut în terenurile din dosul castelului. În timp ce-mi arăta o fereastră pe care am recunoscut-o ca fiind una din cele care aparţineau apartamentului domnişoarei Stangerson, Rouletabille îmi spuse:

— Dacă ai fi trecut pe-aici acum două nopţi, pe la unu spre ziuă, l-ai fi putut vedea pe servitorul dumitale, aici de faţă, cocoţat în vârful unei scări, gata să intre în castel, pe fereastra de colo!

Deoarece îmi manifestam o oarecare uimire faţă de această gimnastică nocturnă, mă pofti să dau mai multă atenţie aspectului exterior al castelului, după care ne îna- poiarăm în clădire.

— Acum, spuse prietenul meu, trebuie să-ţi ofer ocazia de-a vizita primul etaj al aripii din dreapta. Acolo stau eu.

Pentru a uşură înţelegerea dispoziţiei locurilor, supun privirii cititorului un plan al primului etaj al aripii din dreapta, plan desenat de Rouletabille în ziua următoare extraordinarului fenomen pe care-l veţi afla în toate amănuntele.

PLANUL PRIMULUI ETAJ AL CASTELULUI (aripa dreaptă).

1. Locul unde Rouletabille l-a plasat pe Frédéric Larsan.
2. Locul unde Rouletabille l-a plasat pe moş Jacques.
3. Locul unde Rouletabille l-a plasat pe domnul Stangerson.
4. Fereastra prin care a intrat Rouletabille.
5. Fereastra pe care Rouletabille o găseşte deschisă, ieşind din camera lui. O închide. Toate celelalte ferestre şi uşi sunt închise.
6. Terasa de deasupra cămăruţei-consolă de la parter.

Rouletabille îmi făcu semn să urc după el pe dubla scară monumentala care, la primul etaj, forma un palier de odihnă. De la acest palier, printr-un coridor care se forma aici, se putea merge direct în

aripa din dreapta sau în aripa din stânga a castelului. Coridorul, malt şi larg, se întindea pe toată lungimea clădirii şi ajungea până la faţada dinspre nord a castelului. Camerele, cu ferestrele orientate spre miazăzi, aveau uşile în coridor. Profesorul Stangerson locuia în aripa din stânga a castelului. Domnişoara Stangerson îşi avea apartamentul în aripa din dreapta: Am intrat în coridor pe aripa din dreapta. Un covor îngust, desfăşurat pe parchetul ceruit şi strălucind ca oglinda, ne înăbuşea zgomotul paşilor. Rouletabille îmi spuse pe şoptite să merg cu grijă, deoarece treceam prin faţa odăii domnişoarei Stangerson. Îmi explică dispoziţia apartamentului domnişoarei Stangerson, alcătuit din odaia ei, dintr-o anticameră, dintr-o baie mică, dintr-un budoar şi dintr-un salon. Bineînţeles, se putea merge dintr-o cameră într-alta, fără să fie nevoie să treci prin coridor. Salonul şi anticamera erau singurele odăi ale apartamentului ale căror uşi dădeau în condor. Coridorul se întindea drept înainte, până la extremitatea de est a clădirii, unde se termina, spre exterior printr-o fereastră înaltă (fereastra nr. 2 din plan). Cam pe la a doua treime din lungimea lui, coridorul se întâlnea într-un unghi drept cu alt coridor, care cotea o dată cu aripa din dreapta a castelului.

Pentru claritatea expunerii, vom denumi coridorul care se întinde de la scară şi până la fereastra dinspre est –„coridorul drept“, iar coridorul care coteşte laolaltă cu aripa din dreapta şi dă în coridorul drept – „coridorul cotit“. La răscrucea acestor două coridoare se găsea odaia lui Rouletabille, alături de cea a lui Frédéric Larsan. Uşile celor două camere dădeau în coridorul cotit, în timp ce uşile apartamentului domnişoarei Stangerson erau în coridorul drept. (Vezi planul.)

Rouletabille deschise uşa camerei lui, mă pofti înăuntru şi închise uşa după noi, trăgând zăvorul. Nici n-apucasem sa-mi arunc ca lumea o privire asupra felului în care se instalase, că strigă surprins, arătându-mi nişte ochelari aşezaţi pe-o măsuţă rotundă cu trei picioare.

— Ce-i cu ăştia? se întreba el; ce cauta ochelarii aştia pe măsuţa mea?

Mi-ar fi fost greu să-i răspund.

— Cel puţin, spuse el, cel puţin… cel puţin… cel puţin, dacă ochelarii ăştia ar fi „cei pe care-i caut“… şi… şi… *dacă ar fi nişte ochelari de prezbit!…*

Se repezi drept la ochelari; degetele-i pipăiau convexitatea lentilelor… şi-arunci mă privi într-un fel înfricoşător.

— Oh!… oh!

Repeta într-una „Oh!… oh!“ ca şi când gândurile care-i clocoteau în cap i-ar fi răpit pe neaşteptate minţile…

Se ridică, îmi puse mâna pe umăr, rânji ca un bezmetic şi-mi spuse;

— Ochelarii ăştia or să mă înnebunească! deoarece, „matematic vorbind“, acest lucru e posibil, vezi tu; însă, „omeneşte vorbind“, e imposibil… şi-atunci… şi-atunci… şi-atunci…

În uşa camerei se auziră două bătăi abia perceptibile; Rouletabille întredeschise uşa; intră cineva. Recunoscui portăreasa pe care o văzusem trecând pe lângă mine atunci când fusese adusă la interogatoriu şi rămăsei mirat, deoarece credeam că femeia mai era încă sub arest. Portăreasa spuse cu glas şoptit:

— Într-o crăpătură a parchetului!

Rouletabille răspunse: „Mulţumesc!“ şi acel cineva plecă.

Prietenul meu, după ce închise cu grijă uşa, se întoarse spre mine şi rosti nişte cuvinte neînţelese, arătând ca un năuc.

— Deoarece lucrul e „matematic”, de ce n-ar fi şi „omeneşte“!… Dar dacă lucrul e „omeneşte” posibil, atunci e formidabil!

L-am întrerupt pe Rouletabille din monologul lui.

— Deci portarii sunt în libertate acum? îl întrebai eu.

— Da, îmi răspunse Rouletabille, i-am pus în libertate.

Am nevoie de oameni de nădejde. Portăreasa mi-e devotată până-n pânzele albe, iar portarul s-ar lăsa şi omorât pentru mine… Şi deoarece ochelarii au lentile de prezbit, voi avea neapărată nevoie de nişte oameni devotaţi care să se lase ucişi pentru mine!

— Oh! oh! am zis eu, dar nu-i de loc de glumit cu tine, prietene… Şi când vor trebui să se lase omorâţi?

— Chiar în seara asta! căci trebuie să-ţi spun, dragul meu, că *astă-seară îl aştept pe asasin!*

— Oh! oh! oh! oh!… Astă-seară îl aştepţi pe asasin… într-adevăr, într-adevăr, astă-seară îl aştepţi pe asasin… înseamnă deci că-l ştii pe asasin?

— Oh! oh! oh! Acuma s-ar putea să-i ştiu. Ar însemna să fiu nebun

dacă aş afirma categoric că-l cunosc; căci ideea matematică pe care mi-am făurit-o despre asasin dă nişte rezultate atât de înfricoşătoare, atât de monstruoase, *încât nădăjduiesc să mai fie încă posibil să mă înşel! Oh! nădăjduiesc asta din toate puterile mele…*

— Dar cum poţi să spui că-l aştepţi astă-seară pe asasin, din moment ce acum cinci minute nu-l cunoşteai?

— *Deoarece ştiu că trebuie să vină.*

Rouletabille îşi îndesă o pipă tacticos şi agale, aprinzându-şi-o.

Toate astea prevesteau o istorie din cele mai captivante, în clipa aceea cineva trecu pe coridor prin faţa uşii noastre. Rouletabille trase cu urechea. Paşii se îndepărtară.

— Oare Frédéric Larsan să fie în camera lui? spusei eu arătând spre peretele despărţitor.

— Nu, îmi răspunse prietenul meu, nu e acolo; a trebuit să plece azi-dimineaţă la Paris; e tot pe urmele lui Darzac!… Domnul Darzac a plecat şi el azi-dimineaţă la Paris. Nu se vor termina cu bine toate astea… Prevăd că până-n opt zile domnul Darzac va fi arestat. Ce-i mai rău e ca totul pare să se coalizeze împotriva acestui nefericit: evenimentele, faptele, oamenii… Nu trece un ceas fără să n-aducă o nouă acuzare contra domnului Darzac… Judecătorul de instrucţie e copleşit şi orbit din această cauză… De altminteri, înţeleg prea bine de ce poate fi orbit!… Ar fi de-ajuns chiar mai puţine fapte…

— Totuşi, Frédéric Larsan nu-i un începător,

— Credeam că Fred e mult mai tare decât s-a dovedit, spuse Rouletabille cu o mutră uşor dispreţuitoare… E clar, nu-i un debutant… Aveam chiar o mare admiraţie pentru el, când nu-i cunoşteam încă metoda de lucru. E deplorabilă însă… îşi datorează reputaţia numai abilităţii; dar îi lipseşte o filozofie proprie; matematica ideilor lui e destul de costelivă…

Priveam la Rouletabille şi nu-mi puteam înfrâna -zâmbetul auzindu-l pe băieţandrul acesta de optsprezece ani cum îl consideră copil pe-un bărbat de aproape cincizeci de ani, care făcuse dovada de-a fi cel mai abil copoi din Europa…

— Zâmbeşti, îmi spuse Rouletabille… Greşeşti!… îţi iur că am să-l duc... şi într-un chip care va face vâlvă… dar trebuie să mă grăbesc,

deoarece are un avans colosal faţă de mine, avans pe care i l-a oferit domnul Robert Darzac şi pe care domnul Robert Darzac îl va mări şi mai mult astă-seară… Gândeşte-te numai: ori de câteori asasinul se iveşte la castel, domnul Robert Darzac, printr-o stranie fatalitate, absentează şi refuză să explice cum şi-a petrecut timpul!

— Ori de câte ori asasinul se iveşte la castel! exclamai eu… Deci a mai fost pe-aici…

— Da, în acea faimoasă noapte când s-a produs fenomenul…

Aşa că, în sfârşit, aveam să cunosc acel faimos fenomen la care Rouletabille, de peste o jumătate de oră, făcea tot felul de aluzii, fără să-mi explice nimic. Dar mă învăţasem să nu-l grăbesc niciodată pe Rouletabille când avea de gând să povestească ceva… Vorbea numai când îi era stârnită fantezia sau când considera că e util şi se preocupa în mult mai mică măsură de curiozitatea mea decât de rezumarea completă, pentru uzul propriu, a cine ştie cărui eveniment capital ce-l interesa în cel mai înalt grad.

În sfârşit, prin fraze scurte şi repezi, îmi spuse nişte lucruri care mă cufundară într-o stare învecinată cu tâm- penia, căci, într-adevăr, fenomenele hipnotismului, această ştiinţă încă necunoscută, de pildă, nu sunt cu nimic de puţin mai lipsite de ciudăţenie decât dispariţia *materiei asasinului în clipa când patru oameni erau în stare s-o atingă.*

Vorbesc despre hipnotism aşa cum aş vorbi despre electricitate, al cărei izvor îl ignorăm şi ale cărei legi le cunoaştem atât de insuficient, pentru că, din această clipă, cazul mi se păru posibil de a fi explicat numai prin inexplicabil, adică printr-un fenomen în afara legilor naturale cunoscute până acum. Şi totuşi, dacă aş fi avut mintea lui Rouletabille, aş fi avut, ca şi el, „presentimentul unei explicaţii fireşti“: căci cel mai ciudat lucru în toate misterele de la Glandier a fost „chipul firesc prin care Rouletabille le-a tălmăcit“. Dar cine ar fi putut şi ar mai putea încă să se laude ca are mintea lui Rouletabille? Proeminenţele atât de ciudate şi asimetrice ale frunţii lui nu le-am mai văzut la nimeni altul, cu excepţia – însă mult mai puţin pronunţate – a celor ele pe fruntea lui Frédéric Larsan, şi încă trebuia să priveşti bine la fruntea celebrului poliţist ca să le ghiceşti contururile, pe când proeminenţele lui Rouletabille îţi săreau – dacă pot îndrăzni să mă folosesc de această

expresie puţin cam tare – îţi săreau în ochi.

Printre hârtiile pe care mi le-a încredinţat tânărul meu prieten după terminarea afacerii, am şi un carnet în care am găsit o dare de seamă completă despre „fenomenul dispariţiei materiei asasinului“ şi câteva reflecţii pe care acesta le-a inspiraţ amicului meu. E preferabil, după părerea, mea, să vă expun direct această dare de seamă decât să vă redau mai departe convorbirea mea cu Rouletabille, deoarece mi-e teamă ca nu cumva, tocmai într-o poveste ca asta, să adaug vreun cuvânt care să nu reprezinte cel mai nimerit expresia celei mai stricte realităţi.

XV

Capcana

Extras din carnetul lui Joseph Rouletabille.

Noaptea trecută, în noaptea de 29 spre 30 octombrie, scrie Joseph Rouletabille, mă pomenesc trezindu-mă pe la unu dinspre ziuă. Să fie insomnia sau vreun zgomot din afară? Miorlăitul „Lighioanei Domnului” se aude răsunând înspăimântător în fundul parcului. Mă scol din pat; deschid fereastra. Bate un vânt îngheţat şi plouă: beznă deasa, linişte. Închid la loc fereastra. Tăcerea nopţii e iarăşi sfâşiată de ciudatul miorlăit. Îmi îmbrac la iuţeală pantalonii şi o haină. E un timp, să nu laşi nici câinii afară; cine imită deci, în timpul nopţii, atât de aproape de castel, mieunatul pisicii maicii Agenoux? Îmi iau cu mine o bâtă zdravănă, singura armă pe care o am la îndemână, şi, fără să fac vreun zgomot, deschid uşa.

Iată-mă în coridor; o lampă cu oglinda îl luminează de minune; flacăra lămpii pâlpâie de parcă ar fi în bătaia curentului. Simt că e chiar curent. Întorc privirea. În spatele meu, o fereastră stă deschisă, cea de la capătul acestei părţi a coridorului spre care dau camerele noastre, a mea şi a lui Frédéric Larsan, coridor pe care am să-i numesc „coridorul cotit“, pentru a-l deosebi de „coridorul drept“, unde se află apartamentul domnişoarei Stangerson. Cele două coridoare se întâlnesc într-un unghi drept. Deci, cine să fi lăsat fereastra deschisă sau cine a cleschis-o? Mă duc la fereastră, mă aplec în afară. Aproximativ la un metru sub fereastră există o terasă care serveşte de acoperiş unei cămăruţe-consolă ce se găseşte la parter. La nevoie se poate sări de pe fereastră drept pe terasă şi, de-aici, te poţi strecura în curtea de onoare a castelului. Cine-ar fi intenţionat să folosească această cale n-ar mai fi avut nevoie să aibă la el cheia de la uşa vestibulului. Dar ce m-a apucat să scornesc scene de gimnastică nocturnă? Din cauza unei ferestre deschise? Poate că-i vorba numai de neglijenţa vreunui servitor. Închid fereastra,

zâmbind la gândul uşurinţei cu care construiesc drame pornind de la o fereastră deschisă. Din nou se aude miorlăitul „Lighioanei Domnului“ în noapte. Apoi iarăşi tăcere. Ploaia încetează să mai bată în geamuri. În castel totul doarme. Păşesc cu infinite precauţii pe covorul din coridor. Când ajung la colţul coridorului drept, întind capul şi arunc o privire prudentă. În coridor o alta lampă cu oglindă dă îndestulă lumină pentru a se distinge perfect cele câteva obiecte aflate acolo, trei fotolii şi nişte tablouri agăţate de pereţi. Ce caut aici? Niciodată castelul n-a fost atât de liniştit. Totul se odihneşte în tihnă. Ce instinct mă mâna oare spre camera domnişoarei Stangerson? De unde glasul ăsta care strigă în străfundurile fiinţei mele: „Du-te până la camera domnişoarei Stangerson!”? Îmi plec ochii peste covorul pe care calc şi „vad că paşii mei spre odaia domnişoarei Stangerson sunt îndrumaţi de alţi paşi, care au trecut înaintea mea pe aici. Da, pe covor sunt urme de paşi aducând de afară noroi, iar eu sunt pe urmele acestor paşi care mă atrag spre camera domnişoarei Stangerson. Oroare! Oroare! Paşii, pe care-i recunosc, sunt „paşii eleganţi“ „paşii asasinului! A venit de afară pe noaptea asta îngrozitoare. Dacă e posibil să cobori din coridor pe fereastra, folosind terasa, tot pe drumul acesta se poate face şi calea întoarsa.

Asasinul trebuie să fie aici, în castel, „deoarece urmele indica numai sosirea paşilor, nu şi plecarea lor“. A pătruns în castel pe fereastra care stătea deschisă la capătul coridorului cotit: a trecut prin faţa camerei lui Frédéric Larsan, prin faţa camerei mele, a făcut la dreapta, în coridorul drept, şt *a intrat în odaia domnişoarei Stangerson.* Sunt acum în faţa uşii apartamentului domnişoarei Stangerson, în faţa uşii de la anticameră: e întredeschisă, o împing fără să fac cel mai mic zgomot. Mă aflu în anticameră şi de-aici, sub uşa camerei propriu-zise, văd o fâşie de lumină. Trag cu urechea. Nimic! Nici o mişcare! Nu se aude suflare de om.

De-aş şti ce se petrece în tăcerea care domneşte în spatele uşii asteia! Privirea ce mi se îndreaptă spre broasca uşii îmi dă de veste că broasca-i încuiată pe dinăuntru, iar cheia e în broască. Când te gândeşti că asasinul poate fi înăuntru! Că trebuie să fie aici! Iarăşi o să scape? Totul depinde numai de mine! Sânge rece şi, mai ales, nicio mişcare greşită!

„Trebuie să vedem ce se petrece în camera asta.” Aş putea intra oare prin salonul domnişoarei Stangerson? Dar după aceea ar trebui să traversez budoarul, iar asasinul ar putea să fugă pe uşa coridorului, pe uşa în faţa căreia mă aflu acum.

„După cât îmi dau seama, asta-seară nu s-a comis încă nicio crima, altminteri nu s-ar putea explica liniştea din budoar! În budoar stau peste noapte două îngrijitoare, să aibă grijă de domnişoara Stangerson până la vindecarea ei completa.

Întrucât sunt aproape sigur că asasinul e aici, de ce să nu dau de îndată alarma? Poate că astfel asasinul ar izbuti să fugă dar tot astfel poate că aş salva-o pe domnişoara Stangerson? „Şi dacă, din întâmplare, astă-seară asasinul nu e un asasin?“ Uşa fusese deschisă anume ca să i se dea drumul înăuntru: de cine? — şi apoi încuiată din nou: de cine? În astă-noapte nu putea să intre în cameră decât numai pe uşa care trebuia neapărat să fie încuiată pe dinăuntru cu cheia, „deoarece domnişoara Stangerson, în fiecare seară, se închide în apartamentul ei laolaltă cu îngrijitoarele“. Gine să fi răsucit cheia camerei, spre a-l lăsa pe asasin înăuntru? Îngrijitoarele? Două servitoare credincioase, bătrâna cameristă şi fiică-sa, Sylvie? Prea puţin probabil. De altminteri, ele dorm în budoar, iar domnişoara Stangerson, foarte grijulie, foarte prevăzătoare, după cum mi-a spus Robert Darzac, veghează ea însăşi la siguranţa persoanei sale de când a început să se simtă mai bine şi-n stare sa poată face câţiva paşi prin apartamentul ei – din care încă n-am văzut-o ieşind niciodată. Grija şi prevederile astea neaşteptate din partea domnişoarei Stangerson, care-l izbiseră pe domnul Darzac, îmi dăduseră şi mie de gândit. De când se comisese crima din „Camera Galbenă“, nu mai încăpea nicio îndoială că nefericita îl aşteaptă pe asasin. Să-l fi aşteptat şi în seara asta? Dar cine să fi răsucit cheia în broască pentru a-i deschide *„asasinului care acum se afla aici”?* Nu cumva chiar domnişoara Stangerson „ea însăşi“? Căci, la urma urmei, poate se aştepta sau trebuia să se aştepte la sosirea asasinului şi să aibă motive pentru a-i deschide uşa, „să fie obligată a-i deschide uşa“! Ce întâlnire cumplită să aibă loc oare? Întâlnirea cu crima? Hotărât lucru, nu poate fi vorba de-o întâlnire de dragoste, deoarece domnişoara Stangerson îl adoră pe domnul Darzac, o ştiu prea bine. Toate gândurile

astea îmi trec prin minte ca un fulger care nu reuşeşte să strălumineze decât bezna. Ah! dacă aş putea afla…

Dacă-i atâta linişte dincolo de uşă, cu siguranţă că această linişte e necesară acolo! Să dăuneze intervenţia mea în loc să folosească? Cum aş putea şti oare? Cine mi-ar putea spune că intervenţia mea nu va declanşa o crimă, într-o clipită? Ah! dacă s-ar putea vedea şi afla fără a tulbura liniştea!

Ies din anticameră. Mă duc spre scara centrală, cobor; iată-mă în vestibul; alerg cât mai tăcut cu putinţă către cămăruţa de la parter, unde, după atentatul din pavilion, doarme moş Jacques.

„Îl găsesc gata îmbrăcat”, cu ochii holbaţi, aproape înnebuniţi de groază. Nu pare mirat văzându-mă; îmi spune că-i treaz deoarece auzise miorlăitul „Lighioanei Domnului“ şi pentru ca auzise nişte paşi în parc, ce se furişau prin faţa ferestrei lui. Atunci privise pe fereastră „şi, pe neaşteptate, se pomenise cu o fantomă neagră“ trecând prin faţa lui. Îl întreb dacă are vreo armă. Nu, nu mai are nicio armă, de când judecătorul de instrucţie îi luase revolverul. Îl iau cu mine. Ieşim în parc printr-o uşiţă dosnică. Ne furişăm de-a lungul castelului până la locul ce se află tocmai sub camera domnişoarei Stangerson. Acolo, îl lipesc pe moş Jacques de perete, îi interzic să se mişte, iar eu, profitând de-un nor ce acoperă timp de-o clipă luna, înaintez până în faţa ferestrei, stând însă în afara peticului de lumină care răzbate dintr-acolo; „deoarece fereastra e întredeschisă“! Din precauţie oare? Ca să poată fugi mai repede pe fereastra, în cazul când ar intra cineva pe uşa? Oh! oh! cine s-ar încumeta să sară pe fereastra asta ar avea cele mai mari şanse să-şi frângă gâtul! Cine-mi garantează că asasinul n-are o frânghie? Trebuie să fi prevăzut totul… Ah! dacă aş putea afla ce se petrece în cameră!… să înţeleg tâlcul tăcerii dinăuntru!… Mă întorc la moş Jacques şi-i şoptesc o vorbă la ureche: „Scară”. Mai întâi mă gândisem la copacul care, acum opt zile, îmi mai folosise o dată ca punct de observaţie, dar imediat îmi dădusem seama că fereastra era întredeschisă în aşa fel încât, de data asta, dacă m-aş fi urcat în copac, n-aş fi putut vedea nimic din cele ce se petreceau în cameră. Şi apoi, nu numai că voiam să văd, dar voiam să şi aud şi… să acţionez…

Moş Jacques, foarte agitat, tremurând din toate încheieturile, dispare

pentru un moment şi se întoarce fără scară, făcându-mi de departe semne disperate cu braţele să mă duc cât mai repede la el. Când âjung lângă el, îmi şuşoteşte: „Veniţi după mine!“

Mă face să dau un ocol castelului până la donjon. Când ajungem acolo, îmi spune:

— Am fost să-mi caut scara în camera de jos a donjonului, pe care o folosim ca magazie, eu şi grădinarul; uşa donjonului era deschisă şi scara nicăieri. Cum am ieşit de-acolo, iată unde-am zărit-o, în bătaia lunii:

Şi-mi arătă, la cealaltă extremitate a castelului, o scara rezemată de „consolele“ care susţineau terasa de sub fereastra pe care-o găsisem deschisă. Terasa mă împiedicase să observ scara… Datorită scării, era foarte lesne să intri în coridorul cotit de la primul etaj şi n-am mai stat la îndoială că acesta a fost drumul folosit de necunoscut.

Dăm fuga spre scară; dar în momentul când aveam de gând s-o luăm cu noi, moş Jacques îmi arătă uşa întredeschisă a cămăruţei de la parter, cămăruţă construită în chip de consolă la extremitatea aripii din dreapta a castelului şi având drept acoperiş terasa despre care am vorbit. Moş Jacques împinge uşa, priveşte înăuntru şi-mi spune în şoaptă:

— Nu-i aici!

— Cine?

— Paznicul!

Buzele lui îmi mai şoptesc o dată la ureche:

— Ştiţi prea bine că paznicul doarme în odaia asta de când au început reparaţiile la donjon!…

Şi-mi arată, cu acelaşi gest semnificativ, uşa întredeschisă, scara, terasa şi fereastra din coridorul cotit, pe care o închisesem adineauri.

Ce gânduri mi-au trecut prin cap atunci? Mai aveam oare timp să gândesc? Mai mult „bănuiam“ decât gândeam…

Evident, „dacă paznicul e persoana care se află acum sus în cameră“ (spun: „dacă“, pentru că n-am, în clipa de faţă, în afara scării şi a odăii pustii a paznicului, nici un alt indiciu care să-mi îngăduie chiar şi numai să-l bănuiesc pe paznic), dacă e sus în cameră, atunci e de la sine înţeles, bănuiam eu, că a fost silit să folosească neapărat scara asta la urcat şi să între numai pe fereastra de aici, pentru motivul că odăile care

sunt în spatele noii lui camere, ocupate de locuinţa majordomului, a bucătăresei şi de bucătărie, îi stăvileau accesul în interiorul castelului prin vestibul şi pe scara centrală… deci, „dacă paznicul e insul care a trecut pe aici“, i-a fost desigur foarte lesne să se ducă ieri seară în coridor, sub un pretext oarecare, şi să aibă grijă ca fereastra să fie doar împinsă dinăuntru, cu batantele împreunate, pentru ca astfel să nu mai aibă altceva de făcut decât să apese puţin din exterior şi fereastra să se deschidă, iar el să poată sări în coridor. Necesitatea ca fereastră să rămână neîncuiată pe dinăuntru restrînge în chip bizar câmpul cercetărilor asupra persoanei asasinului. Asasinul trebuia „să fie careva de-al casei“; dar dacă nu era aşa, atunci trebuia să aibă vreun complice, în care nu prea cred…; sau… sau să fi fost nevoie ca domnişoara Stangerson „ea însăşi” să fi avut grijă ca fereastra să, rămână descuiată din interior… „Dar atunci care să fie misterul înspăimântător ce-o forţează pe domnişoara Stangerson să simtă nevoia de-a înlătura obstacolele care-o despart de asasinul ei?“

Iau scara şi iată-ne plecaţi din nou în spatele castelului. Fereastra odăii stă tot întredeschisă; perdelele sunt trase, dar nu se împreunează destul; o rază de lumină îndeajuns de puternică răzbate în afară, prelungindu-se pe peluza ce se întinde la picioarele mele. Rezem scara sub fereastra odăii. Sunt aproape, sigur că n-am făcut niciun zgomot. „Şi, în timp ce moş Jacques rămâne la picioarele scării“, mă caţăr pe ea, uşurel, încetişor, cu bâtă în mână. Îmi ţin răsuflarea; îmi ridic şi-mi pun picioarele pe trepte cu infinite precauţii. Pe neaşteptate, se iveşte un nor grozav şi se dezlănţuie o nouă aversă de ploaie. Am noroc. Dar, deodată, miorlăitul sinistru al „Lighioanei Domnului“ mă ţintuieşte din ascensiunea mea, în toiul ei. Mi se pare că miorlăitul a fost emis din spatele meu, doar de la câţiva metri. Dar dacă miorlăitul e un semnal? Dacă cine ştie ce complice de-al individului mă văzuse suind pe scară? Poate că miorlăitul are rostul să-i cheme pe asasin la fereastră! Tot ce-i cu putinţă!… Nenorocire, „individul e la fereastră! Simt că-i deasupra mea; îl aud răsuflând“. Iar eu n-am nicio posibilitate să-i văd la faţă; cea mai mică mişcare a capului, şi sunt pierdut! M-ar putea vedea oare? Dacă se-apucă să privească în noapte, plecându-şi capul în afară? Nu!… se duce… n-a zărit nimic… Mai mult îl simt decât îl aud, păşind cu paşi

de felină, în odaie; şi mă caţăr iarăşi câteva trepte. Capul mi-a ajuns la înălţimea soclului de sprijin ai ferestrei; acum fruntea mea depăşeşte soclul; printre perdele, ochii mei au putinţa să vadă.

Omul e în odaie, aşezat la micul birou al domnişoarei Stangerson, şi scrie. Stă cu spatele la mine. Are o lumânare înaintea lui; însă, deoarece stă plecat peste flacăra lumânării, lumina aruncă umbre care-l deformează. Nu văd decât un spate monstruos şi gheboşat.

Lucru uluitor: domnişoara Stangerson nu-i acolo! Patul ei nu-i desfăcut. Unde să doarmă oare în noaptea astaj? Negreşit în camera de alături, cu îngrijitoarele ei, o ipoteză. Bucuria de-al găsi pe necunoscut singur. Linişte de gândire trebuincioasă pentru a-i întinde capcana.

Dar cine-i omul care scrie aici, sub ochii mei, instalat la birou de parcă ar fi la el acasă? Dacă n-aş fi găsit „urmele de paşi ale asasinului" pe covorul din coridor, dacă fereastra n-ar fi fost deschisă, dacă, sub fereastra, n-ar fi fost scara, aş putea fi îndreptăţit să cred că omul are căderea să fie aici şi că se află aici în chip firesc, din pricini fireşti, pe care încă nu le cunosc. Dar nu mai încape nici o îndoială că misteriosul necunoscut e omul din „Camera Galbenă", ale cărui lovituri ucigaşe domnişoara Stangerson a fost silită să le îndure fără să-l denunţe. Ah! de-aş putea să-l văd la faţă! Să-l surprind! Să-l înhaţ!

Dacă sar în odaie chiar în clipa asta, „el" are să fugă, fie prin anticameră, fie prin uşa din dreapta care dă în budoar. De acolo, trecând prin salon, are să ajungă în coridor şi îmi scapă din mână. Or, acum îl am în mână; încă cinci minute şi am să-i înhaţ mai degrabă decât dacă l-aş avea închis într-o cuşcă… Ce face aici, singur în odaia domnişoarei Stangerson? Ce scrie? Cui îi scrie?… Cobor. Trag scara jos. Moş Jacques vine după mine. Ne întoarcem la castel. Îl trimit pe moş Jacques să-l trezească pe domnul Stangerson. Sa mă aştepte la domnul Stangerson şi să nu-i spună nimic desluşit până nu vin. Eu mă duc să-l trezesc pe Frédéric Larsan. Sunt tare necăjit. Aş fi vrut să lucrez de unul singur şi să am toată gloria dezlegării enigmei numai pentru mine, sub nasul lui Larsan care stă şi doarme. Însă moş Jacques şi domnul Stangerson sunt bătrâni, iar eu poate că nu sunt destul de zdravăn. Poate au să-mi lipsească puterile… Larsan e obişnuit cu oameni pe care-i dobori, i-aruiici la pământ şi-i ridici din nou, cu cătuşele puse la mâini.

Larsan îmi deschide buimac, cu ochii umflaţi de somn, gata să mă trimită la plimbare, necrezând nicio clipă în nălucirile mele de reporteraş. Trebuie să-i afirm cu toată tăria că „individul e a ici! “

— Ciudat, spune el, *eram convins că l-am lăsat azi după-masă la Paris!*

Se îmbracă în grabă şi se înarmează cu un revolver. Ne furişăm în coridor.

Larsan mă întreabă:

— Unde e?

— În odaia domnişoarei Stangerson.

— Şi domnişoara Stangerson?

— Nu e în odaia ei!

— Haidem înăuntru!

— Să nu intraţi! La primul semn de primejdie, omul are să fugă… există trei căi pe unde-şi poate lua tălpăşiţa… pe uşă, pe fereastră şi prin budoar, unde se află îngrijitoarele…

— Am să trag în el…

— Şi dacă nu-l nimeriţi? Dacă numai îl răniţi? Iar are să ne scape… Fără să mai ţinem seama de faptul că şi el e, desigur, înarmat… Nu, lăsaţi-mă pe mine, să încerc eu experienţa asta, şi-am să răspund de tot ce se va întâmpla…

— Cum vrei, îmi spune el, destul de binevoitor.

Atunci, după ce mă asigur că toate ferestrele din cele două coridoare sunt ermetic închise, îl plasez pe Frédéric Larsan la capătul coridorului cotit, în faţa ferestrei pe care-o găsisem deschisă şi pe care-o închisesem la loc. Îi spun lui Fred:

— Pentru nimic în lume nu trebuie să vă părăsiţi postul, până în clipa când am să vă strig… Sută la suta că omul se va întoarce la fereastră şi are să încerce să fugă pe-aici când se va simţi hăituit, căci pe-aici a venit şi pe-aici şi-a pregătit fuga. Aveţi o misiune plină de primejdii…

— Şi care va fi misiunea dumitale?

— Eu am să sar în cameră şi-am să-l gonesc pe, individ înspre dumneavoastră!

— Ţine revolverul meu, zise Fred, iar eu îţi iau bâtă,

— Mulţumesc, spusei eu, sunteţi un om de treabă.

Am luat revolverul lui Fred. Aveam să fiu singur cu omul care scria acolo în cameră şi, drept să spun, revolverul, îmi făcea o deosebită plăcere.

Îl lăsai deci pe Fred, postându-l la fereastra cu numărul 5 din plan, şi mă îndreptai, cu cea mai mare grijă, către apartamentul domnului Stangerson, în aripa din stânga a castelului. Îl găsii pe domnul Stangerson cu moş Jacques, care păstrase consemnul, mărginindu-se să-i spună stăpânului său că trebuie să se îmbrace de urgenţă. În câteva cuvinte îl pusei la curent pe domnul Stangerson cu ceea ce se petrecea. Se înarmă şi el cu un revolver, mă urmă şi de îndată ajunserăm tustrei în coridor. Tot ce se întâmplase, din clipa când îl văzusem pe asasin aşezat la birou durase abia zece minute. Domnul Stangerson voia să dea năvală imediat asupra asasinului şi să-l ucidă: era prea simplu. Îl făcui să priceapă că în niciun caz nu trebuia să riscăm ca, „din dorinţa de-al omorî, să scape viu din mâinile noastre“.

După ce-i jurai că fiica lui nu era în cameră şi nu se găsea în primejdie, binevoi să-şi domolească neastâmpărul şi să-mi lase mic conducerea evenimentelor. Le-am spus din nou lui moş Jacques şi domnului Stangerson să nu vină spre mine decât numai atunci când am să-i strig eu sau când am să trag un foc de revolver „şi-i trimisei pe moş Jacques să se posteze“ în faţa ferestrei de la capătul galeriei drepte. (Fereastra e însemnată cu cifra 2 pe planul meu.) Alesesem postul acesta pentru moş Jacques, deoarece îmi închipuiam că asasinul, fugărit la ieşirea din cameră, alergând de-a lungul coridorului pentru a răzbi până la fereastra pe care o lăsase deschisă, şi dând, pe neaşteptate, când ajungea la intersecţia coridoarelor, în dreptul ferestrei de mai sus, peste Larsan, care păzea coridorul cotit, îşi va continua fuga în direcţia coridorului drept. Acolo avea să dea peste moş Jacques, care-l va împiedica să sară în parc pe fereastra din capătul coridorului drept. Ţinând seamă de împrejurări, mai mult că sigur că numai astfel trebuia să procedeze asasinul, dacă îşi cunoştea locurile (iar ipoteza asta era pentru mine incontestabilă). Într-adevăr, afară sub fereastră se găsea un fel de contrafort. Toate celelalte ferestre ale coridorului dădeau spre şanţul înconjurător al castelului, la o asemenea înălţime încât era aproape imposibil să sări de acolo fără sa-ţi rupi gâtul. Uşile şi

ferestrele erau încuiate trainic şi ele nădejde, inclusiv uşa de la odăiţa folosită ca debara de la capătul coridorului drept: avusesem grijă să controlez la repezeală şi acest lucru.

Aşa că, după ce i-am indicat lui moş Jacques postul său, după cum am spus, şi l-am „văzut la locul lui“, l-am plasat pe domnul Stangerson în faţa palierului scării, în apropierea uşii de la anticamera fiică-sii. Totul îţi dădea dreptul să deduci că, de-ndată ce-aveam să-l încolţesc pe asasin în odaie, acesta va încerca să fugă mai curând prin anticameră decât prin budoar, unde se aflau îngrijitoarele şi a cărui uşă fusese negreşit încuiată chiar de domnişoara Stangerson, dacă, după cum bănuiam eu, era într-adevăr refugiată în budoar, „nevoind să dea ochi cu asasinul care trebuia să vină la ea“! Oricum ar fi fost, el nimerea tot în coridorul „unde oamenii mei îl aşteptau în faţa tuturor ieşirilor posibile“.

Când ajunge în coridor, îl vede în stânga lui, chiar lângă el, pe domnul Stangerson; dă să fugă în dreapta, spre coridorul cotit, „care, de altminteri, e chiar drumul pe care şi-l pregătise de fugă“. La intersecţia celor două coridoare, îl zăreşte, în acelaşi timp, după cum v-am explicat mai sus, în stânga lui, pe Frédéric Larsan la capătul coridorului cotit, şi înaintea sa pe moş Jacques, la capătul coridorului drept. Domnul Stangerson şi cu mine îi venim din spate. Al nostru e! N-are să ne mai scape din mână!… Planul acesta mi se părea cel mai înţelept, cel mai sigur „şi cel mai simplu“. Dacă am fi putut să plasăm pe careva din noi chiar în dosul uşii budoarului domnişoarei Stangerson, uşă care dădea spre dormitor, dacă am fi dat un asalt direct împotriva celor două uşi ale odăii în care se afla omul nostru, uşa budoarului şi uşa anticamerei, „celor care nu gândesc îndeajuns“ li s-ar fi părut, poate, un plan şi mai lipsit de complicaţii; dar în budoar nu puteam pătrunde decât prin salon, a cărui uşă era încuiată pe dinăuntru din cauza temerilor domnişoarei Stangerson. Din motivele de mai sus, un asemenea plan, care se putea naşte numai în intelectul unui sergent de stradă oarecare, era impracticabil. Însă eu, fiind obligat să mai şi gândesc, aş îndrăzni să spun că, şi în cazul când aş fi avut la dispoziţie libera folosinţa a budoarului, tot planul iniţial l-aş fi menţinut, aşa cum vi l-am expus; căci orice alt plan de atac direct „prin oricare din uşile odăii, „ne-ar fi

despărţit unul de altul în clipa luptei cu individul“, pe când planul meu „strângea toată lumea laolaltă pentru atac“, într-un loc anume, pe care-l determinasem cu o precizie cvasimatematică.

Şi locul respectiv era tocmai întretăierea celor două coridoare,

După ce-mi plasai oamenii în felul de mai sus, ieşii din castel, alergai la scară, o rezemai din nou de perete şi mă căţărai pe ea cu revolverul în mâna.

Dacă cineva ar fi ispitit sa zâmbească din cauza atâtor măsuri de prevedere luate din timp, l-aş îndemna să gândească din nou la misterul „Camerei Galbene“ şi la toate dovezile pe care le aveam despre fantastica agerime de minte a asasinului; şi, de asemenea, dacă cineva ar încerca să considere prea amănunţite toate observaţiile mele într-un moment când ar trebui să fii preocupat numai de rapiditatea mişcărilor, hotărârilor şi acţiunilor, i-aş răspunde că intenţionat am ţinut sa raportez aici, pe larg şi complet, toate măsurile unui plan de atac conceput şi executat tot atât de repede pe cât de încet s-a desfăşurat sub peniţa mea. Am ţinut anume la această încetineală şi precizie, pentru a fi sigur că n-am omis nimic din împrejurările în care s-a produs straniul fenomen care, până la noi ordine şi altă explicaţie firească, îmi face impresia că poate dovedi, mai temeinic decât toate teoriile profesorului Stangerson la un loc, existenţa „disocierii materiei”, ba chiar aş spune a disocierii „instantanee“ a materiei.

XVI

Straniul fenomen de disociere a materiei

Extras din carnetul lui Joseph Reuletabille (urmare).

Iată-mă iarăşi lângă soclul de piatră al ferestrei, continuă Rouletabille, şi din nou capul meu îl depăşise; mă pregătesc să-mi arunc privirea printre perdelele care n-au fost clintite din loc, dornic să ştiu în ce poziţie am să-l zăresc pe asasin. Dacă ar mai fi tot cu spatele la mine! Dacă ar mai fi tot la birou, scriind… Dar poate… poate că nu mai e acolo. Cum ar fi izbutit să fugă?… „Scara“ lui nu-i oare la mine? Fac apel la tot sângele meu rece. Îmi mai înalţ puţin capul.

Privesc înăuntru: e acolo; îi văd din nou spatele monstruos, deformat de umbrele proiectate de lumânare. Numai că acum nu mai scrie, iar lumânarea nu mai e pe micul birou. Lumânarea e aşezată pe parchet, înaintea omului aplecat deasupra ei. Poziţie bizară, dar care-mi vine într-ajutor. Îmi recapăt suflarea. Mă salt şi mai mult. Sunt pe ultimele trepte; mâna mea stângă apucă pervazul ferestrei; în clipa când sunt gata să reuşesc, îmi simt inima cum bate înnebunită. Iau revolverul între dinţi. Acum şi mâna dreaptă apucă pervazul ferestrei. Trebuie să fac o mişcarc puţin mai bruscă, din păcate necesară, o ridicare pe palme, şi-am să fiu pe fereastră… Doar dacă scara!… Ceea ce se şi întâmplă… Sunt obligat să-mi iau un punct de sprijin puţin mai apăsat pe scară, şi piciorul meu nici n-apucă să părăsească scara, ca o simt cum se clatină. Răzuieşte zidul şi se prăbuşeşte jos… Dar genunchii au şi dat de piatra soclului… Cu o repeziciune pe care o cred fără seamăn, mă ridic pe soclu… Dar asasinul a fost şi mai rapid ca mine… A auzit frecarea scării de zid şi deodată îl văd cum îşi ridică spatele monstruos, cum se scoală în picioare, întorcându-se… Îi văd faţa… să-i fi văzut oare faţa? … Lumânarea stătea pe parchet şi nu-i lumina îndeajuns decât

picioarele. De la birou în sus, în odaie nu se putea distinge mai nimic, doar umbre, beznă… Am întrezărit un cap cu o claie de păr, cu barbă… Nişte ochi de nebun; o faţă palidă încadrată de nişte favoriţi bogaţi; cât am putut să-mi dau seama, atât cât am putut să desluşesc în această secundă întunecată, era de culoare… era roşcovană… După cum mi s-a părut… după cum mi-am închipuit… În ansamblu, asta a fost principala senzaţie pe care am înregistrat-o din imaginea abia desluşită în tenebrele tremurătoare. Nu cunoşteam de loc faţa asta, „sau, cel puţin, n-o recunoşteam!“

Ah! acum trebuia să acţionez rapid!… ca vântul! ca o vijelie!… ca fulgerul! Dar vai!… vai! „mai trebuiau executata câteva mişcări absolut necesare…“ în timp ce executam aceste mişcări necesare de ridicare pe palme, de săltare a genunchilor pe soclu, apoi a picioarelor pe pervaz… omul care mă văzuse la fereastră ţâşnise, se precipitase, după cum prevăzusem, spre uşa anticamerei, avusese timp s-o deschidă şi o luase la fugă. Dar eram pe urmele lui cu revolverul în mână. Urlai: „La mine!“

Străbateam ca o săgeată odaia şi totuşi avusei răgazul să văd ca „pe birou era o scrisoare“. În anticameră aproape că-l ajunsei pe individ din urmă, deoarece răstimpul care-i trebuise pentru a deschide uşa îi răpise cel puţin o secundă. Aproape că-l atinsei: când deodată îmi trânti uşa în nas, uşa care dă din anticameră în coridor… Aveam însă aripi, fusei şi eu în coridor la trei metri după el… împreună cu domnul Stangerson, îl urmăream de la aceeaşi distanţă. Omul se îndreptase, tot aşa cum prevăzusem, spre coridorul din dreapta lui, adică spre drumul pe care şi-i pregătise pentru fugă… „Veniţi la mine, Jacques! Larsan!” strigai eu. Nu ne mai putea scăpa din mâini! Am tras un strigăt sălbatic de bucurie, de victorie… Individul ajunse la întretăierea celor două coridoare abia cu două secunde înaintea noastră, şi întâlnirea pe care-o hotărâsem, şocul fatal care trebuia să se producă în mod inevitabil, avu loc! Ne ciocnirăm cu toţii la intersecţia coridoarelor: domnul Stangerson şi cu mine, care veneam dinspre capătul coridorului drept, moş Jacques, care alergase de la celălalt capăt al coridorului, şi Frédéric Larsan, care sosea dinspre coridorul cotit. Atât de puternică fu ciocnirea încât era cât pe ce să cădem din picioare…

„Dar individul nu mai era acolo!”

Ne uitarăm unul la altul cu nişte priviri îndobitocite, cu ochii înspăimântaţi, puşi în faţa „irealei” constatări: „individul nu mai era acolo!“

Unde să fie? Unde să fie? Unde să fie?… Din toată fiinţa noastră ne întrebam: „Unde să fie?”

— Este imposibil să fi fugit! exclamai eu, cuprins de-o furie şi mai mare decât spaima care mă apucase!

— Era gata să pun mâna pe el, exclamă Frédéric Larsan.

— Era aici, i-am simţit răsuflarea în faţă! spunea moş Jacques.

— Aproape că-l atingeam! repetam noi, eu şi domnul Stangerson.

Unde să fie? Unde să fie? Unde să fie?…

Alergarăm ca nebunii în ambele coridoare; cercetarăm toate uşile şi ferestrele; erau încuiate, închise ermetic… Nu se putea să fi fost deschise, de vreme ce le găseam închise… Dar felul în care omul acesta încolţit deschisese o uşă sau fereastră, fără ca noi să-i fi putut observa vreo mişcare, nu era şi mai inexplicabil decât chiar dispariţia lui?

Unde să fie? Unde să fie?… N-avea cum să dispară, nici pe uşă, nici pe fereastră, pe nicăieri[3]! Doar n-o fi străbătut prin trupurile noastre!…

Mărturisesc că, pentru moment, eram consternat. Pentru că, la urma urmei, în coridor se vedea destul de bine şi nu exista nici un chepeng, nicio uşă secretă în pereţi, nicio tainiţă unde cineva să se poată ascunde. Mutarăm din loc fotoliile şi dădurăm jos tablourile. Nimic! Nimic! Am fi fost în stare să căutăm şi într-o vază de porţelan chinezesc, dacă ar fi existat pe acolo aşa ceva!

---

[3] Când misterul, datorită lai Rouletabille, a fost explicat în chip firesc doar prin logica prodigioasă a acestui tânăr, s-a putut constata că, într-adevăr, asasinul nu fugise nici pe uşă, nici pe fereastră, nici pe scară, „fapt pe care justiţia a refuzat să-l, ia în consideraţie”

XVII

Coridorul miraculos

Domnişoara Mathilde Stangerson se ivi în pragul anticamerei sale, continuă iarăşi carnetul lui Rouletabille, Eram aproape de uşa ei, în coridorul unde se petrecuse incredibilul fenomen. Există momente în care simţi cum ţi se spulbera creierul în toate părţile. Un glonţ în cap, un craniu care explodează în ţăndări, lăcaşul logicii asasinat, raţiunea sfărî- mată în bucăţi… fără îndoială toate astea s-ar putea asemăna cu senzaţia care mă istovea acum, „care mă golea“, cu dezechilibrul total, cu sfârşitul eului meu gânditor, gânditor cu mintea mea de om! Prăbuşirea morală a unui edificiu raţional, dublată de prăbuşirea reală a unei viziuni fiziologice, în timp ce totuşi ochii văd limpede, ce groaznică lovitură în moalele capului!

Din fericire, domnişoara Mathilde Stangerson se ivi în pragul anticamerei sale. O zării; şi parcă se produse o schimbare în mintea mea pulverizată… O adulmecai… „adulmecai parfumul ei asemănător cu cel al doamnei în negru… Scumpă doamnă în negru, draga mea doamnă în negru”, pe care n-am să te mai văd niciodata! Dumnezeule! mi-aş da zece ani din viaţă, jumătate din viaţa mea, ca s-o mai văd o dată pe doamna în negru! Dar, vai! din când în când, şi cum!… şi cum!… nu mai reîntâlnesc decât parfumul ei, aproape acelaşi parfum a cărui aromă o respiram acum, numai de mine simţită, din vremurile timpurii ale tinereţii mele[4]. Această amintire vie a dragului tău parfum, scumpă doamnă în negru, îmi îndreaptă paşii către aceea pe care, iat-o aici, toată în alb, atât de palidă, atât de palidă şi atât de frumoasă, în pragul

---

[4] Când scria aceste rânduri, Joseph Rouletabille avea optsprezece ani… şi vorbea de „tinereţea lui“! Am respectat întocmai textul prietenului meu, dar îl avertizez pe cititor, cum de altminteri am mai făcut-o, că episodul cu „parfumul doamnei în negru” nu este absolut necesar şi de loc legat de „misterul Camerei Galbene“… Dar, ce să-i faci! nu-i vina mea că, în documentele pe care le reproduc aici. Roueltabille îşi aminnşte, din când în când, de „tinereţea lui“ (n.a.)

„miraculosului coridor“! Frumosul ei păr bălai, adunat pe grumaz, îi descoperea steaua sângerie de la tâmplă, rana din cauza căreia era cât pe-aci să moară… Când abia începusem să dau de firul lucrurilor în această afacere, îmi închipuiam că domnişoara Stangerson, în noaptea crimei misterioase din „Camera Galbenă“, era pieptănată lins, cu cărare şi parul adus pe tâmple… „Dar cum aş fi putut gândi altfel, fără să-mi imaginez pieptănătura cu părul pe tâmple, mai înainte de a-mi fi făcut apariţia în «Camera Galbenă»?“

Acum nu mai gândesc de loc, de când s-a petrecut evenimentul din „coridorul miraculos“; stau aici, ca lovit cu leuca, în faţa apariţiei domnişoarei Stangerson, atât de frumoasă şi albă ca varul. E îmbrăcată într-un capot de-o neprihănire ca-n vise, atât e de alb. Parcă ar fi o apariţie de basm, o fantomă de-o drăgălăşenie neasemuită. Tatăl ei o cuprinde în braţe, o îmbrăţişează cu pasiune, ca şi cum ar fi recăpătat-o din nou, deoarece din nou s-ar fi putut s-o piardă. Nu îndrăzneşte s-o întrebe nimic… O conduce în camera ei, unde îi urmăm şi noi.. căci, până la urmă, trebuie să aflăm ce s-a întâmplat!… Uşa budoarului e deschisă… Cele două figuri înspăimântate ale îngrijitoarelor privesc spre noi… „Domnişoara Stangerson ne întreabă ce înseamnă zgomotul ăsta..“ „E foarte limpede!… nu-i nimic, ne spune ea“! — Cât de limpede e totul! Ce limpede i se pare totul! — … S-a gândit să nu doarmă peste noapte în dormitorul ei, ci să se culce în aceeaşi odaie cu îngrijitoarele, în budoar… Şi a încuiat uşa budoarului, după ele tustrele… De când cu noaptea crimei, are temeri neaşteptate, clipe de spaimă destul de uşor de înţeles, nu-i aşa?… Cine va putea să priceapă de ce, tocmai în noaptea „când el trebuia să revină“, s-a încuiat, printr-o fericita „întâmplare“, laolaltă cu femeile ei? Cine va putea să priceapă de ce s-a împotrivit voinţei domnului Stangerson de-a se culca în salonul fiicei sale, deoarece acesteia îi era teamă! Cine va putea să priceapă de ce scrisoarea, care adineauri se găsea pe biroul din odaie, „nu mai era acolo“!… Cel care a reuşit să înţeleagă are să spună: domnişoara Stangerson ştia că asasinul trebuia să se întoarcă… nu-l putea împiedica să revină… nu prevenise pe nimeni, deoarece asasinul trebuia să rămână necunoscut… necunoscut tatălui ei, necunoscut pentru toată lumea… cu excepţia lui Robert Darzac. Deoarece, acum,

domnul Darzac trebuie să-l ştie… Sa-l fi ştiut mai dinainte? Să ne amintim de cuvintele din parcul de la Elysée: „Va trebui, deci, pentru a fi a mea, să comit o crimă?“ O crimă împotriva cui, dacă nu „împotriva obstacolului“, împotriva asasinului? Să ne amintim şi de cuvintele pe care domnul Darzac le-a rostit ca răspuns la întrebarea mea: „Nu v-ar fi cumva neplăcut, dacă am să-l descopăr pe asasin? — Ah! aş vrea sa-l ucid cu mâinile mele!“ Şi i-am replicat: „N-aţi răspuns la întrebarea mea!“ Ceea ce era adevărat. Într-adevăr, într-adevăr, domnul Darzac trebuie să-l cunoască atât de bine pe asasin încât se teme să nu-l descopăr, „deşi ar vrea să-l ucidă cu mâinile lui“. Nu mi-a uşurat ancheta decât din două motive: în primul rând, pentru că l-am obligat; în al doilea rând, ca să veghez mai bine asupra domnişoarei Stangerson…

Intru în cameră după ea… în camera ei… O privesc… şi privesc şi la locul unde fusese scrisoarea, acum câteva minute… domnişoara Stangerson a luat-o; scrisoarea îi era adresată, fără îndoială… fără îndoială… Ah! cum mai tremură, nefericita… Tremură toată ascultând fantastica povestire pe care i-o relatează taică-său despre prezenţa asasinului în odaia ei şi despre hăituiala care a urmat… Dar se vede de la o poştă… e vădit că nu se simte la îndemână decât atunci când i se confirmă că asasinul a reuşit să ni se strecoare printre degete, datorită unei nemaipomenite vrăjitorii.

După aceea se face tăcere… Ce tăcere!… Suntem cu toţii adunaţi acolo, privind la „ea“… Taică-său, Larsan, moş Jacques şi cu mine… Ce gânduri se frământă în tăcerea care s-a coborât în jurul ei?… După evenimentul de astă-seară, după misterul „coridorului miraculos“, după uluitoarea realitate a instalării asasinului în dormitorul ei, mi se pare că toate gândurile, toate, de la cele care zac sub ţeasta lui moş Jacques şi până la cele care „se nasc“ sub craniul domnului Stangerson, toate gândurile astea s-ar putea traduce prin următoarele cuvinte pe care să i le spunem ei: „Oh! tu care cunoşti misterul, destăinuieşte-ni-l, şi poate că te vom mântui! “ Ah! cât aş dori s-o salvez… de ea însăşi şi de celălalt!… îmi vine să plâng din cauza asta… Da, simt cum mi se umplu ochii de lacrimi în faţa unei atari nenorociri, ascunsă atât de oribil.

Şi domnişoara Stangerson se află aici, ea care are acelaşi parfum cu al „doamnei în negru“… în sfârşit, pot s-o văd în faţă, la ea, în odaia ei, în odaia în care n-a vrut să mă primească… în odaia „unde tace“, unde continuă să tacă. Din clipa orei fatale din „Gamera Galbenă“, dăm mereu târcoale în jurul acestei femei invizibile şi mute, ca să aflăm un lucru pe care numai ea îl ştie. Dorinţa noastră, strădania noastră de-a afla trebuie să fie pentru ea un chin din cele mai grele. Cine ne poate da încredinţarea că, dacă vom izbuti să „aflăm“ dezvăluirea tainei „ei“, n-ar fi un semnal pentru declanşarea unei drame şi mai înspăimântătoare decât cele care s-au desfăşurat aici până acum? Cine ne poate da încredinţarea că nu-şi va pierde viaţa din această cauză? Şi totuşi era cât pe-aci să-şi piardă viaţa… fără ca noi să fi aflat ceva… Sau, mai bine zis, nu noi, ci numai unii care nu ştiu nimic în legătură cu cele întâmplate… însă eu… dacă aş şti „cine“, aş şti totul… Cine? cine? cine?… şi neştiind despre cine-i vorba, trebuie să tac, din milă pentru ea, căci nu mai încape nicio îndoială că dânsa ştie cum a fugit „el“ din „Camera Galbenă“, şi totuşi păstrează tăcerea. De ce să nu-mi ţin gura? Când am să ştiu cine e, „am să-i vorbesc numai lui!“

Acum se uită la noi… privindu-ne parcă din depărtări nevăzute… ca şi cum nu ne-am afla în odaia ei… Domnul Stangerson rupe tăcerea. Domnul Stangerson ne declară că de acum înainte n-are să mai plece din apartamentul fiicei sale. Iar ea încearcă în van să se împotrivească voinţei lui categorice. Domnul Stangerson nu vrea să renunţe. Are să se mute aici, chiar din astă-seară, ne spune el. După care, preocupat numai de sănătatea fiicei sale, îi reproşează că s-a dat jos din pat… apoi, pe neaşteptate, începe să-i vorbească aşa cum îi vorbeşti unui copil, spunându-i fel de fel de nimicuri de alint… îi zâmbeşte… aproape că nu mai ştie ce spune şi nici ce face… Ilustrul profesor îşi pierde minţile… Spune mereu cuvinte fără noimă, care confirmă haosul din capul lui… nici în capetele noastre nu-i mai multă rânduială. Atunci, domnişoara Stangerson rosteşte cu un glas atât de îndurerat nevinovatele cuvinte: „Tăticul meu! Tăticul meu!“ încât el izbucneşte în hohote de plâns. Moş Jacques îşi suflă nasul, iar Frédéric Larsan, până şi el, se simte obligat să se întoarcă cu spatele ca să-şi ascundă emoţia. Nici eu nu mai pot suporta… nu mai pot gândi nimic, nu mai simt nimic, parcă sunt sub

nivelul regnului vegetal. Mi-e scârbă de mine.

E pentru prima oară când Frédéric Larsan se află, ca şi mine de altfel, faţă în faţă cu domnişoara Stangerson, de când a avut loc atentatul din „Camera Galbenă“. Insistase, ca şi mine, s-o poată interoga pe nefericita fiinţă, dar, după cum păţisem şi eu, nu fusese primit. Şi lui, ca şi mie, i se dăduse acelaşi răspuns: Domnişoara Stangerson se simte prea slăbită să ne poată primi, interogatoriile judecătorului de instrucţie obosind-o îndeajuns de mult etc… Era aici o lipsă de bunăvoinţa bătătoare la ochi de-a ne ajuta în cercetările noastre, ceea ce „pe mine“ nu mă surprindea de loc, însă mereu îl lăsa nedumerit pe Frédéric Larsan. E drept că Frédéric Larsan şi cu mine aveam concepţii total diferite privitoare la crimă…

…Plânge toată lumea… Şi iarăşi mă surprind, în sinea mea, spunând iară încetare: S-o salvez!… s-o salvez chiar împotriva voinţei ei! s-o salvez fără s-o compromit! S-o salvez mai înainte ca „el“ să vorbească! Care: „el“? — „El“, asasinul… Să-l prind şi să-i închid gura!… Dar domnul Darzac a mai spus-o: „Ca să-i închid gura, trebuie să-i ucid!” Concluzie logică a cuvintelor pe care domnul Darzac le rostise fără sa vrea. Am oare dreptul să-l ucid pe asasinul domnişoarei, Stangerson? Nu!… Dar să-mi dea totuşi ocazia. Atât numai cât să-mi dau seama dacă există într-adevăr, în carne şi oase! Atât numai cât să-i pot vedea cadavrul, de vreme ce nu poate fi prins de viu!

Ah! cum s-o fac să înţeleagă pe această femeie, care nici nu ne bagă în seama, care-i copleşită de spaima şi de durerea tatălui ci, că sunt în stare să fac totul numai s-o pot salva… Da… da… voi porni din nou pe calea cea bună a raţiunii mele şi voi înfăptui minuni…

Mă apropii de ea… vreau să-i vorbesc, s-o implor să aibă încredere în mine… aş vrea să-i dau de înţeles prin câteva cuvinte, pe care numai ea şi cu mine să le înţeleagă, că mi-e cunoscut felul în care asasinul a izbutit să fugă din „Camera Galbenă”, că i-am ghicit pe jumătate taina… că o deplâng din toată inima… Dar iată că, printr-un gest, ne roagă s-o lăsăm singură, ne dă să înţelegem că-i obosită, că are imediată nevoie de odihnă… Domnul Stangerson ne cere să ne înapoiem în camerele noastre, ne mulţumeşte, ne roagă să plecăm… Frédéric Larsan şi cu mine salutăm şi, urmaţi de moş Jacques, ieşim din coridor. Îl aud

pe Frédéric Larsan şoptind: „Bizar! bizar!…“ îmi face semn să mă duc la el în odaie. Din prag, se întoarce spre moş Jacques şi-i întreabă:

— Dumneata, dumneata l-ai putut vedea ca lumea?

— Pe cine?

— Pe necunoscut.

— Cum să nu-l vad?… Avea o barba mare roşcovană şi părul la fel…

— Tot aşa mi s-a părut şi mie, spusei eu.

— Şi mie la fel, zise Frédéric Larsan.

Marele Fred şi cu mine suntem acum singuri în camera lui, să stăm de vorbă despre cele întâmplate. Vorbim mai mult de-o oră despre eveniment, întorcând problema pe toate feţele. E limpede că Fred, după felul în care mă întreabă, după felul în care-mi explică, e convins – în pofida celor văzute de el, în pofida celor văzute de mine, în pofida celor văzute de toată lumea – că individul a dispărut prin vreo trecere secretă a castelului, pe care trebuie să-l cunoască de minune.

Căci e limpede că el cunoaşte castelul, îmi spune el; îl cunoaşte în amănunţime…

— E un ins de-o statură mai curând înaltă, bine croit…

— Are exact statura necesară… murmură Fred…

— Te înţeleg, zic eu… dar cum poţi să explici barba şi părul roşcovan?

— Prea mare barbă, prea mult păr… Peruci, precizează Frédéric Larsan.

— La mare graba spus… Dumneavoastră sunteţi mereu obsedat de ideea pe care v-aţi făcut-o despre Robert Darzac… Nu vă puteţi debarasa de ea, în niciun fel?… Eu, cel puţin, sunt sigur că-i nevinovat…

— Cu atât mai bine! Asta doresc şi eu… dar totul îl acuză… Ai observat urmele de paşi de pe covor?… Vino să le vezi…

— Le-am văzut… Sunt „paşii eleganţi” de pe malul he- leşteului.

— Sunt paşii lui Robert Darzac; ai să negi?

— Bineînţeles, ne putem înşela în privinţa asta…

— Ai remarcat că urmele paşilor „nu se întorc“? Când omul a fugit din odaie, urmărit de noi toţi, paşii lui n-au mai lăsat nicio urmă…

— Poate că omul se afla în cameră „de ceasuri întregi”. Noroiul de

pe încălţăminte i se uscase şi fugea atât de repede în vârful pantofilor… De-abia îl vedeam pe când fugea… nici gând să-l mai fi putut şi auzi…

Deodată, mă opresc din înşiruirea asta de cuvinte fără noimă, fără logică, nedemne de noi… îi fac semn lui Larsan să asculte:

— Acolo, jos… cineva închide o uşă…

Mă ridic. Larsan mă urmează; coborâm la parterul castelului; ieşim din castel. Îl conduc pe Larsan la cămăruţa-consolă a cărei terasă se află sub fereastra coridorului cotit. Îi arăt cu degetul uşa care acum e închisă, după ce mai înainte stătuse deschisă, şi pe sub care se furişează o dâră de lumină.

— Paznicul! zise Fred.

— Să mergem înăuntru! îi şoptii eu…

Şi, hotărât, însă puteam şti oare la ce anume hotărât? hotărât să cred că paznicul era vinovatul? pot afirma oare aşa ceva? mă apropii de uşă şi bat puternic în ea.

Vor fi unii care se vor gândi că revenirea la uşa paznicului e mult prea tardivă… şi că prima noastră grijă, a tuturor, după ce constatasem că asasinul ne scăpase din mână în coridor, ar fi trebuit să fie căutarea lui pretutindeni, oriunde, în jurul castelului, în parc… peste tot.

Dacă ni se aduce această învinuire, nu putem răspunde decât prin următoarele: asasinul dispăruse în aşa fel din coridor „încât eram întru totul convinşi că nu mai putea fi nicăieri”! Ne scăpase de sub urmărire în timp ce eram cu toţii la un deget de el, când aproape că-l puteam atinge cu mâna… nu mai eram în stare să ne închipuim că-l puteam descoperi în taina nopţii şi a parcului. În sfârşit, v-am mai spus cât de puternic mă izbise în moalele capului dispariţia lui!

...Imediat ce bătui în uşa, ea se deschise; paznicul ne întrebă cu glas liniştit ce voiam. Era în cămaşă, „gata de culcare“; dar patul nu era încă desfăcut…

Intrarăm înăuntru; mă arătai mirat.

— Ia te uită! Nu te-ai culcat încă?…

— Nu! răspunse el ursuz… Am dat o raită prin parc şi prin pădure… De-acolo m-am întors… Acum mi-e somn… noapte bună!…

— Ascultă, spusei eu… Adineauri, lângă fereastra dumitale, era o scară…

— Ce scară? N-am văzut nicio scara… Noapte bună!

Şi, niciuna, nici două, ne dădu pe uşă afară.

Afară privii la Larsan. Arăta de nepătruns.

— Ei, ce ziceţi? spusei eu…

— Ei, ce zici? repetă Larsan…

— Asta nu vă deschide noi orizonturi?

Se vedea cât de colo că era prost dispus. Pe când ne întorceam la castel, îl auzii bodogănind:

— Ar fi cu totul straniu, dar absolut cu totul straniu să mă fi înşelat în halul ăsta!…

Şi mi se păru că vorbele îmi erau adresate mai degrabă mie decât sieşi.

Adăugă:

— În orice caz, în curând o să ne lămurim. În dimineaţa asta se va face lumină.

XVIII

Rouletabille şi-a desenai un cerc
între cele două
proeminenţe ale frunţii

Extras din carnetul lui Joseph Rouletabille (urmare).

După o melancolică strângere de mână, ne-am despărţit în pragul odăilor noastre. Eram fericit că dădusem prilejul să se nască o cât de mică îndoială, despre greşeala comisă, în această minte originală, extrem de inteligentă, dar antimetodica. Nu m-am mai culcat. Aşteptai revărsatul zorilor şi coborâi în faţa castelului. Îi dădui ocol, cercetând toate urmele care s-ar fi putut îndrepta spre el sau ar fi putut ajunge până lângă castel. Dar erau atât de învălmăşite şi întretăiate încât n-am izbutit să aflu nimic. De altminteri, ţin să atrag aici atenţia că n-am de loc obiceiul să dau o importanţă exagerată indiciilor exterioare lăsate de desfăşurarea unei crime. Metoda care constă în a trage concluzii în privinţa criminalului, judecând după urma paşilor lui, este absolut primitivă. Există o mulţime de urme de paşi indentice, şi e foarte normal, dacă le solicităm o primă indicaţie, să n-o putem considera, în niciun caz, ca o dovadă concludentă.

Oricum ar fi, fapt e că, în cumplita învolburare a gândurilor mele, m-am dus în curtea de onoare şi m-am aplecat asupra numelor, asupra tuturor urmelor ce se aflau acolo, cerşindu-le acest prim indiciu de care aveam atâta nevoie pentru a mă agăţa de ceva „raţional“, de ceva care să-mi îngăduie să „raţionez“ în privinţa evenimentelor din „coridorul miraculos“. Dar cum să raţionez?… Cum să raţionez?

…Ah! dacă aş putea să judec folosind calea cea bună! mă aşez, cuprins de deznădejde, pe-o piatră din curtea de onoare pustie… Oare ce altceva îndeplinesc, de peste o oră, dacă nu treaba cea mai neînsemnată a celui mai de rând poliţist… Umblu după greşeli întocmai ca un inspector de poliţie începător, scormonind prin urmele câtorva

paşi „care mă vor sili să spun ce vor vrea ele“!

Mă simt mai jos, inferior pe scara inteligenţei, decât acei detectivi inventaţi de romancierii moderni, detectivi care şi-au făcut şcoala citind romanele lui Edgar Poe sau ale lui Conan Doyle. Ah! voi, detectivi scoşi din cărţi… care înălţaţi munţi de tâmpenie dintr-o urmă de pas pe nisip, din amprenta unei mâini pe perete! „Ţie îţi vorbesc, Frédéric Larsan, ţie, detectiv scos din cărţi!… L-ai citit prea mult pe Conan Doyle, bătrâne!… Sherlock Holmes te va îndemna să înfăptuieşti la tâmpenii, tâmpenii de raţionament, şi mai enorme decât cele pe care le întâlnim în romane… Te vor îndemna să arestezi un nevinovat… Cu metoda ta de tip Conan Doyle, aj izbutit să-l convingi pe judecătorul de instrucţie, pe şeful Siguranţei… pe toată lumea… Mai aştepţi o ultimă dovadă!… Nefericitule, mai bine mărturiseşte că-i vorba de o primă dovadă!… „Tot ce-ţi spun simţurile nu poate constitui o dovadă…“ Şi eu, la fel ca tine, „am stat aplecat asupra urmelor evidente“, dar numai în scopul de-a le solicita înscrierea în cercul pe care-l desenase raţiunea mea. Ah! de câte ori cercuI n-a fost prea strâmt, prea mic… Dar oricât de strâmt părea, era în realitate imens, „pentru că nu reprezenta altceva decât adevărul”!… Da, da, pot să jur, urmele evidente n-au fost niciodată pentru mine altceva decât nişte slujnice… niciodată n-au fost stăpânele mele… Niciodată n-au reuşit să facă din mine acel ceva monstruos, mai groaznic decât un om fără ochi, şi-anume un om care vede greşit! Şi iată de ce am să triumf împotriva greşelii şi cogitaţiunii tale animale, o, Frédéric Larsan!

De ce! de ce! deoarece astă-noapte, pentru prima oară, s-a întâmplat în coridorul miraculos un fenomen care „face impresia“ că nu se înscrie în cercul trasat de raţiunea mea; pentru asta trebuie să bălmăjesc vrute şi nevrute, trebuie să scurm, cu nasul în pământ, ca un râmător care-şi caută la nimereală prin mocirlă murdăriile pentru hrană… Haide! Rouletabille, prietene, saltă-ţi capul… este imposibil ca evenimentul din coridorul miraculos să fi ieşit din cercul trasat de mintea ta… O ştii prea bine! O ştii prea bine! Atunci, înalţă-ţi capul… apasă-ţi cu mâinile amândouă proeminenţele frunţii, adu-ţi aminte că, atunci când ai desenat cercul, ai pornit pe calea cea bună a raţiunii pentru a-l desena în creier, aşa cum se trasează pe hârtie o figură geometrică!

Ei bine, acum porneşte la drum… mergi pe firul „coridorului miraculos, folosind calea cea bună a raţiunii“, aşa cum Frédéric Larsan se foloseşte de baston, şi ai să dovedeşti de îndată că marele Fred nu-i decât un nătărău.

Joseph Rouletabille.
30 octombrie, la amiază.

Aşa am gândit… aşa am şi făcut… Cu mintea în flăcări, mă duc în coridor şi iată că fără să găsesc acolo nimic în plus faţa de cele văzute astă-noapte, calea cea bună a raţiunii îmi scoate la iveala un lucru atât de formidabil încât simt nevoia „să mă rezem de ea“ ca să nu cad din picioare.

Ah! voi avea nevoie de multă energie, totuşi, ca să descopăr de astă dată urmele evidente în stare să se înscrie, care vor trebui să se înscrie, în cercul şi mai lărgit pe care l-am desenat aici, între cele două proeminenţe ale frunţii mele!

Joseph Rouletabille.
30 octombrie, la miezul nopţii.

XIX

Rouletabille mă invită să luăm prânzul la hanul „DONJON”

Rouletabille mi-a dat abia mult mai târziu carnetul în care istoria fenomenului petrecut în „coridorul miraculos“ fusese evocată de el pe îndelete, chiar în dimineaţa următoare enigmaticei nopţi. În ziua când mă întorsei la Glandier şi-l întâlnii la el în cameră, îmi povesti cât mai amănunţit cu putinţa ceea ce ştiţi şi dumneavoastră acum, închizând şi felul în care-şi petrecuse cele câteva ceasuri la Paris, în cursul săptămânii, unde de altminteri nu aflase nimic folositor.

Evenimentul din „coridorul miraculos“ se petrecuse în cursul nopţii de 29 spre 30 octombrie, adică cu trei zile înainte de întoarcerea mea la castel, deoarece astăzi eram în 2 noiembrie, „Deci, era în 2 noiembrie“ când m-am întors la Glandier, chemat de telegrama prietenului meu şi aducând cu mine revolverele.

Mă aflu în odaia lui Rouletabille; tocmai a terminat de povestit.

În răstimpul cât vorbise, mângâiase mereu convexitatea lentilelor de la ochelarii pe care-i găsise pe măsuţă şi înţelegeam., după bucuria pe care i-o procura manipularea lentilelor de prezbit, că erau destinate să constituie una din acele „urme evidente ce trebuiau înscrise în cercul desenat de calea cea bună a raţiunii lui“. Această modalitate bizară, unică, pe care-o avea de-a folosi în exprimare termeni extraordinar de nimeriţi gândirii lui, nu mă mai surprindea; dar, de cele mai multe ori, trebuia să-i cunoşti felul de-a gândi ca să-i înţelegi formulările, şi niciodată nu era prea uşor să pătrunzi gândurile lui Joseph Rouletabille. Gândirea acestui băieţandru era unul din cele mai curioase fenomene ce-mi fusese dat să întâlnesc vreodată. Rouletabille trecea prin viaţă însoţit de acest fel de-a gândi, fără să-şi dea seama de uluirea – să-i zicem pe nume – de buimăceala pe care o lăsa în urma lui. Lumea îşi întorcea capul, se uita cum trece pe lângă ea, cum se pierde în depărtare,

aşa cum te opreşti în drum să priveşti îndelung la o apariţie ieşită din comun care ţi s-a ivit în cale. Şi după cum stai şi te întrebi: „De unde vine? încotro se duce?“, tot aşa se întreba şi lumea: „De unde vine felul de-a gândi al lui Rouletabille şi încotro se îndreaptă?“ Am mai spus că nu-şi dădea seama de loc de culoarea originală a gândirii lui; de aceea nu-l stingherea de fel să treacă prin viaţă ca orice om obişnuit. Întocmai ca şi insul care, indiferent de mediul pe care-l străbate, se simte foarte la îndemână, în pofida ţinutei lui excentrice de care însă nu-i conştient. Aşa că băieţandru! acesta, fără să-şi dea seama de creierul lui supranatural, exprima cu o simplitate firească nişte gânduri formidabile „prin logica lor prescurtată“, atât de prescurtată încât noi, ceştălalţi, nu-i puteam percepe conturul decât în măsura în care el binevoia să-l prezinte ochilor noştri înmărmuriţi, din faţă şi desfăşurat în poziţia lui normală.

Joseph Rouletabille mă întrebă ce părere am despre povestirea pe care mi-o relatase. I-am răspuns că întrebarea lui mă punea în mare încurcătură; la care el îmi replică cerându-mi să încerc şi eu, la rândul meu, să gândesc luând-o pe calea cea bună.

— Ei bine, spusei eu, cred că punctul de plecare al raţionamentului meu ar trebui să fie următorul: nu mai poate fi pus la îndoială faptul că asasinul pe care-l hăituiţi s-a aflat în coridor câteva momente în cursul acestei goane.

Şi mă oprii…

— Dacă ai pornit-o atât de bine, exclamă el, nu trebuia să te opreşti atât de repede. Haide, încă un mic efort.

— Am să încerc. Din moment ce se găsea în coridor şi a dispărut tot acolo, neavând posibilitatea să fugă pe vreo uşă sau pe vreo fereastră, mai mult ca sigur c-a fugit prin altă ieşire.

Joseph Rouletabille privi la mine plin de milă, zâmbi nepăsător şi nu şovăi prea mult până să-mi destăinuie că judecam în continuare „ca o cizmă“.

— Dar de ce să zic ca o cizmă? Judeci ca Frédéric Larsan!

Căci Joseph Rouletabille avea perioade alternative de admiraţie şi de dispreţ faţă de Frédéric Larsan; uneori exclama: „E într-adevăr cineva!“, alteori se văită: „Ce brută!” în măsura în care – băgasem de

mult de seamă – în măsura în care descoperirile lui Frédéric Larsan îi confirmau raţionamentele sau i le contraziceau. Era una din slăbiciunile de caracter ale acestui straniu adolescent.

Ne ridicarăm de la locurile noastre şi mă luă cu el în parc. Pe când ne aflam în curtea de onoare, îndreptându-ne spre ieşire, zgomotul unor obloane izbite de perete ne făcu să întoarcem capetele şi observarăm, la o fereastră de la primul etaj al aripii din stânga a castelului, o faţă stacojie, în întregime rasă, pe care n-o mai văzusem până atunci.

— Ia te uită! şopti Rouletabille, Arthur Rance!

Coborî privirea, grăbi pasul şi-i auzii spunând printre dinţi:

— Deci astă-noapte era la castel?… Ce caută aici?

Când ne îndepărtarăm îndeajuns de castel, îl întrebai cine era Arthur Rance şi unde-l cunoscuse. Atunci Rouletabille îmi reaminti povestirea pe care mi-o istorisise de dimineaţă, atrăgându-mi atenţia că domnul Arthur Rance era americanul din Philadelphia cu care ciocnise nenumărate pahare la recepţia de la Elysée.

— Dar nu trebuia să plece de urgenţă din Franţa? îl întrebai eu.

— Ba bine că nu; după cum vezi, sunt şi eu tot atât de uimit că-l mai văd în Franţa, ba încă şi la Glandier, mai ales. Nici gând să fi venit de dimineaţă; n-a sosit nici astă-noapte: înseamnă că s-a înfiinţat înainte de masa de seară şi totuşi nu l-am văzut. Cu toate acestea cum se face că portarii nu m-au anunţat de loc?

Îi atrasei atenţia prietenului meu că nu-mi spusese încă nimic în privinţa portarilor, cum procedase ca să fie puşi în libertate.

Tocmai ne apropiam de căsuţa portarilor; moş Bemier şi nevastă-sa priveau la noi, în timp ce ne apropiam de ei. Un zâmbet plin de bunătate le lumina feţele lor înfloritoare, Păreau că uitaseră de clipele neplăcute ale detenţiei lor preventive. Tânărul meu prieten îi întrebă la ce ora sosise Arthur Rance. Îi răspunseră că n-aveau cunoştinţa ca domnul Arthur Rance să fie la castel. Probabil că solise în timpul serii de ieri, dar nu fusese nevoie să i se deschidă poarta cu gratii de fier, având în vedere că domnul Arthur Rance, care, pare-se, era un mare umblăreţ şi nu accepta în niciun chip să se trimită trăsura dună el, obişnuia să coboare în gara târguşorului Saint-Michel; de acolo venea pe jos, străbătând prin pădure până Ia castel. Făcea drumul spre parc, trecând

pe la peştera Sainte-Genevieve, intra în peşteră, sărea gărduleţul de fier şi pătrundea în parc.

Pe măsură ce portarii povesteau, vedeam cum faţa lui Rouletabille se întuneca, exprima o anumită nemulţumire şi, nu mai încăpea nici o îndoială, era vorba de-o nemulţumire împotriva lui însuşi. Era clar că se simţea întrucâtva jignit de faptul că mai era nevoit sa afle abia acum ca „Arthur Rance obişnuia să vină la castel”, după ce lucrase atâta timp la faţa locului, după ce studiase oamenii şi lucrurile de la Glantâier cu o grijă plină de meticulozitate.

Posomorât, ceru explicaţii.

— Spuneţi că domnul Arthur Rance obişnuieşte să vină la castel… Dar, când a venit ultima oară?

— N-am putea să vă spunem precis, răspunse domnul Bernier – aşa se numea portarul – dat fiind că n-aveam cum să ştim ce se petrece în timpul cât eram ţinuţi închişi şi, în afară de asta, şi pentru motivul că, dacă domnul ăsta nu trece pe la poarta noastră când vine la castel, apoi nici când pleacă nu se-arată pe aici…

— Mă rog, atunci ştiţi când a venit pentru *prima oară?*

— Oh! da, domnule, acum nouă ani!…

— Deci a fost în Franţa acum nouă ani, răspunse Rouletabille; şi-atunci, după câte ştiţi, de câte ori a fost la Glandier?

— De trei ori.

— Când a fost la Glandier ultima oară, „după ştirea voastră”, în afară de astăzi?

— Cu vreo opt zile înainte de atentatul din „Camera Galbena”.

Rouletabille întreba iarăşi, de astă dată cu osebire pe portăreasă:

— *Într-o crăpătură a parchetului?*

— Într-o crăpătură a parchetului, răspunse ea.

— Mulţumesc, spuse Rouletabille, şi pentru astă-seară să fiţi pregătiţi.

Rosti cuvintele din urma cu un deget la buze, cerând tacere şi discreţie.

Ieşirăm din parc şi ne îndreptarăm spre hanul „Donjon”.

— Mergi uneori să mănânci la hanul ăsta?

— Câteodată.

— Dar iei masa şi la castel?

— Da, mie şi lui Larsan ni se serveşte masa fie în camera mea, fie în camera lui.

— Domnul Stangerson nu v-a invitat niciodată la el la masă?

— Niciodată.

— Nu s-a plictisit de prezenţa voastră, că staţi de-atâta timp pe capul lui?

— Nu ştiu nimic în privinţa asta; în orice caz, se poartă cu noi ca şi cum nu l-am stingheri de loc.

— Nu vă întreabă niciodată nimic?

— Niciodată! Arată tot aşa ca şi până acum, având starea de spirit a domnului care se alta dincolo de uşa „Camerei Galbene“, în timp ce fiică-sa era asasinată înăuntru, care a spart uşa şi n-a izbutit cu nici un chip să-l găsească pe asasin. E convins că, din moment ce el n-a reuşit să descopere nimic „asupra faptului“, cu atât mai mult nici noi nu vom dovedi să descoperim ceva în plus, noi ceştălalţi… Dar şi-a impus să nu ne contrarieze iluziile de când cu „ipoteza lui Larsan“.

Rouletabille se adânci din nou în gândurile lui. În cele din urmă se trezi, ca să-mi spună cum îi eliberase pe cei doi portari.

— Acum câtva timp, m-am dus să-l caut pe domnul Stangerson cu o filă de hârtie în mână. I-am cerut să scrie pe fila de hârtie cuvintele: „Mă angajez, indiferent de declaraţiile lor, să-i păstrez în serviciul meu pe cei doi credincioşi slujitori ai mei, Bernier şi soţia lui“ şi să semneze. I-am explicat că aş fi în măsură, cu ajutorul acestor cuvinte, să-l determin pe portar şi pe nevastă-sa să vorbească şi i-am afirmat convingerea mea că n-aveau nici un amestec în desfăşurarea crimei. De altminteri, asta fusese din totdeauna opinia mea. Judecătorul de instrucţie înfăţişă hârtia semnată familiei Bernier, care atunci începu să vorbească. Au spus exact ceea ce eram sigur că au să spună, de îndată ce aveau să fie dezlegaţi de teama că-şi vor pierde locul. Au povestit că făceau braconaj pe terenurile domnului Stangerson şi că, atunci când au fost găsiţi în apropierea pavilionului în noaptea crimei, era o noapte când ieşiseră la braconaj. Cei câţiva iepuri pe care-i dobândeau astfel, păgubindu-l pe domnul Stangerson, îi vindeau hangiului de la hanul „Donjon”, care îi folosea pentru clienţii lui sau îi trimitea la Paris. Ăsta

era adevărul, îl ghicisem din prima zi. Aminteşte-ţi de cuvintele pe care le-am rostit când am intrat în hanul „Donjon“: „Acum nu vom mai putea mânca vânat!” Cuvintele le auzisem chiar în dimineaţa când sosisem înaintea porţii cu gratii de fier a parcului şi le auziseşi şi tu, la fel ca şi mine, dar nu le dăduseşi nici o importanţă. Mai ţii minte că, în momentul când ne apropiasem de poarta cu gratii, ne oprisem în loc să privim câteva clipe la un individ care păşea încolo şi-ncoace, consultându-şi mereu ceasul. Era Frédéric Larsan, care se şi apucase de lucru. Or, în spatele nostru, hangiul spunea din prag cuiva care se afla înăuntrul hanului: „Acum ou vom mai putea mânca vânat!” De ce „acum“? Când te afli în situaţia mea şi cauţi dezlegarea celui mai misterios din adevăruri, nu laşi să-ţi scape nimic, nici din cele văzute, nici din cele auzite. Trebuie să le dai un tâlc anume tuturor lucrurilor. Soseam într-un mic ţinut, adânc zguduit de crima întâmplată. Logica mă îndemna să suspectez orice cuvânt rostit, ca putând avea vreo legătură cu evenimentul zilei. „Acum“ însemna pentru mine: „După atentat“. Deci, chiar de la începutul anchetei mele, încercai să dau de legătura dintre aceste cuvinte şi dramă. Ne-am dus să prânzim la „Donjon“. Am reperat ca din senin cuvintele de mai sus şi am văzut, spre surprinderea şi necazul lui moş Mathieu, că nu exagerasem de loc importanţa cuvintelor, în ceea ce-l privea. În acel moment aflasem de arestarea portarilor. Moş Mathieu ne vorbi despre ei, aşa cum vorbeşti despre nişte prieteni buni… pe care-i plângi…

O asociaţie fatală de idei… mi-am zis: „Acum”, când portarii sunt arestaţi, „nu vom mai putea mânca vânat“. S-au dus portarii, s-a dus şi vânatul! Ce m-a călăuzit spre ideea asta precisa de „vânat“! Ura pe care moş Mathieu i-o purta paznicului domnului Stangerson, ură împărtăşită şi de portari, după cum pretindea el, ura asta mă călăuzi lesne spre ideea braconajului…

Or, întrucât portarii, după cum se văzuse, nu puteau sta culcaţi în paturile lor în clipa dramei, ce căutau afara în toiul nopţii? Din cauza dramei? Nu înclinam de loc să cred aşa ceva, deoarece mă şi gândisem, din motive pe care am să ţi le spun mai târziu, că asasinul nu avea complici şi că toată drama ascundea un mister ştiut numai de domnişoara Stangerson şi de asasin, un mister în care portarii n-aveau

ce căuta. Istoria cu braconajul explica totul, în privinţa portarilor. Am admis-o în principiu şi am căutat o dovadă la ei în casă, în căsuţa portarilor. Am intrat în căsuţa lor, după cum ştii prea bine, şi sub paturile lor am găsit nişte lanţuri şi sârmă de alamă. „Drace! mă gândii eu, drace! iată, deci, ce meştereau ei noaptea în parc.“ Acum nu mă mai miram de ce tăcuseră mâlc în faţa judecătorului şi de ce nu spuseseră de îndată totul, mărturisind că se ocupau cu braconajul, când asupra lor plana o acuzaţie atât de gravă cum era cea de complicitate la crimă. Braconajul avea să-i salveze de Curtea cu juri, însă din cauza lui aveau să fie daţi afară de la castel, şi, deoarece erau absolut siguri de nevinovăţia lor la înfăptuirea crimei, trăgeau foarte multă nădejde că în privinţa crimei totul se va afla în curând, iar braconajul lor va rămâne nedescoperit. Le va fi oricând la îndemâna să vorbească la timpul potrivit! Le-am grăbit spovedania cu angajamentul semnat de domnul Stangerson, pe care li-l adusesem cu mine. Au prezentat toate dovezile trebuincioase, au fost puşi în libertate, şi în ei s-a născut sentimentul unei vii recunoştinţe faţă de mine. De ce nu făcusem să fie eliberaţi mai devreme? Deoarece pe atunci nu eram de loc convins că în cazul lor era vorba numai de braconaj. Voiam să-i las să fiarbă îin zeama lor şi să-i văd ce fac. Pe măsura ce treceau zilele, convingerea mea devenea şi mai fermă. A doua zi după evenimentele din „coridorul miraculos“, deoarece aveam nevoie de nişte oameni devotaţi la castel, am decis sa mi-i ataşez imediat, organizând eliberarea lor. Asta-i!

Astfel vorbi Joseph Rouletabille şi iarăşi am fost nevoit sa mă văd mirat de simplitatea raţionamentului care-l călăuzise spre aflarea adevărului în cazul complicităţii portarilor. Desigur, era o problema de mica importanţă, dar în sinea mea mă gândeam că, într-una din zile. Tânărul va reuşi să ne explice, cu aceeaşi simplitate, ce s-a întâmplat în formidabila noapte a „Camerei Galbene” şi în noaptea „coridorului miraculos“.

Ajunsesem la hanul „Donjon“. Intrarăm înăuntru.

De astă dată nu-l mai zărirăm pe hangiu, ci hangiţa fu cea care ne primi cu zâmbetul pe buze, un zâmbet fericit. Am mai descris încăperea în care ne aflam acum şi am mai relatat despre încântătoarea femeie bălaie cu ochi blajini care îndată se avântă să ne pregătească prânzul.

— Ce mai face moş Mathieu? întrebă Rouletabille.
— Rău de tot, domnule, rău de tot; zace la pat.
— Nu-l lasă de loc în pace reumatismele?
— Nici gând să-i lase! Iar a trebuit să-i fac şi noaptea trecută o injecţie cu morfină. Numai doctoria asta îi potoleşte durerile.

Vorbea cu glas plăcut; toată făptura ei respira blândeţea, într-adevăr era femeie frumoasă, puţin cam lenevoasă, cu ochi mari încercănaţi, ochi de femeie îndrăgostită. Gând nu stătea la pat, ţintuit de reumatisme, moş Mathieu trebuie să fi fost un flăcău foarte fericit. Dar era ea oare fericită cu reumaticul ăsta posac? Scena la care fusesem de faţă cu câtăva – vreme în urmă nu ne îngăduia să credem aşa ceva şi, totuşi, era un ce anume în înfăţişarea acestei femei care nu arăta de loc a deznădejde. Se retrase în bucătărie să ne prepare prânzul, lăsându-ne pe masă o sticlă de cidru excelent. Rouletabille turnă în căni, îşi îndesă pipa cu tutun, o aprinse, şi-mi explica pe îndelete motivul care-l determinase să mă cheme la Glandier cu revolverele.

— Da, spuse el, urmărind cu o privire visătoare rotocoalele de fum pe care le scotea din pufăitoarea lui, da, dragă prietene, *asta-seară îl aştept pe asasin.*

Şi se aşternu o scurtă tăcere pe care mă ferii s-o întrerup. Continuă:

— Ieri-seară, în clipa când mă pregăteam să mă urc în pat, domnul Robert Darzac mi-a bătut la uşa camerei. I-am deschis şi-mi destăinui că a doua zi era nevoit să plece la Paris, adică azi-dimineaţă chiar. Motivul care-l silea să întreprindă călătoria era fără putinţa de amânare şi misterios; fără putinţă de amânare pentru că-i era imposibil să nu plece în voiaj, iar misterios pentru că, de asemenea, îi era imposibil sa mi-l dezvăluie. „Sunt silit să plec şi, totuşi, mi-aş da şi jumătate din viaţă, adăugă el, să n-o părăsesc în aceste clipe pe domnişoara Stangerson.“ Nu-mi ascunse de loc faptul că o credea din nou în pericol. „În noaptea ce va veni se va întâmpla ceva care nu m-ar mira de loc să se întâmple, îmi mărturisi el, şi totuşi trebuie să lipsesc. N-am să mă pot întoarce la Glandier decât poimâine dimineaţa.“ I-am cerut explicaţii şi iată, în amănunţime, ce mi-a răspuns. Ideea unui pericol iminent se născuse în mintea lui numai din cauza coincidenţelor care se iveau între absenţele lui şi atentatele al căror ţel era domnişoara Stangerson. În

noaptea „coridorului miraculos“ trebuise să plece de la Glandier; în noaptea „Camerei Galbene“ îi fusese imposibil să se afle la Glandier; de fapt, cunoşteam că nu se găsise aici. Cel puţin oficial ştiam acest lucru, conform declaraţiilor lui. Însă ca astăzi să lipsească din nou, când avea în minte o atare idee fixă, *era mai mult decât limpede că asculta de-o voinţă mai puternică decât a lui.* Aşa gândeam şi i-am spus-o. Mi-a răspuns: „Probabil!“ Îl întrebai dacă această voinţă mai puternică decât a lui era voinţa domnişoarei Stangerson; îmi jură pe toţi sfinţii că nu, şi că hotărârea de-a pleca o luase singur, fără vreo instrucţiune din partea domnişoarei Stangerson. Pe scurt, îmi spuse iarăşi că nu credea în posibilitatea unui nou atentat decât din cauza extraordinarelor coincidenţe pe care le remarcase „şi pe care, de altminteri, şi judecătorul de instrucţie i le făcuse cunoscute“. „Dacă i s-ar întâmpla ceva domnişoarei Stangerson, îmi spuse el, ar fi teribil şi pentru ea, şi pentru mine; pentru ea, deoarece se va afla încă o dată între viaţă şi moarte; pentru mine, deoarece nu voi fi în stare s-o apăr în caz de atac şi, deoarece, după aceea, nu voi fi în stare să pot spune *unde am fost în timpul nopţii.* Or, îmi dau perfect de bine seama de bănuielile care apasă asupra mea. Judecătorul de instrucţie şi domnul Frédéric Larsan – acesta din urmă m-a urmărit îndeaproape ultima dată când am fost la Paris şi a trebuit sa trec prin toate chinurile iadului ca să scap de el – nu sunt departe de gândul că eu sunt vinovatul.“ „De ce nu spuneţi numele asasinului, exclamai eu deodată, pentru ca îl ştiţi?“ Domnul Darzac arătă foarte tulburat de bănuiala mea, îmi răspunse cu glas şovăitor: „Eu? să ştiu numele asasinului? Cine să mi-l fi spus?“ I-am replicat imediat: „Domnişoara Stangerson!“ Atunci se făcu atât de palid încât crezui ca are să leşine şi-mi dădui seama că lovisem la ţintă: *Domnişoara Stangerson şi domnul Darzac cunosc numele asasinului!* După ce-şi veni oarecum în fire, îmi spuse: „Trebuie sa te părăsesc, domnule. De când ai venit aici, am putut aprecia excepţionala dumitale inteligenţă şi ingeniozitatea dumitale fără egal. Iată serviciul pe care ţi-l cer. Poate greşesc temându-mă de-un atentat în noaptea viitoare; însă, deoarece trebuie prevăzut totul, mă bazez pe dumneata că ai să împiedici atentatul… Ia toate dispoziţiile trebuincioase ca s-o izolezi, s-o păzeşti pe domnişoara Stangerson. Fă în aşa fel să nu se poată

pătrunde în odaia domnişoarei Stangerson. Veghează în jurul odăii ca un bun câine de pază. Să nu te culci. Să nu-ţi îngădui nici o clipă de odihnă. Omul de care ne temem e de-o perfidie fantastică, care niciodată, poate, n-a fost egalata pe lume. Chiar perfidia asta *o va salva, dacă vei veghea;* căci e imposibil ca el să nu afle că dumneata stai de veghe, datorită iarăşi acestei perfidii; şi, dacă are să ştie că dumneata stai de veghe, nu va mai întreprinde nimic." „I-aţi spus toate astea domnului Stangerson?" „Nu!" „De ce?" „Pentru că nu vreau, domnule, ca profesorul Stangerson să-mi spună şi el ce mi-ai zis dumneata adineauri: «Cunoşti numele asasinului!» Dacă şi dumneata eşti uluit de cele ce ţi-am spus: «Poate că asasinul are să vină mâine!», care ar fi atunci uluirea domnului Stangerson când îi voi repeta acelaşi lucru! Poate n-are să vrea să admită că prezicerea mea, atât de sinistră, e întemeiată numai pe coincidenţele pe care, fără îndoială, va ajunge şi el să le considere stranii… îţi spun toate astea, domnule Rouletabille, pentru că am o mare… o foarte mare încredere în dumneata… Ştiu că *dumneata unul* nu mă bănuieşti!…" Bietul om, continuă Rouletabille, îmi răspundea şi el cum putea, zbătându-se în laţ. Suferea. Mi se făcu milă de el, cu atât mai mult cu cât îmi dădeam foarte bine seama că mai degrabă s-ar lăsa omorât decât să-mi spună cine e asasinul, tot aşa cum domnişoara Stangerson mai curând s-ar lasă asasinată decât să-l denunţe pe necunoscutul din „Camera Galbenă" şi din „coridorul miraculos". Trebuie s-o aibă la mână, sau poate că-i are la mână pe amândoi, într-un chip îngrozitor, şi, amândoi, nu se tem de nimic altceva mai mult decât ca nu cumva să-l vadă pe domnul Stangerson aflând că asasinul îi are fata „la mână". L-am lăsat pe domnul Darzac să-nţeleagă că-mi dăduse suficiente explicaţii şi că putea înceta, deoarece n-avea cum să-mi mai spună ceva nou. I-am făgăduit că am să stau de veghe şi n-am să mă culc la noapte. Stărui să organizez un adevărat baraj de netrecut în jurul odăii domnişoarei Stangerson, în junul budoarului unde dormeau cele două îngrijitoare şi în jurul salonului unde se culca domnul Stangerson, de când se produsese fenomenul din „coridorul miraculos""; pe scurt, pretutindeni, de jur împrejurul apartamentului. La aceste insistenţe, pricepui nu numai că domnul Darzac îmi cerea să fac imposibil prilejul de-a se intra în odaia

domnişoarei Stangerson, dar, ceva mai mult, să fac atât de „vizibilă“ imposibilitatea de-a se intra în odaie încât individul să se simtă imediat descurajat şi să piară fără a mai lăsa urme. Astfel înţelesei, în sinea mea, fraza finală prin care îşi luă rămas bun de la mine: „După ce-am să plec, să-i vorbeşti domnului Stangerson despre bănuielile «dumitale» în privinţa acestei nopţi, şi lui moş Jacques, şi lui Frédéric Larsan, la toată lumea de la castel, şi, în felul acesta, sî organizezi până Ia înapoierea mea o supraveghere care să pară în ochii tuturor drept «o idee care-ţi aparţine numai dumitale».“ Şi a plecat, sărmanul, bietul om, fără să-şi mai dea seama ce spune, în faţa tăcerii şi a privirii mele prin care-i „strigam“ că-i descifrasem pe trei sferturi taina. Da, da, într-adevăr, se vede că-şi pierduse de-a binelea cumpătul, dacă venise la mine tocmai în asemenea momente şi dacă o abandona pe domnişoara Stangerson acum, când îi trecuse prin minte ideea teribilă a „coincidenţelor…“ După ce plecă, stătui să mă gândesc. Mă gândii că trebuia să fii mai perfid decât însăşi perfidia; atât de perfid încât necunoscutul, dacă trebuia să vină la noapte în odaia domnişoarei Stangerson, să nu stea nici o clipă la îndoială că sosirea lui putea fi bănuită. Desigur! să-l împiedic să intre, chiar cu preţul vieţii, dar să-l las totuşi să se apropie îndeajuns cât *să-l văd ca lumea la faţă, viu sau mort!* Trebuia să terminăm odată cu toată astea, *trebuia s-o eliberăm pe domnişoara Stangerson de asasinarea ei latentă!* Da, prietene, declară Rouletabille, după ce-şi puse pipa pe masă şi îşi goli paharul, trebuie să văd, cât mai limpede cu putinţă, faţa individului, ca să fiu sigur că se înscrie în cercul pe care l-*am desenat folosind calea cea mai bună a raţiunii mele.*

Tocmai atunci hangiţa îşi făcu apariţia, aducându-ne tradiţionala omletă cu costiţă afumată. Rouletabille o tachină puţin pe doamna Mathieu, iar ea se arătă încântător de bine dispusă.

— E mult mai zburdalnică, îmi spuse el, când moş Mathieu stă ţintuit la pat de reumatismele lui, decât atunci când moş Mathieu face pe sprintenelul!

Dar gândurile nu-mi erau nici la ştrengăriile lui Rouletabille, nici la zâmbrele hangiţei; toate gândurile mi se îndreptau spre ultimele cuvinte ale tânărului meu prieten şi la strania intervenţie a domnului Rohert

Darzac.

După ce-şi termină omleta şi ramaserăm iarăşi singuri Rouletabille îşi reluă şiragul confidenţelor:

— Când ţi-am expediat telegrama, la prima oră a dimineţii, îmi spuse el, rămăsesem, cu gândul la cuvintele domnului Darzac: „Poate că asasinul are să vină la noapte“. Acum pot să-ţi spun că va veni „cu siguranţă“. Da, îl aştept.

— Şi ce te face să fii atât de sigur? Nu cumva, din întâmplare…

— Opreşte-te, mă întrerupse zâmbind Rouletabille, opreşte-te, căci ai să spui o prostie. *De azi de dimineaţă, de la zece şt jumătate, adică înainte de sosirea ta şi, prin urmare, mai înainte de a-l fi zărit pe Arthur Rance la fereastra din curtea de onoare…*

— Aha! Aha! zisei eu… într-adevăr… Dar de ce ai fost sigur abia pe da zece şi jumătate?

— Pentru că la zece şi jumătate am avut dovada că domnişoara Stangerson depunea tot atâtea eforturi să-i înlesnească asasinului intrarea în odaia ei, la noapte, câte măsuri de prevedere lua domnul Darzac, adresându-mi-se mie, ca ucigaşul să nu intre în cameră…

— Oho! Oho! exclamai eu, e cu putinţă oare!…

Şi în şoaptă:

— Nu mi-ai spus că domnişoara Stangerson îl adoră pe domnul Robert Darzac?

— Ţi-am spus pentru că ăsta e adevărul!

— Atunci, nu ţi se pare straniu…

— Aici, în afacerea asta, totul e straniu, dragul meu, dar fii încredinţat că latura stranie pe care o cunoşti nu e nimic pe lângă straniile evenimente care te aşteaptă!…

— Trebuie să admitem, spusei eu iarăşi, că domnişoara Stangerson şi „asasinul ei“ sunt nevoiţi să aibă între ei cel puţin relaţii epistolare.

— Poţi să admiţi lucrul ăsta, dragul meu, poţi să-l admiţi!… Nu rişti nimic!… Ţi-am relatat povestea cu scrisoarea de pe masa domnişoarei Stangerson, scrisoare pe care asasinul o lăsase în noaptea „coridorului miraculos“, scrisoare care a dispărut… în buzunarul domnişoarei Stangerson… Cine ne-ar putea garanta că „asasinul n-o soma în scrisoare pe domnişoara Stangerson să-i stabilească o întâlnire reală,

efectivă“, şi, în sfârşit, că nu-i aducea la cunoştinţă domnişoarei Stangerson, „imediat ce-a fost sigur de plecarea domnului Darzac“, că întâlnirea trebuie să aibă loc la noapte?

Şi prietenul meu râse pe înfundate; de multe ori stăteam şi mă întrebam dacă nu-şi bătea joc de mine.

Uşa hanului se deschise. Rouletabille sări în picioare atât de brusc, de parcă fusese electrocutat pe scaunul pe care şezuse.

— Domnul Arthur Rance! exclamă el.

Domnul Arthur Rance se afla în faţa noastră şi ne saluta flegmatic.

XX

Gestul domnişoarei Stangerson

— Mă recunoaşteţi, domnule? îl îmtrebă Rouletabille pe *gentleman*.

— Bineînţeles, răspunse Arthur Rance. L-am recunoscut în dumneata pe tinerelul deja bufet. (Când se auzi categorisit de tinerel, faţa lui Rouletabille se învineţi de mânie.) Am coborât din camera sa-ţi strâng mâna. Eşti un tinerel tare şugubăţ.

Americanul îi întinde mâna; Rouletabille îşi descreţeste fruntea, strânge mâna râzând, mă prezintă, îl prezintă pe domnul Arthur William Rance, îl invită să împartă prânzul cu noi.

— Nu, mulţumesc. Iau masa cu domnul Stangerson.

Arthur Rance vorbeşte la perfecţie limba noastră, aproape fără accent.

— Domnule, credeam ca n-o să mai am plăcerea să vă revăd; oare nu trebuia să plecaţi din ţara noastră a doua sau a treia zi după recepţia de la Elysée?

Rouletabille şi cu mine, în aparenţă nepăsători la desfăşurarea banalei conversaţii, obişnuită la întâlnirea unor cunoscuţi întâmplător, ascultam cu deosebită atenţie fiecare cuvânt rostit de american.

Faţa rasă şi violacee a acestuia, pleoapele obosite, anumite ticuri nervoase, ni-l dau la iveală, ni-l demască pe alcoolic. Cum e cu putinţă oare ca acest jalnic individ să fie comeseanul domnului Stangerson? Cum e cu putinţă oare să aibă legături atât de strânse cu ilustrul profesor?

Câteva zile mai târziu, aveam să aflu de la Frédéric Larsan - care, ca şi noi, mirat şi intrigat de prezenţa americanului la castel, se documentase – că domnul Rance nu se dedase băuturii decât de vreo cincisprezece ani încoace, adică de când profesorul şi fiică-sa plecaseră din Philadelphia. În timpul când familia Stangerson stătuse în America, cunoscuse şi se vizitase timp îndelungat cu Arthur Rance, unul din cei mai distinşi frenologi din Lumea Nouă. Datorită unor experienţe de tip

nou şi foarte ingenioase, reuşise să ducă înainte cu încă un pas imens ştiinţa lui Gall şi Lavater. În sfârşit, mai trebuia trecut la activul lui Arthur Rance, pentru a putea explica prietenia cu care era întâmpinat la Glandier, şi faptul că savantul american îi făcuse cândva un mare serviciu domnişoarei Stangerson, stăvilind cu preţul vieţii caii de la trăsura ei care-o luaseră razna. E foarte posibil ca-n urma acestei întâmplări o oarecare prietenie să-i fi legat un timp pe Arthur Rance şi pe fata profesorului; însă nimic nu ne îndrituia să bănuim, în cele de mai sus, nici cea mai mică poveste de dragoste.

De unde reuşise Frédéric Larsan să-şi obţină informaţiile? Nu mi-a spus-o; însă părea să fie aproape sigur de afirmaţiile lui.

Dacă am fi cunoscut aceste amănunte în momentul când Arthur Rance venise după noi la hanul „Donjon“, probabil ca prezenţa lui la castel ne-ar fi pus în mai mică măsură pe gânduri, deşi, în orice caz, n-ar fi făcut decât „să sporească interesul“ pe care-l manifestam pentru noul personaj. Americanul părea să aibă vreo patruzeci şi cinci de ani. Răspunse foarte firesc la întrebarea lui Rouletabille:

— Când am auzit de atentat, mi-am amânat înapoierea în America; înainte de-a fi plecat, voiam să mă asigur că domnişoara Stangerson nu e rănită de moarte şi n-am să plec în America decât după ce se va întrema pe deplin.

Apoi, Arthur Rance preluă conducerea conversaţiei, încercând să nu răspundă la anumite întrebări ale lui Rouletabille, împărtăşindu-ne, fără sa-l fi întrebat, ideile lui personale despre dramă, idei ce nu se depărtau chiar atât de mult de ideile lui Frédéric Larsan, după câte am putut înţelege, adică americanul şi Larsan erau convinşi că domnul Robert Darzac „trebuia să fie amestecat într-un fel oarecare în afacerea asta". Nu-i rosti numele, dar nu era nevoie să fii cine ştie ce specialist ca să sesizezi ce se află în dosul argumentelor lui. Ne spuse că aflase despre eforturile depuse de tânărul Rouletabille pentru descurcarea iţelor atât de încâlcitei drame din „Camera Galbenă". Ne relată că domnul Stangerson îl pusese la curent cu evenimentele ce se desfăşuraseră în „coridorul miraculos“. Ascultându-l pe Arthur Rance vorbind, puteai ghici că-şi explica totul prin persoana lui Robert Darzac. De mai multe ori îşi exprimă regretul că domnul Darzac „lipsise tocmai atunci de la

castel" când aveau loc nişte drame atât de misterioase şi nu ne fu greu să bănuim ce voia să spună printre cuvinte. În cele din urmă, îşi dădu cu părerea că domnul Darzac fusese „foarte bine inspirat, foarte abil“, instalându-l chiar el pe domnul Joseph Rouletabille la faţa locului, care – într-o bună zi - va reuşi să-l descopere pe asasin. Ultimele cuvinte le rosti cu o ironie bătătoare la ochi, se ridică, ne salută şi plecă.

Rouletabille privi la el, pe fereastră, cum se îndepărtează şi spuse:

— Ciudată arătare!

Îl întrebai:

— Bănuieşti că va rămâne peste noapte la Glandier?

Spre uimirea mea, tânărul reporter îmi răspunse că „îi era absolut indiferent“.

Am să trec peste felul în care ne-am petrecut după- amiaza. Are să vă fie îndeajuns să aflaţi că am fost să ne plimbăm prin pădure, că Rouletabille m-a călăuzit la peştera Sainte-Geneviève şi că în răstimp prietenul meu şi-a dat toată silinţa să-mi vorbească despre cu totul alte lucruri decât cele care îl preocupau în realitate. Astfel până pe înserate. Eram de-a binelea uimit văzând că reporterul nu ia niciuna din măsurile la care mă aşteptam. Îi spusei acest lucru când ne aflarăm în odaia lui, după lăsarea nopţii. Îmi răspunse că toate măsurile fuseseră luate de mult şi că, de astă dată, asasinul nu mai avea cum să-i scape din mână. Întrucât îmi exprimai o oarecare îndoială, aducându-i aminte de dispariţia individului în coridor şi lăsând să se înţeleagă că acelaşi fapt se putea întâmpla din nou, el replică: „Că tot asta nădăjduia şi el, şi era tot ce-şi putea dori pentru noaptea asta“. N-am mai stăruit, ştiind din experienţă cât de zadarnică mi-ar fi fost stăruinţa şi cât de nelalocul ei. Îmi destăinui că din revărsatul zorilor, prin grija lui şi a portarilor, castelul era păzit în aşa fel încât nimeni să nu se poată apropia, fără să nu i se aducă la cunoştinţă acest lucru; şi, în cazul când n-avea să vină nimeni dinafară, era foarte liniştit, în toate privinţele, în legătură cu „cei dinăuntru“.

Când se uită la ceasul pe care-l scoase din buzunarul vestei, se făcuse ora şase şi jumătate; se sculă, îmi făcu semn să-l urmez şi, fără să ia nici o măsură de prevedere, fără să mai încerce să-năbuşe zgomotul paşilor, fără să-mi mai atragă atenţia că trebuie să păstrez liniştea, mă călăuzi

de-a lungul coridorului; ajunserăm până la coridorul drept şi înaintarăm pe el până la palierul scării, pe care-l traversarăm. Apoi ne continuarăm marşul pe coridorul „din aripa din stânga“, trecând prin faţa apartamentului profesorului Stangerson. La capătul coridorului, mai înainte de-a ajunge la donjon, se afla o cameră, odaia ocupată de Arthur Rance. Ştiam acest lucru, deoarece îl văzusem pe american la fereastra acestei camere care dădea spre curtea de onoare. Uşa odăii era de-a latul coridorului, deoarece camera bara şi închidea aici coridorul. Într-un cuvânt, uşa camerei era tocmai în faţa ferestrei „de est“, care se găsea la capătul celuilalt coridor drept, din aripa din dreapta, în locul unde, mai înainte, Rouletabille îl postase pe moş Jacques. Când stăteai cu spatele la uşă, adică atunci când ieşeai din odaie, „se putea vedea tot coridorul“, pe toată lungimea lui: aripa din stânga, palierul şi aripa din dreapta. Bineînţeles, numai coridorul cotit, din aripa din dreapta, nu putea fi văzut.

— Coridorul cotit, spuse Rouletabille, îl rezerv pentru mine. Când am să te rog, ai să vii să te instalezi aici.

Şi mă conduse într-o cămăruţă întunecată triunghiulară, care, „pornind“ din coridor, stătea dispusă oblic în stânga uşii de la odaia lui Arthur Rance. Din ungherul meu puteam observa tot ce avea să se petreacă în coridor, la fel de lesne ca şi cum aş fi fost în faţa uşii lui Arthur Rance şi, pe deasupra, mai puteam supraveghea şi uşa americanului. Uşa cămăruţei care avea să fie postul meu de observaţie era prevăzută cu nişte ochiuri de geam translucide. Coridorul, în care fuseseră aprinse toată lămpile, era luminat, în timp ce cămăruţa rămânea învăluită în beznă. Era un post de observaţie extraordinar pentru un spion.

La urma urmei, ce altă menire aveam decât să fac pe spionul? pe poliţaiul de rând? Bineînţeles, nu-mi făcea nici o plăcere; şi, în afara înclinaţiilor mele fireşti, nu mai era oare şi demnitatea profesiunii mele care se opunea unor asemenea avataruri? Într-adevăr, ce s-ar fi întâmplat dacă m-ar fi văzut decanul? Ce-ar fi zis Consiliul Onoare dacă s-ar îi aflat la tribunal despre comportarea mea? Rouletabille nu se gândea nici o clipă c-ar putea să-mi treacă prin cap ideea să-i reluz serviciul pe care mi-l cerea şi pe care, de fapt, nici nu l-i refuzam: mai

întâi, pentru că mă temeam să nu apar în ochii lui ca laş; apoi, fiindcă mă gândeam că oricând puteam pretinde, ca detectiv amator, să-mi fie îngăduită căutarea adevărului oriunde; şi, în cele din urmă, pentru că era prea târziu să mai pot da îndărăt. De ce n-avusesem aceste scrupule mai demult? De ce nu le avusesem? Din pricina curiozităţii mele, mai puternice decât orice. Şi, în afara de asta, mai puteam spune că-mi dădeam şi eu obolul la salvarea vieţii unei femei; şi nu există niciun regulament profesional care sa poată interzice un ţel atât de generos.

Ne-am întors, străbătând din nou tot coridorul. Gând am ajuns în dreptul apartamentului domnişoarei Stangerson, uşa salonului se deschise, împinsă de majordomul care servea dineul (de trei zile, domnul Stangerson cina cu fiică-sa în salonul de la primul etaj) şi, întrucât uşa rămăsese întredeschisă, am văzut-o foarte bine pe domnişoara Stangerson, care, profitând de absenţa majordomului şi de faptul că taică-său se apleca să ridice de jos un obiect pe care ea-l lăsase să scape tocmai atunci, „turna grăbită conţinutul unei fiole în paharul domnului Stangerson“.

XXI

La pândă

Gestul care pe mine mă tulbură profund nu păru să-l emoţioneze deosebit de mult pe Rouletabille. Ne regăsirăm în odaia lui şi îmi dădu ultimele instrucţiuni pentru la noapte, fără să-mi pomenească măcar o iotă despre scena pe care-o surprinsesem. Mai întâi urma să cinăm. După ce aveam să terminăm masa, trebuia să intru în cămăruţa neagră şi, acolo, să stau şi să aştept atât cât va fi necesar „ca să văd ce-o să se întâmple“.

— În cazul când ai să „vezi“ ceva înaintea mea, îmi explică prietenul meu, va trebui să mă anunţi. Dacă individul îşi face apariţia în coridorul drept, pe oriunde altundeva decât prin coridorul cotit ai să-l poţi observa înaintea mea, deoarece ai în faţă coridorul drept pe toată întinderea lui, pe când eu nu pot avea sub ochii mei decât numai coridorul cotit. Ca să-mi dai de veste, n-ai decât să tragi şnurul de la perdeaua ferestrei din coridorul drept, cea mai apropiată de cămăruţa neagră. Perdeaua va cădea de la sine, acoperind fereastra şi dând naştere unei pete de umbră acolo unde, până atunci, fusese o pată de lumină, deoarece coridorul e luminat. Ca să faci mişcarea, e de ajuns să scoţi mâna afară din cămăruţa neagră. Aflându-mă în coridorul cotit, care se întâlneşte într-un unghi de nouăzeci de grade cu celălalt coridor, am posibilitatea să văd prin ferestrele coridorului cotit toate petele de lumină pe care le fac ferestrele din coridorul drept. În momentul în care pata de lumină ce ne interesează are să se întunece, voi şti ce vrea să însemne.

— Şi-atunci?

— Atunci ai să mă vezi făcându-mi apariţia de după colţul coridorului cotit.

— Şi eu ce-am să fac?

— Ai să porneşti imediat după mine, în spatele individului, numai că, între timp, *eu îi voi fi ieşit de mult în faţa şi-am să-mi dau seama dacă mutra lui se înscrie în cercul meu…*

— Cel desenat de „calea cea bună a raţiunii“, îi terminai eu cuvintele, schiţând un zâmbet şters.

— De ce zâmbeşti? E absolut inutil… Mă rog, dacă vrei să te distrezi, n-ai decât să te foloseşti de cele câteva clipe care ţi-au mai ramas, căci, îţi jur, în curând n-ai să mai ai ocazia.

— Şi dacă omul are să ne scape?

— *Cu atât mai bine!* spuse flegmatic Rouletabille. Nu ţin neapărat să-l înhaţ; va avea posibilitatea să fugă coborând în goană scara şi ieşind prin vestibulul de la parter… şi asta mai înainte ca tu să apuci să ajungi la palier, deoarece te afli tocmai în fundul coridorului. Am să-i las să plece, *după ce-o să-i văd la faţa.* Asta-i tot ce am nevoie; să-i văd mutra. Apoi, am să ştiu eu cum să mă descurc, în aşa fel încât să fie ca şi mort pentru domnişoara Stangerson, *chiar de-ar rămâne în viaţă.* Dacă am să-l prind de viu, poate că domnişoara Stangerson şi domnul Robert Darzac n-au să mi-o ierte niciodată! Şi ţin la preţuirea lor; sunt nişte oameni tare de treăbă. Trebuie să înţelegi că recunoştinţa ei faţa de mine ar fi mult împuţinată dacă am să-l duc lui taică-său, *cu mâinile legate şi gata să spună tot,* pe individul din „Camera Galbenă“ şi din „coridorul miraculos“. Mai ales după ce am surprins-o pe domnişoara Stangerson turnând un narcotic în paharul tatălui ei, pentru ca profesorul să nu se trezească la noapte auzind convorbirea pe care trebuie s-o aibă cu asasinul ei. Poate a avut mare noroc, în noaptea „coridorului miraculos“, că individul a dispărut ca prin farmec! Am înţeles acest lucru atunci, în noaptea de pomină, când, la auzul veştii că *asasinul fugise*, faţa domnişoarei Stangerson se luminase deodată. Şi am înţeles că pentru salvarea nefericitei era mai important să-l fac pe individ să amuţească decât să trebuiască să-l prind. Indiferent prin ce mijloace. Dar să ucizi un om! să ucizi un om! nu-i chiar un fleac. Şi apoi, nu urmăresc aşa ceva… doar dacă n-are să mă oblige, bineînţeles! … Pe de altă parte, să-l fac să amuţească fără ca doamna să-mi destăinuie totul… e o treabă în care, mai înainte de toate, eşti obligat să ghiceşti totul din nimic!… Noroc că am ghicit, dragul meu prieten, sau nu, mai bine zis am raţionat… şi nu-i cer altceva omului care-o să vină la noapte decât să-mi arate înfăţişarea lui adevărată, care să se înscrie…

— În cercul…

— Bineînţeles, şi figura lui n-are să mă surprindă!…

— Dar am înţeles că-l văzuseşi la faţă în seara când ai pătruns în odaie…

— N-am putut să-l văd cum trebuie… lumânarea era pe podea… şi apoi, barba…

— Astă-seară n-o să mai aibă barbă?

— Va avea, după cît sunt în stare să afirm… dar coridorul e luminat şi, în afară de asta, acum ştiu… sau cel puţin mintea mea ştie… şi-atunci ochii mei au să-l poată vedea…

— Dacă-i vorba doar să-l vezi, şi-apoi să-l laşi să fugă… pentru ce mai suntem înarmaţi?

— Pentru că, dragul meu, *dacă omul din „Camera Galbenă“ şi din, „coridorul miraculos“ află că ştiu totul, atunci va fi în stare de orice,* vom fi siliţi să ne apăram.

— Şi eşti convins ca va veni astă-seară?…

— Tot atât de convins ca şi de prezenţa ta aici!… Azi-dimineaţă, la zece şi jumătate, cu cea mai mare abilitate din lume, domnişoara Stangerson a aranjat în aşa fel lucrurile încât să rămână fără îngrijitoare la noapte, le-a dat liber douăzeci şi patru de ore, din motive plauzibile, şi n-a mai vrut s-o vegheze, în lipsa lor, altcineva decât scumpul ei părinte, care urmează să se culce în budoarul fiică-sii şi care-şi acceptă noua funcţie cu o bucurie plină de recunoştinţa. Coinciderea plecării domnului Darzac (după cum mi-a spus) cu măsurile excepţionale de prevedere luate de domnişoara Stangerson, ca în jurul ei să fie un vid total, nu mai îngăduie nicio îndoială. Venirea asasinului, de care domnul Darzac se teme, *e pregătită în schimb de domnişoara Stangerson!*

— E inspăimântător!

— Într-adevăr.

— Iar gestul, pe care am văzut-o făcându-l, are scopul să-i adoarmă pe taică-său?

— Da.

— La urma urmei, pentru evenimentele de la noapte, suntem numai noi doi?

— Patru: portarul şi nevastă-sa veghează şi ei la întâmplare, pentru orice eventualitate… De altfel, cred că priveghiul lor „înainte” e absolut

inutil… Dar portarul îmi va putea fi de folos „după aceea, dacă iese cu omor”!

— Deci, crezi că ar putea să se termine printr-un omor?

— *Va fi omor numai dacă are să vrea el!*

— De ce, nu l-ai avertizat şi pe moş Jacques? Azi nu te mai foloseşti de serviciile lui?

— Nu, îmi răspunse Rouletabille, repezindu-mă.

Un răstimp oarecare rămăsei tăcut; apoi, dornic sa aflu temeiul gândurilor lui Rouletabille, luându-l pe neaşteptate, îl întrebai:

— De ce să nu-l anunţam şi pe Arthur Rance? Ne-ar putea fi de mare folos…

— Aşi! spuse Rouletabille indispus… vrei să afle toată lumea secretele domnişoarei Stangerson?… Haidem la masă… e timpul… astă-seară luam masa cu Frédéric Larsan… dacă n-o fi iarăşi pe urmele lui Robert Darzac… Nu-l scapă o clipă din ochi. Ei, şi? dacă acum nu-i aici, sunt absolut convins că la noapte va fi!… Iată unul pe care am să-l duc!

În acest moment auzirăm zgomot în odaia de-alături.

— El trebuie să fie, spuse Rouletabille.

— Uitasem să te-ntreb, spusei eu: când o să fim cu poliţistul, nicio aluzie la expediţia de la noapte, nu-i aşa?

— Bineînţeles, lucrăm singuri, pe contul nostru personal.

Şi toată gloria va fi numai a noastră?

— Rouletabille adăugă, râzând răutăcios:

— Tu ai spus-o, trufaşule!

Cinarăm cu Frédéric Larsan, în odaia lui. Îl găsirăm la el în cameră… Ne spuse că abia sosise şi ne invită să ne aşezăm la masă. Cina se desfăşură în cea mai plăcută bună dispoziţie din lume şi nu fu greu să-mi dau seama că trebuia atribuită cvasicertitudinii pe care o aveau Rouletabille şi Frédéric Larsan, amândoi laolaltă şi fiecare în parte, că, în sfârşit, vor afla adevărul. Rouletabille îi destăinui lui Fred cel mare că venisem să-l văd din propria mea iniţiativă şi că mă reţinuse să-l ajut la un articol important pe care trebuia să-l termine, chiar la noapte, pentru *l'Epoque*. Trebuia să plec din nou la Paris, spuse el, cu trenul de unsprezece, ducând cu mine articolul lui, ce trebuia să fie un soi de

reportaj mai dezvoltat, în care tânărul ziarist avea să evoce, de la începuturile lor, misterele de la Glandier. Auzind explicaţia, Larsan zâmbi pe sub mustaţă, ca unul care nu se lasă tras pe sfoară, dar care din politeţe se abţine să facă observaţii în privinţa unor treburi care nu-l privesc. Cu mii de precauţii în vorbire, ba chiar şi în intonaţii, Larsan şi Rouletabille se întreţinură îndeajuns de mult despre prezenţa lui Arthur William Rance la castel, despre trecutul lui din America, pe care ar fi dorit să-l cunoască mai îndeaproape, cel puţin în legătură cu relaţiile pe care le avusese cu familia Stangerson. La un moment dat, Larsan, care, pe neaşteptate, mi se păru suferind, spuse făcând vizibile eforturi:

— Sunt convins, domnule Rouletabille, că nu mai avem mare lucru de înfăptuit la Glandier şi; după părerea mea, cred că n-o să mai dormim prea multe nopţi la castel,

— Asta-i şi părerea mea, domnule Fred.

— Deci, eşti convins, dragul meu, că afacerea s-a sfârşit?

— Într-adevăr, sunt convins că s-a sfârşit şi nu mai are nimic de spus, replică Rouletabille.

— Te-ai fixat asupra vreunui vinovat?

— Dar dumneavoastră?

— Da.

— Şi eu, spuse Rouletabille.

— Să fie oare acelaşi?

— Nu cred aşa ceva, doar dacă nu v-aţi schimbat părerea dumneavoastră, spuse tânărul reporter.

Şi adăugă cu tărie:

— Domnul Darzac e un om cinstit!

— Eşti sigur? întrebă Larsan, Ei bine, şi eu sunt sigur, dar de contrariu… Deci, ne avântam în bătălie?

— Da, în bătălie. Şi-am să vă bat, domnule Frédéric Larsan.

— Tineretul nu se teme de nimic, încheie discuţia marele Fred, râzând şi strângându-mi mâna.

Rouletabille răspunse ca un ecou:

— De nimic!

Dar, pe neaşteptate, Larsan, care se ridicase de la masa pentru a ne ura noapte bună, îşi duse amândouă mâinile la piept şi se clătină. Fu

nevoit să se reazime de Rouletabille ca să nu cadă jos. Arăta foarte palid.

— Oh! oh! spuse el, ce am? Să fi fost oare otrăvit?

Şi privea la noi cu ochi rătăciţi… Zadarnic îl întrebarăm ce-i cu el, nu ne mai putu răspunde nimic… Se prăbuşise într-un fotoliu şi n-am mai fost în stare să-l facem să spună ceva. Eram foarte îngrijoraţi, atât pentru el, cât şi pentru noi, deoarece şi noi mâncasem din toate felurile pe care le servise Frédéric Larsan. Ne agitam plini de îngrijorare în jurul lui. Acum părea că nu mai are dureri, însă capul i se lăsase pe umăr, iar pleoapele închise ne ascundeau privirea lui. Rouletabille se plecă la pieptul lui Larsan şi-i asculta inima…

Când se ridică, prietenul meu avea o faţă tot atât de liniştită pe cât de tulburată i-o văzusem adineauri. Îmi spuse:

— Doarme!

Şi mă conduse în odaia lui, după ce închise uşa de la camera lui Larsan.

— Narcoticul? întrebai eu… Domnişoara Stangerson vrea deci s-adoarmă toată lumea în astă-seara?…

— E posibil!... îmi răspunse Rouletabille, gândindu-se la altceva.

— Dai, noi!… exclamai eu. Cine mă poate linişti că n-am înghiţit şi noi un narcotic asemănător?

— Te simţi rău? mă întrebă Rouletabille cu sânge rece.

— Nu, nicidecum!

— Îţi vine să adormi?

— Nici gând…

— Ei bine, dragul meu, atunci ia şi fumează această excelentă ţigară de foi.

Şi îmi dădu o havană de prima calitate, pe care i-o oferise domnul Darzac; în schimb, el îşi aprinse pufăitoarea, veşnica lui pufăitoare.

Astfel staturăm în odaie până la ora zece, fără să scoatem o vorbă. Tolănit într-un fotoliu, Rouletabille fuma fără încetare, cu fruntea îngrijorată şi privirea pierdută-n depărtări. La zece se descălţă, îmi făcu un semn şi pricepui că trebuia să-mi scot şi eu încălţămintea, la fel ca şi el. Când rămăserăm în ciorapi, Rouletabille îmi zise, atât de încet încât mai degrabă ghicii decât auzii cuvântul rostit:

— Revolverul!

Îmi scosei revolverul din buzunarul hainei.

— Ridică-i siguranţa! spuse el iarăşi.

Ridicai siguranţa.

Atunci se îndreptă spre uşa camerei şi o deschise cu infinite precauţii; uşa nu scârţâi de loc. Ieşirăm din coridorul cotit. Rouletabille îmi făcu din nou semn. Îmi dădui seama că trebuia să mă duc în cămăruţa neagră, să-mi iau postul în primire. Abia mă depărtasem câţiva paşi de el, că Rouletabille mă ajunse din urmă „şi mă îmbrăţişă, sărutându-mă“, după care îl văzui întorcându-se în camera lui cu aceleaşi precauţii. Nedumerit de îmbrăţişarea lui şi puţin îngrijorat, ajunsei în coridorul drept pe care-l parcursei în toată lungimea lui, fără să întâmpin nici un necaz; traversai palierul scării şi mersei mai departe pe coridorul aripii din stânga, până la cămăruţa neagra. Mai înainte de-a intra în cămăruţa neagra, privii îndeaproape la şnurul perdelei de la fereastră… într-adevăr, era destul să-i atingi cu degetul, şi perdeaua greoaie avea sa cadă dintr-o dată, „ascunzându-i lui Rouletabille pata de lumină“: semnalul convenit. Zgomotul unor paşi mă ţintui în faţa uşii lui Arthur Rance. „Deci, nu se culcase încă!“ Dar cum se face că mai era la castel, de vreme ce nu cinase cu domnul Stangerson şi cu fie-sa? Cel puţin aşa era de crezut, de vreme ce nu-l văzusem la masă în «momentul în care surprinsesem gestul domnişoarei Stangerson.

Mă retrasei în cămăruţa neagră. Mă simţeam de minune înăuntru. Puteam supraveghea coridorul, cât era de lung, fiind luminat ca în plină zi. Era de la sine înţeles că n-avea să-mi scape nimic din ceea ce urma să se întâmple. Dar ce urma să se întâmple? Poate avea să se întâmple ceva foarte grav. Iarăşi îmi amintii, foarte îngrijorat, de sărutarea lui Rouletabille. Nu-ţi îmbrăţişezi astfel prietenii decât la mari ocazii sau când îi paşte vreo primejdie! Să mă pândească oare vreo primejdie?

Mâna mi se crispă pe patul revolverului şi începui să aştept. Nu sunt un erou, dar nici laş nu sunt.

Aşteptai aproape o oră; în acest răstimp nu observai nimic anormal. Afară, ploaia care pornise să toarne cu găleata pe la orele noua seara încetase.

Prietenul meu mă prevenise că probabil n-avea să se întâmple nimic

mai devreme de miezul nopţii sau de ora unu dinspre ziuă. Totuşi, nu trecuse mult de unsprezece şi jumătate, când se deschise uşa de la odaia lui Arthur Rance. Îi auzii scârţâitul foarte slab al balamalelor. S-ar fi zis că era împinsă dinăuntru, cu cea mai mare atenţie. Uşa rămase deschisă un răstimp, ce mi se păru deosebit de lung. Deoarece uşa fusese deschisă înspre coridor, adică împinsă dinăuntrul camerei în afara, n-aveam cum să văd nici ce se petrece în odaie, nici ce se întâmpla în dosul uşii. Atunci, auzii din direcţia parcului un sunet ciudat, care se repeta pentru a treia oară şi căruia nu-i dădusem mai multă importanţă decât se dă unui mieunat de pisică vagabondând noaptea pe streşini. Dar de astă dată, când se auzi pentru a treia oară, miorlăitul fu atât de limpede şi atât de „special“ încât îmi amintii de ceea ce auzisem povestindu-se despre strigătul „Lighioanei Domnului”. Întrucât mă gândii că miorlăitul însoţise până acum toate dramele desfăşurate la Glandier, nu-mi putui reţine un fior de groază. Deodată, văzui cum un necunoscut îşi face apariţia de după uşă, închizând-o după el. La început nu-l putui recunoaşte, deoarece sta cu spatele la mine, aplecat asupra unui balot destul de voluminos. După ce închise uşa şi luă în spinare balotul, omul se întoarse cu faţa spre cămăruţa neagră şi abia atunci îmi dădui seama cine era. Cel care ieşea la ora asta din camera lui Arthur Rance era „paznicul“. „Omul verde“. Purta acelaşi costum în care-l văzusem pe şosea, în faţa hanului „Donjon“, în prima zi când venisem la Glandier, şi pe care-l mai purtase, în aceeaşi dimineaţă, când îl reîntâlnisem, Rouletabille şi cu mine, ieşind din castel. Nu mai încăpea vorbă, era paznicul. Îl văzui foarte clar. Înfăţişarea lui mi se păru că exprimă oarecare nelinişte. Deoarece strigătul „Lighioanei Domnului“ se auzi de afară pentru a patra oară, îşi lăsă balotul în coridor şi se apropie de cea de a doua fereastră, pornind numărătoarea ferestrelor dinspre cămăruţa neagră. Nu riscai să fac nici o mişcare, deoarece îmi fu teamă să nu-mi trădez prezenţa.

Când ajunse în faţa ferestrei, îşi lipi fruntea de geamurile translucide şi scormoni bezna parcului. Ramase aşa vreo jumătate de minut. Era o noapte clară, însă cu intermitenţe, luminată de-o lună strălucitoare, care, din când în când, se tupila în dosul unui nor uriaş. „Omul verde“ îşi ridică în două rânduri mâinile şi făcu câteva semne pe care nu le putui

pricepe; după aceea, plecând de lângă fereastră, îşi reluă balotul şi se îndreptă, de-a lungul coridorului, spre palierul scării.

Rouletabille îmi spusese: „Când ai să observi ceva, dă drumul la şnur“. Acum vedeam ceva. Să fie oare acel ceva pe care-l aştepta Rouletabille? Nu era treaba mea şi n-aveam altceva de făcut decât să execut consemnul ce mi se dăduse. Slobozii şnurul! Inima-mi bătea să se spargă. Paznicul ajunsese la palierul scării, dar, spre marea mea nedumerire, deoarece mă aşteptam să-i văd mergând mai departe pe coridor, în aripa din dreapta, observai că pornise să coboare scara în direcţia vestibulului.

Ce să fac? Privii prostit la perdeaua greoaie care căzuse, acoperind fereastra. Dădusem semnalul şi nu-l vedeam pe Rouletabille făcându-şi apariţia de după colţul coridorului cotit. Nimeni nu se ivi, nimic nu apăru. Eram perplex. Se scurse o jumătate de ceas, care mi se păru cât un secol. „Ce urma să fac acum, dacă aveam să mai observ şi altceva?“ Semnalul fusese dat, nu-l mai puteam da a doua oară… Pe de altă parte, dacă m-aş aventura acum în coridor, aş răsturna" toate planurile lui Rouletabille. La urma urmei, n-aveam ce să-mi reproşez şi, dacă se întâmplase altceva decât la ceea ce se aşteptase prietenul meu, n-avea decât să-şi reproşeze sieşi. Deoarece acum nu-i mai puteam fi de niciun folos real avertizându-l, riscai totul pe-o singură carte: ieşii din cămăruţă şi, tot numai în ciorapi, măsurându-mi cu grijă paşii şi trăgând cu urechea la liniştea din jur, mă îndreptai spre coridorul cotit.

În coridorul cotit nu era nimeni. Mersei până în dreptul uşii de la odaia lui Rouletabille. Trăsei cu urechea. Nimic. Bătui încetişor în uşă. Nimic. Apăsai pe clanţă, uşa se deschise. Intrai în odaie. Rouletabille zăcea pe parchet, cât era de lung.

XXII

Incredibilul cadavru

Mă aplecai cu nespusă groază deasupra trupului reporterului. Avusei bucuria să constat că dormea! Dormea adâncit într-un somn tot atât de profund şi nesănătos ca şi cel în care-l văzusem cufundându-se pe Frédéric Larsan. Acum căzuse şi el victimă narcoticului turnat în alimentele ce ne fuseseră servite. Dar cum se făcea că n-avusesem şi eu aceeaşi soartă! Atunci mă gândii că narcoticul ne fusese cu siguranţă turnat în vinul sau în apa ce ni se dăduse la masă, şi astfel totul se lămurea: „deoarece nu beau niciodată în timpul mesei“. Dăruit de la natură cu nişte rotunjimi premature, sunt pus la un regim sec, după cum se zice. Îl zgâlţâii zdravăn pe Rouletabille, dar nu reuşii în nici un chip să-l fac să-şi deschidă ochii. Fără doar şi poate, somnul acesta trebuie să fi fost isprava domnişoarei Stangerson.

Se gândise, desigur, că veghea acestui tânăr care prevedea totul, care ştia totul, era mai de temut decât persoana lui taică-său. Mi-adusei aminte că majordomul ne recomandase, în timp ce ne servea cina, un excelent Chablis, care, mai mult ca sigur, trecuse şi el pe la masa profesorului şi a fiicei sale.

Se scurse astfel mai mult de-un sfert de ceas. Luai hotărârea, în aceste împrejurări extraordinare, când era atâta nevoie să fim treji, să recurg la mijloace drastice. Aruncai o cană cu apă peste capul lui Rouletabille. În sfârşit, deschise ochii! Nişte bieţi ochi stinşi, fără viaţă, fără lumină în ei. Dar asta nu însemna oare o primă victorie? Am vrut s-o completez şi-i trăsei o pereche de palme lui Rouletabille, pe obraji, apoi îl cuprinsei în braţe să-l ridic. Ce noroc! simţii cum se încordează în braţele mele şi-i auzii şoptind: „Dă-i înainte, dar nu mai face atâta zgomot. Să continui să-i trag palme fără să fac nici un zgomot, mi se păru o imposibilitate. Începui din nou să-l ciupesc şi să-i zgâlţii. Atunci izbuti să se ţină pe picioare. Eram salvaţi!…

— M-au adormit, spuse el… Ah! am trecut prin câteva clipe îngrozitoare mai înainte de-a mă lăsa furat de somn… Dar acum a trecut! Nu mă lăsa s-adorm nici o clipă!…

Nici n-apucă să rostească bine aceste cuvinte, când un strigăt de groază ne sfâşie auzul; s-ar fi zis că un adevărat vaiet de moarte răsuna în castel…

— Nenorocire! urlă Rouletabille… am sosit prea târziu!…

Vru să se repeadă spre uşă; dar era într-atât de buimăcit încât se prăbuşi lângă perete. Eu şi apucasem să mă năpustesc în coridor, cu revolverul în mână, alergând ca un nebun în direcţia odăii domnişoarei Stangerson. Chiar în clipa când ajungeam la intersecţia coridorului cotit cu cel d-rept, zării un individ fugind din apartamentul domnişoarei Stangerson şi ajungând, din câteva salturi, la palierul scării.

Nu mai putui răspunde de faptele mele: trăsei… împuşcătura revolverului răsună în coridor, bubuind asurzitor; dar individul, conţinuându-şi salturile lui bezmetice, pornise să coboare în goană treptele scării. Alergai după el strigând: „Opreşte! Opreşte! sau te omor! …“ Când mă repezii, la rândul meu, spre scară, îl văzui venind spre mine, din fundul coridorului care se afla în aripa din stânga a castelului, pe Arthur Rance, urlând: „Ce s-a întâmplat? Ce s-a întâmplat?“ Arthur Rance şi cu mine ajunserăm aproape în acelaşi timp la picioarele scării; fereastra din vestibul era deschisă; văzurăm foarte bine silueta omului care fugea; fără să mai stăm pe gânduri, descărcarăm revolverele în direcţia lui; omul era în faţa noastră la mai puţin de zece metri; se împiedică şi crezurăm că are să cadă; tocmai ne pregăteam să sărim pe fereastră; dar omul porni din nou la fugă cu puteri înzecite; eu eram numai în ciorapi, iar americanul desculţ de-a binelea; „dacă nu-l ajungeau împuşcăturile revolerelor“, în niciun caz nu mai puteam trage nădejde să-l ajungem din urmă! Descărcarăm în el ultimele noastre cartuşe; dar individul fugea mai departe… Insă acum fugea înspre dreapta curţii de onoare, către extremitatea aripii din dreapta a castelului, unde erau numai şanţuri şi grilaje înalte, împrejmuind locul de unde nu mai avea cum să scape, întrucât de aici, „în faţa noastră", nu mai exista altă ieşire decât uşa cămăruţei-consolă în care acum locuia paznicul.

Deşi trebuia să fie neapărat rănit de gloanţele noastre, omul avea de astă dată un avans de vreo douăzeci de metri. Deodată, în spate-ne, deasupra capetelor noastre, se deschise una din ferestrele coridorului şi auzirăm glasul lui Rouletabille strigând disperat, cât îl ţinea gura:

— Trage, Bernier! Trage!

Noaptea, luminoasă în clipa de faţă, o adevărată noapte cu clar de lună, fu iarăşi şfâşiată de-o străfulgerare.

La sclipirea ei, îl zărirăm pe moş Bernier, în picioare, cu puşca la umăr, în pragul uşii donjonului,

Ţintise bine. „Umbra se prăbuşi la pământ.“ Dar, întrucât apucase s-ajungă până la capătul aripii din dreapta a castelului, căzu de cealaltă parte a colţului clădirii; adică am văzut-o destul de limpede cum cădea, însă se prăbuşi definitiv la pământ abia dincolo de zidul castelului, unde n-o mai puteam vedea. Bernier, Arthur Rance şi cu mine ajunserăm acolo abia după vreo douăzeci de secunde. „Umbra zăcea moartă la picioarele noastre.“

Larsan, deşteptat fără îndoială din somnul lui letargic datorită strigătelor şi împuşcăturilor, deschisese fereastra odăii şi striga la noi, aşa cum strigase şi Arthur Rance:

— Ce s-a întâmplat? Ce s-a întâmplat?

Iar noi, noi stăteam aplecaţi deasupra umbrei, deasupra misterioasei umbre moarte a asasinului. Îi strigai lui Rouletabille, care se trezise de-a binelea şi ajunsese la noi într-o clipită:

— A murit! A murit!…

— Cu atât mai bine, spuse el… Transportaţi-l în vestibulul castelului...

Dar se răzgândi;

— Nu! nu! Să-l depunem în odaia paznicului!…

Roulетăbitte bătu la uşa camerei paznicului… Dinăuntru nu răspunse nimeni… ceea ce, fireşte, pe mine nu mă miră de loc.

— Se vede că nu-i aici, spuse reporterul, altminteri ar fi ieşit până acum!… Atunci să ducem trupul în vestibul…

În răstimpul cât întârziasem lângă „umbra moartă“, noaptea se întunecase atât de mult, din cauza lunii ce fusese acoperită de-un nor uriaş, încât n-aveam altă posibilitate să „vedem“ umbra decât cu

mâinile, fără să-i putem distinge trăsăturile. Şi totuşi ochii noştri ardeau de curiozitate să vadă! Moş Jacques, care venise şi el între timp, ne ajută să transportăm cadavrul până în vestibulul castelului. Acolo îl aşezarăm pe prima treaptă a scării. Pe parcursul drumului simţeam cum mi se scurge pe mâini sângele cald al rănilor lui…

………………………………………………………………

Moş Jacques dădu o fugă până la bucătărie, de unde se întoarse cu un felinar. Se aplecă deasupra feţei „umbrei moarte“ şi-n clipa aceea îl recunoscurăm cu toţii pe paznic, cel căruia patronul hanului „Donjon“ îi zicea „omul verde“ şi pe care eu îl văzusem, acum o oră, ieşind cu un balot în spate din odaia lui Arthur Rance. Dar cele văzute de mine nu i le puteam spune decât numai lui Rouletabille, ceea ce şi făcui câteva secunde mai târziu.

Nu mi-aş putea îngădui să trec sub tăcere imensa stupefacţie – aş zice chiar dezamăgirea cumplită – de care dădură dovadă Joseph Rouletabille şi Frédéric Larsan, care venise şi el după noi, în vestibul. Pipăiau cadavrul… priveau înlemniţi la faţa mortului, la hainele verzi ale paznicului… şi repetau fără încetare amândoi:

— Imposibil!… e imposibil!

Rouletabille chiar strigă scos din fire:

— Îţi vine să turbezi, nu altceva!

Moş Jacques vădea o durere stupidă, prostească, însoţită de văicăreli ridicole. Susţinea că ne înşelasem şi că nu era cu putinţă ca paznicul să fie asasinul stăpânei lui. Am fost nevoiţi să-l îndemnăm să tacă. Chiar fiu-său de-ar fi fost omorât, nu l-ar fi jeluit mai avan, şi-mi explicai exagerarea acestor sentimente omeneşti prin spaima care-l cuprindea ca nu cumva să fie bănuit că-l bucura moartea asta dramatică; într-adevăr, toată lumea ştia că moş Jacques nu-l putea suferi pe paznic. Constatai ca numai moş Jacqucs arăta îmbrăcat cum se cuvine, spre deosebire de noi toţi, care eram îmbrăcaţi Ia repezeală, desculţi sau numai în ciorapi.

Însă Rouletabille nu lăsa în pace cadavrul; îngenuncheat pe dalele de piatră din vestibul, luminat de felinarul adus de moş Jacques, se apucase să dezbrace trupul pazni- cului îi dezgoli pieptul la piele. Era plin de

sânge.

Şi, deodată, smulgând felinarul din mâinile lui moş Jacques, îi îndreptă lumina cât mai aproape de rana larg deschisă. Atunci se ridică în picioare şi spuse cu un glas nemaipomenit, pe-un ton de-o sălbatică ironie:

— Omul dinaintea voastră, pe care voi credeţi că l-aţi ucis cu gloanţe de revolver şi cu alice, a murit de pe urma unei lovituri de cuţit, drept în inimă!

Din nou am crezut că Rouletabille înnebunise şi m-am aplecat şi eu, la rândul meu, deasupra cadavrului. Atunci mi-am putut da seama ca, într-adevăr, trupul paznicului n-avea nicio rană datorită vreunui proiectil, ci numai regiunea cordului îi fusese străpunsă de-o lamă tăioasă de cuţit.

XXIII

Pista dublă

Încă nu-mi venisem bine în fire din uluirea pricinuită de extraordinara descoperire, când tânărul meu prieten mă bătu pe umăr şi-mi spuse:

— Haide cu mine!

— Unde? îl întrebai eu.

— În camera mea.

— Ce să facem acolo?

— Să medităm.

În ce mă priveşte, îi mărturisii că mă simţeam într-o stare de totală neputinţă, nu numai să meditez, ci chiar să şi gândesc; şi, în această noapte tragică, după atâtea evenimente a căror grozăvie nu putea fi egalată decât de lipsa lor de sens, îmi venea foarte greu să înţeleg cum de putea să aibă Joseph Rouletabille pretenţia să „mediteze“, când existau cadavrul paznicului şi domnişoara Stangerson, care probabil se zbătea în braţele morţii. Totuşi, o făcu cu acel sânge rece pe care-l manifestă marii căpitani de oşti în toiul bătăliilor «Trase după noi uşa camerei, îmi arătă un fotoliu, se aşeză temeinic în faţa mea şi, după cum era şi firesc, îşi aprinse pipa. Priveam la el cum medita… şi adormii. Când mă trezii, era ziuă în cel mai bun înţeles al cuvântului. Ceasul arăta opt. Rouletabille nu mai era în odaie. Fotoliul lui, care se afla în faţa mea, era gol. Mă sculasem şi începusem să-mi dezmorţesc încheieturile, când se deschise uşa şi prietenul meu intră înăuntru. După fizionomia lui îmi dădui imediat seama că nu-şi pierduse vremea zadarnic în timpul cât eu dormisem,

— Domnişoara Stangerson? întrebai eu de îndată.

— Starea ei e foarte alarmantă, dar nu se poate spune că-i chiar disperată.

— Ai plecat de mult din odaie?

— De cum s-au ivit primele raze ale zorilor.

— Ai lucrat?

— Mult.

— Ce-ai descoperit?

— Nişte urme duble de paşi, foarte importante „şi care m-ar fi putut stingheri…“

— Şi acum nu te mai stingheresc?

— Nu.

— Te-au lămurit în vreo privinţă?

— Da.

— În privinţa „incredibilului cadavru“ al paznicului?

— Da; acum cadavrul e absolut „credibil“. Azi de dimineaţă, plimbându-mă în jurul castelului, am descoperit două feluri distincte de paşi, ale căror amprente paralele au fost întipărite în acelaşi timp astă-noapte. Spun: „în acelaşi timp“ şi, în realitate, nu se poate ca lucrurile să se fi petrecut astfel, deoarece, dacă s-ar fi întâmplat ca unul din rândurile de gaşi să se fi întipărit mai înainte să fi avut loc imprimarea celuilalt rând, el ar fi avut adeseori ocazia, mergând pe acelaşi drum, „să calce peste urmele celorlalţi paşi“, fapt care nu poate fi descoperit nicăieri. Urmele de paşi ale unuia nu calcă nicăieri peste urmele de paşi ale celuilalt rând. Nici gând de--aşa ceva, arătaţă ca nişte urme de paşi „care păreau să stea de vorbă între ele“. Spre mijlocul curţii de onoare, această pistă dublă se despărţea de toate celelalte, ieşind din curte şi îndreptându-se spre stejăriş. Când am ieşit din curtea de onoare, cu privirea aţintită la urmele de mai sus, am fost ajuns din urmă de Frédéric Larsan. Imediat se interesă în chip deosebit de ceea ce făceam şi, într-adevăr fie spus, pista dublă merita să te ocupi de ea. Pe pistă puteau fi reîntâlnite urmele duble de paşi găsite cu ocazia evenimentelor din „Camera Galbenă“: paşii grosolani şi paşii eleganţi; dar, în timp ce, atunci când se petreceau evenimentele din „Camera Galbenă“, paşii grosolani n-aveau alt rol decât să-i întâlnească, pe malul heleşteului, pe cei eleganţi, pentru ca apoi să dispară – de unde Larsan şi cu mine, trăsesem concluzia că cele două feluri de urme de paşi aparţineau aceluiaşi individ care doar îşi schimbase încălţămintea – de astă dată, paşii grosolani şi paşii eleganţi mergeau alăturaţi. O asemenea constatare se iscase parcă dinadins ca să-mi tulbure certitudinile

anterioare. Larsan păru să aibă aceleaşi gânduri ca şi mine; de aceea ne aplecarăm deasupra _ urmelor, amuşinând paşii ca nişte copoi la vânătoare. Mi-am scos din portofel tălpile de hârtie. Prima talpă, cea pe care-o decupasem după amprentele pantofilor lui moş Jacques identificate de Larsan, adică după amprentele paşilor grosolani, prima talpă, după cum îţi zic, se suprapunea de minune peste una din urmele pe care le aveam dinaintea ochilor, iar cea de-a doua talpă, care era copia fidelă a paşilor „eleganţi“, se suprapunea tot atât de bine peste amprenta corespunzătoare, dar cu o mică diferenţă la vârfuri. De fapt, noua urmă a paşilor eleganţi se deosebea de urmele de pe malul heleşteului numai prin lungimea încălţămintei. De aici nu puteam trage concluzia că urmele aparţineau aceleiaşi persoane, dar nici nu puteam afirma cu precizie că nu erau ale lui. Era foarte posibil ca necunoscutul să nu mai fi purtat aceeaşi încălţăminte. Urmărind în continuare pista dublă, Larsan şi cu mine ne-am lăsat călăuziţi de ea până am ieşit din stejăriş şi ne-am trezit iarăşi pe malurile heleşteului, care ne mai văzuseră cu prilejul primei noastre anchete. De astă dată însă, niciuna din urme nu se oprea aici, ci amândouă, luând-o pe potecuţă, se îndreptau către şoseaua mare ce duce la Epinay. Când am ajuns acolo, ne-am pomenit dinaintea unui pavaj din caldarâm, recent aşternut, care nu ne-a mai îngăduit să observăm nimic în plus; aşa că ne-am întors iarăşi la castel, fără să ne mai spunem o vorbă. Când am ajuns în curtea de onoare, ne-am despărţit; însă urmând aceeaşi cale pe care pornise mintea noastră, ne-am întâlnit din nou în faţa uşii de la odaia lui moş Jacques. L-am găsit pe bătrânul servitor la pat şi imediat am observat că hainele pe care şi le azvârlise pe-un scaun se găseau într-o stare jalnică, iar încălţămintea, nişte pantofi întru totul asemănători cu cei pe care-i cunoşteam atât de bine, arăta nespus de murdară. Era cu neputinţă ca moş Jacques să-şi fi putut nenoroci în halul ăsta încălţămintea şi să-şi fi udat hainele leoarcă atunci când ajutase la transportarea cadavrului paznicului, din capătul curţii până la vestibul, sau atunci când se dusese la bucătărie să caute felinarul, deoarece nici gând să fi plouat în acele clipe. În schimb, plouase mai înainte şi plouase şi după aceea. În ce priveşte figura bătrânului, n-arăta prea chipeşă la înfăţişare. Părea să oglindească o imensă sfârşeală, iar ochii, clipind într-una, ne priveau

înspăimântaţi din primul moment când intrasem. L-am luat la întrebări. Mai întâi ne-a răspuns că se culcase imediat după sosirea la castel a doctorului pe care majordomul fusese să-l cheme; dar atâta l-am încolţit cu întrebările şi până într-acolo i-am dovedit că minţea încât a sfârşit prin a ne mărturisi că, într-adevăr, ieşise din castel. Fireşte că i-am întrebat care a fost motivul; ne-a răspuns că-l duruse capul, că simţise nevoia să ia puţin aer, dar fără să meargă mai departe de stejăriş. Atunci i-am descris tot drumul pe care-l parcursese, atât de amănunţit de parcă l-am fi văzut. Bătrânul se ridică în capul oaselor şi începu să tremure din toate încheieturile.

— Nu erai singur! se răsti la ei Larsan.

Atunci moş Jacques spuse:

— Deci aţi văzut-o şi dumneavoastră?

— Pe cine? întrebai eu.

— Păi, fantoma neagră!“

După care moş Jacques ne povesti că, de vreo câteva nopţi încoace, zărea mereu o fantomă neagră. Fantoma se ivea în parc de îndată ce bătea miezul nopţii şi se furişa printre copaci cu o îndemânare de necrezut. Parcă trecea prin trunchiul arborilor. De două ori la rând, moş Jacques, care zărise fantoma de la fereastra lui, în bătaia lunii, se sculase şi pornise hotărât la vânarea straniei apariţii. Alaltăieri era cât pe-aci să pună mâna pe ea, dar fantoma se topise după colţul donjonuluî; în sfârşit, astă-noapte, ieşind într-adevăr din castel, muncit de gândurile crimei care se comisese iarăşi, văzuse fantoma neagră răsărind pe neaşteptate în mijlocul curţii de onoare. La început o urmărise cu deosebită prudenţă, apoi mai îndeaproape… şi astfel dăduse ocol stejărişului, heleşteului şi ajunsese la marginea şoselei ce duce Ia Epinav. „Acolo fantoma dispăruse ca prin farmec.“

— Ai vazut-o la faţa? întrebă Larsan.

— Nu! n-am văzut decât numai nişte văluri negre…

— Şi nu te-ai repezit la ea după cele ce s-au petrecut în coridor?

— N-am fost în stare! Eram înlemnit de groază… De- abia aveam putere să mă ţin după ea…

— Nu-i adevărat că te-ai ţinut după ea, moş Jacques, spusei eu şi vocea mea deveni ameninţătoare, ai mers împreună cu fantoma până la

şoseaua ce duce la Epinay, «braţ la braţ cu ea!»

— Nu! strigă el… începuse să plouă, de parcă turna cu găleata… M-am întors la castel!… Nu ştiu ce s-a întâmplat cu fantoma neagră…“

Dar îşi feri privirile din faţa mea. Am plecat şi l-am lăsat singur. Când am fost afară, l-am întrebat pe Larsan:

— Să fie oare complice?“

Aveam în glasul meu un ton ciudat, privindu-l bine în faţă pe Larsan, să-i surprind ascunzişul gândurilor. Larsan ridică braţele spre cer.

— De unde să ştii?… De unde să ştii într-un caz ca ăsta?… Acum douăzeci şi patru de ore puteam să jur că nu există complici!…

Şi mă lăsă singur, anunţându-mă că pleacă îndată de la castel pentru a se duce la Epinay.

Rouletabille îşi terminase povestirea. Îl întrebai:

— Ei şi? Ce concluzie tragi din toate astea?… în ce mă priveşte, eu nu văd ce!… Nu sunt în stare să-nţeleg!… Mă rog! Ce-ai aflat?

— *Totul!* exclamă el… *Totul!*

Niciodată nu l-am văzut cu o faţă atât de radioasă. Se ridicase în picioare şi-mi strângea din toate puterile mâna…

— Atunci explică-mi, îl rugai eu.

— Hai să ne interesăm ce mai face domnişoara Stangerson, îmi răspunse el grăbit.

XXIV

Rouletabille cunoaşte cele două jumătăţi ale asasinului

Domnişoara Stangerson fusese cât pe-aci să fie asasinată pentru a doua oară. Din nenorocire, de astă dată avu mai mult de suferit decât prima oară. Cele trei lovituri de cuţit cu care necunoscutul îi străpunsese pieptul, în această nouă şi tragică noapte, o răstigniră îndelung la hotarul dintre viaţă şi moarte, iar când, în cele din urmă, viaţa fu mai tare decât moartea şi se putu nădăjdui că nefericita femeie va scăpa iarăşi din ghearele sângeroasei sale sorţi, se observă că, deşi îşi recăpăta puterile pe zi ce trecea, nu-şi mai recăpăta în schimb minţile. Cea mai măruntă aluzie la oribila tragedie o împingea până în pragul delirului. Sunt convins că nu exagerăm prea mult atunci când afirmăm că arestarea domnului Robert Darzac, care avu loc la castelul Glandier a doua zi după ce se descoperise cadavrul paznicului, adânci şi mai mult prăpastia morală în care am văzut pravălindu-se această splendidă inteligenţă.

Domnul Robert Darzac sosi la castel către ora nouă jumătate. Îl văzui venind în fugă prin parc, cu părul şi hainele într-un hal fără de hal, murdar, plin de noroi, într-o stare jalnică. Faţa-i era de-o paloare mortală. Împreună cu Rouletabille, stăteam sprijiniţi în coate la una din ferestrele coridorului. Ne zări; scoase un răcnet deznădăjduit spre noi:

— Am venit prea târziu!…

Rouletabille îi strigă:

— Trăieşte!…

După un minut, domnul Darzac intră în camera domnişoarei Stangerson şi-i auzirăm, prin uşă, izbucnind în hohote de plâns.

………………………………………………………………

— Ce fatalitate! gemea lângă mine Rouletabille. Ce zei infernali vor fi veghind oare la nenorocirea acestei familii! Dacă n-aş fi fost adormit, aş fi salvat-o pe domnişoara Stangerson şi l-aş fi amuţit pentru totdeauna pe necunoscut… *iar paznicul n-ar mai fi murit!*

………………………………………………………………

— Domnul Darzac veni să ne caute. Îl năpădeau lacrimile. Rouletabille îi povesti tot ce se întâmplase: cum pregătise totul pentru salvarea amândurora, a domnişoarei Stangerson şi a lui; şi cum mai mult ca sigur ar fi reuşit să-i salveze, alungându-l pentru totdeauna, pe necunoscut, „după ce i-ar n văzut la faţă, dacă planul lui nu s-ar fi sfârşit atât de sângeros, din cauza narcoticului.

— Ah! dacă aţi fi avut într-adevăr încredere în mine, spuse tânărul în şoaptă, dacă i-aţi fi spus şi domnişoarei Stangerson să aibă încredere în mine!… Dar aici fiecare se fereşte de celălalt… fiica se fereşte de tată… logodnica se fereşte ue logodnic… în timp ce dumneata îmi cereai să fac tot ce-mi stă în putinţă să împiedic venirea asasinului, *domnişoara Stangerson se străduia din răsputeri să fie asasinata!* ŞI am sosit prea târziu… pe jumătate adormit… abia târându-mă în odaia unde doar la vederea nefericitei scăldate în sânge m-am trezit de-a binelea…

La rugămintea domnului Darzac, Rouletabille povesti scena. Rezemându-se de pereţi să nu cadă, în timp ce noi alergam după asasin în vestibul şi prin curtea de onoare, el se îndreptase spre camera victimei… Uşile anticamerei sunt deschise: intră înăuntru; domnişoara Stangerson zace neînsufleţită, pe jumătate prăvălită pe birou, cu ochii închişi: capotul e înroşit da sângele ce-i curge în valuri din piept. Lui Rouletabille i se pare, fiind încă sub influenţa narcoticului, că se află în plin coşmar. Ca un automat, se reîntoarce în coridor, deschide o fereastră, ne anunţă crima strigând, ne ordona să tragem şi se întoarce în odaie. Traversează imediat buduarul pustiu, intră în salonul a cărui uşă rămăsese întredeschisă, îl zgâlţâie pe domnul Stangerson pe canapeaua unde se culcase şi-l trezeşte, aşa cum îl trezisem şi eu pe Rouletabille, cu câteva momente mai înainte. Domnul Stangerson se deşteaptă cu

privirea buimacă, se lasă târât de Rouletabille până în cameră, îşi zăreşte fata şi sloboade un strigăt sfârşietor… Ah! s-a trezit! s-a trezit! … Acum, unindu-şi amândoi puterile şovăitoare, duc trupul victimei pe pat…

Apoi, Rouletabille vrea să vină la noi, să afle… „să afle“… însă înainte de-a pleca din cameră, se opreşte lângă birou… Pe jos se află un pachet… uriaş… un balot… Ce-i cu pachetul ăsta aici, lângă birou?… Acoperământul de pânză cu care a fost împachetat e desfăcut… Rouletabille se pleacă deasupra… Hârtii… hârtii… fotografii… Citeşte: „Un nou electroscop condensator diferenţial… Proprietăţile fundamentale ale substanţei intermediare între materia ponderabilă şi, eterul imponderabil.“ într-adevăr, într-adevăr, ce mister şi ce formidabilă ironie a soartei hotărăsc să i se restituie profesorului Stangerson, în ceasul în care copila îi este asasinată, toate hârţoagele astea inutile, „pe care o să le-arunce pe foc!… pe foc!… pe foc!… chiar mâine'*.

……………………………………………………………

În dimineaţa următoare acestei nopţi de pomină îl văzurăm făcându-şi reapariţia pe domnul de Marquet, pe grefier şi pe jandarmi. Am fost cu toţii interogaţi, cu excepţia domnişoarei Stangerson, fireşte, care era într-o stare învecinată cu coma. După ce ne-am pus de acord, Rouletabille şi cu mine, n-am spus decât atât cât am crezut de cuviinţă că trebuie să spunem. M-am ferit să vorbesc despre staţionarea mea în cămăruţa neagră sau despre povestea cu narcoticul. Pe scurt, am trecut sub tăcere orice ar fi putut da de bănuit că ne aşteptam să se întâmple ceva şi, de asemenea, orice ar fi îngăduit să se creadă că domnişoara Stangerson „îl aştepta pe asasin“. Poate că nefericita avea să plătească cu viaţa taina cu care-l înconjura pe asasin… Nu era în căderea noastră să facem ca o astfel de jertfă să devină inutilă… Arthur Rance povesti la toată lumea, foarte firesc

— Atât de firesc încât rămăsei uluit – că ultima dată îl văzuse pe paznic pe la unsprezece noaptea. Paznicul venise în camera lui, spunea el, să-i ia valiza pe care trebuia s-o ducă la gara Saint-Michel a doua zi

de dimineaţă, la prima oră, „şi stătuseră îndelung la palavre despre vânătoare şi despre braconaj!” Arthur William Rance, într-adevăr, trebuia sa plece dimineaţa de la Glandier pe jos, după cum îi era obiceiul, la Sainţ-Michel; aşa că intenţionase să profite de-o plimbare matinală a paznicului în micul târg pentru a se descotorosi de bagaj. Acesta era balotul pe care-l purta „omul verde" când îl văzusem ieşind din odaia lui Arthur Rance.

Cel puţin aşa fusei ispitit să cred, întrucât domnul Stangerson îi confirmă spusele: tot el mai adăugă că ieri seara n-avusese plăcerea să ia masa împreună cu prietenul lui, Arthur Rance, deoarece acesta-şi luase definitiv rămas bun de la el şi de la fiica lui, pe la orele cinci. Domnul Arthur Rance rugase să i se servească doar un ceai la el în cameră, deoarece se simţea puţin indispus.

Bemier, portarul, la indicaţiile lui Rouletabille, relată că fusese convocat chiar de către paznic să pornească împreună în noaptea respectivă la vânătoare de braconieri (paznicul nu-l mai putea contrazice), că îşi dăduseră amândoi întâlnire în apropierea sţejărişului şi, văzând că paznicul nu mai venea, el, Bernier, pornise în întâmpinarea lui… când ajunsese în dreptul donjonului, intrând prin uşa curţii de onoare, zărise un individ fugind din toate puterile în partea opusă, către capătul aripii din dreapta a castelului; în aceeaşi clipă se auziseră focuri de revolver pe urmele fugarului; Rouletabille se ivise la fereastra coridorului; îl zărise, pe el, pe Bernier, îl recunoscuse, îl văzuse cu puşca şi-i poruncise să tragă. Bernier slobozise împuşcătura din arma pe care-o avea gata de tragere… şi fusese convins că-l nimerise pe fugar! chiar crezuse că-l omorâse, şi-această credinţă durase până în clipa când Rouletabille, dezgolind trupul prăbuşit în urma împuşcăturii, îi adusese la cunoştinţă că individul „fusese ucis cu lovituri de cuţit“; că, de altminteri, nu ştia ce să mai creadă dintr-o asemenea fantasmagorie. De vreme ce cadavrul găsit nu era al fugarului în care trăseserăm cu toţii, însemna că fugarul trebuia să fie ascuns pe undeva. Or, în curticica în care stăteam cu toţii, strânşi în jurul cadavrului, „nu mai era loc pentru un alt trup mort sau viu” fără ca noi să-l fi putut vedea!

Acestea au fost vorbele lui moş Bernier. Dar judecătorul de instrucţie

îi răspunse că în timpul când eram în curticică trebuie să fi fost întuneric bezna, de vreme ce nu putusem desluşi figura paznicului şi fusese nevoie să-l transportam în vestibul ca să-l putem recunoaşte… La care moş Bernier îi întoarse vorba, spunând că atât de neîncăpătoare era cărticica încât, dacă nu avusesem cum să vedem un „alt trup mort sau viu”, ar fi trebuit, cel puţin, să dăm peste el călcându-l în picioare. La urma urmei, în curtea aceea mică eram cinci inşi, fără să mai punem la socoteală cadavrul. Era într-adevăr ceva ciudat să ne fi putut scăpa din vedere vreun alt trup… Singura uşă care dădea în curticică era uşa de la odaia paznicului, iar ea era încuiată. Se găsise cheia în buzunarul paznicului…

Totuşi, judecătorul de instrucţie nu acordă cine ştie ce atenţie raţionamentului lui Bernier, întrucât, deşi la prima vedere părea logic, lăsa să se înţeleagă că fusese împuşcat, cu arme de foc, un om care până la urmă murise din cauza unor lovituri de cuţit. Şi fu limpede ca ziua, pentru toată lumea, că magistratul era convins că „fugarul” ne scăpase din mână şi că dăduse peste un cadavru care n-avea nimic, nici în clin nici în mânecă, cu „cazul nostru”. După părerea lui, cadavrul paznicului era alt caz. Voi să-şi susţină această părere fără să mai zăbovească, şi probabil că „noul caz“ corespundea într-atât părerilor pe care şi le făcuse de vreo câteva zile încoace despre năravurile paznicului, despre legăturile lui sentimentale, despre recenta intrigă amoroasă pe care-o întreţinea cu nevasta proprietarului hanului „Donjon“ şi, de asemenea, îi confirma într-atâta rapoartele ce i se prezentaseră în privinţa ameninţărilor cu moartea, strigate-n gura mare de moş Mathieu la adresa paznicului, încât pe la unu după-amiază moş Mathieu fu arestat şi condus sub escortă întărită la Corbeil, cu toate gemetele lui de reumatic şi în ciuda protestelor neveste-sii. Totuşi nu se descoperise nimic compromiţător la el; dar vorbele spuse, chiar în ajun, unor căruţaşi, care le repetaseră, îl compromiseseră şi mai mult decât dacă s-ar fi găsit în salteaua lui de paie cuţitul cu care-i omorâse pe „omul verde”.

Stăteam acolo cu toţii, ameţiţi de atâtea evenimente, pe cât de teribile pe atât de inexplicabile, când… ca să pună capac la toate, îl văzurăm pe Frédéric Larsan revenind la castel împreună cu un funcţionar de la căile

ferate, după ce acum câtva timp plecase de aici în urma unei întrevederi pe care o avusese cu judecătorul de instrucţie.

Eram atunci în vestibul cu Arthur Rance, discutând despre vinovăţia sau nevinovăţia lui moş Mathieu (de fapt, discutam numai eu şi Arthur Rance, deoarece Rouletabille părea plecat spre cine ştie ce visări îndepărtate şi nu acorda nicio atenţie celor discutate de noi). Judecătorul de instrucţie şi grefierul erau în salonaşul verde, acolo unde ne introdusese Robert Darzac când venisem pentru întâia oară la Glandier. Moş Jacques, care fusese chemat de judecător, tocmai intra în salonaş; domnul Robert Darzac era sus, în camera domnişoarei Stangerson, cu domnul Stangerson şi cu doctorii. Frédéric Larsan intră în vestibul cu funcţionarul de la căile ferate. Rouletabille şi cu mine îl recunoscurăm imediat pe funcţionar după bărbuţa lui bălaie: „Ia te uită! funcţionarul de la Epinay-sur-Orge!“ exclamai eu şi privii la Frédéric Latsan, care răspunse zâmbitor: „Da, da, aveţi dreptate, e funcţionarul de la Epinay-sur-Orge“. După care Fred cecu jandarmului care stătea de pază la uşa salonului să fie primit de judecătorul de instrucţie. Moş Jacques ieşi îndată din cameră, iar Frédéric Larsan şi funcţionarul fură poftiţi înăuntru. Se scurseră câteva minute, poate vreo zece. Rouletabille arăta foarte nerăbdător. Uşa salonului se deschise din nou; jandarmul, chemat de judecătorul de instrucţie, intră în salon, ieşi iarăşi, urcă treptele scării şi le coborî din nou. Deschise atunci uşa salonului şi, fără s-o mai închidă, îi spuse judecătorului de instrucţie:

— Domnule judecător, domnul Robert Darzac nu vrea să vină jos!

— Cum nu vrea?… exclamă domnul de Marquet.

— Nu! spune că n-o poate părăsi pe domnişoara Stangerson în starea în care se află…

— Bine, spuse domnul de Marquet; dacă nu vine el la noi, o să ne ducem noi la el…

Domnul de Marquet împreună cu jandarmul urcară pe scară la etaj; judecătorul de instrucţie făcu semn lui Frédéric Larsan şi funcţionarului de la căile ferate să-i urmeze. Însoţindu-l pe Rouletabille, noi încheiam coloana de marş.

În această formaţie am ajuns în coridor, în faţa uşii de la anticamera domnişoarei Stangerson. Domnul de Marquet bătu la uşă. Veni o

cameristă. Era Sylvie, o slujnicuţă măruntă de Statură, al cărei păr de-un blond searbăd se răsfira dezordonat peste faţa ei înlemnită de spaimă.

— Domnul Stangerson e aici? întrebă judecătorul de instrucţie.

— Da, domnule.

— Spune-i că vreau să-i vorbesc.

Sylvie se duse să-l cheme pe domnul Stangerson.

Savantul veni la noi: plângea; îţi făcea milă să-l priveşti.

— Ce mai vreţi de la mine? îl întrebă el pe judecător. N-aţi putea oare, domnule, să mă lăsaţi puţin în pace în asemenea clipe?

— Domnule, spuse judecătorul, e absolut necesar să stau imediat de vorbă cu domnul Robert Darzac. Nu l-aţi putea determina să părăsească odaia domnişoarei Stangerson? În caz contrar, mă voi vedea silit să intru cu forţa înăuntru, cu întreg aparatul justiţiei.

Profesorul nu răspunse; privi la judecător, la jandarm şi la toţi cei ce-l însoţeau, aşa cum îşi priveşte un condamnat călăii, şi intră în cameră.

Imediat veni domnul Robert Darzac. Era nespus de palid şi foarte abătut; însă când nenorocitul de el îl văzu în spatele lui Frédéric Larsan pe funcţionarul de la căile ferate, faţa i se răvăşi şi mai mult; privirea i se arătă speriată de moarte şi nu-şi putu reţine un geamăt înăbuşit.

Remarcasem cu toţii tragica schimbare la faţă a îndureratei fizionomii. Nu ne puturăm reţine o exclamaţie de milă. Presimţeam că în această clipă avea să se petreacă ceva definitiv, care va hotărî pieirea domnului Robert Darzac. Numai Frédéric Larsan arăta radios şi se gudura ca un câine de vânătoare care până la urmă izbutise să-şi înşface prada.

Domnul de Marquet spuse, arătându-i domnului Darzac pe tânărul funciţonar cu bărbuţa bălaie:

— Îl recunoaşteţi pe acest domn?

— Îl recunosc, spuse Robert Darzac cu o voce pe care zadarnic se străduia s-o facă să nu tremure. E funcţionarul de la Orléans, din gara Epinay-sur-Orge.

— Tânărul afirmă, continuă domnul de Marquet, că v-a zărit coborând din tren la Epinay…

— Astă-noapte, termină fraza domnul Darzac, la zece şi jumătate… e adevărat!…

Se făcu tăcere…

— Domnule Darzac, reluă judecătorul de instrucţie, pe un ton pătruns de-o cumplită emoţie… Domnule Darzac, ce făceaţi astă-noapte la Epinay-sur-Orge, la numai câţiva kilometri de locul unde domnişoara Stangerson avea să fie asasinată?…

Domnul Darzac tăcu mâlc. Îşi ţinea capul sus, însă îşi închisese ochii, fie pentru că voia să-şi ascundă durerea, fie pentru că se temea ca nu cumva să i se citească în priviri cine ştie ce fărâmă din taina lui.

— Domnule Darzac, insistă domnul de Marquet… puteţi să spuneţi ce-aţi făcut astă-noapte?

Domnul Darzac îşi redeschise ochii. Părea că-şi recăpătase toată stăpânirea de sine.

— Nu, domnule!…

— Vă rog să mai reflectaţi, domnule, altminteri voi fi nevoit să va reţin la dispoziţia mea, dacă stăruiţi în ciudatul dumneavoastră refuz.

— Refuz…

— Domnule Darzac! În numele legii, vă declar arestat!…

Nici n-apucase judecătorul să pronunţe aceste cuvinte, că-l văzui pe Rouletabille făcând o mişcare bruscă în direcţia domnului Darzac. Cu siguranţă că voia să vorbească, însă acesta, cu un gest, îi impuse tăcerea… De altfel, jandarmul pornise să se apropie de arestatul lui… în această clipă răsună o chemare deznădăjduită:

— Robert!… Robert!…

Recunoscurăm glasul domnişoarei Stangerson şi, la auzul strigătului îndurerat, niciunul din noi nu-şi putu reţine înfiorarea. De astă dată, chiar şi Larsan se făcu alb ca varul. Iar domnul Darzac, răspunzând chemării, se şi năpustise în odaie…

Judecătorul, jandarmul, Larsan s-au luat cu toţii după el: Rouletabille şi cu mine am rămas în pragul uşii. A fost o scenă zguduitoare: domnişoara Stangerson, cu faţa învăluită de paloarea morţii, se ridicase din patul ei în capul oaselor, în pofida celor doi medici şi a tatălui său… îşi întinsese braţele tremurânde către Robert Darzac, pe care Larsan şi jandarmul puseseră mâna… Ochii i se deschiseseră mari… vedea… îşi dădea seama… buzele ei păreau că şoptesc un cuvânt… un cuvânt care se stinse mai înainte de-a fi fost rostit de buzele ei palide… un cuvânt

pe care nimeni nu-l auzi… şi se prăvăli pe spate, pierzându-şi cunoştinţa… Darzac a fost scos de urgenţă din odaie… în aşteptarea unei trăsuri pe care Larsan se dusese s-o caute, ne-am oprit în vestibul. Eram cu toţii tulburaţi la culme. Domnul de Marquet avea lacrimi în ochi. Rouletabille profită de acest moment de înduioşare generală ca să-i spună domnului Darzac:

— Dumneavoastră nu vreţi să vă apăraţi?

— Nu, răspunse arestatul.

— Am să vă iau eu apărarea, domnule…

— N-ai să poţi, afirmă nefericitul, cu un biet zâmbet… Ce n-am izbutit noi amândoi, domnişoara Stangerson şi cu mine, n-ai să reuşeşti dumneata!

— Ba da, am să reuşesc.

Şi glasul lui Rouletabille suna ciudat de liniştit şi încrezător. Spuse mai departe:

— Am să reuşesc, domnule Robert Darzac, pentru *că ştiu mai mult decât dumneata!*

— Haida de! murmură Darzac, aproape mânios.

— Oh, fiţi liniştit, n-am să ştiu decât atât cât va fi util *pentru a vă salva!…*

— *Nu trebuie ştiut nimic, tinere…* dacă vrei sa te bucuri de recunoştinţa mea.

Rouletabille dădu din cap. Se apropie şi mai mult de Darzac:

— Ascultaţi ce-am vă spun, zise el pe şoptite… şi cele spuse să vă inspire încredere! Dumneavoastră, dumneavoastră cunoaşteţi numai numele asasinului; domnişoara Staneerson, *ea cunoaşte numai jumatate din asasin, însă eu, eu cunosc amândouă jumătăţile lui; cunosc asasinul pe de-a întregul!…*

Robert Darzac deschise nişte ochi care lăsau să se-nţeleagă că nu pricepea o boabă din cele spuse de Rouletabille. În răstimp sosise şi trăsura mânată de Frédéric Larsan. Darzac fu urcat în trăsură împreună cu jandarmul. Larsan ramase pe capră. Îl luau pe arestat cu ei, la Corbeil.

XXV

Rouletabille
pleacă în călătorie

Rouletabille şi cu mine plecarăm împreună de la Glandier chiar în aceeaşi seară. Eram foarte bucuroşi din această pricină: castelul Glandier n-avea ce să ne mai spună; nimic care să merite prelungirea rămânem noastre. Îi spusei că renunţasem la dezlegarea atâtor mistere, iar Rouletabille, bătându-mă prietenos pe umăr, îmi destăinui că nu mai era nimic de aflat la Glandier, deoarece castelul îi dezvăluise tot ce se putea afla. Sosirăm la Paris pe la ora opt. Cinarăm la repezeală, şi apoi, obosiţi, ne despărţirăm, dându-ne întâlnire la mine a doua zi de dimineaţă.

La ora stabilită, Rouletabille intra la mine în cameră. Era îmbrăcat într-un costum în carouri, din stofă englezească, purta un ulster pe braţ, o şapcă pe cap şi o valiză în mână. Îmi aduse la cunoştinţă că pleca la drum.

— Cât timp ai să lipseşti? îl întrebai eu.

— O lună sau două, spuse el, depinde…

Nu îndrăznii să-l mai întreb…

— Ştii, îmi spuse el, ce cuvânt rostea ieri domnişoara Sţangerson, mai înainte de a-şi pierde cunoştinţa… privindu-l pe domnul Robert Darzac?…

— Nu, nimeni nu l-a putut auzi…

Ba da! replică Rouletabille, eu! îi spunea: „Vorbeşte!”

— Şi domnul Darzac o să vorbească?

— Niciodată!

Aş fi dorit să mai prelungesc convorbirea noastră, dar îmi strânse bărbăteşte mâna şi-mi ură sănătate, aşa că n-am mai reuşit decât să-l întreb:

— Nu ţi-e teamă că în timpul absenţei tale se vor comite noi atentate?…

— Nu mai mă tem de nimic în această privinţă, zise el din clipa în care domnul Darzac se află în închisoare.

După ce spuse aceste cuvinte ciudate, plecă. N-aveam să-l mai revăd decât la tribunal, în timpul procesului Darzac, când avea să se prezinte la bară, „să explice ceea ce nu se poate explica”.

XXVI

În care Joseph Rouletabille e aşteptat cu nerăbdare

La 15 ianuarie următor, adică la două luni şi jumătata după tragicele evenimente pe care vi le-am relatat, *L'Epoque* publica, pe prima coloană din pagina întâi a ziarului, următorul articol senzaţional:

„Curtea cu juri din Seine-et-Oise este convocată să judece astăzi unul din cele mai misterioase procese din analele judiciare. Niciodată un proces n-a prezentat atâtea enigme obscure, incomprehensibile, inexplicabile. Şi totuşi acuzarea n-a ezitat să aducă în faţa Curţii cu juri un om respectat, stimat, iubit de toţi cei care-l cunosc, un tânăr savant, speranţă a ştiinţei franceze, a cărui întreagă viaţă n-a fost decât muncă şi cinste. Când Parisul a aflat de arestarea domnului Robert Darzac, un strigăt de protest unanim a răsunat de pretutindeni. Toată Sorbona, simţindu-se dezonorată de gestul nemaiauzit al judecătorului de instrucţie, şi-a proclamat încrederea în nevinovăţia logodnicului domnişoarei Sţangerson. Chiar domnul Stangerson susţine sus şi tare că justiţia a pornit-o pe-o cale greşită şi nu mai prezintă nici o îndoiala pentru nimeni faptul că, dacă victima ar putea vorbi, ar veni să solicite celor doisprezece juraţi din Seine-et-Oise pe omul pe care şi-i dorea ca soţ şi pe care acuzarea vrea să-l trimită, la eşafod. Trebuie să sperăm că într-o bună zi domnişoara Stangerson îşi va recăpăta raţiunea, care deocamdata i s-a rătăcit în înspăimântătorul mister de la Glandier. Vreţi să-şi piardă din nou minţile când va afla că omul pe care-l iubeşte a murit de mâna călăului? Aceasta întrebare se adresează juraţilor cu care chiar astăzi ne propunem să stăm de vorbă.

Într-adevăr, suntem decişi să nu-i lasam pe cei doisprezece oameni cumsecade să comită o îngrozitoare eroare judiciară. Bineînţeles, coincidenţe teribile, urme acuzatoare, o tăcere inexplicabilă din partea acuzatului, o enigmatică utilizare a timpului, absenţa oricărui alibi,

numai ele au putut determina convingerea procuraturii, care, «după ce a cautat zadarnic adevărul în altă parte», s-a hotărât să-l găsească aici. În aparenţa, punctele de acuzare sunt atât de copleşitoare pentru domnul Robert Darzac încât e necesar să găsim o justificare chiar unui poliţist atât de priceput, atât de inteligent şi, în general, atât de norocos cum e domnul Frédéric Larsan, pentru faptul ca s-a lasat orbit de ele. Până acum totul îl acuză pe domnul Robert Darzac în faţa instrucţiei; astăzi îl vom apăra noi în faţa juraţilor; şi vom aduce la bară asemenea clarificări încât misterul deja Glandier să fie în întregime limpede ca ziua. «Deoarece suntem în posesia adevărului.»

Dacă n-am spus nimic până acum, aceasta se datorează, fără îndoiala, faptului ca o cereau chiar interesele cauzei pe care voim s-o apărăm. Cititorii noştri n-au uitat senzaţionalele anchete anonime pe care le-am publicat despre «Piciorul stâng din strada Oberkampf», despre faimosul furt de la «Creditul universal» şi despre afacerea «Lingourilor de aur de la Monetărie». Ele ne-au îngăduit să prevedem adevărul chiar mai mainte ca admirabila ingeniozitate a unui Frédéric Larsan să-l dezvăluiasca în întregime. Anchetele erau conduse de cel mai tânăr redactor al nostru, un adolescent de optsprezece ani, Joseph Rouletabille, care mâine va fi celebru. Când a izbucnit afacerea de la Glandier, tânărul nostru reporter s-a deplasat la faţa locului, a forţat toate uşile şi s-a instalat în castelul de unde fuseseră îndepărtaţi toţi reprezentanţii presei. A căutat să descopere adevărul, alături de Frédéric Larsan; şi-a dat îngrozit seama de eroarea în care se rătăcea întreg geniul celebrului poliţist; zadarnic a încercat să-l convingă să părăsească falsa pistă pe care se angajase: marele Fred n-a acceptat cu nici un preţ să consimtă a primi lecţii de la tânărul ziarist. Am văzut unde l-a dus pe domnul Robert Darzac această atitudine a poliţistului.

Trebuie ca Franţa să afle, lumea întreagă trebuie să afle ca, în chiar seara arestării domnului Robert Darzac, tânărul Joseph Rouletabille pătrundea în biroul directorului nostru şi-i spunea: «Plec la drum. N-aş putea să vă spun cât timp am să lipsesc; poate o lună, două, trei… poate n-am să mai revin niciodată… Vă las o scrisoare. Iat-o!… Dacă nu mă întorc până în ziua în care domnul Darzac va compare în faţa Curţii cu juri, să deschideţi scrisoarea în plină şedinţă, după ascultarea martorilor.

În această privinţă înţelegeţi-vă cu avocatul domnului Robert Darzac. Domnul Robert Darzac e nevinovat. În scrisoare se află numele asasinului. Nu afirm că se află şi dovezile, căci dovezile abia acum am să le caut, ci explicarea de necombătut a culpabilităţii lui.» Şi redactorul nostru a plecat. Timp îndelungat n-am avut nicio veste de la el, însă un necunoscut s-a prezentat la directorul nostru, acum opt zile, ca să-i comunice: «Acţionaţi conform instrucţiunilor lui Joseph Rouletabille, în caz de necesitate; în scrisoare se află adevărul». Necunoscutul n-a vrut să-şi dea numele.

Astăzi, 15 ianuarie, ne aflăm în marea zi a procesului din faţa Curţii cu juri; Joseph Rouletabille nu s-a întors; poate că nu-l vom mai revedea niciodată. Presa îşi are şi ea eroii ei, victime ale datoriei: datoria profesiei este prima din toate îndatoririle. Poate că la această oră a căzut la datorie! Vom şti să-l răzbunăm. Astăzi după-amiază directorul nostru va fi la tribunalul din Versailles cu scrisoarea: Scrisoarea în care se află numele asasinului!“

În fruntea articolului fusese paginat portretul lui Rouletabille.

*

Cu siguranţă că parizienii care s-au dus în acea zi la Versailles pentru procesul aşa-zis al „Misterului Camerei Galbene“ n-au uitat îmbulzeala de necrezut a mulţimii _ care se îmbrâncea în gara Saint-Lazare. În trenuri nu se mai găseau locuri şi a fost nevoie să se improvizeze garnituri suplimentare. Articolul din *L’Epoque* scosese toată lumea din minţi „întărâtase curiozitatea tuturor, aţâţase până la paroxism patima discuţiilor. În discuţiile dintre partizanii lui Joseph Rouletabille şi susţinătorii fanatici ai lui Frédéric Larsan s-a ajuns până la pumni, căci, lucru foarte ciudat, febra care-i cuprinsese pe aceşti oameni se datora în mai mica măsură faptului că un nevinovat putea fi condamnat la moarte decât interesului pe care-l acordau propriei lor explicaţii la „misterul Camerei Galbene“. Fiecare îşi avea părerile lui şi le considera valabile. Toţi cei care explicau crima în acelaşi fel ca Frédéric Larsan nu admiteau cu niciun preţ să fie pusă la îndoială perspicacitatea acestui

poliţist atât de popular; şi toţi ceilalţi, care aveau altă părere decât a lui Frédéric Larsan, fireşte că aveau pretenţia să fie valabilă numai părerea lui Joseph Rouletabille, pe care încă n-o cunoşteau. Cu numărul din *L'Epoque* în mână, „Larsan-ii“ şi „Rouletabille-ii“ se luară la harţă, se dondăniră până pe scările tribunalului din Versailles, până şi în sala de judecată. Se organizase un serviciu de ordine special. Mulţimea fără număr, care nu avu posibilitatea să pătrundă în tribunal, însetată de ştiri, luând de bune zvonurile cele mai fantastice, stătu până seara târziu în preajma clădirii monumentale, păzite cu destulă greutate de armată şi de poliţie. La un moment dat, circulă zvonul că însuşi domnul Stangerson fusese arestat în plină şedinţă, deoarece singur recunoscuse că era asasinul fiicei lui… Era o adevărată nebunie. Aţâţarea ajunsese la culme. Şi toată lumea continua să-l aştepte pe Rouletabille. Se găsiră şi oameni care aveau pretenţia că-l cunosc şi că l-au recunoscut; şi în momentul în care un tânăr înarmat cu un permis de intrare străbătu spaţiul liber care separa mulţimea de clădirea tribunalului se produse o adevărată învălmăşeală. Oamenii se striveau între ei. Se striga: „Rouletabille! Iată-l pe Rouletabille!“ Martori, semănând mai mult sau mai puţin nebulos cu portretul publicat în *L'Epoque*, fură şi ei primiţi cu urale. Sosirea directorului lui *L'Epoque* fu iarăşi un semnal pentru dezlănţuirea unor manifestaţii. Unii aplaudară, alţii porniră să fluiere. În mulţime se afla şi o droaie de femei.

*

În sala de şedinţe a tribunalului procesul se desfăşura sub preşedinţia domnului de Rocoux, un magistrat plin de toate prejudecăţile oamenilor în robă, însă cu desăvârşire cinstit. Se făcuse apelul martorilor. Eram şi eu, fireşte, printre ei, la fel cu toţi cei care, mai mult sau mai puţin îndeaproape, veniseră în contact cu misterele de la Glandier: domnul Stangerson, îmbătrânit cu zece ani, arăta de nerecunoscut, Larsan, domnul Arthur W. Rance, cu faţa lui tot atât de congestionată, moş Jacques, moş Mathieu cu cătuşele la mâini între doi jandarmi, doamna Mathieu, plânsă toată, familia Bernier, cele două îngrijitoare, majordomul, toţi servitorii de la castel, funcţionarul de la oficiul poştal

40, funcţionarul de la căile ferate din Epinay, câţiva prieteni de-ai domnului şi domnişoarei Stangerson şi toţi martorii care depuneau în favoarea domnului Robert Darzac. Am avut norocul să fiu ascultat printre primii maitori, aşa că mi s-a îngăduit să asist la aproape întreaga desfăşurare a procesului.

Nu mai e nevoie să spun că lumea era literalmente strivită în sala de şedinţe. Avocaţii ajunseseră să stea până şi pe treptele „Curţii"; şi, în spatele magistraţilor în robe roşii, se aflau reprezentanţii tuturor procuraturilor din împrejurimi. Domnul Robert Darzac îşi făcu apariţia pe banca acuzaţilor, între jandarmi, atât de liniştit, puternic şi chipeş încât fu întâmpină! mai mult de-un murmur de admiraţie decât de compasiune. Salută îndată, înclinându-se spre avocatul lui, maestrul Henri-Robert, care, asistat de primul lui secretar, maestrul André Hesse, pe atunci debutant în barou, pornise să răsfoiască dosarul.

Multă lume se aştepta ca domnul Stangerson să meargă să dea mâna cu acuzatul; dar începu apelul martorilor, după care aceştia părăsiră cu toţii sala, fără ca senzaţionala demonstraţie să mai aibă loc. În timp ce juraţii îşi ocupau locurile, se observă că păreau foarte interesaţi de un rapid schimb de cuvinte ce avea loc între maestrul Henri-Robert şi directorul lui *L'Epoque*. După aceea, directorul se duse să-şi ocupe locul în primele rânduri rezervate publicului. Au fost unii care arătau nedumeriţi că nu i-a urmat pe martori în sala ce le fusese atribuită.

Citirea actului de acuzare se desfăşura, aproape ca întotdeauna, fără niciun incident. N-am sa relatez aici îndelungatul interogatoriu la care fu supus domnul Darzac. Răspunse în felul cel mai firesc şi totodată cel mai misterios. „Tot ce-i stătu în putinţă să dezvăluie" păru natural, tot ce trecu sub tăcere păru să se ridice într-un chip groaznic împotriva-i, chiar pentru cei care îl „simţeau" nevinovat. Tăcerea lui, în privinţa punctelor pe care le cunoaştem, se ridică împotriva sa şi era vădit că această tăcere avea să-i doboare în chip inevitabil. Rezistă în faţa reproşurilor adresate de preşedintele tribunalului şi de procuror. I se spuse că tăcerea, într-o asemenea împrejurare, echivala cu moartea.

— Foarte bine, spuse el, am s-o primesc; dar sunt nevinovat!

Cu abilitatea-i miraculoasă, care-l făcuse celebru, şi profitând de incident, maestrul Henri-Robert încercă să reliefeze măreţia de caracter

a clientului sau prin faptul însuşi al tăceiii lui, făcând aluzie la îndatoririle morale pe care numai sufletele eroice sunt în stare să şi le impună. Eminentul avocat nu reuşi să-i convingă în întregime decât pe cunoscuţii domnului Darzac, ceilalţi însă ramaseră şovăitori. Avu loc o pauză de audienţă după care începu ascultarea martorilor. Iar Rouletabille întârzia, mai departe, să-şi facă apariţia. De fiecare dată ce se deschidea o uşă, toate privirile se îndreptau spre ea, apoi se mutau spre directorul lui *L'Epoque*, care stătea nemişcat, la locul lui. În sfârşit, fu observat căutându-se în buzunar şi „scoţând din el o scrisoare". Gestul dădu naştere unui val de rumoare.

Nu-mi stă de loc în intenţie să evoc aici toate peripeţiile procesului. Am reamintit de prea multe ori toate etapele enigmei pentru a le mai impune cititorilor o nouă repetare a evenimentelor, învăluite de respectivul lor mister. Vreau să ajung cât mai repede la momentul cu adevărat dramatic al acestei zile de pomină. El se petrecu în timpul când maestrul Henri-Robert punea câteva întrebări lui moş Mathieu, care, la bara martorilor, între cei doi jandarmi, se apăra de acuzaţia ca l-ar fi asasinat pe „omul verde". Fu convocată nevastă-sa şi confruntată cu el. Izbucnind în hohote de plâns, mărturisi ca fusese „prietena paznicului", că bărbatu-său avusese câteva bănuieli în această privinţă; dar afirmă din nou că el n-avea nici un amestec în asasinarea prietenului ei. Atunci maestrul Henri-Robert ceru Gurţii să binevoiască a-l asculta îndată, la acest punct, pe Frédéric Larsan.

Într-o scurtă convorbire pe care am avut-o cu Frédéric Larsan, în timpul suspendării şedinţei, declara avocatul, el mi-a dat de înţeles că moartea paznicului s-ar putea explica şi-n altfel decât prin participarea lui moş Mathieu. Ar fi interesant să ascultăm ipoteza lui Frédéric Larsan.

Fiederic Larsan fu introdus în sală. El motivă foarte limpede:

— Nu văd de loc necesitatea, spuse el, să-l amestecăm pe moş Mathieu în toate astea. I-am spus acest lucru şi domnului de Marquet, însă ameninţările ucigaşe ale acestui om au trezit, bineînţeles, bănuiala în gândul domnului judecător de instrucţie. După părerea mea, asasinarea domnişoarei Stangerson şi asasinarea paznicului „sunt părţi componente ale aceluiaşi caz. S-a tras asupra asasinului domnişoarei

Stangerson în timpul fugii lui prin curtea de onoare; s-a crezut c-a fost nimerit, s-a crezut c-a fost ucis; în realitate, în momentul când dispărea după aripa din dreapta a castelului, el doar se poticnise. Acolo asasinul a dat peste paznicul care, fără îndoială, a vrut să i se opună. Asasinul mai avea în mână cuţitul cu care; o lovise pe domnişoara Stangerson; îl împlântă paznicului drept în inimă şi de pe urma loviturii paznicul a murit. Explicaţia, atât de simplă, păru cu atât mai plauzibilă cu cât fusese mai dinainte descoperită de sumedenia celor care se interesaseră de misterele de la Glandier. Se auzi un murmur de aprobare.

— Şi atunci cu asasinul ce s-a întâmplat? întrebă preşedinţele.

– Bineînţeles că s-a ascuns, domnule preşedinte, în vreun ungher întunecat din curticică şi, după plecarea oamenilor de la castel, care luaseră cu ei cadavrul, a izbutit să fugă nestingherit.

În clipa aceasta, din rândurile „publicului cu locuri în picioare“ răsună o voce tânără. În mijlocul nedumeririi generale, se auzi:

— Sunt de aceeaşi părere cu Frédéric Larsan în legătură cu lovitura de cuţit în inimă. Dar nu mai sunt de părerea lui „în privinţa felului în care asasinul a fugit din curticică!“ Toată lumea îşi întoarse privirile într-acolo; aprozii se repeziră, poruncind linişte. Preşedintele, enervat, întrebă cine îndrăzneşte să vorbească şi ordonă evacuarea imediată a intrusului; dar se auzi din nou aceeaşi voce strigând cât o ţinea gura:

– Eu sunt, domnule preşedinte, eu sunt, Joseph Roule-ţ tabille!

XXVII

În care Joseph Rouletabille se înfăţişează în toată strălucirea lui

---

Se dezlănţui o agitaţie nemaipomenită. Se auziră ţipete de femei cărora le venise rău. Nu mai exista nici un respect pentru „maiestatea justiţiei“. Avu loc o îmbulzeală demenţială.

Toată lumea voia sa-l vadă pe Joseph Rouletabille. Preşedintele ameninţa cu evacuarea sălii, dar nimeni nu-l auzea. În răstimp, Rouletabille sări peste balustrada care-l despărţea de publicul pe scaune, îşi croi drum prin straşnice lovituri de cot şi, ajungând lângă directorul lui, care îl îmbrăţişa cu dragoste, îi luă scrisoarea „sa“ din mâini, o vârî în buzunar, pătrunse în lăcaşul rezervat completului de judecată şi reuşi să ajungă astfel până lângă bara martorilor, îmbrâncit, îmbrâncind, cu faţa zâmbitoare, radiind, ca o isferă aprinsă, luminată şi mai mult de sclipirea inteligentă a ochilor lui mari şi rotunzi. Era îmbrăcat în costumul englezesc cu care îl văzusem în dimineaţa plecării – dar în ce hal arăta, Dumnezeule! — cu ulsterul pe braţ şi şapca de călătorie în mână. Şi spuse:

— Vă cer iertare, domnule preşedinte, transatlanticul a întârziat! Sosesc din America. Sunt Joseph Rouletabille!…

Toata lumea izbucni în râs. Era bucuroasă de sosirea băieţandrului. Mulţimea simţea cum i se lua o imensă greutate de pe conştiinţă. Respira liniştita. Exista certitudinea că tânărul aducea negreşit cu sine adevărul… că are să aducă la cunoştinţa tuturor adevărul…

Dar preşedintele era mânios:

— Aha! vasăzică dumneata eşti Joseph Rouletabille, relua preşedintele… atunci lasă, tinere, te învăţ eu pe dumneata să mai iei în derâdere justiţia… Până când Curtea va delibera asupra cazului dumitale, eşti reţinut la dispoziţia justiţiei… în virtutea puterilor mele discreţionare.

— Dar, domnule preşedinte, nici eu nu doresc altceva: decât să fiu la

dispoziţia justiţiei… de aceea am şi venit, ca să fiu la dispoziţia justiţiei… Dacă sosirea mea a produs oarecare dezordine, prezint toate scuzele mele Curţii… Vă rog să fiţi convins, domnule preşedinte, că nimeni altcineva mai mult decât mine nu poarta atâta respect justiţiei… Dar am intrat şi eu cum am putut…

Şi porni să râdă. Şi toată lumea râse laolaltă cu el.

— Luaţi-l de-aici! porunci preşedintele.

Dar maestrul Henri-Robert interveni. Începu prin a-l scuza pe tânărul reporter, îl înfăţişă ca pe-un ins însufleţit de cele mai alese sentimente, dădu de înţeles preşedintelui că nu se putea atât de uşor lipsi de depoziţia unui martor care dormise la Glandier în tot timpul săptămânii misterioase, mai ales de un martor care avea pretenţia că poate dovedi nevinovăţia acuzatului şi comunica numele asasinului.

— Ai să ne comunici numele asasinului? întrebă preşedintele, impresionat, dar oarecum sceptic.

— Doar pentru asta am venit, domnule preşedinte! spuse Rouletabille.

Era cât pe-aci să se aplaude din nou în sala de judecată, dar „sst“-urile energice ale aprozilor restabiliră liniştea.

— Joseph Rouletabille, spuse maestrul Henri-Robert, n-a fost citat ca martor în mod formal, dar nădăjduiesc că, în virtutea puterilor sale discreţionare, domnul preşedinte va binevoi să-l supună interogatoriului.

— Bine! spuse preşedintele, îi vom interoga. Dar mai întâi să terminăm…

Procurorul general se ridică:

— Poate ar fi mai bine, remarca reprezentantul acuzării, ca tânărul să ne spună imediat numele celui pe care-l denunţă ca fiind asasinul.

Preşedintele aprobă cu o rezervă ironică:

— Dacă domnul procuror general acordă vreo importanţă oarecare depoziţiei domnului Joseph Rouletabille, nu văd niciun inconvenient ca martorul să ne spună de îndată numele asasinului „său”!

Şi o muscă s-ar fi putut auxi zburând.

Rouletabille tăcea, privindu-l cu simpatie pe domnul Robert Darzac, care, pentru prima oară de la începutul dezbaterilor, începea să aibă o

figură frământată şi plină de nelinişte.

— Ei bine, repetă preşedintele, te ascultăm, domnule Rouletabille. Aşteptam numele asasinului.

Rouletabille scotoci tacticos în buzunarul vestei, scoase un ceas cât o ceapă, privi ora şi spuse:

— Domnule preşedinte, n-am să vă pot comunica numele asasinului decât la ora şase şi jumătate! Mai avem încă patru ceasuri bune în faţa noastră!

În sală se auziră şoapte de nedumerire şi dezamăgire. Câţiva avocaţi afirmară cu voce tare: „îşi bate joc de noi!"

Preşedintele părea încântat; maeştrii Henri-Robert şi André Hesse erau stânjeniţi.

Preşedintele spuse:

— Gluma a durat prea mult. Poţi să te retragi în odaia martorilor, domnule. Eşti reţinut la dispoziţia noastră.

Rouletabille protestă:

— Vă asigur, domnule preşedinte, exclamă cu glasul lui strident, de trâmbiţă, vă asigur că, atunci când am să vă comunic numele asasinului, veţi înţelege de ce nu vi-l puteam spune până la ora şase şi jumătate! Pe cuvântul meu de onoare! Pe cuvântul lui Rouletabille!… Dar, până atunci, aş fi în stare totuşi să vă dau câteva explicaţii în privinţa asasinării paznicului. Domnul Frédéric Larsan, care m-a văzut „lucrând" la Glandier, v-ar putea spune cu câtă grijă am studiat cazul, în amănunţime. Deşi am avut cu totul altă părere decât a domniei-sale, pretinzând că prin arestarea domnului Robert Darzac aresta un nevinovat, dânsul nu va pune la îndoială buna mea credinţă şi nici importanţa pe care o merită descoperirile mele, care adeseori le-au confirmat pe ale sale!

Frédéric Larsan spuse:

— Domnule preşedinte, ar fi interesant să-l ascultăm pe domnul Joseph Rouletabille; cu atât mai interesant cu cât nu are aceeaşi părere ca mine.

Un murmur de aprobare întâmpină cuvintele poliţistului. Primea lupta ca un adevărat jucător. Se făgăduia o întrecere originală între două inteligenţe care se înverşunează cu atâta încăpăţânare asupra dezlegării

aceleiaşi probleme pline de tragism şi care ajunseseră la două rezolvări deosebite.

Deoarece preşedintele tăcea, Frédéric Lansan continuă:

— Astfel, suntem amândoi de acord în privinţa loviturii de cuţit ce a fost împlântată în inima paznicului de către asasinul domnişoarei Stangerson; însă, deoarece nu mai suntem de acord în privinţa fugii asasinului „din curticică“, ar fi interesant de ştiut cum explică domnul Rouletabille fuga asta.

— Bineînţeles că ar fi interesant! spuse prietenul meu.

Toată sala porni iarăşi să râdă. Preşedintele declară imediat că, dacă se vor mai produce asemenea încălcări, nu va şovăi nici o clipă să-şi ducă la îndeplinire ameninţarea că va evacua sala.

— Într-adevăr, termină preşedintele, nu văd ce poate stârni râsul într-un asemenea caz.

— Nici eu! spuse Rouletabille.

S-au găsit şi oameni care, înaintea mea, au reuşit să-şi ducă batistele la gură ca să nu pufnească în râs…

— Haide, tinere, spuse preşedintele, ai auzit ce-a spus domnul Frédéric Larsan. Cum a izbutit asasinul să fugă din „curticică“, după părerea dumitale?

*

Rouletabille privi la doamna Mathieu, care îi zâmbi întristată.

— Deoarece doamna Mathieu, spuse el, a acceptat să ne mărturisească interesul pe care-l nutrea pentru paznic…

— Netrebnica! strigă moş Mathieu.

— Evacuaţi-l pe moş Mathieu! ordonă preşedintele.

Moş Mathieu fu scos din sală.

Rouletabille continuă:

— … deoarece a făcut această destăinuire, pot într-adevăr să vă spun că adeseori avea convorbiri nocturne cu paznicul, la primul etaj al donjonului, în odaia care pe vremuri fusese capelă. Convorbirile au fost mai dese în ultimul timp, când moş Mathieu zăcea răstignit la pat de reumatismul său. O injecţie cu morfină, administrată tocmai în acest

scop, îi aducea lui moş Mathieu alinarea şi odihna, iar neveste-sii liniştea pentru cele câteva ceasuri cât era nevoită să lipsească. Doamna Mathieu venea la castel noaptea, înfăşurată într-un mare şal negru, care-i slujea pentru a-şi ascunde cât mai mult posibil identitatea şi care-o asemuia cu fantoma sumbră care în atâtea rânduri îi tulburase nopţile lui moş Jacques. Pentru a-i vesti prietenului prezenţa ei, doamna Mathieu adoptase miorlăitul sinistru al pisicii maicii Agenoux, bătrâna vrăjitoare de la Sainte-Geneviève-des-Bois; paznicul cobora de îndată din donjon şi venea să-i deschidă ibovnicii uşiţa secretă a intrării în castel. Când au început recentele lucrări de reparaţii la donjon, întâlnirile au avut loc tot în fosta odaie a paznicului, chiar în donjon, noua cameră ce-i fusese pusă la dispoziţie nenorocitului slujitor aflându-se la capătul aripii din dreapta a castelului şi nefiind despărţită de locuinţa majordomului şi de cea a bucătăresei decât printr-un perete extrem de subţire. Doamna Mathieu tocmai pleca de la paznic, lăsându-l în deplină sănătate, când se declanşa drama din _ „curticică“. Doamna Mathieu şi paznicul, sfârşindu-şi convorbirea, ieşiseră împreună din donjon… Am aflat aceste amănunte, domnule preşedinte, abia după examinarea întreprinsă asupra urmelor de paşi din curtea de onoare, a doua zi dimineaţa… Bernier, portarul, pe care-l postasem cu puşca lui să stea de pază în spatele donjonului, şi căruia *am să-i îngădui să vă explice chiar el,* n-avea cum să vadă ce se petrecea în curtea de onoare. Sosise aici abia ceva mai târziu, atras de împuşcăturile de revolver, şi-atunci trase şi el, la rândul lui. Aşadar, iată-l pe paznic şi pe doamna Mathieu în bezna şi liniştea curţii de onoare. Îşi spun noapte bună. Doamna Mathieu se îndreaptă spre portiţa cu grilaj a curţii ce rămăsese deschisă, iar el se înapoiază să se culce în odăiţa lui din aripa din dreapta a castelului. E în apropiere de uşă când răsună focurile de revolver; atunci se întoarce; îngrijorat, face cale întoarsă; când e aproape de colţul făcut de aripa din dreapta a castelului, o umbră se năpusteşte asupra lui şi-i loveşte. Moare. Cadavrul e ridicat imediat de oamenii care sunt convinşi că au pus mâna pe asasin, pe când în realitate îl transportă doar pe asasinat. Ce face, în răstimp doamna Mathieu? Luată pe neaşteptate de împuşcăturile auzite şi de năvălitorii din curte, caută să se facă cât mai nevăzută în noapte şi în curtea de onoare. Curtea fiind uriaşă, şi dânsa

fiind aproape de gardul cu grilaj, doamna Mathieu are toate şansele să treacă neobservată. Dar nu „trece”. Rămase în curte şi asistă la transportarea cadavrului. Cu inima strânsă de-o nelinişte foarte uşor de înţeles şi îndemnată de-un tragic presentiment, înaintă până aproape de vestibulul castelului, îşi furişă privirea spre scara luminata de felinarul lui moş Jacqucs, unde fusese depus trupul prietenului ei; îl „văzu" şi-o luă la fugă. Să fi atras ea oare atenţia lui moş Jacques? Fapt e că bătrânul se luă după fantoma neagră, care în repetate rânduri îl silise să petreacă câteva nopţi albe. Chiar în noaptea aceea, dinaintea crimei, fusese trezit de miorlăitul „Lighioanei Domnului“ şi zărise fantoma neagră prin fereastră… Se îmbrăcase îndată, şi astfel se explică de ce venise în vestibul îmbrăcat în toată regula, atunci când adusesem cu noi cadavrul paznicului. Deci, neîndoios că voise, în noaptea de-atunci, din curtea de onoare, să privească mai îndeaproape fantoma la faţă. O recunoscuse. Moş Jacques era un vechi prieten al doamnei Mathieu. Fu nevoită să-i mărturisească întâlnirile ei nocturne şi să-i implore s-o scoată din încurcătură! Starea doamnei Mathieu, care-şi văzuse prietenul mort, trebuie să fi fost demnă de plâns. Lui moş Jacques i se făcu milă de ea şi-o însoţi pe doamna Mathieu, străbătând stejarişul, în afara parcului, pe lângă malurile heleşteului, până Ia şoseaua ce duce la Epinay. De acolo şi până la casa ei mai avea de mers doar câţiva metri. Moş Jacques se înapoie la castel şi, dându-şi seama de importanţa judiciară pe care ar fi avut-o pentru ibovnica paznicului ignorarea prezenţei ei la castel în noaptea respectivă, încercă, atât cât îi fu cu putinţă, să ne ascundă dramaticul episod al unei nopţi în care mai puteau fi numărate atâtea alte drame! N-am mai simţit nevoia, adăugă Rouletabille, să le cer doamnei Mathieu şi lui moş Jacques să-mi confirme această povestire. „Ştiam“ prea bine că lucrurile se petrecuseră întocmai! Am să fac doar un apel la memoria domnului Larsan, care acum îşi poate da seama cum am aflat totul, întrucât mă văzuse a doua zi dimineaţă aplecat deasupra unei duble piste, în care puteau fi identificate, mergând alăturat, urmele paşilor lui moş Jacques şi celor ai doamnei.

Aici, Rouletabille se întoarse spre doamna Mathieu, care stătea Ia bară, şi-o salută curtenitor.

— Urmele paşilor doamnei, explică Rouletabille, au o stranie asemănare cu urmele „paşilor eleganţi“ ai asasinului…

Doamna Mathieu tresări şi-l străfulgeră cu o privire sălbatică pe tânărul reporter. Ce îndrăznea să spună? Ce voia sa spună cu asta?

— Doamna are un picior elegant, alungit şi puţin cam mare pentru o femeie. E asemănător cu piciorul asasinului, cu excepţia vârfului mai ascuţit al încălţămintei…

În rândurile auditorului se manifestă o oarecare frământare. Printr-un gest, Rouletabille ceru să se facă linişte. Într-adevăr, s-ar fi putut spune că de astă dată el comanda menţinerea ordinii în timpul şedinţei de judecată.

— Mă grăbesc să afirm, spuse el, că faptul n-are nici o importanţă, iar poliţistul care-şi construieşte un întreg sistem pe temeiul asemănării unor indicii exterioare, fără să-l învăluie într-o idee generală, păşeşte de-a dreptul pe drumul unei erori judiciare! Domnul Robert Darzac are şi el picioare asemănătoare cu ale asasinului şi totuşi nu el e asasinul!

Un nou val de frământare în public.

Preşedintele o întrebă pe doamna Mathieu:

— Într-adevăr, aşa s-au petrecut atunci lucrurile, doamnă?

— Da, domnule preşedinte, răspunse ea. Îţi vine să crezi că domnul Rouletabille era în spatele nostru.

— Deci, l-aţi văzut pe asasin fugind până la capătul aripii din dreapta, doamnă?

— Da, tot aşa cum, cu un minut mai târziu, i-am văzut ducând cadavrul paznicului.

— Şi asasinul, ce s-a întâmplat cu el? Eraţi singură în curtea de onoare şi, cu această ocazie, era foarte firesc să-l fi văzut… Ignora prezenţa dumneavoastră şi i se ivise cel mai prielnic prilej să poată fugi…

— N-am văzut nimic, domnule preşedinte, se văită doamna Mathieu. În acele clipe era o noapte tare întunecată.

— Deci, spuse preşedintele, rămâne ca domnul Rouletabille să ne explice felul în care a fugit asasinul.

— Bineînţeles! replică imediat tânărul reporter, atât de sigur de sine încât nici preşedintele nu-şi putu reţine un zâmbet.

Şi Rouletabille luă din nou cuvântul:

— Era imposibil ca asasinul să poată fugi în mod normal din curticica în care pătrunsese fără ca noi să-l fi zărit! Dacă n-am fost în stare să-l vedem, în orice caz ar fi trebuit să dăm peste el! E vorba de-o biată curticică, o nimica toată, un petic de pământ împrejmuit de şanţuri şi de garduri înalte cu grilaj de fier. Asasinul ar fi fost nevoit să dea ori el peste noi, ori noi peste el! Curtea asta mică, la fel ca şi „Camera Galbena“ era cvasimaterialmente blocată de şanţuri, de garduri de fier şi de persoanele noastre!

— Dacă individul pătrunsese totuşi în această îngrăditură, atunci spune-ne cum se face că nu l-aţi putut găsi?… A trecut o jumătate de oră de când vă tot întreb chestiunea asta!…

Rouletabille îşi mai scoase o dată ceapa care-i împodobia buzunarul vestei; îşi aruncă asupră-i o privire liniştită şi spuse:

— Domnule preşedinte, puteţi să mai mă întrebaţi încă trei ceasuri şi jumătate, n-am să vă pot răspunde în această privinţă decât la ora şase şi jumătate!

De astă dată, valul de şoapte nu se mai arătă nici duşmănos, nici dezamăgit. Începuse să se manifeste încrederea în Rouletabille. „I se acorda încredere.“ Şi lumea se amuza la pretenţia pe care o avea de-a stabili o anumită oră preşedintelui, ca şi cum ar fi dat întâlnire unui prieten.

Iar preşedintele, după ce stătuse o clipă la îndoială dacă să se supere sau nu, hotărî că era mai bine să se amuze şi el, ca toată lumea, de-acest băieţandru. Rouletabille răspândea valuri de simpatie, iar preşedintele era de pe acum îmbibat în toată fiinţa lui de efluviile ei. În definitiv, Rouletabille explicase atât de limpede rolul doamnei Mathieu în această afacere şi lămurise atât de clar fiecare din mişcările ei din „noaptea de pomină“ încât domnul de Rocoux se vedea nevoit să-l ia aproape în serios.

— Ei bine, domnule Rouletabille, spuse el, fie aşa cum vrei dumneata! Dar să nu te mai văd până la ora şase şi jumătate!

Rouletabille îl salută pe preşedinte şi se îndrepta spre uşa camerei martorilor, legănându-şi capul lui cât un bostan.

*

Mă căută din priviri. Dar nu mă văzu. Atunci, mă desprinsei pe nesimţite din mijlocul mulţimii care mă înconjura de pretutindeni şi ieşii din sala de judecată, aproape în acelaşi timp cu Rouletabille. Bunul meu prieten mă întâmpină deosebit de călduros. Era bucuros şi pus pe vorbă. Îmi strângea mâinile plin de satisfacţie. Îi spusei:

— N-am să te întreb, dragul meu prieten, ce anume te-ai dus să întreprinzi în America. Fără tăgadă ai să-mi răspunzi, aşa cum i-ai răspuns şi preşedintelui, că n-ai să-mi poţi spune până la şase şi jumătate…

— Nu, dragul meu Sainclaâr, nu, dragul meu Sainclair! ţie am să-ţi destăinuiesc imediat ce-am căutat în America, deoarece îmi eşti prieten; *am fost să caut numele celei de-a doua jumătăţi a asasinului!*

— Vasăzică asta era, numele celei de-a doua jumătăţi…

— Exact. Când am plecat ultima oară de la Glandier, cunoşteam cele două jumătăţi ale asasinului, precum şi numele uneia din ele. Ca să caut numele celeilalte jumătăţi, am plecat în America…

Între timp, intrarăm în camera martorilor. Veniră cu toţii în întâmpinarea lui Rouletabille, manifestându-şi din plin încântarea. Reporterul li se arătă foarte prietenos, exceptându-l pe Arthur Rance, căruia îi demonstră o răceală făţişă. Deoarece Frédéric Larsan intra tocmai atunci în odaie, Rouletabille se duse spre el, îi administra una din acele strângeri de mână al căror dureros secret îi era numai lui cunoscut şi de pe urma cărora te alegeai cu falangele zdrobite. De vreme ce-i arăta atâta simpatie, asta însemna că Rouletabille trebuia să fie mai mult decât convins că-l trăsese pe sfoară. Larsan zâmbea, sigur de sine, întrebându-l şi el, la rândul lui, ce căutase în America. Atunci Rouletabille, extrem de amabil, îl luă la braţ şi-i povesti vreo zece anecdote din timpul călătoriei lui. La un moment dat, se traseră deoparte, dorind probabil să vorbească despre probleme mai serioase. Nevrând să par indiscret, îi lăsai singuri. Pe de altă parte, eram foarte curios să mă întorc în sala de judecată, unde continua interogarea martorilor. Îmi reluai locul şi imediat putui să-mi dau seama că publicul nu mai acorda decât o importanţă oarecare celor ce se petreceau atunci

şi că aştepta nerăbdător ora şase şi jumătate.

*

Se făcu şase şi jumătate. Joseph Rouletabille fu iarăşi introdus în sala de judecată. Mi-ar fi imposibil să pot descrie tulburarea cu care mulţimea îl urmări din ochi până ajunse la bară. Toată lumea îşi ţinea răsuflarea. Domnul Robert Darzac se ridicase de pe banca lui. Era „palid ca un mort“.

Preşedintele rosti cu gravitate:

— Domnule, nu-ţi cer să depui jurământul! N-ai fost citat reglementar. Dar sper că nu-i nevoie să-ţi explic toată importanţa cuvintelor pe care ai să le pronunţi aici…

Şi adăugă ameninţător:

— Toată importanţa acestor cuvinte… pentru dumneata, dacă nu pentru ceilalţi!…

Rouletabille, de loc emoţionat, îl privea. Şi rosti:

— Da, dom'le!

— Să revenim, spuse preşedintele. Vorbeam adineauri despre curticică folosită de asasin ca refugiu, şi dumneata ne-ai promis c-ai să ne comunici, la ora şase şi jumătate, cum a fugit asasinul din curte, precum şi numele lui. E ora şase şi treizeci şi cinci, domnule Rouletabille, şi încă nu ştim nimic!

— Iată cum, dom'le! începu prietenul meu în mijlocul unei linişti atât de solemne cum nu-mi amintesc să mai fi „văzut“ vreodată. Vă spuneam cât de îngrădită era curticică şi cum asasinul n-avea nici o posibilitate să scape din peticul de curte fără să fie observat de cei care porniseră în căutarea lui. Acesta-i adevărul adevărat. *Când eram cât toţii acolo, în pătratul format de curticică, asasinul era şi el înăuntru, împreună cu noi!*

— Şi nu l-aţi văzut!… căci aşa pretinde acuzarea…

— Ba l-am văzut cu toţii, domnule preşedinte! exclamă Rouletabille.

— Şi nu l-aţi arestat!…

— Din cei care eram acolo numai eu ştiam cine era asasinul. Şi aveam nevoie ca asasinul să nu fie arestat imediat! Şi-apoi, pe atunci, în

afară de „raţiunea mea“, n-aveam altă dovadă! Da, numai raţiunea îmi dovedea că asasinul trebuia sa fie acolo şi că-l vedeam cu toţii! Mi-am luat răgazul necesar să pot prezenta astăzi în faţa Curţii cu juri, o dovadă de necombătut şi care, îmi iau angajamentul, să dea satisfacţie tuturor.

— Dar vorbeşte! vorbeşte odată, domnule! Spune-ne numele asasinului, zise preşedintele…

— Îl veţi găsi printre numele celor prezenţi în curticică, replică Rouletabille, care, el, cel puţin, nu părea de loc grăbit…

Lumea din sală începea să-şi piardă răbdarea…

— Numele! Numele! murmura mulţimea…

Rouletabille, pe un ton care ar fi meritat palme, spuse:

— Mai las puţin să-mi tărăgănez depoziţia, dom’le preşedinte, deoarece am anumite motive…

— Numele! Numele! repeta mulţimea.

— Linişte! strigă aprodul.

Preşedintele luă cuvântul:

— Domnule, trebuie să ne spui imediat numele!… Printre cei prezenţi în curte erau: paznicul, mort. Să fie el asasinul?

— Nu, dom’le.

— Moş Jacques?

— Nu, dom’le.

— Portarul, Bernier?

— Nu, dom’le.

— Domnul Sainclair?

— Nu, dom’le…

— Domnul Arthur William Rance atunci? N-a mai rămas decât domnul Arthur Rance şi dumneata! Sper că nu dumneata eşti asasinul, nu?

— Nu, dom’le!

— Atunci îl acuzi pe domnul Arthur Rance?

— Nu, dom’le!

— Nu mai înţeleg!… Unde vrei să ajungi?… Nu mai era nimeni în curtea aceea mică.

— Ba da, dom’le!… Jos în curte nu mai era nimeni, dar, sus, la

fereastră, mai era cineva, aplecat deasupra noastră…

— Frédéric Larsan! exclamă preşedintele.

— Frédéric Larsan! răspunse cu o voce tunătoare Rouletabille.

Şi, întorcându-se cu faţa spre publicul care şi începuse să protesteze, îi strigă aceste cuvinte cu o forţă de care nu l-aş fi crezut în stare:

— Asasinul e Frédéric Larsan!

*

Un vuiet de strigăte, în care se puteau desluşi buimăceala, consternarea, indignarea, neîncrederea şi, la unii, entuziasmul pentru bravul băieţandru care avusese atâta cutezanţă încât să îndrăznească să aducă o astfel de învinuire, făcu să răsune sala. Preşedintele nici nu mai încercă s-o potolească; când se domoli de la sine, în urma „sst“-urilor energice ale celor dornici să afle cât mai curând şi cât mai multe, se auzi foarte limpede glasul lui Robert Darzac, spunând în timp ce se prăbuşea pe banca lui:

— Este imposibil! E nebun!…

Preşedintele:

— Domnule, îndrăzneşti să-l acuzi pe Frédéric Larsan! Iată rezultatul unei astfel de acuzaţii!… Chiar domnul Robert Darzac te ia drept nebun!… Dacă nu eşti cumva nebun, atunci prezintă dovezile…

— Dovezi, dom’le! Vreţi dovezi! Bine! am să vă dau o dovadă, una singură… rosti vocea pătrunzătoare a lui Rouletabille… Să fie chemat Frédéric Larsan!…

Preşedintele:

— Aprod, cheamă-l pe Frédéric Larsan.

Aprodul dădu fuga spre uşiţă, deschise şi se făcu nevăzut… Uşiţă rămăsese deschisă… Toate privirile stăteau aţintite asupra ei. Aprodul se ivi din nou. Înaintă până în mijlocul sălii de judecată şi spuse:

— Domnule preşedinte, Frédéric Larsan nu mai e aici. A plecat pe la ora patru şi de-atunci n-a mai fost văzut.

Rouletabille strigă triumfător:

— Asta-i dovada mea!

— Explicaţi-ne… Care dovadă? întrebă preşedintele.

— Dovada mea de necombătut, spuse tânărul reporter, nu vă daţi seama că dovada mea de necombătut e chiar fuga lui Frédéric Larsan? Vă jur că n-are să se mai întoarcă, gata!… Nu-l veţi mai revedea pe Frédéric Larsan…

Un freamăt de voci se iscă în fundul sălii.

— Dacă n-aveai de gând să iei în derâdere justiţia, atunci de ce n-ai profitat de prezenţa lui Frédéric Larsan alături de dumneata la bară, domnule, ca să-i arunci acuzaţia în faţă? Cel puţin, ar fi putut să-ţi răspundă!...

— Ce-ar fi putut să-mi răspundă mai mult decât a răspuns acum, domnule preşedinte? *Nu-mi răspunde! Şi nu-mi va răspunde niciodată!* îl acuz pe Larsan ca e asasinul şi atunci o ia la fugă! Găsiţi că nu-i un răspuns?…

— Nu vrem să credem, nu putem crede, cu nici un preţ, că Larsan, aşa cum spui dumneata, „a luat-o la fuga … De ce s-o fi luat la fugă? Doar n-avea de unde să ştie că-l vei acuza? A.

— Ba da, domnule, ştia, deoarece chiar eu îi adusesem la cunoştinţă acuzaţia, acum câteva ceasuri…

— Cum ai putut să faci aşa ceva?… Fiind convins că Larsan e asasinul, îi dai posibilitatea să fugă!…

— Da, domnule preşedinte, întocmai aşa am făcut, replică trufaş Rouletabille… Nu fac parte din rândul oamenilor „justiţiei“; nu sunt un „poliţist“, sunt doar un umil ziarist, şi meseria mea nu constă în arestarea oamenilor! Slujesc adevărul după cum mi-e vrerea… e vrerea mea… Ocrotiţi societatea dumneavoastră, ceştălalţi, cum vă stă-n putere, e societatea dumneavoastră… Dar nu eu am să fiu acela care să dea un cap pe mâna călăului!… Dacă sunteţi un om drept, domnule preşedinte – şi sunteţi – vă veţi da seama că am dreptate!… Nu v-am spus, acum câtva timp, „că veţi înţelege de ce nu puteam să pronunţ numele asasinului mai înainte de ora şase şi jumătate“? Calculasem cât timp îmi trebuia să-l pot avertiza pe Frédéric Larsan, îngăduindu-i să ia trenul de la ora 4 şi 17 minute pentru Paris, unde îl priveşte cum are să se descurce pentru a se pune la adăpost… Un ceas pentru a ajunge la Paris, o oră şi un sfert pentru a şterge orice urmă a prezenţei lui… Toate calculele îmi impuneau ora şase şi jumătate… Nu-l veţi mai regăsi

niciodată pe Frédéric Larsan, declară Rouletabille, privindu-l insistent pe domnul Robert Darzac… E prea viclean… *E un individ care v-a scăpat mereu din mână…* Dacă e mai slab decât mine, adăugă Rouletabille râzând din toată inima şi râzând de unul singur, căci nimeni altcineva nu mai avea poftă de râs… e mai tare în orice caz decât toate poliţiile din lume. Omul care de patru ani încoace se strecurase în cadrele Siguranţei şi devenise celebru în rândurile ei sub numele de Frédéric Larsan e mult mai celebru sub un alt nume, pe care de altfel îl cunoaşteţi prea bine. Frédéric Larsan, dom'le preşedinte, e *Ballmeyer!*

— Ballmeyer! exclama preşedintele.

— Ballmeyer! spuse Robert Darzac, ridicându-se… Ballmeyer!… Deci era adevărat!

— Ah! ah! dom'le Darzac, acum nu mai spui că sunt nebun!…

Ballmeyer! Ballmeyer! Ballmeyer! în sală nu se mai auzea decât acest nume. Preşedintele suspendă şedinţa.

*

Desigur că vă întrebaţi dacă pauza şedinţei fu agitată. Publicul avea ce să discute. Ballmeyer! Hotărât lucru, băieţandrul era considerat „nemaipomenit“! Ballmeyer! Nu circulase oare un zvon despre moartea lui acum vreo câteva săptămâni? Deci, Ballmeyer scăpase de la moarte, aşa cum toată viaţa lui scăpase de jandarmi. Mai e nevoie să reamintesc aici marile fapte de arme ale lui Ballmeyer? Timp de două decenii s-a scris despre el în fruntea tuturor cronicilor judiciare şi a rubricilor de fapte diverse; şi, dacă vreunii din cititorii mei au putut uita afacerea „Camerei Galbene“, cu siguranţă că numele lui Ballmeyer nu le-a părăsit niciodată memoria. Ballmeyer era prototipul clasic al escrocului din lumea mare: n-a existat gentleman mai gentleman decât el; n-a existat prestidigitator mai dibaci în degete decât el; n-a existat „apaş“, cum se spune astăzi, mai îndrăzneţ şi mai teribil decât el. Primit în cea mai bună societate, membru al celor mai închise cercuri, răpise onoarea familiilor şi jefuise gologanii grangurilor cu o măiestrie niciodată întrecută. În anumite împrejurări grele nu şovăise să spintece cu cuţitul

sau să izbească cu „piciorul de berbec“. De altminteri, niciodată nu stătea prea mult pe gânduri şi nici o întreprindere nu se vădea mai presus de puterile lui. Căzând odată în mâinile justiţiei, evadă chiar în dimineaţa procesului, aruncând praf de piper în ochii paznicilor care-l duceau la tribunal. Mai târziu se află că în seara zilei când se produsese evadarea, în timp ce copoii cei mai abili ai Siguranţei alergau pe urmele lui, el asista nepăsător, fără nici un deghizament, la o „premieră“ de la Théâtre Français. Apoi părăsise Franţa ca să opereze în America şi, într-o bună zi, poliţia din statul Ohio reuşi să-l înhaţe pe extraordinarul bandit; dar a doua zi evadă din nou… Ballmeyer! Ar fi nevoie de-o carte întreagă ca să putem vorbi aici despre Ballmeyer. Şi tocmai el devenise Frédéric Larsan!… Şi tocmai acest băieţandru, Rouletabille, descoperise totul!… Şi tot acest mucos, care-i ştia atât de bine trecutul, trecutul lui Ballmeyer, îi îngăduia să mai dea o dată cu tifla societăţii, înlesnindu-i evadarea! În această ultimă privinţă, Rouletabille nu-mi putea decât trezi admiraţia, întrucât ştiam că ţelul lui era slujirea până-n pânzele albe, a domnului Robert Darzac şi a domnişoarei Stangerson, descotorosindu-i de bandit, *fără să-i mai îngăduie să spună o vorbă.*

Încă nu ne venisem bine în fire după senzaţionala descoperire şi nu sfârşisem de a-i auzi pe cei mai grăbiţi exclamând: „Admiţând că asasinul e Frédéric Larsan, asta nu ne explică cum a reuşit să iasă din «Camera Galbenă»!…” că se reluă şedinţa.

*

Rouletabille fu convocat imediat la bară şi reîncepu interogatoriul său, căci era vorba mai curând de-un interogatoriu decât de-o depoziţie.

Preşedintele:

— Domnule, ne-ai spus adineauri că era imposibil să se poată fugi din curticică. Sunt de acord cu dumneata. Înclin să admit chiar că, de vreme ce stătea la fereastră, aplecat deasupra dumneavoastră, Frédéric Larsan se afla încă în curte; dar ca să fie la fereastră trebuia să fi plecat din curte. Deci, înseamnă că fugise! Cum însă?

Rouletabille

— Am spus că n-avea cum să fugă în „mod normal“… Aşadar fugise

în „mod anormal“! Căci, am mai afirmat acest lucru, curticică era doar „cvasiînchisă“, pe când „Camera Galbenă“ era închisă de-a binelea. S-ar fi putut căţăra pe zid, fapt imposibil de realizat în „Camera Galbenă“, ar fi putut sări pe terasă, şi de acolo, în timp ce stăteam aplecaţi deasupra cadavrului paznicului, să pătrundă de pe terasă în coridor prin fereastra de deasupra terasei. Larsan mai avea de făcut doar un singur pas până s-ajungă în camera lui, să deschidă fereastra şi să vorbească cu noi. Pentru un acrobat de talia lui Ballmeyer aşa ceva era doar un joc de copil. Şi-acum, domnule preşedinte, iată şi dovada pe care vi-o înfăţişez.

Rouletabille scoase din buzunarul hainei un pacheţel pe care-l desfăcu şi din care extrase un piron.

— Priviţi, domnule preşedinte, aveţi aici un piron care se potriveşte perfect în gaura şi-acum existentă în „consola“ din dreapta, care susţine terasa. Larsan care prevăzuse totul şi care se gândise la toate posibilităţile de fugă din preajma odăii lui.

— Lucru foarte necesar atunci când îţi cunoşti meseria – înfipsese mai dinainte pironul în „consolă“. Un picior pe borna de la colţul castelului, celălalt pe piron, o mână pe cornişa uşii de la odaia paznicului, cealaltă pe terasă, şi Frédéric Larsan se face nevăzut în văzduh… cu atât mai mult cu cât e deosebit de sprinten şi cu cât în seara respectivă nici gând să fi fost adormit de narcotic, aşa cum încercase să ne facă să credem. Luasem masa de seară împreună cu el, domnule preşedinte, şi la desert ne-a jucat scena cu domnul care pică de somn, fiindcă trebuia să pară şi el narcotizat; ca a doua zi să nu se mai întrebe nimeni de ce numai eu, Joseph Rouletabille, fusesem victima unui narcotic, în ciuda faptului că stătusem la aceeaşi masă cu Frédéric Larsan. Din moment ce amândoi îndurasem aceeaşi soartă, bănuielile n-ar mai fi căzut asupra lui, ci s-ar fi abătut în alte direcţii. Căci eu, domnule preşedinte, fusesem adormit cum se cuvine, temeinic şi bine, chiar de către Larsan, şi încă cum!… Dacă n-aş fi fost în această tristă situaţie, Larsan n-ar mai fi reuşit să intre, în vecii vecilor, în camera domnişoarei Stangerson şi nu s-ar mai fi întâmplat nenorocirea din acea seară!…

Se auzi un geamăt. Era domnul Darzac care nu-şi mai putuse reţine

îndurerata tânguire…

— Vă daţi seama, adăugă Rouletabille, că, stând în camera de lângă el, l-aş fi încurcat deosebit de mult pe Larsan în noaptea aceea, deoarece bănuia sau cel puţin putea să bănuiască „că aveam să stau de veghe toată noaptea!” Fireşte, nici o clipă nu-i putuse trece prin cap că-l bănuiam tocmai pe el! Dar risca să-l văd în clipa când trebuia să iasă din odaie pentru a pătrunde în camera domnişoarei Stangerson. Ca să intre Ia domnişoara Stangerson a fost nevoie, în noaptea aceea, ca mai întâi s-aştepte somnul meu artificial, iar prietenul meu Sainclair să fie ocupat cu trezirea mea în odaia pe care o locuiam. După zece minute, domnişoara Stangerson pornea să strige sfâşiată de ghearele morţii!

— Cum ai ajuns să-l bănuieşti, atunci, pe Frédéric Larsan? întreba preşedintele.

— Îmi fusese indicat de „calea cea bună a raţiunii mele”, dom’le preşedinte; de altminteri, fusesem cu ochii pe el; însă era o fiinţă nemaipomenit de dibace şi nu prevăzusem figura cu narcoticul. Da, da, mi-l arătase calea cea bună a raţiunii! Dar aveam nevoie de-o mărturie palpabilă: mai bine zis, aveam nevoie „să-l văd în faţa ochilor, după ce reuşisem mai întâi să-i văd pe calea raţiunii!“

— Ce înţelegi prin „calea cea bună a raţiunii dumitale“?

— Ei! dom’le preşedinte, raţiunea are două căi: cea bună şi cea înşelătoare. Nu există decât o singură cale pe care să puteţi păşi cu nădejde: calea cea bună! Poate fi recunoscută prin faptul că nimic n-o poate abate, orice-aţi face! orice-aţi zice! A doua zi după evenimentele din „coridorul miraculos”, atunci când mă consideram cel mai de pe urmă dintre netrebnici, neînstare să-şi folosească cât de cât raţiunea, din cauza rătăcirilor pe căi greşite, când stăteam cocârjat deasupra pământului şi-mi pierdeam timpul cu nişte amăgitoare indicii evidente, deodată mi-am venit în fire şi-am pornit pe calea cea bună a raţiunii, ducându-mă în coridor. Ajuns acolo, mi-am dat seama că asasinul pe care-l urmărisem n-avusese cum să fugă, de data asta, din coridor, „nici pe cale normală şi nici anormală”. Atunci mi-am desenat un cerc, pornind pe calea cea bună a raţiunii, un cerc în care am înscris problema şi în jurul căruia mi-am însemnat în minte nişte litere învăpăiate: „întrucât asasinul nu poate fi în afara cercului, rezultă că e înăuntru!“

Şi-atunci cine să fie din interiorul cercului? În afară de asasin, care neapărat trebuia să fie acolo, pornind pe calea cea bună a raţiunii îl întâlnesc pe: moş Jacques, domnul Stangerson, Frédéric Larsan şi pe mine! Deci, laolaltă, împreună cu asasinul, cinci persoane. Însă, în clipa când scotocesc mai bine în interiorul cercului, sau, dacă preferaţi, în coridor, pentru a mă exprima „concret ", nu dau decât de patru personaje. În felul acesta eră demonstrat că al cincilea n-avea cum să fugă, nu putuse evada din cerc! *Deci, am în interiorul cercului un personaj dublu, care, în afara de propriul său personaj, e şi personajul asasinului!...* De ce nu-l observasem mai devreme? Foarte simplu, pentru că fenomenul dublării personajului nu se înfăptuise sub ochii mei. Oare cu care din cele patru personaje, înscrise în cerc, reuşise asasinul să se dubleze fără ca eu să observ? Fără îndoială, nu cu persoanele care la un moment dat păruseră a fi *dublate de asasin*. Astfel i-am văzut, în acelaşi timp pe coridor, pe domnul Stangerson şi pe asasin, pe moş Jacques şi pe asasin, pe mine şi pe asasin. Prin urmare, asasinul n-avea cum să fie nici domnul Stangerson, nici moş Jacques, nici eu! Şi-apoi, dacă eram eu asasinul, aş fi ştiut-o prea bine, nu-i aşa, dom'le preşedinte?… îl văzusem însă, oare, în acelaşi timp, pe Frédéric Larsan şi pe asasin? Nu!… Nu! Existau două secunde în răstimpul cărora îl scăpasem din vedere pe asasin, deoarece ajunsese cu *două secunde* înaintea domnului Stangerson, a lui moş Jacques şi a mea, la intersecţia celor două coridoare, aşa cum de altfel am notat în hârtiile mele. Cele două secunde îi fuseseră suficiente lui Larsan ca s-o apuce pe coridorul cotit, să-şi smulgă barba falsa dintr-o singura mişcare, să facă drum întors şi sa dea peste noi, ca şi cum l-ar fi urmărit şi el pe asasin!… Ballmeyer a făcut şi altele mai acătării! şi vă daţi prea bine seama că pentru el era doar o joacă să-şi deghizeze în aşa fel înfăţişarea încât sa apară când cu o barbă roşcovană în faţa domnişoarei Stangerson, când în faţa funcţionarului de la poştă cu un colan de barbă castanie asemănându-l întocmai cu domnul Darzac, căruia îi jurase pieirea! Da, pe calea cea bună a raţiunii mele, cele două personaje, sau, mai bine zis, cele două jumătăţi de persoană, pe care nu le văzusem *în acelaşi timp*: Frédéric Larsan şi necunoscutul după care fugisem… se alăturau atât de mult încât obţineam ca rezultat fiinţa misterioasă şi

formidabilă pe care-o căutam: „asasinul“. Descoperirea mă zgudui. Încercai să-mi vin în fire ocupându-mă puţin de urmele palpabile, de indicaţiile exterioare care până atunci mă îndepărtaseră de adevăr şi pe care, după cum era şi firesc, trebuia să le „înscriu în cercul desenat de calea cea bună a raţiunii mele!“ Mai întâi de toate, care erau principalele indicii exterioare, din noaptea aceea, care-mi alungaseră ideea unui Frédéric Larsan asasin:

1. Faptul că mai întâi îl zărisem pe necunoscut în camera domnişoarei Stangerson, pentru ca apoi, dând fuga până-n odaia lui Frédéric Larsan, să-l găsesc pe detectiv cu ochii umflaţi de somn;

2. Scara;

3. Faptul că-l lăsasem pe Frédéric Larsan la extremitatea coridorului cotit, după ce-i spusesem că plec să dau buzna în camera domnişoarei Stangerson, cu intenţia să-l prind pe asasin; pentru ca apoi, când mă înapoiasem în camera domnişoarei Stangerson, necunoscutul să fie tot acolo.

Primul indiciu exterior nu mă stingherea câtuşi de puţin. Era foarte posibil ca, în timp ce coboram scara, după ce apucasem să-l văd pe necunoscut în camera domnişoarei Stangerson, el să-şi fi terminat în răstimp ceea ce avusese de gând să facă acolo. Atunci, profitind de răgazul în timpul căruia mă înapoiam la castel, se înapoia şi el în camera lui Frédéric Larsan, se dezbrăca de haine în doi timpi şi trei mişcări şi mi se înfăţişa, după ce bătusem la uşa lui, sub aspectul unui Frédéric Larsan somnoros nevoie mare… Al doilea indiciu: scara, nu mă stingherea nici ea. Era de la sine înţeles că, dacă asasinul ar fi fost Larsan, n-ar mai fi avut nevoie de scară pentru a pătrunde în castel, ţinând seama de faptul că Larsan dormea lângă odaia mea: dar scara avea rolul să trezească bănuiala că asasinul venea „din exterior, element absolut necesar în sistemul ticluit de Larsan, care ştia că în noaptea aceea domnul Darzac avea să fie plecat de la castel. Iar scara, în cele din urmă, i-ar fi putut înlesni fuga lui Larsan, în orice împrejurare. Însă cel de-al treilea indiciu exterior mă dezorienta cumplit. Întrucât îl lăsasem pe Larsan la extremitatea coridorului cotit, nu izbuteam să înţeleg cum de reuşise, profitând de răstimpul în care mă dusesem în aripa din stânga a castelului pentru a-l căuta pe domnul Stangerson şi pe

moş Jacques, *să se înapoieze în camera domnişoarei Stangerson!* De data aceasta era o acţiune mult prea expusă la primejdii! Risca să fie prins… Şi el ştia prea bine acest lucru!… Şi chiar fusese cât pe-aci să fie prins… întrucât nu mai avusese răgazul să-şi reia postul, după cum desigur trăsese nădejde… Trebuie să fi existat un motiv foarte temeinic de fusese nevoiţi să se întoarcă din nou în cameră, ivit; pe neaşteptate după plecarea mea, altminteri nu mi-ar mai fi împrumutat revolverul lui, dacă n-ar fi apărut acest motiv! Iar eu, când îl „trimtsesem“ pe moş Jacques la capătul coridorului drept, eram întru totul convins că Larsan stătea mai departe la postul lui din extremitatea coridorului cotit. Moş Jacques, căruia de altfel nu-i dădusem nici un amănunt în această privinţă, nu se uitase să vadă, atunci când trecuse pe lângă intersecţia color două coridoare îndreptându-se spre postul lui, dacă Larsan se găsea şi el la postul sau. Moş Jacques n-avea altceva în gând decât executarea cât mai grabnică a dispoziţiilor mele. Aşadar, care să fi fost motivul, iscat pe neaşteptate, ce-l îndemnase pe Larsan să se ducă a doua oară în camera? Care… Îmi trecu prin cap că nu putea fi vorba de altceva decât de cine ştie ce urmă palpabilă lăsata de el acolo şi care-l putea denunţa! Pesemne că uitase în cameră ceva deosebit de important! Ce anume?… Izbutise oare să-l găsească?… Mi-am amintit de lumânarea aşezată pe parchet şi de omul care statea aplecat deasupră-i… Atunci am rugat-o pe doamna Bernier, care se îndeletnicea cu dereticatul camerei, sa caute… şi a găsit… o pereche de ochelari… Ochelarii aceştia, domnule preşedinte!

Şi Rouletabille scoase din pacheţelul lui ochelarii despre care am mai avut cunoştinţă…

— Când am zărit ochelarii, am rămas cu gura căscată… Nu-l văzusem niciodată pe Larsan cu ochelari… Faptul că nu-i purta însemna că nu-i erau de trebuinţă… Şi-avea cu atât mai puţină nevoie de ei cu cât în anumite momente libertatea mişcărilor îi era deosebit de preţioasă… Ce să fie cu ochelarii?… Nu se înscriau de fel în cercul meu. *Doar dacă n-or fi cumva ochelari de prezbit*!… exclamai eu pe neaşteptate. Nu-l văzusem niciodată pe Larsan scriind, nu-l văzusem niciodată citind! Deci, nu era „exclus“ să fie prezbit! Fără îndoială, la Siguranţă, trebuia să se ştie că era prezbit, şi „dacă era…“, de bună

seamă că ochelarii lui erau cunoscuţi… „Ochelarii prezbitului Larsan“, găsiţi în camera domnişoarei Stangerson, după enigma din coridorul miraculos, trebuie să fi avut pentru el o importanţă nemaipomenită! Numai astfel se putea explica întoarcerea lui în cameră!… Şi realitatea e că Larsan-Ballmeyer e într-adevăr prezbit, iar ochelarii care, „probabil“, vor fi recunoscuţi la Siguranţă să fie, fără doar şi poate, chiar ai lui… Acum vă daţi seama, domnule, în ce constă sistemul meu, continuă Rouletabille; nu le cer indiciilor exterioare să-mi dezvăluie neapărat adevărul; le cer doar să nu se împotrivească adevărului înfăţişat pe calea cea bună a raţiunii mele!… Dorind să mă conving definitiv de adevărul în privinţa lui Larsan, deoarece un Larsan-asasin constituia o excepţie meritând a fi întemeiată pe nişte certitudini, am comis o greşeală, încăpăţânându-mă să-l şi „văd la faţă“. Am fost pedepsit aşa cum mi se cuvenea! Cred că s-a răzbunat calea cea bună a raţiunii mele, pentru că n-am pornit temeinic, încrezător şi cu nădejde pe drumul arătat de ea după evenimentele din coridorul miraculos, pierzându-mi vremea de pomană, căutând fălos alte dovezi întru vinovăţia lui Larsan decât cele oferite de ea! Şi-atunci a avut loc atacul împotriva domnişoarei Stangerson…

Rouletabille se opri… îşi duse batista la nas… adânc emoţionat.

*

— Dar de ce venise Larsan în cameră, ce avea de gând să facă? întrebă preşedintele. De ce a încercat, de două ori la rând, s-o asasineze pe domnişoara Stangerson?

— Pentru că era îndrăgostit de ea, dom’le preşedinte…

— Iată, într-adevăr, un motiv…

— Da, dom’le, un motiv decisiv. Era nebun de îndrăgostit… şi din această pricină, precum şi din multe altele, în stare de orice crimă.

— Domnişoara Stangerson avea cunoştinţă de iubirea lui?

— Da, dom’le, dar era foarte firesc să ignore că individul care-o urmărea atât de stăruitor era chiar Frédéric Larsan… altminteri Frédéric Larsan n-ar mai fi venit să se instaleze la castel şi, după „desfăşurarea evenimentelor“ din noaptea coridorului miraculos, n-ar mai fi intrat

împreună cu noi la domnişoara Stangerson în cameră. Fapt e că remarcasem fereala lui când îl văzusem stând mereu în umbră şi ţinându-şi capul plecat… probabil că privirea-i căuta ochelarii pierduţi… Se vede că domnişoara Stangerson fusese silită să-i îndure insistenţele şi atacurile înfăptuite sub un alt nume şi într-o deghizare ce nouă nu ni-s cunoscute, dar care nu-i exclus ca dânsei să-i fi fost preabine ştiute.

— Şi dumneavoastră, domnule Darzac? întrebă preşedintele… aţi avut poate prilejul s-auziţi în această privinţă confidenţele domnişoarei Stangerson… Cum a fost posibil ca domnişoara Stangerson să nu fi vorbit nimănui despre necazurile ei?… Ar fi putut pune justiţia pe urmele asasinului, iar pe dumneavoastră v-ar fi scutit, în cazul când sunteţi nevinovat, de-o acuzaţie atât de dureroasă!

— Domnişoara Stangerson nu mi-a destăinuit nimic, spuse domnul Darzac.

— Vi se par posibile afirmaţiile tânărului? întrebă iarăşi preşedintele.

Stăpânindu-se din răsputeri, domnul Darzac răspunse:

— Domnişoara Stangerson nu mi-a destăinuit nimic…

— Cum îţi explici dumneata faptul, reluă preşedintele, întorcându-se spre Rouletabille, că în noaptea asasinării paznicului ucigaşul înapoiase documentele furate domnului Stangerson?… Cum îţi explici dumneata modul în care asasinul izbutise să pătrundă în camera închisă a domnişoarei Stangerson?

— Oh! cred că-i uşor de răspuns în privinţa ultimei întrebări. Unui individ de calibrul lui Larsan-Ballmeyer nu-i era de loc greu să-şi facă rost sau să-şi meşterească singur cheile trebuincioase… În legătură cu furtul documentelor, „cred“ că Larsan nu se gândise mai dinainte la el. Spionând-o pretutindeni pe domnişoara Stangerson, hotărî să împiedice cu orice preţ căsătoria ei cu domnul Robert Darzac, într-o bună zi i-a urmărit pe domnişoara Stangerson şi pe domnul Robert Darzac în marile magazine de la Louve, reuşind să pună mâna pe poşeta domnişoarei Stangerson, pe care ea o pierduse sau care îi fusese poate şterpelită. În poşetă era o cheie cu capul de aramă. N-avea de unde să cunoasca valoarea cheii. I-o dezvăluie anunţul publicat de domnişoara Stangerson în ziare. Îi scrie domnişoarei Stangerson la post-restant, aşa

cum cerea anunţul. Fără îndoială că-i cere o întâlnire, aducându-i la cunoştinţă că posesorul poşetei şi al cheii e una şi aceeaşi persoană cu îndrăgostitul care-o urmăreşte cu iubirea lui, de câtva timp încoace. Nu primeşte nici un răspuns. Se prezintă la oficiul poştal 40 şi constată că scrisoarea fusese ridicată. Când s-a dus la oficiu, avusese grijă să ia înfăţişarea şi, pe cât posibil, îmbrăcămintea domnului Darzac. Asţa deoarece, fiind hotărât să facă pe dracu-n patru ca s-o aibă pe domnişoara Stangerson, ticluise din timp în aşa fel lucrurile încât, indiferent ce s-ar fi întâmplat, vinovatul să fie bănuit în persoana domnului Darzac, pe care domnişoara Stangerson îl iubea, iar el îl ura şi îi dorea pieirea. Spun: indiferent ce s-ar fi întâmplat, dar nu cred ca pe-atunci Larsan să se fi gândit că avea să fie nevoie să recurgă la asasinat. Măsurile de prevedere au fost luate ca s-o compromită pe domnişoara Stangerson, în orice eventualitate, sub deghizarea lui Darzac. De altfel, Larsan e de aproape aceeaşi statura ca domnul Darzac şi are piciorul de aproximativ aceeaşi măsură. La nevoie, îi era foarte lesne să-şi comande nişte pantofi, după ce-şi luase din timp un tipar de pe urma lăsată de piciorul domnului Darzac şi pe care apoi să-i încalţe. Pentru Larsan Ballmeyer toate astea sunt doar nişte trucuri copilăreşti. Prin urmare, nici un răspuns la scrisoare, nici pomeneală de întâlnire, iar preţioasa cheiţă se afla mereu în buzunarul lui. Ei bine, dacă nu vine domnişoara Stangerson la el, are să se ducă el la ea! Planul fusese mai dinainte chibzuit. Se documentase temeinic în privinţa aşezării castelului Glandier şi a pavilionului. Într-o după-amiază, când domnul şi domnişoara Stangerson porniseră la plimbare, iar moş Jacques plecase şi el, se strecoară în pavilion prin fereastra din vestibul. Pentru moment e singur şi are destul timp la îndemână… cercetează cu privirea mobilele… Una din ele, foarte bizară, semănând cu o casă de bani, posedă o broască miniaturală… la te uită! Ia te uită! Îi trezeşte interesul… Fiindcă are la el cheiţa de aramă… îi trece prin minte un gând… şi se înfiripă o asociaţie de idei. Încearcă cheiţa în broască: uşa se deschide… înăuntru sunt nişte documente! înseamnă că documentele trebuie să fie nespus de preţioase, de vreme ce au fost zăvorite într-o mobilă atât de ciudată… de vreme ce i se acordă o importanţă deosebită cheiţei destinate să descuie mobila… Aha! Aha! documentele ar putea fi

oricând folositoare… la vreun mic şantaj… nu-i exclus să-i fie de ajutor pentru atingerea ţelurilor lui amoroase… La iuţeală, face un pachet din teancul de hârtii şi dă fuga să-l ascundă în toaleta din vestibul. În răstimpul dintre expediţia din pavilion şi noaptea asasinării paznicului, Larsan avu destul răgaz să-şi dea seama de cuprinsul hârtiilor. Ce să facă cu ele? Erau mai curând compromiţătoare… în noaptea de pomină le aduse la castel… Probabil că-şi făcuse cine ştie ce speranţe la recunoştinţa domnişoarei Stangerson, căreia avea să-i restituie nişte hârtii reprezentând douăzeci de ani de muncă îndârjită… Orice e cu putinţă într-o minte ca asta!… Mă rog, indiferent de motiv, adusese îndărăt hârtiile şi se descotorosise cu bine de ele!

Rouletabille tuşi şi-mi dădui prea bine seama ce voia să însemne această tuse. În actualul stadiu al explicaţiilor se simţea vădit stingherit de hotărârea ce-o luase de-a nu dezvălui autenticul motiv al odioasei comportări a lui Larsan faţă de domnişoara Stangerson. Expunerea raţionamentului său era destul de incompletă pentru satisfacerea mulţimii şi, mai ales, a preşedintelui, care i-ar fi atras, fără îndoiala, atenţia, dacă Rouletabille, viclean ca o maimuţă, n-ar fi rostit cu voce tare:

— Acum ajungem la explicarea misterului din „Camera Galbenă“!

*

Tăcerea din sală fu tulburată doar de zgomotul mişcării scaunelor, de câteva îmbrânceli neînsemnate, de „sst“-urile insistente. Curiozitatea mulţimii era aţâţată la culme.

— Dar am impresia, domnule Rouletabille, spuse preşedintele, că în ipoteza dumitale misterul „Camerei Galbene“ ne-a fost integral explicat. De altfel, chiar Frédéric Larsan ni l-a explicat, mulţumindu-se să mintă doar în privinţa persoanei, punându-l pe domnul Robert Darzac în locul lui. Era limpede ca bună ziua: uşa „Camerei Galbene“ se deschisese numai în prezenţa profesorului Stangerson. Profesorul înlesnise apoi fuga individului ce-şi făcuse apariţia din camera fiicei lui, *poate chiar la rugămintea domnişoarei*, pentru evitarea oricărui scandal!…

— Nu, domnule preşedinte, protestă din răsputeri tânărul reporter. Dumneavoastră uitaţi că domnişoara Stangerson, rănită de moarte, nu mai era în stare să-şi exprime nici o rugăminte, nu mai avea destulă vlagă să închidă iarăşi uşa după ea, nici să tragă zăvorul şi nici să răsucească cheia în broască… De asemenea, uitaţi că domnul Stangerson se jurase pe viaţa fiicei lui, ce se zbătea în ghearele morţii, că uşa nu se deschisese nici o clipă!

— Totuşi e singurul mod, domnule, în care lucrurile pot fi explicate*! Camera Galbenă era închisă ermetic ca o casă de bani*. Folosindu-mă de cuvintele dumitale, era imposibil ca asasinul să fi putut fugi „în mod normal sau anormal". Când au reuşit să răzbată în cameră, n-a mai fost găsit! Cât toate acestea, trebuie să fi fugit pe undeva!

— Era absolut inutil, dom'le preşedinte…

— Cum aşa?

— *Nefiind în cameră*, n-avea de ce să fugă!'

În sala se făcu rumoare.

— Cum, nu era acolo?

— Bineînţeles că nu! *De vreme ce nu putea fi în cameră, înseamnă că nu era acolo!* Dom'le preşedinte, trebuie să păşim totdeauna numai pe calea cea bună a raţiunii noastre!

— Dar urmele, toate urmele care ne indicau prezenţa lui în cameră? protestă preşedintele.

— Toate aceste indicii, dom'le preşedinte, toate ne erau scoase la iveală de calea înşelătoare a raţiunii!… Calea cea bună ne îndrumă însă spre altceva: din clipa în care domnişoara Stangerson se încuiase în cameră şi până în clipa spargerii uşii, asasinul n-avusese cum să iasă din odaie; şi, întrucât nu-l găsiseră înăuntru, rezultă că în răstimpul de când se încuiase uşa şi până la spargerea ei *nu existase nici un asasin în cameră*!

— Dar urmele?

— Ah! dom'le preşedinte… Iată că iarăşi aducem vorba despre indiciile evidente… indicii datorită cărora se comit atâtea erori judiciare. *Asta pentru că vă obligă să afirmaţi ceea ce vă poruncesc ele!* Vă repet, pentru a raţiona nu-i nevoie să ne slujim de ele! Mai întâi de toate, trebuie să raţionăm! Şi abia după aceea să apreciem dacă

indiciile evidente sunt în stare să se înscrie în cercul raţionamentului dumneavoastră… Eu sunt în posesia unui cerc minuscul, dar care reprezintă un adevăr incontestabil: *nu exista niciun asasin în „Camera Galbenă“!* De ce tot timpul s-a crezut că asasinul era înăuntru? Din pricina indiciilor evidente ce-i confirmau prezenţa acolo! Dar dacă fusese *mai înainte* în cameră? Mai precis: „trebuie“ să fi fost mai înainte. Raţiunea îmi dictează că trebuie să fi fost *mai înainte* în cameră! Să examinăm indiciile şi ceea ce cunoaştem despre misterul „Camerei Galbene“ şi să vedem dacă indiciile confirmă prezenţa lui acolo *mai înainte... mai înainte ca domnişoara Stangerson să se fi încuiat în odaie, de faţă fiind tatal ei şi moş Jacques!* După apariţia articolului din *Matin* şi după convorbirea avută cu judecătorul de instrucţie, pe parcursul drumului de la Paris la Epinay-sur-Orge, încă de pe-atunci mi se păruse dovedit faptul că asasinul dispăruse, „Camera Galbenă“ fiind matematic închisă, mai înainte ca domnişoara Stangerson să fi intrat la miezul nopţii în odaie. În timpul acela indiciile exterioare se arătau a fi teribil „de potrivnice raţiunii mele”. Domnişoara Stangerson nu se putuse asasina singură. Iar indiciile confirmau imposibilitatea unei sinucideri. Rezultă că asasinul venise *mai înainte!* Dar cum se făcea că domnişoara Stangerson fusese asasinată sau, mai bine zis, „părea“ să fi fost asasinată *după?* Era clar că trebuia să reconstitui evenimentul din două faze, două faze distincte, la o distanţă de câteva ceasuri una de alta; prima fază, când se încercase într-adevăr asasinarea domnişoarei Stangerson, încercare pe care dânsa o ascunsese; a doua fază, când, datorită unui coşmar al domnişoarei Stangerson, cei din laborator crezuseră c-aud asasinarea ei! Pe atunci nu fusesem încă în „Camera Galbena”. Ce răni avea domnişoara Stangerson? Nişte urme de sugrumare şi-o formidabilă lovitura la tâmplă… Urmele sugrumării nu mă stinghereau de loc. Era posibil să fi fost înfăptuite „mai înainte“, iar domnişoara Stangerson să le fi ascuns sub un şal sau un guler, n-are importanţă cum! Deoarece, din moment ce eu cream din nou evenimentul şi eram nevoit să-l despic în două faze, trebuia, eram silit sa ajung la concluzia că *domnişoara Stangerson ascundea toate întâmplările* din prima fază; desigur, trebuie să fi avut motivele ei, destul de temeinice, să nu-i mărturisească nimic tatălui ei şi

să fie nevoită, după cum era şi firesc, să-i povestească judecătorului de instrucţie o versiune a agresiunii asasinului din care, *netăgăduindu-i prezenţa*, să reiasă că agresiunea avusese loc noaptea, în timpul celei de a doua faze! Era silită să procedeze astfel. Altminteri taică-său ar fi putut-o întreba: „Ce ne ascunzi? Ce înseamnă tăcerea ta, după atentatul acesta nemaipomenit?“ Prin urmare, tăinuise urmele lăsate de mâna criminalului pe gâtul ei. Însă mai exista şi formidabila lovitură de la tâmplă! N-o mai înţelegeam! Mai ales de când aflasem că se găsise în cameră şi arma crimei: un „picior de berbec“… Nu, putuse ascunde lovitura. Şi totuşi era deosebit de limpede că rănirea avusese loc în decursul primei faze, când era neapărată nevoie, pentru dobândirea rănii, de prezenţa asasinului! La un moment dat, mă gândisem că rana trebuie să fi fost mai puţin gravă decât se credea – dar în aceasta privinţă mă înşelam amarnic – şi bănuiam că domnişoara Stangerson îşi ascunsese rana sub o pieptănătură cu părul adus pe tâmple! În ce priveşte urma de pe perete, lăsată de mâna rănită a asasinului în care domnişoara Stangerson trăsese cu revolverul, era evident că urma se întipărise „mai înainte“. De aici rezulta că asasinul fusese neapărat rănit în timpul primei faze. *Adică în momentul când se afla în cameră!* Fireşte că toate urmele lăsate de asasin: „piciorul de berbec”, paşii plini de negreală, bereta, batista, sângele de pe perete, de pe uşă şi de pe jos, erau din timpul primei faze… Faptul că urmele mai erau în odaie dovedea fără tăgadă că domnişoara Stangerson, dorind să nu se afle nimic despre cele întâmplate şi acţionind temeinic în acest sens, nu mai avusese răgazul necesar să le ascundă. Acest fapt mă îndemna să caut momentul primei faze a evenimentelor, *la o distanţă de timp foarte apropiată celei de a doua faze.* Dacă după prima fază, adică după fuga asasinului – după ce ea însăşi se întorsese cât mai degrabă la laborator unde taică-său avea s-o găsească lucrând – dacă ar îi putut reintra atunci în cameră, barem pentru o clipă, ar fi izbutit să ascundă la repezeală „berbecul“, bereta şi batista care zăceau pe jos. Dar nici n-a mai încercat, deoarece taică-său n-o mai lăsase singură nicio clipă măcar. Deci, după prima fază, nu mai intrase în odaie decât abia la miezul nopţii. Însă era cineva care la ora zece intrase acolo: moş Jacques, ocupându-se de îndeletnicirile lui de fiecare seară, închizând obloanele

şi aprinzând veioza. Probabil că domnişoara Stangerson, la biroul ei din laborator, unde se făcea că lucrează, uitase, datorită stării ei de prostraţie, că moş Jacques trebuia să se ducă în odaie! Atunci are o idee: îl roagă pe moş Jacques să nu se mai obosească! Să nu mai intre în cameră. În articolul din *Matin* stă scris pe larg despre cele de mai sus. Dar moş Jacques pătrunde totuşi în odaie şi nu bagă nimic de seamă. Atât de întunecoasă era „Camera Galbenă"!... Domnişoara Stangerson trebuie să fi trăit atunci două minute îngrozitoare! Cu toate acestea, am bănuit că domnişoara Stangerson ignora prezenţa atâtor urme lăsate de asasin în odaia ei! Se vede că, după prima fază, n-avusese destul răgaz decât să-şi ascundă urmele lăsate de mâna criminalului pe gâtul ei şi-apoi să iasă din odaie!... Dacă ar fi ştiut că „piciorul de berbec", bereta şi batista zăceau pe parchet, le-ar fi strâns şi pe ele când se întorsese în cameră la miezul nopţii... Dar nu le văzuse. Se dezbrăcase la lumina îndoielnică a veiozei... şi aţipise, zdrobită de atâtea emoţii şi de teama, de spaima ce-o îndemnase să-şi întârzie cât mai mult cu putinţă intrarea în odaie... Astfel eram *obligat* să ajung la cea de-a doue fază a dramei, *contând numai pe prezenţa domnişoarei Stangerson în cameră, fără nici un asasin, dacă ţinem seama că înăuntru nu se găsise aşa ceva*... Fireşte că numai în felul acesta puteam înscrie în cercul raţionamentului meu indiciile exterioare. Insă mai erau câteva indicii exterioare ce se cereau explicate. Se traseseră focuri de revolver în răstimpul celei de-a doua faze. Se auziseră strigăte: „Ajutor! Asasinul! Asasinul!..." Cum mă putea ajuta calea cea bună a raţiunii mele în împrejurările mai sus arătate? în primul rând strigătele: atât timp cât nu existase niciun asasin în cameră, *rezulta, prin forţa lucrurilor, că domnişoara Stangerson avusese un coşmar*! Se auzise un zgomot nemaipomenit de mobile răsturnate. Îmi în- chipuii... eram nevoit să-mi închipui: domnişoara Stangerson aţipise, obsedată de înspăimântătoarea scenă de după-amiază... începe să viseze... coşmarul reînvie imaginile sângeroase ale scenei... îl vede iarăşi pe asasin năpustindu-se asupra ei, şi-atunei porneşte să strige. „Asasinul! Ajutor!" Cu o mişcare spasmodică a mâinii, caută revolverul, pus, înainte de culcare, pe noptieră. Dar mâna-i izbeşte noptiera eu atâta putere încât o răstoarnă. Revolverul cade jos, se descarcă singur şi glonţul nimereşte în tavan... De la bun început mi

se păruse că glonţul din tavan trebuia să fie un glonţ pornit accidental… El indica posibilitatea unui accident. Se potrivea atât de bine cu ipoteza coşmarului făurită de mine încât glonţul devenise unul din motivele din pricina căruia începusem să nu mai pun la îndoială faptul că atentatul se petrecuse mai înainte. Domnişoara Stangerson, înzestrată cu o tărie de caracter rar întâlnită, îl tăinuise… Coşmarul, focul de revolver… Domnişoara Stangerson se trezeşte într-o îngrozitoare stare de spirit; încearcă să se ridice; se prăbuşeşte, pierzindu-şi firea, răsturnând mobilele, aproape horcăind… „Asasinul! Ajutor! Ajutor!” şi leşină… Totuşi se vorbise de două focuri de revolver. Fuseseră auzite în toiul nopţii, în decursul celei de-a doua faze. De altfel, şi eu aveam nevoie tot de doua împuşcături pentru confirmarea tezei mele, care de mult nu mai era o ipoteză. Însă îmi trebuiau „câte una“ în fiecare fază, şi nu amândouă în ultima lază… O împuşcătură pentru rănirea asasinului înainte şi o a doua, în plin coşmar, *în decursul celeilalte faze!* Dar era o certitudine că se trăseseră două focuri de revolver în noaptea aceea? Împuşcătura se auzise în toiul vacarmului de mobile răsturnate. La unul din interogatorii, domnul Stangerson pomeneşte mai întâi de-o împuşcătură surdă şi-apoi de o alta răsunătoare! Dar dacă zgomotul împuşcăturii surde fusese doar un zgomot iscat de prăbuşirea noptierei cu tăblie de marmură pe podea? Era singura explicaţie valabilă. M-am convins de valabilitatea ei aflând de la portari, de la Bernier şi de la nevastă-sa, că n-auziseră decât o singură împuşcătură de revolver. Iar ei se aflau chiar lângă pavilion. Aşa au declarat judecătorului de instrucţie. Astlel, aproape că reconstituisem cele două faze ale dramei în clipa primei mele intrări în „Camera Galbenă”. Cu toate acestea, gravitatea rănii de la tâmplă nu izbutea să se includă în cercul trasat de raţionamentul meu. Rezulta că rana nu fusese comisă de „piciorul de berbec" al asasinului, în timpul primei faze. Era o rană prea serioasă ca domnişoara Stangerson s-o fi putut ascunde şi acoperi sub pieptănătura ei cu părul adus pe tâmple! Atunci rănirea să fi avut loc, „neapărat", în decursul celei de-a doua faze, în timpul coşmarului? Acesta era răspunsul pe care mă dusesem să-l caut în „Camera Galbenă". Şi „Camera Galbenă“ mi-l dăduse imediat!

Rouletabille scoase iarăşi din pacheţelul lui o bucăţică de hârtie albă

împăturită în patru. Dintre cutele peticului alb de hârtie extrase un obiect invizibil, pe care, ţinându-i între degetul mare şi arătător, îl înmână preşedintelui:

— Un fir de păr, domnule preşedinte, un fir de păr blond mânjit de sânge, un fir de păr aparţinând domnişoarei Stangerson… L-am găsit lipit de unul din colţurile tăbliei de marmură a noptierei răsturnate… Colţul tăbliei de marmură era şi el mânjit de sânge. O! Doar o pată roşietică, cât o nimica toată! Dar foarte importantă! Picătura de sânge uscat îmi destăinuia că domnişoara Stangerson, trezindu-se înnebunită de spaimă, se ridicase din pat şi căzuse din el; fiind destul de înalt, se lovise cumplit de colţul de marmură al noptierei. O rănise la tâmplă şi în acelaşi timp îi reţinuse firul acesta de păr. Se vede că domnişoara Stangerson trebuie să fi avut acest fir de păr pe frunte, deşi n-are obiceiul să-şi poarte părul pieptănat adus pe tâmple! Medicii avizează că domnişoara Stangerson fusese lovită cu un obiect contondent. Judecătorul de instrucţie, găsind în cameră „piciorul de berbec“, dăduse imediat vina pe el. *Dar şi colţul unei noptiere cu tăblie de marmura e tot un obiect contondent. Nici medicii şi nici judecătorul de instrucţie nu se gândiseră la el. Nu l-aş fi descoperit poate nici eu, dacă nu mi-ar fi fost arătat cu degetul de calea cea buna a raţiunii, dacă n-aş fi fost îmboldit de ea să-i ghicesc.*

Cât pe-aci sala fu gata să izbucnească din nou în aplauze. Dar liniştea se restabili imediat, deoarece Rouletabille îşi continuă depoziţia dintr-o suflare:

— Mai rămânea de aflat, în afară de numele asasinului pe care aveam să-l cunosc abia peste câteva zile, când anume se petrecuse prima fază a dramei. Momentul respectiv avea să-mi fie dezvăluit de interogatoriul domnişoarei Stangerson, în ciuda faptului că fusese ca atare ticluit încât să-i inducă în eroare pe judecătorul de instrucţie, şi de interogatoriul domnului Stangerson. Domnişoara Stangerson comunicase în amănunţime cum îşi petrecuse timpul în ziua dramei. Reuşisem să stabilim cu toţii că asasinul se furişase în pavilion între orele cinci şi şase. Aşadar, se afirma că profesorul şi fiică-sa începuseră să lucreze la şase şi un sfert. Deci, trebuia cercetat între orele cinci şi şase şi un sfert. Dar ce rost avea să ne gândim la ora cinci? Profesorul era atunci cu

fiică-sa… Drama nu se putuse desfăşura decât în absenţa profesorului: Prin urmare, trebuia căutat numai în scurtul răstimp de mai sus. Şi anume atunci când profesorul fusese despărţit de fiică-sa!… Ei bine, descopăr momentul propice în interogatoriul din odaia domnişoarei Stangerson, luat în prezenţa profesorului. În interogatoriu se indică înapoierea profesorului şi a fiicei lui în laborator către ora şase. Domnul Stangerson declară: „în acest moment *fusesem acostat de paznicul meu, care mă reţinu câteva clipe*“. Deci, avusese loc o convorbire cu paznicul. Paznicul îi relatează domnului Stangerson despre tăierile din pădure şi despre braconaj; domnişoara Stangerson plecase; apucase să ajungă în laborator, deoarece profesorul declară iarăşi: „ÎI părăsii pe paznic şi plecai după fiică-mea care începuse de mult să lucreze!“ Deci drama se desfăşurase în răstimpul acestor câteva minute. Aşa şi trebuia să se întâmple! Parcă o văd pe domnişoara Stangerson intrând în pavilion, ducându-se în odaia ei pentru a-şi lăsa pălăria şi dând acolo peste banditul care-o urmărea cu insistenţele lui. Banditul era de câtva timp în pavilion. Trebuie să-şi fi aranjat treburile în aşa fel încât totul să se petreacă noaptea. Probabil că atunci, în împrejurările comunicate de mine judecătorului de instrucţie, îşi descălţase şi pantofii lui moş Jacques, deveniţi stânjenitori. Apoi, după cum v-am spus adineauri, operase furtul documentelor. După aceea se strecurase sub pat, în clipa în care moş Jacques se întorsese de la castel să spele pe jos în vestibul şi în laborator.. Dar aşteptarea i se păru prea îndelungată… După ce moş Jacques plecase, ieşise şi el de sub pat, umblase iarăşi brambura prin laborator, se dusese în vestibul, privise în grădină şi-n clipa aceea *o zărise venind spre pavilion pe domnişoara Stangerson, absolut singură.* O putuse lesne zări, deoarece înserarea care abia începuse era atunci destul de luminoasă! N-ar fi îndrăznit niciodată s-o atace la această oră, dacă nu s-ar fi întemeiat pe convingerea că domnişoara Stangerson era singură! întrucât o zărise numai pe ea, se vede că domnul Stangerson trebuie să fi stat de vorbă cu paznicul, care-l reţinuse la cotitura potecii, *cotitura unde era pâlcul de copaci, ascunzindu-l de vederea ticălosului*. Atunci, îşi chibzui imediat planul. Singur în pavilion cu domnişoara Stangerson, avea să se simtă mai la îndemână. La noapte, cu moş Jacques dormind în pod, avea să fie mult mai dificil. *Şi-atunci trebuie*

să fi închis fereastra din vestibul! Astfel, iarăşi se explică de ce nici domnul Stangerson şi nici paznicul n-auziseră focul de revolver. De altminteri, erau destul de departe de pavilion. Apoi se întorsese din nou în „Camera Galbenă“. Domnişoara Stangerson intră înăuntru. Ce-a urmat trebuie să se fi petrecut cu iuţeala fulgerului!… Domnişoara Stangerson, cuprinsă de spaimă, probabil că ţipase… sau, mai precis, avusese intenţia să strige; dar necunoscutul o înhăţase de gât… Poate voia s-o sugrume, să-i curme suflarea… Dar domnişoara Stangerson apucă revolverul, bâjbâind cu mâna prin sertarul noptierei, unde-l ţinea ascuns de când prinsese frica individului ce-o ameninţa mereu. Ucigaşul apucase să învârtă „piciorul de berbec“ asupra capului nefericitei. O armă teribilă în mâinile lui Larsan-Bailmeyer… însă domnişoara Stangerson trage… glonţul porneşte, îl răneşte pe asasin la mâna-i care scapă arma. „Piciorul de berbec“ se rostogoleşte pe jos, *mânjit de sângele scurs din rana ucigaşului*... Asasinul îşi pierde echilibrul, caută un reazem de perete, unde-şi lasă urmele degetelor însângeratc, se înfricoşează să nu urmeze un al doilea glonţ şi îşi ia tălpăşiţa… Domnişoara Stangerson îl vede traversând laboratorul… ascultă atentă… acum e-n vestibul… Oare ce face acolo?… Prea întârzie, până se hotărăşte să sară pe fereastră… în sfârşit, iată-l sărind! Atunci domnişoara Stangerson dă fuga şi-nchide fereastra!… Stă şi se-ntreabă: să fi văzut taică-său ceva? să fi auzit? Acum, când primejdia s-a îndepărtat, gândurile-i toate sunt îndreptate numai la tatăl ei… înzestrată cu o energie supraomenească, are de gând să-i ascundă totul, dacă va mai fi timp când domnul Stangerson se înapoiază, găseşte uşa de la „Camera Galbenă“ închisă, iar pe fiică-sa la biroul ei din laborator *concentrată asupra lucrului!*

Rouletabille se întoarse atunci spre domnul Darzac:

— Dumneavoastră, care ştiţi cum s-au petrecut lucrurile în realitate, exclamă el, vă rog să ne spuneţi, nu-i acesta adevărul?

— Nu ştiu nimic, răspunse domnul Darzac.

— Sunteţi un suflet mare! spuse Rouletabille, încrucişându-şi braţele… însă, dacă domnişoara Stangerson ar fi în stare, vai! să-şi dea seama că vă aflaţi pe banca acuzării, v-ar dezlega de cuvântul dat… v-ar implora să dezvăluiţi toate destăinuirile ei… şi nu numai atât, ar veni

chiar ea aici să vă ia apărarea!…

Domnul Darzac rămase stană de piatră, nerostind o vorbă. Privea întristat la Rouletabille.

— Mă rog, spuse acesta, de vreme ce domnişoara Stangerson nu poate veni aici, era neapărată nevoie să fiu eu de faţă! Dar, vă rog să mă credeţi, domnule Darzac, cea mai bună cale, unica, pentru salvarea domnişoarei Stangerson şi pentru a-i reda judecata, e să obţineţi şi achitarea dumneavoastră!

O furtuna de aplauze întâmpină ultimele lui cuvânte. Preşedintele nici nu mai încercă măcar să potolească entuziasmul sălii. Robert Darzac fusese salvat. Era de ajuns să-i priveşti pe juraţi pentru a fi sigur de achitare! Înfăţişarea lor demonstra elocvent convingerea pe care şi-o formaseră.

Atunci preşedintele exclamă:

— Dar, până la urmă, care-i misterul ce-o îndeamnă pe domnişoara Stangerson, asupra căreia se încearcă un asasinat, să-i tăinuiască tatălui ei nemaipomenita crimă?

— Domnule, spuse Rouletabille, nu ştiu!… Nu mă priveşte!…

Preşedintele depuse o nouă stăruinţă pe lângă domnul Robert Darzac.

— Insistaţi în refuzul dumneavoastră, domnule, să ne relataţi ce anume făceaţi în clipa când „se“ atenta la viaţa domnişoarei Stangerson?

— Nu sunt în stare, domnule, să vă spun nimic…

Preşedintele îl imploră din priviri pe Rouletabille sa dea o explicaţie.

— Suntem îndreptăţiţi să credem, domnule preşedinte, că există o strânsă legătură între absenţele domnului Robert Darzac şi taina domnişoarei Stangerson… Acesta-i motivul pentru care domnul Darzac se considera obligat să tacă!… E uşor de imaginat că Larsan, făcând tot ce-i fusese în putinţă să abată bănuielile asupra domnului Darzac, îi fixase acestuia o serie de întâlniri tocmai la datele respective şi într-un loc compromiţător, întâlniri la care trebuia să se poarte discuţii despre misterul în cauză… Domnul Darzac mai curând se va lăsa condamnat decât să divulge, să explice ceva în privinţa tainei domnişoarei Stangerson. Larsan era destul de viclean şi pentru „combinarea“ mârşăviei de mai sus!…

Preşedintele, impresionat, dar plin de curiozitate, întrebă iarăşi:

— Dar care să fie taina?

— Ah! dom'le, nu sunt în stare să vă spun! zise Rouletabille, înclinându-se în faţa preşedintelui; ştiu doar că acum aţi aflat îndeajuns pentru achitarea domnului Robert Darzac!… Numai de nu s-ar reîntoarce Larsan!… ceea ce nu-mi prea vine să cred! spuse el râzând în hohote, nespus de bucuros.

Mulţimea porni să râdă laolaltă cu el.

— Mai am o întrebare, domnule, spuse preşedintele. Acceptând în continuare teza dumitale, înţelegem de ce intenţionase Larsan să abată bănuielile asupra domnului Robert Darzac, dar nu putem înţelege ce interes avea să le îndrepte şi împotriva lui moş Jacques?…

— Dintr-o „ambiţie de poliţist", dom'Ie! din ambiţia de a-şi demonstra isteţimea, anulând singur dovezile prezentate chiar de el. Juca tare! Era un truc pe care-l mai folosise în dese rînduri pentru îndepartarea bănuielilor ce s-ar fi putut întoarce asupră-i! Dovedea nevinovăţia unuia din bănuiţi, pentru a-l putea acuza pe celălalt. E cazul să vă dea de gândit, domnule preşedinte, cu cât timp înainte trebuie să fi „ticluit' Larsan o asemenea maşinaţie. Vă asigur că studiase totul, cunoştea şi oamenii, şi celelalte elemente. Dacă aveţi curiozitatea să ştiţi cum îşi pregătise documentarea, aflaţi atunci ca la un moment dat aranjase în aşa fel lucrurile încât să devină un soi de agent de legătură între „laboratorul Siguranţei şi domnul Stangerson, solicitându-i-se celebrului profesor diverse „experienţe. Astfel reuşise, mai înainte de crimă, să pătrundă de două ori în pavilion. Era deghizat în aşa fel încât moş Jacques să nu-l mai poată recunoaşte după aceea, ceea ce nu l-a împiedicat pe Larsan să găsească prilejul de a-i şterpeli lui moş Jacques o pereche de încălţări părăduite şi-o beretă jerpelita. Bătrânul slujitor al domnului Stangerson le legase într-o batistă pentru a le duce probabil unuia din prietenii lui, carbunar pe şoseaua dinspre Epinay! Când s-a descoperit crima, moş Jacques, nevoit să-şi recunoască lucrurile în sinea lui, s-a ferit să mărturisească imediat adevărul! Erau prea din cale-afara de compromiţătoare; ceea ce explică tulburarea lui din perioada când îi vorbeam de ele. Toate erau limpezi ca buna ziua şi Larsan a fost nevoit să mi le recunoască, după ce l-am strâns cu uşa. De altminteri a făcut-o

cu plăcere, căci dacă e bandit – ceea ce, îndrăznesc să sper, e un lucru în afara de orice îndoială pentru toată lumea e în aceeaşi măsură şi artist! … Aceasta-i maniera de lucru a individului, maniera lui proprie… Tot aşa a lucrat şi în cazurile de la „Creditul Universal“ şi al „Lingourilor de la Monetărie”! Cazuri ce vor trebui revizuite, domnule preşedinte, deoarece sunt câţiva nevinovaţi care-şi macină zilele în temniţă de când Larsan-Ballmeyer a intrat la Siguranţa!

XXVIII

În care se dovedeşte
că niciodată
nu te poţi gândi ta toate

Emoţie nemaipomenită, o furtună de şoapte, ovaţii! Maestrul Henri-Robert depuse concluziile, cerând amânarea procesului la o altă dată pentru supliment de instrucţie. Chiar şi procurorul îşi însuşi concluziile apărării. Procesul fu amânat. A doua zi, domnul Robert Darzac era pus în libertate provizorie, iar moş Mathieu beneficie de-o imediată „scoatere de sub urmărire“. Zadarnic l-au mai căutat pe Frédéric Larsan. Dovada nevinovăţiei fusese făcută. În cele din urmă, domnul Darzac se descătuşa din ghearele cumplitului dezastru ce-l ameninţase la un moment dat şi, după vizitarea domnişoarei Stangerson, nădăjdui că într-o bună zi, prin stăruitoare îngrijiri, ea avea să-şi redobândească judecata.

În ce-l priveşte pe Rouletabille, băieţandrul acesta prodigios, fireşte că deveni „omul zilei“! La ieşirea din clădirea tribunalului de la Versailles, mulţimea îl purtă în triumf. Ziarele din lumea întreagă îi publicară isprăvile şi portretul. Şi el, care intervievase atâtea personalităţi ilustre, ajunse la rândul lui un personaj ilustru şi intervievat. Trebuie să mărturisesc că nu se umflă în pene din această pricină.

Ne-am reîntors împreună de la Versailles, după o cină deosebit de voioasă la „Câinele fumător“. Când am fost în tren, m-am năpustit asupra lui cu întrebările ce-mi stătuseră de multe ori pe limbă în timpul mesei, dar pe care le amânasem totuşi fiindcă ştiam că lui Rouletabille nu-i place să lucreze în asemenea prilejuri.

— Prietene, spusei eu, căzul Larsan e nemaipomenit de sublim şi demn într-adevăr de mintea ta cutezătoare.

Aici mă opri, poftindu-mă să vorbesc mai puţin fandosit. Afirmă că nu s-ar putea împăca niciodată cu gândul că-i fusese dat să vadă cum o

inteligenţă mai mult decât remarcabilă, cum era a mea, se afla pe pragul de-a se prăbuşi în abisul hidos al tâmpeniei. Şi asta numai din pricina admiraţiei nesăbuite manifestate faţă de el.

— Am să trec imediat la subiect, spusei eu oarecum ofensat. Tot ce s-a-ntâmplat nu-mi dezvăluie nimic în privinţa plecării tale în America. Nu ştiu dacă te înţelesesem prea bine, dar când plecaseşi de la Glandier, ultima dată, ghiciseşi oare adevărul în privinţa lui Frédéric Larsan?… Ştiai că asasinul era Larsan? Ştiai absolut totul despre modul în care încercase să ucidă?

— Bineînţeles. Dar tu, spuse el, schimbând cursul conversaţiei, tu nu băniseşi nimic?

— Nimic!

— De necrezut.

— Dar bine, dragul meu, îţi luaseşi toate măsurile să-mi ascunzi gândurile tale şi nu văd cum le-aşi fi putut ghici… Când sosisem cu revolverele la Glandier, „la momentul hotărât“, îl bănuiai deja pe Larsan?

— Da! Tocmai izbutisem să duc până la capăt raţionamentul „coridorului miraculos“! însă motivul reîntoarcerii lui Larsan în camera domnişoarei Stangerson nu-mi fusese limpezit pe atunci, prin descoperirea ochelarilor cu lentile de prezbit… Mai pe scurt, bănuiala mea era mai mult rezultatul unei operaţii matematice. Ideea unui Larsan asasin mi se părea atât de formidabilă încât mă hotărâsem să aştept apariţia „indiciilor evidente“ mai înainte de-a îndrăzni să insist în plus asupra ei. Totuşi ideea mă sâcâia şi adeseori aveam un fel de a-ţi vorbi despre poliţist care ar fi trebuit să-ţi dea de bănuit. În primul rând, faptul că nu mai stăruiam asupra „bunei lui credinţe“’ şi nu-ţi mai precizam „că se înşela“. Îţi vorbeam despre sistemul lui ca despre un sistem infam. În mintea ta îţi închipuiai că dispreţul manifestat de mine faţă de sistem îl vizează pe poliţistul Larsan. În realitate, însă, în mintea mea îl viza în mai mică măsură pe poliţistul cât pe banditul Larsan, aşa cum îl bănuiam că este!… Adu-ţi aminte ce-ţi spuneam când îţi enumeram toate dovezile acumulate împotriva domnului Darzac: „Totul pare să dea oarecare consistenţă ipotezei marelui Fred. De altminteri, această ipoteză, pe care-o consider falsă, are să-i ducă pe-o cale

greşită“… şi adăugam pe-un ton care s-ar fi cuvenit sa te lase cu gura căscată: „Acum rămâne de văzut, oare într-adevăr pe Frédéric Larsan să-i ducă ipoteza asta pe un drum greşit? Asta e! Asta e! Asta e!…“ Această serie de „asta e!“ ar fi trebuit să-ţi dea de gândit, în aceste nenumărate „asta e!“ se află cuprinsă toată bănuiala mea. Şi ce putea să-nsemne: într-adevăr pe Frédéric Larsan să-l ducă oare ipoteza asta pe un drum greşit?“ dacă nu bănuiala mea că drumul greşit nu-i era destinat lui Larsan, ci nouă, *ipoteza lui fiind destinată să ne abată pe un drum greşit pe noi!* În clipa aceea m-am uitat la tine şi am observat că n-ai tresărit de loc. Mi-am dat seama că nu înţeleseseşi… Am rămas încântat, deoarece până la descoperirea ochelarilor nu puteam lua în consideraţie posibilitatea unui Larsan criminal decât ca pe-o ipoteză din cele mai absurde… însă după descoperirea ochelarilor, explicându-mi-se astfel motivul înapoierii lui Larsan în camera domnişoarei Stangerson… adu-ţi aminte de bucuria mea, de explozia mea de bucurie… o! eu mi-aduc foarte bine aminte! Alergam ca nebun prin cameră. Strigam la tine: „Am să-l duc pe marele Fred! Am să-l duc într-un chip nemaipomenit!“ Atunci cuvintele acestea se refereau la bandit. Şi chiar din aceeaşi zi, când nu făcusem nimic altceva, până la zece seara, decât să cinez cu Larsan, fără să iau nici o măsură – în ciuda sarcinii primite din partea domnului Darzac de-a supraveghea odaia domnişoarei Stangerson – *fiind liniştit, deoarece era acolo, în faţa mea*, chiar din aceeaşi seară, dragul meu prieten, ai fi putut bănui că numai omul dinaintea noastră era cel de care mă temeam… Mai ales când îţi spuneam, vorbindu-ţi atunci despre iminenta sosire a asasinului: „O! sunt absolut convins că Frédéric Larsan are să fie de faţă la noapte!…“ Dar exista un fapt fundamental, dator să ne lămurească complet şi imediat în privinţa criminalului, fapt care să ni-l denunţe pe Larsan, şi pe care *amândoi*, şi tu şi eu, l-am scăpat din vedere!… Ai uitat oare de povestea cu bastonul? Da, în afara raţionamentului care ar fi trebuit să-l denunţe pe Larsan oricărui „spirit logic“, mai era şi „povestea cu bastonul“ care-l denunţa oricărui „spirit înzestrat cu darul observaţiei“. Eram cu totul nedumerit – află aşadar – de ce în timpul desfăşurării instrucţiei Larsan nu se folosise de loc de baston împotriva domnului Darzac. Oare bastonul nu fusese cumpărat chiar în seara crimei de un

individ ale cărui semnalmente corespundeau întocmai cu cele ale domnului Darzac? Ei bine, l-am întrebat acum câteva ceasuri chiar pe Larsan, mai înainte de-a fi luat trenul să dispară, l-am întrebat de ce nu folosise bastonul. Mi-a răspuns că niciodată nu-i trecuse aşa ceva prin minte. Nu plănuise nimic împotriva domnului Darzac, prin folosirea bastonului. Ci noi îl pusesem într-o mare încurcătură în seara de la cabaretul din Epinay, *când îi dovedisem ca ne minţea!* Mai ţii minte ce spunea, că primise bastonul la Londra; ori numele firmei atesta provenienţa lui pariziană! De ce, în loc să ne fi gândit atunci: „Fred minte; era la Londra; deci nu putea să primească la Londra un baston din Paris!"; de ce nu ne-am zis: „Fred minte. Nu era la Londra, deoarece cumpărase un baston la Paris!" Fred prins cu minciuna, Fred la Paris în momentul crimei! Iată un punct de plecare pentru temeiul unei bănuieli! Şi cum se face – după ancheta ta la Cassette, atunci când ne aduci la cunoştinţă cumpărarea bastonului de către un individ îmbrăcat întocmai ca domnul Darzac, noi fiind convinşi, datorită cuvântului de onoare dat chiar de domnul Darzac, de imposibilitatea ca el să fi fost persoana ce cumpărase bastonul, fiind convinşi, datorită întâmplării de la oficiul poştal 40, *de existenţa unui individ la Paris care-şi însuşeşte înfăţişarea domnului Darzac*, fiind curioşi să ştim cine-i insul care, deghizat în Darzac, se prezintă în seara crimei la Cassette să cumpere un baston, pentru ca mai apoi să-l regăsim în mâinile lui Fred – cum se face – cum? cum? că nici o clipă nu ne-a trecut prin cap să ne întrebăm: „Dar… dar… dar… dacă necunoscutul deghizat în Darzac, cumpărând bastonul pe care-l are acum în mână Fred… dacă ar fi… dacă ar fi… chiar Fred în persoană?…" Bineînţeles, calitatea lui de agent al Siguranţei nu răspundea de loc unei asemenea ipoteze; dar când constatasem înverşunarea cu care Fred acumula dovadă peste dovadă împotriva lui Darzac, furia cu care-l urmărea pe nenorocit, minciuna lui Fred ar fi trebuit să ne izbească, mai ales că era o minciună sfruntată şi foarte importantă, făcându-l să intre, la Paris, în posesia unui baston *pe care, în niciun caz, n-ar fi putut să-i primească la Londra.* Chiar dacă l-ar fi dobândit la Paris, minciuna cu Londra rămânea în picioare. În timp ce toată lumea, chiar şi superiorii lui, îl credeau plecat la Londra, el era la Paris şi îşi cumpăra un baston! Dar

cum se face, însă, că nu se folosise nici o clipă de el în timpul instrucţiei, aşa cum s-ar fi cuvenit să procedeze cu un baston *găsit în preajma domnului Darzac?* Foarte simplu! Atât de simplu încât nici nu ne putuse trece prin cap… Larsan cumpărase bastonul după ce domnişoara Stangerson îl rănise superficial la mână cu glonţul tras din revolver. Îl cumpărase *numai cu scopul de-a avea o acoperire, im punct de sprijin, care să-l oblige să ţină în permanenţă mâna strânsă, să nu fie nevoit să-şi desfacă mâna şi să-şi descopere rana din palmă.* Acum ai înţeles?… Iată ce mi-a destăinuit Larsan. Îmi reamintesc că-ţi mai spusesem în repetate rânduri cât de bizar mi se părea faptul că „nu-şi lua niciodată mâna de pe baston“. La masă, când cinasem împreună cu el, nu abandona bastonul decât atunci când avea nevoie de cuţit! pe care, de altfel, nu-l mai lăsa după aceea din mâna dreaptă. Toate amănuntele de mai sus îmi reapărură în minte abia când mi se preciză ca lumea ideea mea despre Larsan, adică prea târziu pentru a-mi mai fi de vreun folos. De aceea, în seara când Larsan simulase somnul în prezenţa noastră, mă aplecasem deasupra lui şi, cu multă fereală şi dibăcie, fără ca el să-şi dea seama, reuşisem să-i văd mâna. Pe podul palmei mai avea doar un peticuţ de leucoplast, acoperind cât mai rămăsese din rana lui superficială. Mi-a trecut prin gând c-atunci ar fi putut pretinde că rana-i fusese provocată de orice altceva, în afară de un glonţ de revolver. Totuşi, la ora aceea era pentru mine un nou indiciu exterior care se înscria de minune în cercul raţionamentului meu. După cum mi-a spus acum câtva timp Larsan, glonţul abia îi atinsese în treacăt podul palmei, provocându-i însă o hemoragie destul de puternică. Dacă am fi fost dăruiţi cu mai multă perspicacitate, atunci când ne minţise Larsan, şi am fi reprezentat pentru el… nişte martori mai primejdio. Şi… fără îndoială c-ar fi scos la iveală, pentru îndepărtarea bănuielilor, *povestea pe care o imaginasem noi în locul lui,* istoria cu descoperirea bastonului în preajma lui Darzac. Dar, după aceea, evenimentele se precipitară în asemenea măsură încât am pierdut din vedere bastonul! Totuşi, îl stingherisem îndeajuns de mult, fără ştirea noastră, pe Larsan-BalImeyer!

— Dar, îl întrerupsei eu, dacă n-avea nici un gând rău împotriva lui Darzac atunci când cumpărase bastonul, de ce îi împrumutase

înfăţişarea? pardesiul de culoare bej? pălăria melon? etc.

— Pentru că abia sosise de la locul crimei şi îşi reluase, imediat după comiterea crimei, deghizarea Darzac, care-l însoţise permanent în acţiunile lui criminale, pentru a-şi atinge scopurile bine cunoscute de tine! Dar cred că-ţi dai seama, mâna rănită începuse să-l agaseze. Atunci, trecând prin Avenuc de l'Opera, îi venise ideea sa cumpere bastonul, idee pe care o şi pusese imediat în aplicare!… Era ora opt! Un individ cu înfăţişarea lui Darzac cumpără un baston. Baston pe care-l găsesc apoi în mâna lui Larsan!… şi tocmai eu, eu care bănuisem că drama avusese loc la ora aceea, că abia fusese înfăptuită, care eram aproape convins de nevinovaţia lui Darzac, tocmai eu să nu-l bănuiesc pe Larsan!… Există şi asemenea momente în care…

— Există şi asemenea momente, începui eu să spun, în care şi cele mai complexe inteligenţe…

Rouletabille îmi stăvili torentul vorbelor… şi întrucât pornisem să-l mai întreb ceva, îmi dădui seama ca nu mă mai asculta… Rouletabille adormise. Ajunşi la Paris, trebuii să trec prin toate chinurile iadului ca să-l pot trezi din somn.

XXIX

Taina domnişoarei Stangerson

În zilele următoare mi se ivi prilejul să-l întreb iarăşi ce anume căutase în America. Nu-mi dădu câtuşi de puţin un răspuns mai limpede decât răspunsul din trenul de Versailles şi schimbă vorba spre alte aspecte ale cazului.

Într-o bună zi, binevoi să-mi răspundă:

— Dar înţelege odată, simţeam nevoia să cunosc adevărata personalitate a lui Larsan!

— Evident, spusei eu, dar de ce trebuia să te duci tocmai în America s-o cauţi?…

Trăgând din pipă, îmi întoarse spatele. Era vădit, mă apropiasem de „taina domnişoarei Stangerson“. Bănuind că misterul ce-i unea atât de odios pe Larsan şi domnişoara Stangerson, mister căruia el, Rouletabille, nu-i dădea de rost în perioada existenţei „franceze“ a domnişoarei Stangerson, bănuind, după cum vă spun, că taina „trebuia să-şi aibă izvorul în epoca ei «americană» “, luase hotărârea de-a se urca pe vapor! În America avea să afle cine era în realitate Larsan, avea să adune materialele trebuincioase pentru a-i astupa gura… Şi plecase la Philadepihia!

Şi acum care era misterul? Misterul ce le „dictase să tacă“, domnişoarei Stangerson şi domnului Robert Darzac? La capătul atâtor ani, după publicarea anumitor articole calomnioase în presa de scandal, acum când domnul Stangerson a aflat şi a iertat totul, se poate dezvălui întreg adevărul. De altminteri, nu sunt multe de spus, şi asta va pune lucrurile la punct, întrucât s-au găsit câteva spirite mişele în stare să arunce vina asupra domnişoarei Stangerson, care, în decursul acestei sinistre afaceri, fusese doar o victimă nevinovată, „de la începutul începuturilor“.

Începutul începuturilor îşi avea obârşia într-o perioadă îndepărtată,

când tânără copilă locuia, cu tatăl ei, la Philadelphia. La o serată din casa unui prieten de-al tatălui ei avusese prilejul să facă cunoştinţa unui compatriot, un francez. Prin purtările, inteligenţa, felul blajin de-a fi şi dragostea lui, acesta izbuti s-o seducă. Îi mersese vestea că-i om bogat. Ceru celebrului profesor mâna domnişoarei Stangerson. Savantul îşi culese însă informaţiile necesare despre domnul Jean Roussel şi îşi dădu seama, de la bun început, că avea de-a face cu un aventurier. Or, domnul Jean Roussel, cred c-aţi ghicit, nu era altcineva decât una din nenumăratele întruchipări ale faimosului Ballmeyer, pus sub urmărire în Franţa şi refugiat în America. Domnul Stangerson însă nu ştia nimic despre această situaţie, iar fiică-sa cu atât mai puţin. Domnişoara Stangerson avea să afle adevărul abia mai târziu. În nişte împrejurări cumplite. Profesorul îi refuzase domnului Jean Roussel nu numai mâna fiicei sale, dar îi interzisese şi accesul în casa lui. Tânără Mathilde, simţindu-şi inima îmbobocind la căldura dragostei şi negăsind pe lumea asta ceva mai bun şi mai frumos decât Jean al său, văzu născându-se în ea revolta. Nu se feri să-şi ascundă nemulţumirea faţă de tatăl ei, care-o trimise însă să-şi ogoiască dorul pe malurile fluviului Ohio, la o mătuşă bătrână ce locuia la Cincinnati. Jean se luă după Mathilde. În pofida adâncului respect purtat tatălui ei, domnişoara Stangerson hotărî să se sustragă supravegherii bătrânei mătuşi şi să fugă cu Jean Roussel, amândoi foarte decişi să profite de facilităţile acordate de legislaţia americană şi să se căsătorească în cel mai scurt răstimp. Aşa se şi întâmplă. Prin urmare, fugiră la Louisville, în apropiere. Acolo, într-o bună dimineaţă, se auziră bătăi în uşă. Era poliţia, care-şi exprima dorinţa de a-l aresta pe domnul Jean Roussel, ceea ce şi săvârşi, în ciuda protestelor şi strigătelor fetei profesorului Stangerson. Cu aceeaşi ocazie, poliţia îi aduse la cunoştinţă Mahildei că „bărbatul ei“ nu era altcineva decât preafaimosul Ballmeyer!…

Disperată, după o încercare de sinucidere ratată, Mathilde se înapoie la mătuşă-sa, la Cincinnati. Aceasta fu cât pe-aci să moară de bucuria revederii. Opt zile la rând nu făcuse altceva decât s-o caute pretutindeni pe Mathilde. Nu avusese încă îndrăzneala să-l anunţe pe tatăl fetei. Mathilde îşi imploră mătuşa să jure că taică-său n-avea să afle niciodată nimic! Evident că şi biata mătuşă fu de aceeaşi părere, întrucât se

considera vinovată de prea multă uşurinţă într-o împrejurare atât de gravă. După o lună de, zile, domnişoara Mathilde Stangerson se înapoie lângă taică-său plină de căinţă, cu inima stinsă la chemările dragostei, dorind numai un singur lucru: să nu-i mai fie dat s-auda vorbindu-se vreodată de soţul ei, teribilul Ballmeyer. Atât îşi mai dorea – să izbutească a-şi ierta sieşi greşeala şi să se înalţe în faţa propriei conştiinţe printr-o viaţă închinată unei munci neostoite şi unui nesfârşit devotament tatălui ei.

Şi-a respectat legământul. Şi totuşi în clipa în care-şi îngăduise fericirea supremă de-a se uni cu un prieten de nădejde, după ce „mărturisise totul domnului Robert Darzac şi-l credea pe Ballmeyer dispărut, deoarece umblase zvonul morţii lui, după ce ispăşise atâţi amar de ani, în clipa aceea soarta îl trezea pe Jean Roussel din morţi şi-i scotea la iveală pe a ei Ballmeyer din tinereţea ei nefericită! El îi aducea la cunoştinţă că nu va îngădui niciodată căsătoria ei cu domnul Robert Darzac şi că o „iubea la fel de mult“, ceea ce, vai! era adevărat.

Domnişoara Stangerson nu şovăi nici o clipă să destăinuie totul domnului Robert Darzac. Îi arătă scrisoarea în care Jean Roussel-Frédéric Larsan-Ballmeyer îi reamintea de primele clipe ale căsătoriei lor din micuţa şi fermecătoarea căsuţă parohială pe care o închiriaseră la Louisville: „… casa parohială nu şi-a pierdut nimic din farmecul ei şi nici grădina din splendoare“. Mişelul susţinea că e bogat şi îşi exprima dorinţa „să se înapoieze împreună cu ea“ la casa parohială. Domnişoara Stangerson îi declarase domnului Darzac că, dacă taică-său avea să capete vreo bănuială despre dezonoarea ei, „îşi va pune capăt vieţii!“ Domnul Darzac jurase că-l va obliga pe american să tacă, fie înspăimântându-l, fie prin forţă, chiar de-ar fi silit să comită şi-o crima! Dar domnul Darzac nu era în stare de aşa ceva. Şi-ar fi dat sfârşitul, dacă n-ar fi intervenit Rouletabille, băieţandrul acesta micuţ şi brav.

În ce-o priveşte pe domnişoara Stangerson, ce-aţi fi vrut să facă în prezenţa unui asemenea monstru? Când se ivi pentru prima oară în faţa ei, după ameninţările prealabile care-o puseseră în gardă, încercă să-i ucidă în „Camera Galbenă”. Spre nenorocul ei, nu izbuti. De atunci, devenise victima sigură a invizibilei fiinţe „care putea s-o şantajeze până la moarte, care stătea în casa ei fără ca ea ştie, care-i cerea,

întâlniri „în numele dragostei lor“. Prima dată îi „respinsese” întâlnirea „solicitată în cuprinsul sensem de la oficiul poştal 40”. Şi avusese loc drama din „Camera Galbenă”. A doua oară, prevenită printr-o altă scrisoare a lui, sosita prin poşta şi care îi fusese, bineînţeles, înmânată în odaia unde-şi petrecea convalescenţa, „evitase întâlnirea“, zavorindu-se în buduar cu îngrijitoarele. În scrisoare mizerabilul o prevenea că, întrucât ea nu se putea deranja „având în vedere starea sănătăţii, avea să vină el în camera ei, în noaptea cutare, la ora cutare… şi somă să ia toate măsurile pentru evitarea unui scandal… Mathilde Stangerson, ştiind că se putea aştepta la orice din partea îndrăznelii lui Ballmeyer, „îi lăsase camera la dispoziţie...”Atunci avusese loc episodul din „coridorul miraculos”… A treia oară întâlnirea, “fusese pregătită” chiar de ea. Fusese silită să procedeze astfel din pricina lui Larsan, care, mai înainte de-a fi plecat din odaia goală a domnişoarei Stangerson, atunci în noaptea „coridorului miraculos“, îi scrisese, dacă ne amintim bine o nouă epistolă, chiar în camera ei, pe care o lasase pe biroul victimei; în rândurile scrisorii îi cerea o întâlnire „efectivă“ căreia îi fixase data şi ora, „fagăduindu-i să-i aducă documentele profesorului Stangerson şi ameninţând-o, în cazul unei noi eschivări, că le va da foc“. Nici o clipă nu stătuse la îndoială că mizerabilul ar fi în posesia preţioaselor documente; în felul acesta reînnoia, fără putinţă de tăgada, o celebră tâlhărie. De mult bănuise că mizerabilul furase, chiar cu mâna lui şi cu „complicitatea ei inconştienta”, pe vremuri, la Philadelphia, faimoasele documente din sertarele lui taică-sau!... Şi îl cunoştea prea bine pentru a fi în stare să-şi imagineze ca, dacă nu se va pleca înaintea voinţei lui, atâtea lucrări, atâtea eforturi şi atâtea speranţe ştiinţifice aveau să fie peste puţin timp doar scrum!.. Luă hotărârea să-l mai vadă o dată la faţă pe omul care-i fusese soţ… să încerce să-l înduplece… Ce s-a întâmplat e uşor de închipuit… rugăminţile Mathildei, brutalitatea lui Larsan… El îi impune să renunţe la Darzac… Ea îşi destăinuie dragostea… Atunci el o loveşte… „cu gândul ascuns de a-l trimite pe celălalt la eşafod!“ E de-o perfidie nemaivăzută, iar masca Larsan aplicată pe figura lui trebuie să-l salveze… cel puţin aşa crede el… pe când celălalt… celălalt nu va putea răspunde, nici de astă dată, ce-a făcut în acest răstimp… În sensul acesta, măsurile de prevedere ale lui Ballmeyer fuseseră

chibzuite cu tâlc… iar ideea ce-i trecuse prin cap era una din cele mai simple, după cum bănuise de altfel tânărul Rouletabille…

Larsan îl şantaja pe Darzac în acelaşi fel în care-o şantajase pe Mathilde… cu aceleaşi arme, cu acelaşi mister… într-o serie de scrisori, insistente ca nişte ordine, îi declară că-i gata să ducă tratative, să cedeze toate scrisorile de dragoste din trecut şi mai ales „să dispară…“ în cazul când pentru asta i se va achita preţul cerut… Darzac fu silit să se ducă la întâlnirile stabilite de Larsan, altminteri era ameninţat cu divulgarea secretului, chiar a doua zi, tot aşa cum Mathilde fusese nevoită să îndure întâlnirile dictate de mizerabil… Şi chiar la ora când Ballmeyer acţionează ca un criminal împotriva lui Mathilde, Robert coboară din tren la Epinay, unde un complice al lui Larsan, o fiinţă bizară, „o creatură de pe altă lume“, pe care într-o bună zi vom izbuti s-o regăsim, îl reţine cu forţa şi-l „face să-şi piardă timpul, aşteptând împlinirea coincidenţelor care vor trebui să-i ducă la pieirea capului, întrucât acuzatul de mâine nu se va putea decide la divulgarea motivelor reale ale acestora…“

Numai că Ballmeyer îşi făcuse socotelile fără să ţină seamă de Joseph Rouletabille al nostru!

*

Nu mai are rost ca la ora aceasta, când „misterul Camerei Galbene“ a fost de mult explicat, să-l urmăm pas cu pas pe Rouletabille în America. Îl cunoaştem prea bine pe tânărul nostru reporter, ştim ce puternice mijloace de informaţie, adăpostite în cele două proeminenţe ale frunţii lui, îi stătuseră la dispoziţie „pentru reconstituirea din bucăţi a aventurii domnişoarei Stangerson cu Jean Roussel“. La Philadelphia se informase imediat în privinţa lui Arthur William Rance. Aflase de actul lui de devotament, dar şi de preţul pe care avusese pretenţia să-l ceara ca plata. Zvonurile despre căsătoria lui cu domnişoara Stangerson circulaseră mai de mult prin saloanele din Philadelphia… Limbuţia tânărului savant, urmărirea insistenta cu care-o obosise fără răgaz pe domnişoara Stangerson chiar şi în Europa, viaţa destrăbălată trăită sub pretextul „înecării amarului”, toate acestea nu reuşiseră să stârnească

simpatia lui Rouletabille pentru Arthur Rance. Astfel se explică raceala cu care-l întâmpinase în camera martorilor, la tribunal. De altminteri, îşi dăduse de mult seama că Rance n-avea ce cauta în iţele afacerii Larsan-Stangerson. Şi atunci descoperise formidabila aventura de dragoste Roussel-dommşoara Stangerson. Cine să fi fost oare acest Jean Roussel? Plecă de la Philadephia la Cincinnati, reconstituind călătoria întreprinsă de Mathilde. La Cincinnati dăduse peste bătrâna mătuşă şi izbutise s-o determine să vorbească. Istoria arestării lui Ballmeyer fu ca o străfulgerare care-i scoase totul la lumină. La Louisville avu posibilitatea să viziteze „casa parohială" – o locuinţă modestă şi încântătoare în vechi stil colonial – şi care într+adevăr „nu-şi pierduse nimic din farmecul ei". Apoi, părăsind pista Mathilde Stangerson, pornise pe urmele pistei Ballmeyer, din temniţă în temniţă, din ocnă în ocnă, din crimă în crimă; încât, până la urmă, când se îmbarca iarăşi pentru Europa de pe cheiurile din New York, Rouletabille era în posesia informaţiei că, de pe aceleaşi cheiuri, cu cinci ani în urmă, Ballmeyer se îmbarcase şi el, purtând în buzunare actele unui oarecare Larsan, comerciant onorabil din New Orleans, pe care avusese grijă să-l trimită pe lumea cealaltă…

Şi acum cunoaşteţi oare în întregime taina domnişoarei Stangerson? Nu, încă nu. Domnişoara Stangerson avusese de la soţul et, jean Roussel, un copil, un băieţel. Copilul se născuse în casa bătrânei mătuşi, care ticluise atât de bine lucrurile încât nimeni să nu afle vreodată de-acest lucru în America. Ce s-a întâmplat cu băiatul? E altă poveste, pe care poate c-am să v-o istorisesc într-o bună zi.

*

La vreo două luni după aceste întâmplări, l-am întâlnit pe Rouletabille şezând îngândurat pe-o bancă din sălile tribunalului.

— Ei, dragu! meu prieten, îi spusei eu, la ce te gândeşti? Pari tare întristat. Ce-ţi mai fac prietenii?

— În afară de tine, îmi zise el, mai am oare vreun prieten?

— Dar nădăjduiesc că domnul Darzac…

— Fără îndoială…

— Şi domnişoara Stangerson… Ce mai face domnişoara Stangerson?…

— Se simte mult mai bine… mult mai bine… mult mai bine…

— Atunci nu trebuie să fii trist…

— Sunt mâhnit, îmi spuse el, pentru că nici o clipă nu-mi iese din gând parfumul doamnei în negru…

— Parfumul doamnei în negru! Mereu te aud vorbindu-mi de el! Ai să-mi explici vreodată de ce te urmăreşte cu-atâta stăruinţă?

— Poate, într-o bună zi… poate, odată… rosti Rouletabille.

Şi oftă din adânc.

Apărut cu șase decenii în urmă (în 1907), romanul lui Gaston Leroux face parte din scrierile polițiste „clasice" alături de romanele lui Conan Doyle. El oferă unul din primele exemple de enigmă în aparență insolubilă, ce se dezleagă pînă la urmă printr-o soluție perfect motivată și foarte simplă.

editura pentru literatură universală

Lei 6,50